

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

GRUPLARLA SOSYAL HİZMETİN AİLE İÇİ ŞİDDETE MARUZ KALMIŞ KADINLARIN ÖZ YETERLİK DÜZEYİNE ETKİSİ

Sinem MUSLU KÖSE

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Veli DUYAN**

**ANKARA
2025**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**GRUPLARLA SOSYAL HİZMETİN
AİLE İÇİ ŞİDDETE MARUZ KALMIŞ KADINLARIN
ÖZ YETERLİK DÜZEYİNE ETKİSİ**

Sinem MUSLU KÖSE

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Veli DUYAN**

**ANKARA
2025**

ETİK BEYAN

Ankara Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doktora tezi olarak hazırlayıp sunduğum “GRUPLARLA SOSYAL HİZMETİN AİLE İÇİ ŞİDDETE MARUZ KALMIŞ KADINLARIN ÖZ YETERLİK DÜZEYİNE ETKİSİ” başlıklı tez; bilimsel ahlak ve değerlere uygun olarak tarafımdan yazılmıştır. Tezimin fikir/hipotezi tümüyle tez danışmanım ve bana aittir. Tezde yer alan araştırma tarafımdan yapılmış olup, tüm cümleler, yorumlar bana aittir.

Yukarıda belirtilen hususların doğruluğunu beyan ederim.

Öğrencinin Adı Soyadı: Sinem MUSLU KÖSE

Tarih: 27.12.2024

İmza:

KABUL VE ONAY

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalında
Sinem Muslu Köse tarafından hazırlanan
‘Gruplarla Sosyal Hizmetin Aile İçi Şiddete Maruz Kalmış Kadınların Öz Yeterlik Düzeyine Etkisi’’ adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından DOKTORA TEZİ olarak OY BİRLİĞİ ile kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 27.12.2024

İmza

Prof. Dr. Esra ÇALIK VAR
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Jüri Başkanı

İmza

Prof. Dr. Veli DUYAN
Ankara Üniversitesi
Danışman

İmza

Prof. Dr. Ayşe Sezen SERPEN
Ankara Üniversitesi
Üye

İmza

Doç. Dr. Fulya AKGÜL GÖK
Ankara Üniversitesi
Üye

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Gül KARAHAN ÇOBAN
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Üye

Tez hakkında alınan jüri kararı, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından onaylanmıştır.

İmza

Prof. Dr. Fügen AKTAN
Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Gruplarla Sosyal Hizmetin Aile İçi Şiddete Maruz Kalmış Kadınların Öz Yeterlik Düzeyine Etkisi

Bu araştırma ile aile içi şiddet mağduru kadınlarda gruplarla sosyal hizmet müdahalesinin, kadınların öz yeterlik düzeyini nasıl etkilediğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırma, niteliksel ve niceliksel araştırma tekniklerinin birlikte yer aldığı karma yöntemle göre yapılandırılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda nitel boyuta göre öz yeterliği arttırmaya yönelik 10 oturumluk grup çalışması tasarlanmıştır. Grup çalışması öncesinde ve sonrasında bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Grup çalışması öncesi yapılan bireysel görüşmeler, kadınları tanımaya ve içinde bulundukları şiddet yaşantısını anlamaya yönelik iken, grup çalışması sonrası yapılan bireysel görüşmeler grup çalışmalarının etkinliğini değerlendirmeye yöneliktir. Grup çalışması sonuçları, yapılan süreç analizi ve MAXQDA 2020 programı kullanılarak yapılan tematik analiz ile ortaya çıkmıştır. Nicel boyutta ise çalışmanın kadınların öz yeterlik düzeylerini ne ölçüde etkilediğini belirlemek amacıyla ön test-son test kontrol gruplu deneysel model kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 25 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Yapılan grup çalışması analizinde şiddet yaşantısı, duygular, güçlükler, güçlenme ve öz yeterlik temaları ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar aile içi şiddet mağduru kadınlarda öz yeterliği arttırmaya yönelik tasarlanan gruplarla sosyal hizmet uygulamasının; kadınların maruz kaldıkları yoğun şiddet yaşantılarını dile getirmelerine, duygularını açıkça ifade edebilmelerine, bu süreçte karşılaştıkları güçlükleri tanımlamalarına, güçlenmelerine ve öz yeterliklerinin artmasına olanak sağladığını göstermektedir. Grup çalışmasının son oturumunda alınan geri bildirimler ve grup çalışması sonrasında yapılan bireysel görüşmeler, gerçekleştirilen grup müdahalesinin katılımcıların öz yeterliklerinin artmasında yardımcı olduğunu göstermektedir. Nicel analizler sonucunda ise deney grubunun hem genel öz yeterlik hem de aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliği puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir yükselme tespit edilmiştir.

Aile içi şiddet mağduru kadınlarla ilgili yürütülen çalışmalarda, özellikle kadın sığınmaevlerinde gruplarla sosyal hizmet uygulaması yer almalıdır. Bu gibi güçlendirme temelli sosyal hizmet uygulamaları kadınların öz yeterliklerine olumlu yönde katkıda bulunacaktır. Bu çalışmanın sadece sosyal hizmet uzmanlarına değil bu alanda çalışma yürüten tüm meslek elemanlarına kaynak olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Aile İçi Şiddet, Gruplarla Sosyal Hizmet, Öz Yeterlik

SUMMARY

The Effect of Social Work with Groups on the Self-Efficacy Levels of Women Exposed to Domestic Violence

This study aims to examine how group-based social work interventions affect the self-efficacy levels of women who are victims of domestic violence. The research is structured according to a mixed-methods approach that combines qualitative and quantitative research techniques. To achieve the study's objective, a 10-session group intervention which is designed to enhance self-efficacy in qualitative basis was implemented. Individual interviews were conducted both before and after the group intervention. While the pre-intervention interviews were aimed at understanding the women's backgrounds and their experiences with violence, the post-intervention interviews were conducted to evaluate the effectiveness of the group intervention. The outcomes of the group sessions were analysed through process analysis and thematic analysis using the MAXQDA 2020 software. In the quantitative phase, a pretest-posttest control group experimental model was employed to assess the extent to which the intervention impacted the self-efficacy levels of the participants. The data collected were analysed using SPSS 25 software.

The analysis of the group intervention revealed themes of violence experience, emotions, challenges, empowerment, and self-efficacy. These findings indicate that the group-based social work intervention designed to enhance self-efficacy in women who have experienced domestic violence provided participants with a space to articulate their intense experiences of violence, openly express their emotions, identify the challenges they faced, and ultimately experience empowerment and an increase in self-efficacy. Feedback obtained in the final session of the group intervention and in the post-intervention individual interviews also indicated that the group intervention helped participants improve their self-efficacy levels. Quantitative analysis further demonstrated a statistically significant increase in both general self-efficacy and self-efficacy in coping with domestic violence in the experimental group.

The findings suggest that social work interventions with groups should be incorporated into studies involving women victims of domestic violence, particularly within women's shelters. Such empowerment-based social work practices are likely to positively impact women's self-efficacy. It is anticipated that this study can serve as a resource not only for social workers but also for all professionals working in this field.

Keywords: Domestic Violence, Social Work with Groups, Self-Efficacy

İÇİNDEKİLER

Etik Beyan	ii
Kabul ve Onay	iii
Özet	iv
Summary	v
İçindekiler	vi
Önsöz	viii
Simgeler ve Kısaltmalar	x
Şekiller	xi
Çizelgeler	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Kadına Yönelik Şiddet	2
1.1.1. Şiddetin Türleri	3
1.1.1.1. Fiziksel Şiddet	4
1.1.1.2. Cinsel şiddet	4
1.1.1.3. Duygusal/Sözel Şiddet	5
1.1.1.4. Ekonomik Şiddet	5
1.1.2. Şiddet Döngüsü	6
1.1.3. Kadına Yönelik Şiddetin Yaygınlığı	7
1.1.4. Kadına Yönelik Şiddetin Sonuçları	9
1.1.5. Şiddet Mağduru Kadınlara Yönelik Sosyal Hizmetler	12
1.1.5.1. Kadın Sığınmaevleri	12
1.2. Öz Yeterlik	13
1.2.1. Genel Öz Yeterlik	20
1.2.2. Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Öz Yeterliği	20
1.3. Sosyal Hizmet ve Öz Yeterliğin İnşası	22
1.3.1. Öz Yeterlik Bilgi Kaynakları	23
1.3.1.1. Dolaylı Deneyimler	23
1.3.1.2. Sözel İkna	25
1.3.1.3. Fizyolojik ve Duygusal Durum	27
1.3.1.4. Doğrudan deneyimler	28
1.4. Aile İçi Şiddet ve Öz yeterlik	31
1.5. Güçlendirme ve Öz Yeterlik	36
1.6. Aile İçi Şiddet, Öz Yeterlik ve Grup çalışması	39
1.7. Grup Çalışması, Güçlendirme Yaklaşımı ve Öz yeterlik	42
1.8. Araştırmanın Problemi	46
1.9. Araştırmanın Amacı	47
1.10. Araştırmanın Önemi	48
2. GEREÇ VE YÖNTEM	50
2.1. Araştırmanın Deseni	50
2.2. Çalışma Grubu	52
2.3. Araştırmanın Süreci	54
2.3.1. Grup Çalışması Öncesi	54
2.3.2. Grup Çalışması Süreci	57
2.3.3. Grup Çalışması Sonrası	60
2.4. Veri Toplama Araçları	60
2.4.1. Nicel Veri Toplama Araçları	60
2.4.1.1. Kişisel Bilgi Formu	60
2.4.1.2. Genel Öz Yeterlik Ölçeği (GÖYÖ)	60
2.4.1.3. Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Ölçeği (AİŞBÖÖ)	61
2.4.2. Nitel Veri Toplama Araçları	62
2.4.2.1. Grup Çalışması Öncesi Yarı Yapılandırılmış Bireysel Görüşme Formu	62
2.4.2.2. Bireysel Görüşme Transkripsiyonları	62

2.4.2.3. Grup Oturumları Transkripsiyonları	62
2.4.2.4. Oturum Değerlendirme Raporları	62
2.4.2.5. Grup Süreci Sonrası Bireysel Görüşme Raporları	63
2.5. Verilerin Analizi	63
2.5.1. Nicel Veri Analizi	63
2.5.2. Nitel Veri Analizi	63
2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	63
3. BULGULAR	65
3.1. Süreç Analizi	65
3.1.1. Başlangıç Aşaması	66
3.1.2. Geçiş Aşaması	72
3.1.3. Eylem Aşaması	81
3.1.4. Sonlandırma Aşaması	149
3.2. Yansıtıcı Tematik Analiz	156
3.2.1. Şiddet Yaşantısı	160
3.2.2. Duygular	163
3.2.3. Güçlükler	166
3.2.4. Güçlenme	169
3.2.5. Öz Yeterlik	172
3.3. Sonuç Analizi	175
3.3.1. Gruplarla Sosyal Hizmet Uygulaması Öncesi Ölçümlere İlişkin Bulgular	175
3.3.2. Gruplarla Sosyal Hizmet Uygulaması Sonrası Ölçümlere İlişkin Bulgular	176
3.3.3. Gruplarla Sosyal Hizmet Uygulaması Sonrası Deney Grubundaki Ölçümlere İlişkin Bulgular	178
3.3.4. Gruplarla Sosyal Hizmet Uygulaması Sonrası Kontrol Grubundaki Ölçümlere İlişkin Bulgular	179
4. TARTIŞMA	181
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	195
KAYNAKLAR	200
EKLER	215
EK 1 Etik Kurul Kararı	215
EK 2 Bilimsel Araştırma ve Yayın Talebi Onayı	217
EK 3 Kontrol Grubu Çalışma İzni	219
EK 4 Çalışma Grubu Bilgilendirilmiş Onam Formu	220
EK 5 Kontrol Grubu Bilgilendirilmiş Onam Formu	221
EK 6 Kişisel Bilgi Formu	222
EK 7 Yarı Yapılandırılmış Bireysel Görüşme Formu	225
EK 8 Genel Öz Yeterlik Ölçeği	227
EK 9 Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Ölçeği	228
EK 10 Ölçeği Kullanım İzinleri	230
EK 11 Müdahale Süreç Planı	232
ÖZGEÇMİŞ	234

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında gruplarla sosyal hizmetin aile içi şiddete maruz kalan kadınların öz yeterlik düzeyine etkisi incelenmiştir. Karma yöntemle göre yapılandırılan çalışma, kadın sığınmaevinde kalmakta olan aile içi şiddet mağduru kadınlarla gerçekleştirilmiştir. Deney ve kontrol grupları oluşturulmuş, grup çalışması öncesi bireysel görüşmeler, on oturumluk grup çalışması ve sonrasında son bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gruplara, gruplarla sosyal hizmet uygulaması öncesinde ve sonrasında ölçüm araçları uygulanmıştır. Elde edilen verilerin nitel ve nicel analizleri yapılmış, bulgular literatür çerçevesinde tartışılmış, sonuç ve önerilerle çalışma sonlandırılmıştır. Yapılan çalışmanın literatüre önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Lisans eğitimimden itibaren öğrencisi olmaktan gurur duyduğum, sosyal hizmet alanında çok kıymetli katkıları olan, bu araştırmanın başlangıcından itibaren her aşamada kıymetli deneyim ve bilgisiyle yol gösteren tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Veli DUYAN hocama desteği ve sabrı için teşekkürlerimi sunuyorum. Tez süresince çalışmaya çok değerli katkılar veren, içten desteklerini hep hissettiğim Tez İzleme Komitesi üyeleri Sayın Prof. Dr. Ayşe Sezen SERPEN ve Sayın Prof. Dr. Esra ÇALIK VAR hocalarıma ve tezimin son şeklini almasında katkılarından dolayı değerli jüri üyelerine teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu sürece birlikte başladığımız, uzun yolculuğumda fikirleriyle yanımda olmayı sürdüren değerli arkadaşım Dr. Pınar ÖZDEMİR'e, çalışmanın son aşamasında önemli katkılar sağlayan Dr. Can KÖSE'ye ve her zaman varlığıyla bana güç veren, ne zaman ihtiyacım olsa hep yanımda bulduğum can dostum Nagehan KÜÇÜKOMUZLU'ya teşekkür ederim.

Çalışmayı gerçekleştirirken sık sık düşündüğüm, kıymetini daha çok kavradığım ve çalışmam sonlanırken kaybettiğim çok değerli canım babam Sulhi MUSLU başta olmak üzere, çoğu zaman bana benden daha çok inandıklarını hissettiğim kıymetli aileme teşekkür ediyorum. Bu araştırmanın tamamlanmasını benim kadar çok istediğini bildiğim, hep yanımda olan, son aşamada benimle beraber yoğun çaba gösteren hayat arkadaşım, eşim Cihan KÖSE'ye ve sık sık “ne zaman bitecek yazman?” sorusuyla bana bitirmem gerektiğini hatırlatan enerji kaynağım biricik oğlum Yaman KÖSE'ye teşekkür ediyorum.

En büyük teşekkürü bu çalışmada yer alan, öykülerini benimle paylaşan kadınlara borçluyum. Bu çalışmanın şiddet mağduru kadınlara fayda sağlaması dileğiyle her birine sonsuz teşekkürler...

Canım dostum biliyorum ki bu çalışmanın tamamlandığını görebilseydin benimle birlikte benim kadar mutlu olacaktın. Zor zamanlarımda da güzel günlerimde de yanımdaydın. Bana olan sevgini, desteğini, birbirinden değerli sayısız anımızı, gülen yüzünü, yaşama sevincini, neşeni, zarafetini, güzel yüreğini, merhametini asla unutmayacağım. Kadına yönelik şiddet konusunda yaptığım bu çalışmayı sonlandırırken senin de bir kadın cinayeti kurbanı olduğun haberini almak tarifi mümkün olmayan bir acı...

Sevinç'im ve onun gibi hayattan koparılan tüm kadınların anısına ithafen...

SİMGELER VE KISALTMALAR

AİŞBÖÖ	Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Ölçeği
GÖYÖ	Genel Öz Yeterlik Ölçeği
ŞÖNİM	Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi
UN	United Nations
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
WHO	World Health Organization

ŞEKİLLER

Şekil 3.1. Yaşam öyküsü etkinliği görselleri	84
Şekil 3.2. Grup çalışmasının tema gösterimi	157
Şekil 3.3. Oturumlara göre temaların dağılımı	160
Şekil 3.4. Şiddet yaşantısı kod gösterim modeli	161
Şekil 3.5. Duygular kod gösterim modeli	164
Şekil 3.6. Güçlükler kod gösterim modeli	167
Şekil 3.7. Güçlenme kod gösterim modeli	170
Şekil 3.8. Öz yeterlik kod gösterim modeli	173

ÇİZELGELER

Çizelge 2.1. Araştırmanın deney deseni	52
Çizelge 2.2. Araştırmaya katılan kadınların özellikleri (deney grubu)	53
Çizelge 2.3. Araştırmaya katılan kadınların özellikleri (kontrol grubu)	53
Çizelge 2.4. Grup çalışması oturumlara katılım durumu	56
Çizelge 3.1. Deney ve kontrol grubunun öz yeterlik düzeylerine ilişkin uygulama öncesi Mann-Whitney U testi sonuçları	176
Çizelge 3.2. Deney ve kontrol grubunun öz yeterlik düzeylerine ilişkin uygulama sonrası Mann-Whitney U testi sonuçları	177
Çizelge 3.3. Deney ve kontrol grubunun ön test ve son test düzeylerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler	178
Çizelge 3.4. Gruplarla sosyal hizmet uygulaması sonrası deney grubundaki kadınların GÖYÖ ve AİŞBÖÖ düzeylerinde meydana gelen değişmelere ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi	179
Çizelge 3.5. Gruplarla sosyal hizmet uygulaması sonrası kontrol grubundaki kadınların GÖYÖ ve AİŞBÖÖ düzeylerinde meydana gelen değişmelere ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi	180

1. GİRİŞ

Kadına yönelik aile içi şiddet olgusu tarih boyunca süregelen, tüm toplumlarda görülen, nedenleri ve sonuçları çok boyutlu, yaygın bir sosyal sorundur. Bu sorun sadece kadını hem ruhsal hem de bedensel olarak olumsuz etkilemekle kalmaz, başta çocuklar olmak üzere tüm aileyi ve tüm toplumu etkiler. Diğer yandan çoğu zaman aile içinde gerçekleşen özel bir mesele olarak görülüp gizli tutulmaya çalışılır ve böylece şiddet yıllarca sürer.

Kadına yönelik şiddet insanlık tarihi boyunca varlığını sürdürmüş olsa da toplumsal bir sorun olarak görülmesi ve buna yönelik mücadele ancak son elli yıldır gündemdedir. Mücadeleye yönelik programlar öncelikle koruyucu ve tedavi edici müdahaleler olarak başlamış, ardından sorunun karmaşıklığı ve önleyici hizmetlerin gerekliliği de ortaya çıkmıştır. Her ne kadar bu süreçte çok önemli adımlar atılmış olsa da kadına yönelik aile içi şiddet, küresel düzeyde çok ciddi bir insan hakları ihlali olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Ülkemizde kadına yönelik şiddetle mücadelenin gelişimine baktığımızda 1980'lerde sorunun görünür olmaya başladığı, 1990'larda ise kurumsal düzeyde eyleme geçildiği, kadın danışma merkezi ve sığınmaevlerinin açılmaya başlandığı, kadına yönelik şiddetle ilgili araştırmaların yapıldığı ve yasal düzenlemelere geçildiği görülmektedir. Türkiye'de yapılan çalışmalara bakıldığında şiddet mağduru kadınların oranının oldukça yüksek olduğu, günümüzde kadına yönelik aile içi şiddetin Türkiye'nin en önemli toplumsal sorunlarından biri olmaya devam ettiği görülmektedir.

Makro, mezzo ve mikro düzeylerde etkilere sahip olan kadına yönelik aile içi şiddet sosyal hizmet mesleğinin odağında yer almaktadır. Kadınlarda fiziksel, duygusal ve sosyal sorunlara neden olan bu sorunla mücadelede kadının güçlenmesi kritik bir role sahiptir. Bu süreçte gruplarla sosyal hizmet uygulaması yararlanılabilecek güçlü bir araçtır.

Gruplarla sosyal hizmet müdahalesi; aile içi şiddete maruz kalmış kadınların bu şiddetle baş edebilme, tekrar maruz kalmama, şiddetten uzak bir hayata adım atmak için hazırlık yapma ve toplumsal yaşamda yerini alabilme konularında kolaylaştırıcı ve etkili bir müdahale yöntemidir.

Aile içi şiddet mağduru kadınların şiddetten uzak yeni bir hayat kurma çabalarında öz yeterlik önemli bir kaynaktır. Öz yeterlik aile içi şiddet gibi zorlu bir yaşam olayının üstesinden gelmede ısrarlı bir çabayı, yılmamayı daha az incinmeyi sağlayabilecek bir güç

olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmayla gruplarla sosyal hizmet müdahalesinin, aile içi şiddet mağduru olan kadınların öz yeterlik düzeyini nasıl etkilediğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmanın şiddet mağduru kadınlarla ilgili uygulamaların etkililiği hakkındaki sınırlı bilgiye katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1. Kadına Yönelik Şiddet

Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesine göre kadına yönelik şiddet; “kamusal veya özel yaşantılarında meydana gelebilen, kadınlara fiziksel, psikolojik, cinsel, zarar ya da acı veren veya bu sonucu doğurması muhtemel olan her tür cinsiyetçi eylem ile bunun gibi eylemlerle ilgili tehditte bulunma, zorlama veya keyfi olarak özgürlüğüne engel olma” olarak tanımlanmaktadır (United Nations [UN], 1993).

Yaşam döngüsünde değerlendirildiğinde, kadına yönelik şiddet konsepsiyon öncesi döneme dayanmaktadır (Heise, 1993; Güleç vd., 2012). Aile içinde dünyaya gelecek çocuğun cinsiyetinin erkek çocuk lehine belirlenmesi, bebeğin kız olması nedeniyle öldürülmesi, kız çocukların cinsel istismarı, flörtte şiddet, çeyiz, başlık parası, evlilikte hırpalanma, ekonomik ve psikolojik zorlama, dayak, tecavüz, namus cinayetleri, genital mutilasyon ile cinsel organları zedeleyici eylemler, kadın ticareti, fahişelik için zorlama, iş yerinde cinsel ve psikolojik şiddet, yaşlılıkta psikolojik, fiziksel ve cinsel saldırıya maruz kalma, cinayet kurbanı olma biçiminde geliştiği görülmektedir. (Heise, 1993; Güleç vd., 2012).

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ile Bunlarla Mücadeleye Yönelik Avrupa Konseyi Sözleşmesinde (2011) aile içi şiddet; eylemi gerçekleştiren kişiyle şiddete maruz kalanın aynı evi geçmişte ya da şu anda paylaşmakta olup olmadığından bağımsız olarak, aile bireyleri, mevcut eşler, eski eşler ya da birlikte yaşayan kişiler arasında gerçekleşen her türlü psikolojik, cinsel, fiziksel ya da ekonomik şiddet davranışları olarak tanımlanmıştır.

Aile içi şiddet; şiddete maruz kalanın genellikle kadın, uygulayan tarafta ise çoğu durumda kadınla kan bağı olan veya kadının güven ilişkisi içinde olduğu veya güçlü pozisyonda bulunan koca, partner, baba, oğul, kayınpeder, amca, dayı ve diğer erkek akrabaların yer aldığı cinsiyetçi bir suçtur (United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF], 2000).

Ailede kadına yönelik saldırganlığın tarihine bakıldığında insanlıkla yaşıt olduğu görülmektedir. Virginia Tıp Fakültesi'nde gerçekleştirilmiş bir çalışmayla bu konudaki en eski

bulgular ortaya konulmuştur. Çalışmaya göre 2000-3000 yıllık kadın mumyalarındaki ölümlerle sonuçlanmış kafa kırıklarının oranı %30-50 iken bu oran erkek mumyalarda %9-20'dir. Bunların savaş harici, zamanlarda, kişiler arası şiddet sonucunda oluştuğu düşünülmektedir (Erbek vd., 2004; Hoffman vd., 1994; Özkan ve Böke, 1994). Aile içinde erkekten kadına yönelen şiddet tarih boyunca toplumsal kurallarda ve medeni olduğunun iddia edildiği yasalarda bile desteklenmiştir. Bunun yasal olarak kabul edilmiş olduğu yerler bile bulunmaktadır. Pennsylvania'da 1970'lere kadar geçerliliğini sürdüren eyalet kanunlarında, erkeklerin, saat akşam 10'dan sonra ve pazar günleri eşlerini dövmelelerinin yasak olması bunun en iyi örneklerindendir. (Erbek vd., 2004; Kitson ve Langie, 1984; Koşar ve Arıkan, 1990; O'leary vd., 1989). 1970'li yıllarda kadınların toplumda "eş, anne, ev kadını, kız kardeş, abla ya da gelin" gibi rolleri dışında, birey olarak da toplumsal hayatta bir role sahip olduklarını, erkeklerle her yönüyle aynı düzeyde ve eşit olduklarını savunan kadın hakları savunucusu feminist hareket ortaya çıkmıştır. Hareketin güç kazanması sonucunda, kadınlara yönelik şiddet ve cinsel saldırılar daha çok duyulmaya, görünmeye ve dikkate alınmaya başlamıştır. Kadınlar ceza hukuku tarafından da bu eylemlere karşı korunmaya başlanmıştır (Dülger, 2006).

Tarih boyunca kadınların eşleri tarafından istismar edilmiş olması gerçeğine rağmen (Dobash ve Dobash, 1979), aile içi şiddet ancak son zamanlarda bir sosyal problem olarak kabul edilmiştir (Peled, 1993). Literatürde bu olguyu tanımlamak için; eş istismarı, aile şiddeti, koca dayağı, eş saldırısı vb. terimlerde kullanılmakla beraber yaygın olarak aile içi şiddet terimi kullanılmaktadır. Burada, aile içi, eylemin ortamını tanımlamaktadır, şiddet kelimesi ise basit bir tartışma veya anlaşmazlık meselesinden ziyade düşmanca, kasıtlı, saldırgan, fiziksel ya da psikolojik bir eylemi ifade etmektedir (Dwyer vd., 1995). Aile içi şiddet terimi, evlilik var ya da yok, samimi bir ilişki içinde olan (Stith ve Rosen, 1990; Abel, 2000) ya da geçmişte böyle bir ilişki yaşanmış ve sonlanmış çiftler için geçerlidir.

1.1.1. Şiddetin Türleri

Şiddet kavramı Dünya Sağlık Örgütü tarafından üç ana başlık altında ele alınır. Bunlardan ilki öz yönelimli şiddettir. Bu şiddet türünde birey kendisine şiddet uygulamaktadır. Bunun temelinde ruhsal ve kişisel sorunlar yer almaktadır. İntihar girişimi ve eylemi en belirgin öz yönelimli şiddet örneğidir. Başlıklardan ikincisi kişilerarası gerçekleşen şiddettir. Kişilerarası şiddet; aile içi şiddet ve toplumsal şiddet olmak üzere iki alt başlık altında ele alınmaktadır. Aile içi şiddet; aile fertleri arasında yer alan, kadın, yaşlı ve çocuk bireylere uygulanan ve genellikle ev içinde gerçekleşen şiddeti ifade etmektedir. Birbirini tanıyan ya da tanımayan

kişiler arasında gerçekleşen şiddet ise topluluk içi şiddet olarak tanımlanmıştır. Üç ana başlıktan sonuncusu ise örgütlü/toplumsal şiddettir ve örgütlü gruplar tarafından gerçekleştirilen şiddeti içermektedir. Genel olarak terör örgütlerince gerçekleştirilen saldırılar örgütlü/toplumsal şiddettir (Bilican Gökkaya, 2018).

Aile içi şiddet her türlü baskı, kontrol ya da otorite yoluyla meydana gelebilir (Sallan Gül, 2013). İstismar çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir fakat hepsinin niyeti kadını kontrol etmektir (Sheafor ve Horejsi, 2016). Saldırgan davranışlar çoğu kez fiziksel saldırı olarak ortaya çıkar. Duygusal-psikolojik, ekonomik, cinsel saldırı ve tacizler de şiddetin bilinen türleridir ve genellikle bir arada uygulanmaktadırlar (Sallan Gül, 2013). Hem araştırmada hem de uygulamada şiddetin farklı türleri arasındaki ayrım çizgileri her zaman çok net değildir (WHO, 2002). Aile içi şiddet; fiziksel, cinsel, ekonomik, duygusal ya da psikolojik istismarı içerebilir.

1.1.1.1. Fiziksel Şiddet

Şiddetin en açık biçimi olan fiziksel şiddet, başka bir kişiye güç kullanarak ona zarar vermeyi içeren her türlü davranıştır. Fiziksel şiddet; tokat atma, dövme, vurma, itme, sarsma, ısırma, kemiklerini kırma, duvara çarptırma, saçlarına asılma, tekme atma, yumruklama, yakma, boğma, sigara söndürme, sarsma, zarar verici çeşitli araçlarla tehdit etme, yaralama ya da vurma, öldürücü aletler kullanma gibi yollarla gerçekleştirilebilmektedir.

1.1.1.2. Cinsel Şiddet

Mağdurla ilişkisi olup olmadığına bakılmaksızın herhangi birisi tarafından, herhangi bir şekilde, ev, işyeri veya herhangi bir yerde; bireyin cinselliğine yönelik zorlama ile herhangi bir eylemde bulunma veya teşebbüs etme, rahatsız edici cinsel sözler söyleme veya cinsel yorumda bulunma, ya da fuhuş yaptıрма eylemi olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2002).

Cinsel şiddet dünyanın her yerinde yaşanmaktadır. Çoğu ülkede bu sorunla ilgili çok az araştırma yapılmış olsa da mevcut veriler yaklaşık her dört kadından birinin yakın partneri tarafından cinsel şiddete maruz kaldığını, üçte birinin ilk cinsel deneyimlerini ergenlik döneminde zorlamayla yaşadıklarını göstermektedir (WHO, 2002).

Kadınlara yönelik bir dizi cinsel şiddeti meşrulaştırmak adına genellikle evlilik kullanılır. Dünyada pek çok yerde küçük çocukları, özellikle de kız çocuklarını evlendirme geleneği bulunmaktadır. Pek çok ülkede yasal olan bu uygulama, söz konusu çocuklar rıza beyan edemeyeceği için bir tür cinsel şiddettir (WHO, 2002).

Kadına yönelik cinsel saldırılar kadına yönelik şiddetin özel bir görünümü olmakla birlikte aynı zamanda çok boyutu olan bir konudur (Arın, 2002: Akt. Dülger, 2006). Yapılmış olan farklı araştırmalara göre, cinsel saldırı eylemi en çok ve en yaygın biçimde eşler arasında gerçekleşmektedir. Bu saldırılarda, fiziksel saldırı ve adam yaralama kısmı şikâyet konusu olurken nitelikli cinsel saldırı bölümü adeta gizlenmektedir. Bunu gizlemenin ve bu konuda adli makamlara başvuruda bulunmamanın çok çeşitli nedenleri bulunmaktadır (Erman, 2002: Akt. Dülger, 2006).

1.1.1.3. Duygusal/Sözel Şiddet

Duygusal şiddet; aile ve arkadaşlardan soyutlama, aşağılama, toplum içinde küçük düşürme, çocuklarla ilgili tehdit etme, yaralama veya ölümle tehdit etme gibi kontrol etmeye yönelik davranışları içerir.

Duygusal şiddette, fiziksel ve cinsel şiddetteki gibi görünür bulguların olmaması onu diğer şiddet türlerinden ayırmaktadır. Cinsel ve fiziksel şiddete maruz kalan bireyin aynı zamanda duygusal şiddete de maruz kalıyor olması da onu diğer şiddet türlerinden ayıran bir diğer özelliktir (Polat, 2016). Duygusal şiddet; psikolojik baskıyla kişinin davranışlarını kısıtlayıp, onun aşağılanmış, hor görülmüş, özgüvensiz ve kötü hissetmesine sebep olan davranış ve tutumları içermektedir. Ailesiyle ilişkilerine sınır koymak, çocuklarını elinden almakla, onları göstermemekle veya kaçırmakla tehdit etmek, arkadaş ve dost çevresinden uzaklaştırmak ya da onlara zarar vermekle tehdit etmek, küçük görmek, isim takmak, alay etmek, hakaret etmek, bağırarak, aşağılamak, küfür etmek, her türlü davranışını izlemek, kontrol etmek, izne bağlamak, duygu ve düşüncelerine saygı göstermemek ve kendi görüşleri olmasını engellemek, kendine güvenini yok etmek, tehdit etmek, gözdağı vermek, yetersizlik ve suçluluk duygusu uyandırmak duygusal şiddetin örneklerindendir (Sallan Gül, 2013).

1.1.1.4. Ekonomik Şiddet

Polat (2016), ekonomik şiddetin iki tezat davranışı içinde barındırması nedeniyle dikkat çekici olduğunu vurgulamıştır. Ekonomik şiddet, kadın ya da çocuğun para kazanması ve bu paranın onun elinden alınması olarak ortaya çıkabilir. Bunun tam tersi olarak, kadının ekonomik özgürlüğünün kısıtlanması ve çalışmasına izni verilmemesi de yine bir ekonomik şiddettir.

Eşkinat (2013), kadınların ruh ve beden sağlığını olumsuz yönde etkileyen içinde bulundukları koşullara karşı koyabilmeleri konusunda ekonomik bağımsızlıklarının önemi

üzerinde durmuştur. Bu nedenle ekonomik şiddet, kadınların maruz kaldıkları şiddet türleri içinde en etkili olanıdır. Ekonomik bağımlılık kadınları diğer şiddet türlerine maruz kalmaya açık hale getirir.

1.1.2. Şiddet Döngüsü

Genel olarak üç evreli bir şiddet döngüsü vardır. Bunlar; gerilim oluşturmak, patlama ve balayıdır. Bu döngü bazı vakalarda günler kadar kısa sürebilirken bazı vakalarda birkaç ay sürebilir. Gerilim oluşturma evresinde gerilim artmaya başlar. Bazı patlamalar ortaya çıkabilir ancak bunlar en az düzeydedir ve her iki taraf da bunu sıklıkla rasyonalize eder. Kadın itaatkâr olarak kendisini korumaya ve durum üzerinde kontrol kurmaya çabalar. Sonraki evrede istismar edenin patladığı aşamadır. Öfke aşırı boyutta sözlü istismar, fiziksel şiddet ve /veya tecavüzle ifade edilir. Oluşan hasarı onarma aşaması olan son aşamada istismarcı yapmış olduğu şeyler için özür diler. Kadının ayrılmasına engel olmak için çok dikkatli, sevgi dolu ve düşünceli olur. Bu davranışı istismar davranışı ile uyuşmadığından kadının kafası karışır ve kendi algıları ve ruh sağlığından şüphe duyar. Şiddetin istismarcının karakterine uymadığını, atipik olduğunu düşünüp istismarın sorumlusu olarak kendisini görebilir. Ardından döngü tekrarlanır (Sheafor ve Horejsi, 2016).

Şiddet görmüş kadının kötü muamele eden kişiyle ilişkisini bırakma konusunda neden isteksiz olduğu ya da kısa bir ayrılıktan sonra neden ilişkiye geri döndüğü ile ilgili çeşitli unsurlar vardır:

- Cezalandırılma ve şiddete daha fazla maruz kalma korkusu,
- Ekonomik yetersizlik ve yaşamını sürdürmek için daha iyi koşulların olduğu bir yerin olmaması,
- Çocuklarını, evini ve ekonomik güvencesini kaybetme korkusu,
- Kendinden şüphe, utanç, özgüvende azalma, diğerlerine güvenememe,
- Kendisine inanılmaması veya şiddetin nedeni olmakla suçlanma korkusu,
- Evliliğin sürdürülmesi gerekliliği ile ilgili dini inançlar,
- Çocukların iyiliği için aile birliğinin dağılmaması gerektiği yönünde düşünceler,

- Şiddetin sonlanacağıyla ilgili beklenti içinde olma, şiddeti inkâr ya da şiddetin boyutunu minimize etme,
- Sevgiyle bağımlılığı bir tutma eğilimi (Sheafor ve Horejsi, 2016).

1.1.3. Kadına Yönelik Şiddetin Yaygınlığı

Birleşmiş Milletler 2023 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Raporu'na göre; geçtiğimiz yirmi yıl boyunca kadına yönelik aile içi şiddeti azaltma konusunda yeterli ilerleme kaydedilmemiştir. Şiddeti önleme konusunda etkili olan stratejilere ilişkin kanıtların ve küresel farkındalığın artmasına rağmen, son yirmi yılda kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin azaltılması konusunda kaydedilen ilerleme yetersiz kalmıştır (UN, 2023).

2000 yılında, dünya çapında, 15-49 yaş grubundaki kadınların %35'i yaşamları boyunca partneri veya eski partnerince fiziksel ve/veya cinsel şiddete uğramıştır ve %16'sı da son bir yıl içinde bu şiddet türüne maruz kalmıştır. 2018 yılına gelindiğinde bu rakamlar, kadınlarda yaşamları süresince tekrarlanma sıklığı açısından %31'e, son bir yıl içinde tekrarlanma sıklığı açısından ise %13'e düşmüştür. Ancak mevcut kanıtlar, kadına yönelik şiddetin pandemi nedeniyle daha da kötüleştiğini gösteriyor. Ülkeler 2030 yılına kadar şiddeti önleme programlarını arttırmak, etkili politikalar uygulamak ve şiddete karşı destek hizmetleri sağlamak için yatırım yapmazlarsa, kadın ve kız çocuklarına uygulanmakta olan şiddeti azaltma konusunda başarılı olamayacaklardır (UN, 2023).

Kadın cinayetleri birbiriyle örtüşen ve bağlantılı çeşitli cinsiyete dayalı şiddet türlerinin ölümcül son noktasıdır. Bu tür cinayetler genellikle fiziksel, cinsel veya duygusal istismar deneyimlerinin ardından gerçekleşir. Birleşmiş Milletler verilerine göre 2022 yılında dünya genelinde yaklaşık 89.000 kadın ve kız çocuğu kasten öldürülmüştür. Bu, son yirmi yılda kaydedilen en yüksek yıllık sayıdır. Ayrıca, mevcut veriler, 2021'deki artışın ardından küresel olarak toplam cinayet sayısının 2022'de azalmaya başladığını, ancak kadın cinayetlerinin sayısının düşmediğini göstermektedir. 2022 yılında dünya genelinde yaklaşık 48.800 kız çocuğu ve kadın, yakın partnerleri veya diğer aile üyeleri (baba, anne, amca ve kardeşler dahil) tarafından öldürülmüştür. Bu, 2022 yılında kaydedilen tahmini 88.900 kadın cinayeti mağdurunun yaklaşık %55'inin, kendi ailesinden biri tarafından öldürüldüğü anlamına gelmektedir (United Nations Office on Drugs and Crime ve United Nations Women [UNODC ve UN Women], 2023). Ülkemizde kadın cinayetleriyle ilgili yapılmış çalışmalara bakıldığında, kadınların büyük çoğunluğunun eşi ya da eski eşi tarafından öldürüldüğü bu

oranın %50 ile %78,2 aralığında değiştiği görülmektedir ( ilingiroğlu ve Paksoy Erbaydar, 2016; Dereli vd., 2024; Erden ve Akdur, 2018; Toprak ve Ersoy, 2017; Yegen, 2014).

Dünya Sağlık  rg t  raporlarına bakıldığında dünya çapında 15-49 yaş arası kadınların %31'i ve 15 yaş ve üzerindeki kadınların %30'una mevcut ya da önceki koca veya erkek partnerleri tarafından fiziksel ve/veya cinsel şiddet uygulanmış, mevcut veya eski koca ya da partneri olmayan biri tarafından cinsel şiddete uğramış veya her iki şiddet türüne de 15 yaşından itibaren en az bir kez maruz kalmıştır. Bu tahminler, Dünya Sağlık  rg t 'nün 2013'te yayımladığı 2010 yılı tahminlerine oldukça yakındır. Bu bulgular, 2018'de 15 yaş ve üzeri ortalama 736 milyon kadının, hayatları boyunca bu şiddet türlerinden birisine, en az bir defa ya da her ikisine birden maruz kaldığını göstermektedir (WHO, 2021).

Dünya genelinde kasten öldürülen her on kadından neredeyse altısı (%58) yakın bir partneri ya da başka bir aile  yesi tarafından öldürülmektedir. Ancak, bu oran bölgeler arasında belirgin farklılıklar göstermektedir. (UNODC, 2019). Her yıl yaklaşık 6 milyon kadın aile içi şiddet nedeniyle psikolojik ve fiziksel sağlık sorunları yaşamaktadır (Henderson, 1992; Bush ve Valentine, 2000).

Birçok ülkede fiziksel şiddetle karşılaşan kadınların önemli bir kısmı, cinsel şiddetle de karşı karşıya kalmaktadır. Meksika ve Amerika Birleşik Devletleri'nde araştırmalar, yakın bir partner tarafından fiziksel şiddet gören kadınların %40-52' sinin aynı kişi tarafından cinsel olarak zorlandığını da öngörmektedir. Bazen cinsel şiddet fiziksel şiddet olmadan da gerçekleşmektedir (WHO, 2002).

Türkiye'deki duruma baktığımızda; Kadına Yönelik Aile   i şiddet Araştırması'na göre ülke genelinde kadına yönelik şiddet yaygın bir biçimde görülmeye devam etmektedir. Yirmi yıllık süre içerisinde Türkiye genelinde fiziksel şiddetin yaygınlığı neredeyse hiç değişmemiştir. Mevcut fiziksel şiddet yaygınlığı %36 olarak saptanmıştır. Kadınların %38'i fiziksel veya cinsel şiddetten birisine yaşamlarının herhangi bir döneminde maruz kalmıştır. Eşleri veya birlikte oldukları erkekler tarafından korkutulma, küfür, hakaret ya da tehdit edilme, aşağılanma gibi duygusal şiddete dahil olan davranışlara maruz kalma oranı, evli kadınlar arasında %44 d r. şiddete maruz kalan bir diğer grup boşanmış ya da ayrı yaşayan kadınlardır. Bu kadınların yaklaşık dörtte üçü fiziksel ve/veya cinsel şiddete yaşamlarının bir döneminde maruz kaldıklarını belirtmiştir. Hiç evlenmemiş ancak bir birlikteliği olmuş kadınlara bakıldığında ise fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalma yaygınlığı % 7'dir (Akadlı Ergöçmen vd., 2015)

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından gerçekleştirilen çalışmada 1133 kişiye anket uygulanmıştır. Ankette yer alan aile içi cinsel şiddete ilişkin soruya çalışmaya katılan 1133 kişiden sadece 31 kişi cevap vermiştir. Geriye kalan 1102 kişi bu soruya cevap vermekten kaçınmıştır. Cinsel şiddetle ilgili bu soruya cevap vermiş olan 31 kişi cinsel tacize uğramadığını belirtmiştir. Bu sonuca göre ülkemizde aile içinde gerçekleşen cinsel şiddetin gizli tutulduğu söylenebilmektedir (Dülger, 2006).

Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırmasına (Akadlı Ergöçmen vd., 2015) göre; eş ya da partner tarafından fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kaldığını ifade eden kadınların %30’u maruz kaldıkları bu şiddet sebebiyle bir gece için bile olsa en az bir kez evlerini terk ettiklerini belirtmişlerdir. Kadınların %74’ü terk etme sebebini maruz kaldıkları şiddete “daha fazla tahammül edememek” olarak ifade etmiştir. Bunu %8 oranıyla eş tarafından evden atılma ve %7 oranıyla çocuklarla ilgili nedenler takip etmektedir. Öldürülmekten korktuğu için evden ayrılanların oranı ise %7’dir. Erkeğin kendisini öldürmesinden korkma; erkeğin tehdidini veya öldürme girişimini de içermektedir. Bu araştırmada eş ya da partner tarafından fiziksel veya cinsel şiddete maruz kaldığını belirtmiş olan kadınların %89’u maruz kaldıkları şiddet sonucunda yardım alabilecekleri resmî kurumlardan hiçbirine başvurmamışlardır. Kadınlar içinde bulundukları durumla ilgili yasal yollara başvurup yardım almak yerine yaşadıkları şiddeti yakın çevreleriyle paylaşmışlardır.

1.1.4. Kadına Yönelik Şiddetin Sonuçları

Dünya genelinde en yaygın insan hakları ihlallerinden biri kadına yönelik aile içi şiddettir. Türkiye’de de dünyanın dört bir tarafında olduğu gibi kadınların insan hakları her an ihlal edilmektedir. Şiddetin sonuçları bilinmekle birlikte şiddete maruz kalanların çoğu deneyimlerini paylaşmamaktadır. Aile içi şiddete maruz kalan bir kadının gösterebileceği tepkiler arasında insanlardan uzaklaşma, yabancılaşıma, duyguların donuklaşması, geleceğe dair umut kaybı ve beklentilerin azalması, yaşamdan keyif alamama, saldırganlık, odaklanmada zorluk, aşırı temkinli ve ürkek bir halde bulunma, unutkanlıkla birlikte inkâr eğilimleri ve kendisine ya da şiddet uygulayan kişiye destek olmayanlara karşı öfke yer alır (Korkut Owen ve Owen, 2008).

Hyun’a (2004) göre uzun süre devam eden koca darbı, sadece fiziksel acı vermez aynı zamanda kadının benliğini de tahrip eder. *Lee (2004)* kadın tutukluların %51,4 ünün, uzun süreli yoğun şekilde aile içi şiddete maruz kalma sonucunda kendilerini ve çocuklarını

korumak için kocalarını öldürmüş, şiddet mağduru kadınlar olduğunu belirtmiştir (Akt. Kang ve Kim, 2011).

Chung (2005) şiddet mağduru kadınların yaşadıklarını; fiziksel, duygusal, sosyal sorunlar ve ruh sağlığı sorunları olarak ifade etmiştir (Akt. Kang ve Kim, 2011). Şiddet mağduru kadınların yaşadıkları sadece çaresizlik ve sıkışmışlık hissi değildir aynı zamanda itibar, kontrol ve istikrar kaybindan da muzdariptirler. Şiddet mağduru kadınların, özellikle de bir yabancı tarafından değil de eşleri tarafından istismar edilenlerin travmatik deneyimleri uzun süre boyunca tekrarlamaya devam eder ve diğer travmatik yaşantılardan farklıdır (Kang ve Kim, 2011).

Şiddet içeren bir ilişkide yaşamak, kadının benlik saygısı algısını ve hayata dahil olabildiğini etkiler. Araştırmalar istismar edilen kadınların bilgi ve hizmete ulaşabilme yollarının, kamusal alanda yer alabilmelerinin, arkadaş ve akrabalarından duygusal destek alabilmelerinin rutin olarak kısıtlandığını göstermektedir. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, bu kadınlar sıklıkla kendileriyle ve çocuklarıyla doğru düzgün ilgilenemeyecek ya da işlerini ve kariyerlerini sürdüremeyecek durumdadırlar. Şiddet hem acil hem de uzun vadeli bir dizi farklı sağlık sorunu sonucuyla ilişkilendirilmektedir. Şiddet sonucu oluşan fiziksel sağlık sorunları: abdominal/göğüs yaralanmaları, morluklar ya da kırmızımsı şişlikler, kronik ağrı sendromu, göz hasarları, engellilik, fibromiyalji, kırıklar, mide- bağırsak hastalıkları, kesik ve sıyrıklar ve kısıtlı fiziksel fonksiyonlardır. Üreme ve cinsel sağlıkla ilgili sonuçlar arasında; jinekolojik sorunlar, kısırlık, cinsel işlev bozuklukları, pelvik iltihaplı hastalıklar, hamilelikte komplikasyonlar veya düşük yapma, HIV/AIDS gibi cinsel yolla bulaşan hastalıklar, sağlıksız koşullarda gerçekleştirilen kürtaj ve istenmeyen gebelik bulunmaktadır. Ruhsal ve davranışsal etkiler; fobiler ve panik bozuklukları, psikosomatik rahatsızlıklar, alkol ve madde bağımlılığı, depresyon, anksiyete, utanç ve suçluluk duyguları, yeme ve uyku bozuklukları, hareketsizlik, düşük özsaygı, travma sonrası stres bozukluğu, sigara kullanımı, kendine zarar verme, güvenli olmayan cinsel davranışlar ve intihar eğilimidir. Ölümcül sonuçlara ise AIDS nedeniyle ölüm, anne ölümü, cinayet ve intihar dahildir (WHO, 2002). Avustralya, Kanada, İsrail, Güney Afrika ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırmalar, kadın cinayet kurbanlarının %40-70'inin eşleri veya erkek arkadaşları tarafından öldürüldüğünü ortaya koymaktadır (Bailey vd, 1997; Gilbert, 1996; Mouzos, 1999; WHO, 2002). Şiddetin yaralanma gibi doğrudan sağlık sonuçları olabilmekle birlikte, şiddet mağduru olmak aynı zamanda bir kadının gelecekteki hastalık riskini de arttırmaktadır. Tütün ve alkol kullanımının sonuçlarında olduğu gibi, şiddet mağduru olmak, çeşitli hastalıklar için risk faktörü olarak kabul edilebilir (WHO, 2002).

İnsan maliyetine ek olarak şiddet, verimlilik kaybı ve sosyal hizmetlerin artan kullanımıyla toplumlarda muazzam bir ekonomik yükür. Şiddet kadının istihdam olasılığını sürekli olarak etkiliyor olmasa da şiddetin kadınların gelirini ve bir işe devam edebilmelerini etkilediğı görölmektedir (Browne vd.,1999; Lloyd ve Taluc 1999; Morrison ve Orlando, 1999; WHO, 2002).

Kadınların ruh sağlığı ve sosyal işlevselliğı üzerinde yıkıcı bir etkiye sahip olabilen aile içi şiddet, ciddi bir sosyal sorundur (Anderson vd., 2003; Briere ve Jordan, 2004; Lewis vd., 2006; NYC Department of Health and Mental Hygiene, 2008; Roseman vd., 2008; Siskin, 2001; Tjaden ve Thoennes, 2000; WHO, 2005). İstismardan kurtulanlarda sıklıkla depresyon belirtileri, düşük benlik saygısı, umutsuzluk, düşük öz yeterlik ve istismarın travmasından kaynaklanan güçsüzlük algıları görölmektedir (Cascardi ve O'Leary, 1992; Cascardi vd., 1995; Cox ve Stoltenberg, 1991; Orava vd., 1996; Tutty vd., 1993; Walker, 1991).

Eş şiddetiyle ilgili olumsuz psikolojik etkiler; aşırı korku, tecavüz sendromu, anksiyete, uyku bozuklukları, öfke, üzüntü, depresyon, intihar eğilimi, utanç, düşük benlik saygısı, fiziksel hastalık şikayetleri, ebeveyn rolündeki zorluklar vb. içerir (Kim vd., 2003). *Feltz (2001)* travmatik bağlanma kuramına göre şiddet mağduru kadınların, katlandıkları istismar ve bunun sonucu artan izolasyon nedeniyle kendilerini değerli görmeme ve böylelikle istismar sürdükçe istismarcılarına daha fazla bağımlı olma eğiliminde olduklarını belirtmiştir. Diğer yandan *Park (2004)*, şiddet mağduru kadınların eşlerinin istismarından kaçmada, boşanmaya ilişkin kendi muhafazakâr ve feodal görüşleri, negatif sosyal görüşleri ve çocuklarının velayetini kaybetmekten korkmalarından dolayı boşanmanın onlara yardımcı olamayacağını kabul ettiklerinde; eşlerini öldürmeye varan suça yönelebildiklerini belirtmiştir. Ayrıca, şiddet mağduru kadınların dışardan yardım talep etmeme eğilimi sosyal desteğe yönelmede ne kadar hüsrana uğradıklarını gösterir. Bu nedenle, şiddet mağduru kadınlar genel olarak sosyal hizmet uygulaması alanındaki müdahaleler için ana hedef olarak kabul edilmektedir (Kang ve Kim, 2011).

Aile içi şiddet ve ruh sağlığı literatürü öncelikle; depresyon, madde kullanımı, anksiyete, posttravmatik stres bozukluğuna odaklanmış olup; düşük benlik saygısı, öz benliğin kaybı veya yeniden biçimlendirilmesiyle ilişkili sorunları göz ardı etmiştir (Smith vd., 1995). Son zamanlarda bu konuyu aydınlatmaya yönelik bir ilgi mevcuttur (Baly, 2010; Crawford vd., 2009; Gonzalez-Guarda vd., 2013). Benlik saygısı, benlik kavramının değerlendirici ve duygulanımsal boyutudur ve öz saygının, kendini değerlendirmenin, kendilik değerinin karşılığı olarak nitelendirilir (Mann vd., 2004). Öz yeterlik de aynı şekilde aile içi şiddete

maruz kalma durumundan etkilenir (Cascardi ve O’Leary, 1992; Fishman vd., 2010; Kang ve Kim, 2011; Matheson vd., 2015) ve kişinin karşılaşılan durumlarda kendisinin başarılı olabileceğine olan inancını işaret etmektedir (Bandura, 1977; Matheson vd., 2015).

Aile içi şiddet; düşük öz yeterlik, güç ve yaşam kalitesi, depresyon, TSSB ve intihar eğilimini kapsayan çok sayıda duygusal ve psikiyatrik sorunla ilişkilidir (Iverson vd., 2021).

1.1.5. Şiddet Mağduru Kadınlara Yönelik Sosyal Hizmetler

Çok boyutlu sonuçları olduğuna değinilen ve toplumsal bir sorun olan kadına yönelik şiddetle mücadele de yine çok yönlü ve kapsamlı müdahaleler gerektirmektedir. Dünyada kadın hareketlerinin bir sonucu olarak görünür hale gelen kadına yönelik şiddet sorunu, uluslararası düzeyde yürütülen çalışmalar sayesinde günümüzde devletlerin bu sorunla mücadele için sorumluluk aldığı bir aşamadır.

Oldukça yaygın olmasına rağmen uzun süre tabu olarak kalan aile içi şiddet olgusu Türkiye’de 1980’li yıllara gelindiğinde kadın örgütlerinin de etkisiyle gündeme gelmiştir. 1990’lara gelindiğinde ise yasal düzenlemelerle birlikte kurumsallaşma başlamış, ilk kadın sığınmaevleri açılmıştır.

Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadelede sosyal hizmet uygulamaları, başta Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü olmak üzere belediyeler ve sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yürütülmektedir. Kurum ve kuruluşların sunduğu hizmetlere baktığımızda telefon yardım hatları, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM), Kadın Danışma Merkezleri, Kadın Sığınmaevleri karşımıza çıkmaktadır.

1.1.5.1. Kadın Sığınmaevleri

Kadına yönelik şiddet dünya genelinde birçok ülkede önemli bir sorundur. Bu sorunun tanımlanmasıyla birlikte soruna acil bir yanıt olarak feminist kadın örgütleri tarafından kadın sığınmaevleri kurulmuştur. Barınaklar, fiziksel koruma sağlamanın yanı sıra, şiddet gören kadınlara ve onların çocuklarına bireysel ve grup müdahaleleri, hukuki yardım, mesleki eğitim ve barınma desteği sunmaktadır (Gondolf ve Fisher, 1988; Tutty, 1993; Tutty vd., 1999; Akt. Itzhaky ve Ben Porat, 2005).

Kadına yönelik aile içi şiddete karşı yürütülen müdahale çalışmalarının gerçekleştirilebileceği kurumlar arasında kadın sığınmaevleri yer alır. Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkındaki Yönetmelikte konukevi; fiziksel, cinsel, duygusal,

ekonomik ve sözlü istismara ya da şiddete uğrayan kadınların, şiddetten korunması, psiko-sosyal ve ekonomik sorunlarının ortadan kaldırılması, güçlendirilmesi ve bu dönemde kadınların eğer varsa çocukları ile birlikte ihtiyaçlarının da giderilmek suretiyle geçici süreyle kalabilecekleri ve kadın konukevi, kadın sığınağı, sığınmaevi, şefkatevi, kadınevi ve benzeri adlarla açılmış veya açılacak yatılı sosyal hizmet kurumları olarak tanımlanmıştır.

Sullivan ve Virden (2017) yaptığı araştırmada sığınmaevi programlarının, aile içi şiddete maruz kalanların istismardan iyileşmelerine ve yaşamlarını yeniden inşa etmek için gereken bilgi, beceri ve özgüveni kazanmalarına yardımcı olmada kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

Sığınmaevleri kadınların özgüvenlerini kazanması, şiddetten uzak bir hayata adım atmaları, kendilerini rahatça ifade ederek sırf kadın oldukları için yaşadıkları baskıları görebilmeleri ve kadercilikten sıyrılabilmesi için gerekli desteği alabilecekleri yerlerdir. Ancak bir bütün olarak değerlendirildiğinde bu konudaki çabaların tüm sığınmaevlerinde olmakla birlikte, yetersiz olduğu da bir gerçektir (Sallan Gül, 2013).

Sallan Gül (2013) kadın sığınmaevlerinde verilmesi gereken ama çok da başarılı olunamayan alanlardan biri olarak; kadınların özgüvenlerini arttıracak, birey olmalarına olanak tanıyacak ve ayakları üzerlerinde kalmalarını sağlayacak danışmanlık hizmetini belirtmiştir. Bununla birlikte, yöneticilerin bu konudaki “yapmaya çalışıyoruz” söylemlerine rağmen, çalışma sürecinde yapılan görüşmeler sırasında kadınlardan hiçbirinin böyle bir destek aldığını belirtmemiş olmasının oldukça düşündürücü olduğunu ifade etmiştir.

Tutty (1996), şiddet gören kadınlara, sığınmaevinden ayrıldıktan sonra karşılaşacakları çeşitli zorluklarla başa çıkabilmeleri için çeşitli kaynaklar sağlamanın önemini vurgulamıştır. Şiddete maruz kaldığı ilişkiden kurtulmak konusunda kararlı olan kadınlar bile, kaynakların yetersizliği ve kendi yeteneklerini tanıyamamaları nedeniyle yenilgiye uğrayabilirler, bu da sonunda onları şiddet uygulayan kişiye geri dönmeye zorlayabilir. Son zamanlarda, özellikle risk altındaki kadınlara yardım etme çabalarında karşılaşılan sorunlar nedeniyle, kadınların profesyonellerle temasları bağlamında da güçlenmeye ihtiyaç duyulmaktadır.

1.2. Öz Yeterlik

Albert Bandura, 1960'lı yıllardan başlayarak sosyal öğrenme üzerine çalışmalar yapmış ve bu çalışmalar neticesinde günümüzdeki kuramını geliştirmiştir. İlk olarak "sosyal öğrenme kuramı" olarak adlandırdığı bu yaklaşımı daha sonra "sosyal bilişsel kuram" olarak yeniden

isimlendirmiştir (Çakır, 2018). Bu kurama göre bireyler, yaşamlarının niteliğini ve yönünü etkileme gücüne sahiptir. Böylece insanlar, sosyal sistemlerin hem yaratıcısı hem de onların bir sonucu olarak görülmektedir. Kuramın bir diğer temel varsayımı ise bireylerin davranışlarını hem içsel hem de dışsal faktörler aracılığıyla düzenleyebilmesidir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014). Kurama göre, insanlar sürekli olarak kendini düzenleme sürecindedir ve bu süreçte öz yeterlik algısı en önemli rolü oynamaktadır. Öz yeterlik, bireylerin zorlayıcı durumlarla başa çıkma ve bu durumları sürdürme aşamalarında, kendi kapasitelerine güvenerek karar vermelerinde, harekete geçme ve deneyim kazanma süreçlerinde olumlu katkılar sağlamaktadır (Bandura, 1993: Akt. Köksal vd., 2019).

Bandura (1986) öz yeterliği, bireyin belli bir performansı ortaya koyabilmesinde gerekli olan eylemleri organize ederek başarılı bir biçimde bunları gerçekleştirme kapasitesine ilişkin algısı olarak tanımlamıştır. Başka bir deyişle öz yeterlik; bireyin karşılaşabileceği çevresel olayların üstesinden gelmede ne derece başarılı olabileceğine dair yargısıdır. Öz yeterlik, insanların sahip olduğu becerilerle ilgili değildir. Kişilerin sahip olduğu becerilerle neler yapabileceğine dair algılarıyla ilişkilidir (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Sosyal bilişsel kuram insan işlevselliğinin; kişisel faktörler (örneğin bilişler, duygular), davranışlar ve çevresel koşullar arasındaki etkileşimlerden meydana geldiğini varsayar (Bandura, 1986, 1997: Akt. Schuck ve Meece, 2006). Bu açıdan öz yeterlik, kişinin davranışlarını ve etkileşim halinde olduğu çevreyi etkiler ve kişinin eylemlerinden ve içinde bulunduğu çevre koşullarından etkilenir (Schuck ve Meece, 2006).

Öz yeterlik, Bandura'nın bireyin kendi yeteneklerine, gücüne ve becerilerine dair inancını ifade etmek için kullandığı bir kavramdır. Bu, bireyin kendini etkili ve becerikli hissetmesi anlamına gelir. Aynı bağlamda, motivasyonun hem kişinin kendi becerilerine olan güvenine hem de sergilenen davranışın belirli sonuçlara ulaşmayı sağlayacağına olan inancına dayandığı teoridir (Budak, 2005).

Türkçe literatüre baktığımızda “self-efficacy” kavramının öz yeterlik, öz yeterlilik, kendine yeterlik, kendini yetkin görme, öz etkinlik olarak çevrildiğin görmekteyiz. Yapılan çalışmada öz yeterlik kavramı benimsenmiştir.

Öz yeterlik, kişilerin günlük yaşamda yaşadıkları çeşitli güçlükleri ve olumsuz deneyimleri aşma sürecinde yeteneklerine ne kadar güvendiklerini ne derece ısrarcı olduklarını ve ne kadar çaba gösterdiklerini belirler. Güçlü bir öz yeterlik duygusu; yetenek, ısrar ve çabayı temel bileşenler olarak öne çıkarır. Bireyler, bu yetenek ve çaba ile hedefledikleri

performans düzeyine ulaşmayı amaçlar (Bandura, 1977, 1997: Akt. Köksal vd., 2019). Bandura, öz yeterliği bireyin belirli bir görevi başarıyla gerçekleştirme yeteneğine olan inancı olarak tanımlamaktadır. Öz yeterlik, insanların belirledikleri hedeflere yönelik olarak gösterdikleri çabanın, ne oranda başarılı performansa dönüşeceğini belirleyen en güçlü motivasyonel unsurdur (Heslin ve Klehe, 2006).

Öz yeterlik, kişilerin gelecekte karşılarına çıkabilecek olan zorlu durumları aşmada ne kadar başarılı olabileceğine dair kendine yönelik inancıdır. Bu kavram, bireyin sahip olduğu becerilerin bir fonksiyonu değil, bu becerilerini kullanarak neler yapabileceğine dair değerlendirmelerinin bir sonucudur. Öz yeterlik, kişinin farklı durumlarla başa çıkma ve belirli bir etkinliği başarıyla tamamlama yeteneği ile ilgili kendine dair algısıdır (Çakır, 2018).

Algılanan öz yeterlik, insanların hayatını değiştiren olayları etkileyebilmelerine dair inançlarıyla ilgilidir. Bu çekirdek inanç; motivasyonun, performans başarısının ve duygusal iyilik halinin zeminini oluşturur (Bandura, 1997, 2006, 2010). İnsanlar eylemleriyle istenen etkiyi yapabileceklerine inanmadıkları sürece, zorluklar karşısında direnmek ya da faaliyete geçmek konusunda motivasyonları çok az olur. Rehber ve motive edici olarak işe yarayabilecek diğer unsurlar ne olursa olsun, kişinin eylemleriyle fark yaratabileceği çekirdek inancına dayanır (Bandura, 2010).

Algılanan öz yeterlik, kişinin karşılaşması muhtemel sorun ve engellerle başa çıkmak için gerekli olan eylem planlarını ne derece başarılı şekilde uygulayabileceğine ilişkin yargılarla ilgilidir ve daha güçlü bir öz yeterlik duygusuna sahip olanların, değişim girişiminde bulunma ve engeller karşısında kararlılıkla devam etme olasılıkları daha yüksek olabilir (Bandura, 1982; Reisenhofer vd., 2019). Kadınlar değişime doğru başarılı adımlar attıkça öz yeterlik artabilir (Patzel, 2001; Reisenhofer vd., 2019). Tersine, kadınların öz yeterliklerinin erozyonu, değişimi üstlenememe veya sürdürememe duygusuyla ilişkilendirilebilir (Reisenhofer ve Seibold, 2012; Reisenhofer vd., 2019; Shurman ve Rodriguez, 2006). Öz yeterlik algısı, bireyin çaba gerektiren bir durumda olumsuzluklarla başa çıkabilme ve yeni görevleri ya da zorlukları aşabilme yeteneğine dair inançlarını ifade eder (Luszczynska vd., 2005).

Öz yeterlik duygusunun inşası, doğrudan deneyim, dolaylı gözlem, sosyal etkileşim ve fizyolojik durumlar gibi çeşitli kaynaklardan gelen yeterlik bilgilerinin bilişsel olarak işlenmesine dayanan karmaşık bir süreci içerir. Farklı araştırma alanlarından elde edilen tutarlı kanıtlar öz yeterlik inançlarının, insan motivasyonu, duyguları, düşünceleri ve eylemleri üzerinde önemli belirleyiciler olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Öz yeterlik

inançları, insan işleyişi üzerindeki etkilerini motivasyonel, bilişsel ve duygusal süreçler yoluyla gösterir. Bu süreçlerden bazıları, duygusal durumlar ve düşünce kalıpları gibi hem kendi başlarına önemli olup hem de eylemi etkileyen araçlar olarak hizmet ederler. Öz yeterlik inançları ayrıca, insanların hangi uğraşları seçeceklerini ve hangi çevreleri tercih edeceklerini etkileyerek gelişimsel yörüngeleri şekillendirir. Öz yeterlik inançları, insanların nasıl düşündükleri, hissettikleri ve nasıl davrandıkları üzerinde belirleyici rol oynar (Bandura, 2014).

Öz yeterliği yüksek olanlar, belirledikleri hedefe ulaşma konusunda ya da var olan sorunlarıyla başa çıkma çabalarında kararlı davranırlar ve aynı zamanda ısrarcıdırlar. Düşük öz yeterlik algısına sahip olanlarsa, zorlukların üstesinden gelemeyeceklerini düşünerek bu konuda eyleme geçmekten kaçınırlar. Bununla ilgili bir çaba göstermezler ve çabuk vazgeçme eğilimindedirler (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014). Bandura'ya göre (2000) öz yeterliği düşük ve yüksek olan kişiler arasındaki en önemli farklılık, öz yeterliği yüksek olan kişilerin başaramadıklarında çabuk toparlanmaları ve eylemlerinde ısrarcı olmaları, yani yılmamalarıdır (Yıldırım ve İlhan, 2010).

İnsanların belirlenmiş performanslara ulaşmak için gereken eylem planlarının organize edilmesi ve yürütülmesi yeteneklerine ilişkin yargıları anlamına gelen öz yeterlik inançları sanılanın aksine insanın işlevselliğini etkileyen düşünceler arasındadır ve sosyal bilişsel teorinin tam merkezinde yer alır. Öz yeterlik inançları, kişinin motivasyonu, iyi oluşu ve kişisel başarısının temelini oluşturur. Çünkü insanlar, eylemlerinin istedikleri sonuçlara ulaşabileceğine inanmazlarsa, harekete geçmek veya karşılaştıkları zorluklara karşı direnç göstermek için yeterli teşviği bulamazlar. Günümüzde, birçok ampirik kanıt Bandura'nın öz yeterlik inançlarının, insanların hayatının her alanına dokunduğu yönündeki iddiasını desteklemektedir. Bu inançlar; verimli düşünme becerileri, kendini güçsüz hissetme ya da hissetmeme, iyimserlik veya kötümserlik eğilimleri, karşılaşılan zorluklara direnç, kendini motive etme yetisi, stres ve depresyona karşı dayanıklılık gibi unsurların yanı sıra hayatla ilgili seçimlerde de etkilidir. Ayrıca, öz yeterlik, öz düzenlemenin de kritik bir belirleyicisidir (Pajares, 2002).

Bandura'ya (1997) göre, öz yeterlik inançlarının insan işleyişindeki rolüne dair temel sav, "insanların motivasyon seviyeleri, duygusal durumları ve eylemlerinin, nesnel gerçeklikten ziyade kendi inançlarına dayandığı" şeklindedir. Bu bağlamda, insanların davranışlarını öngörmek, aslında neyi başarabileceklerinden ziyade yeteneklerine dair sahip oldukları inançlarla daha isabetli yapılabilir. Çünkü bu öz yeterlik algıları, bireylerin sahip

oldukları bilgi ve becerileri nasıl kullanacaklarını belirlemekte önemli bir rol oynar. Bu, insanların davranışlarının neden bazı durumlarda gerçek yeteneklerinden kopuk olduğunu ve sahip oldukları bilgi ve becerilerde benzerlikler olsa bile davranışlarının neden büyük farklılıklar gösterebileceğini açıklamaya yardımcı olur. İnanç ve gerçeklik nadiren mükemmel bir şekilde eşleşir ve bireyler, dünyayla ilişkilerinde tipik olarak inançları tarafından yönlendirilir. Sonuç olarak, insanların başarıları genellikle önceki kazanımları, bilgileri veya becerileri yerine öz yeterlik inançları tarafından daha isabetli şekilde tahmin edilir. Tabii ki, gerekli beceri ve bilgi olmadığında, hiçbir özgüven veya öz değerlendirme başarıyı getiremez (Pajares, 2002).

Öz yeterlik inançları, insan başarısını ve iyilik halini sayısız şekilde artırabilir. İnsanların seçimlerini ve sürdürmekte oldukları eylemlerinin gidişatını etkiler. Bireyler kendilerini yeterli ve güvenli hissettikleri görev ve eylemleri seçme eğilimindeyken böyle hissetmediklerinde ise kaçınma eğilimindedir. İnsanlar eylemlerinin arzu ettiği sonuçları sağlayacağına inanmadığı sürece bu eylemlere kalkışmak için çok az güdüsü vardır (Pajares, 2002). Güçlü bir yeterlik duygusu birçok yolla insanın başarısını ve kişisel iyilik halini artırır (Bandura, 1994).

Bandura'ya (1994) göre, öz yeterlik inançları bireylerin bir eyleme ne kadar çaba harcayacaklarını, engellerle karşılaştıklarında ne kadar direnç göstereceklerini ve olumsuzlukların ardından ne kadar hızlı toparlanacaklarını belirlemekte önemli bir rol oynar. Öz yeterlik arttıkça, gösterilen çaba, kararlılık ve toparlanma süreci de aynı oranda artar. Güçlü bir öz yeterlik duygusuna sahip olan bireyler, zorlukları kaçınılması gereken tehditler olarak değil, üstesinden gelinmesi gereken meydan okumalar olarak görürler. Eylemlerine daha yoğun bir içsel ilgi gösterir ve kendilerine zorlayıcı hedefler koyarak onlara bağlılıklarını korurlar. Başarısızlık durumunda, çabalarını artırır ve devam ettirirler. Ayrıca, başarısızlık veya aksilik sonrasında öz yeterlik duygularını hızlıca geri kazanır, başarısızlıkları yetersiz çabaya ya da bilgi eksikliği ile öğrenilebilecek becerilerin eksikliğine bağlarlar.

Öz yeterlik inançları, bireyin düşünme paternlerini ve duygusal reaksiyonlarını da etkiler. Yüksek öz yeterlik, zorlayıcı görevler ile eylemlere başlarken sakin olmaya yardım eder. Buna karşın düşük öz yeterliği olan bireyler işlerin gerçek zorluk seviyesinden daha zorlayıcı olduğuna inanabilirler. Bu; kaygıyı, stresi ve depresyonu besleyen, bir sorunun en iyi nasıl çözüleceğiyle ilgili vizyonu daraltan bir inançtır. Sonuç olarak bireylerin nihai olarak elde ettiği başarı düzeyinde öz yeterlik inançları güçlü bir şekilde rol oynayabilir. Yüksek öz yeterlik kaynaklı azim duygusu çoğu zaman performansın artmasına sebep olacaktır, bu da

daha sonrasında kişinin yeterlik ve motivasyon hissini arttıracak, öte yandan düşük öz yeterlik kaynaklı pes etme duygusu ise kişinin gerçekten başarısız olmasına sebep olacak bu da güven ve moral seviyesini daha da düşürecektir (Pajares, 2002). Bu nedenle bireylerin öz yeterlik düzeylerinin yükseltilmesini amaçlayan çalışmaların yapılması önemlidir.

Yüksek öz yeterlik; tekrarlayan engeller, alay edilmeler ve minimum düzeyde cesaretlendirmelere karşın vazgeçmeyen birçok büyük yenilikçinin gösterdiği gibi, insanları başarısızlıklar karşısında çok çalışmaya ve ısrar etmeye yönlendirir (Heslin ve Klehe, 2006).

Öz yeterlik, genellikle özgüven (kişinin çoğu durumda ne kadar güvenli hissettiği ve davrandığına dair bir kişilik özelliği) veya özsaygıya (kişinin kendine ne derece değer verdiği) göre daha spesifik ve sınırlıdır. Bu nedenle, özgüven ya da özsaygıdan daha kolay geliştirilebilir. Aynı zamanda, öz yeterlik, bireylerin belirli bir görevi ne kadar başarıyla gerçekleştirecekleri konusunda, özgüven ya da özsaygıdan daha güçlü bir öngörücü rol oynar (Heslin ve Klehe, 2006).

Öz yeterlik, yetenekli olmakla ilgili değildir. İnsanların kendi kaynaklarına güvenmeleriyle ilgilidir. Bir zorlukla başa çıkabilmek için yeterli becerilere sahip olan fakat düşük öz yeterlik düzeyine sahip bir kişi, bu becerilerini hayata geçiremeyecektir. Öz yeterlik kavramı, bir eylemi planlamayı, gerekli becerilerin farkında olmayı ve bunları organize etmeyi içermektedir. Bunun yanında, zorluklarla beraber elde edilecek kazanımların da gözden geçirilmesini ve ortaya çıkan motivasyon düzeyini kapsamaktadır. Güçlü bir öz yeterlik beraberinde; başarıyı, gelişimi, becerilerin çeşitlenmesini ve iyilik halinin oluşmasını getirir. (Yıldırım ve İlhan, 2010).

Kişinin geçmiş deneyimlerine dayanarak gerçekçi hedefler koyduğunu, bu hedeflere ulaşmak için farklı yollar bulabildiğini ve karşılaştığı engelleri aşmayı başardığını görmesi, hayatında yeni hedefler belirlemesini ve bunlara ulaşmak için güç ve güven kazanmasını sağlar. Bu bağlamda öz yeterlik kavramı öne çıkar. Öz yeterlik, bireylerin amaç odaklı davranışlarını başlatma ve sürdürme konusundaki inançları ile ilişkilidir (Snyder, 2002; Tarhan, 2012). Kişiler, yaşamlarını etkileyen olayları kontrol altına almak, istenen sonuçlara ulaşmak ve istenmeyen durumlardan kaçınmak için çaba gösterirler. Bu nedenle öz yeterlik inançları, insan davranışlarının temelini oluşturur (Bandura, 1995; 2000; Tarhan, 2012).

Öz yeterlik algısı, bireyin gerçek yeterlik düzeyinden ziyade, kendi yeterliği hakkındaki inançlarıyla ilgilidir. Bandura (1995) insan davranışlarının çoğunlukla gerçek doğrular yerine, insanların doğru olduğunu düşündükleri şeylere dayandığını belirtir. Bu ayrımın yapılması

önemlidir, çünkü insanlar çoğunlukla yeterlik düzeylerini olduğundan daha düşük ya da yüksek algılama eğilimindedir. Başka bir deyişle, bireylerin kapasitelerini yanlış değerlendirerek ya küçümsemeleri ya da abartmaları sık karşılaşılan bir durumdur. Kapasitelerini düşük algılamak, bireylerin becerilerini en uygun şekilde kullanmalarını engellerken, kapasitelerini biraz yüksek algılamak ise çoğu durumda performans üzerinde olumlu bir etki yaratır (Tschannen-Moran vd., 1998; Kurbanoglu, 2004).

İnsanlar, tekrarlayan olumsuz olayları yönetemeyeceklerini veya çok değer yükledikleri şeyleri elde edemeyeceklerini düşündüklerinde, depresif veya endişeli olma eğilimindedirler. Öz yeterliğin düşmesi üzücü ve karamsarlığa itici olabilir (Heslin ve Klehe, 2006).

Öz yeterlik pozitif ve negatif duygularla ilişkilidir. Öz yeterliğin kaynaklarından biri duygusal uyarılmadır, yani kişi tehdit algıladığı bir durumda negatif duyguları düşük düzeyde yaşayabilir ve sonuç olarak durumun üstesinden gelebileceğini hissedebilir (Bandura 1997; Luszczynska vd., 2005). Öz yeterlik, etkili problem çözme sağlar ve ardından olumlu duygular artar. Düşük öz yeterlik duygusu, olumsuz duygular ve çaresizlik ile ilişkilidir. Yetersizlik inancıyla yüklü kişiler acı çeker ve kaygı, depresyon gibi olumsuz duygular yaşarlar (Bandura, 1997; Luszczynska vd., 2005; Schwarzer, 1992). Depresif ruh halinde olan kişiler; yapmaları gereken görevlerden bağımsız olarak, öz yeterliklerini düşürürler. Öz yeterlik inançlarını arttırmanın bir yöntemi fiziksel ve duygusal iyilik halini arttırmak ve negatif duygu durumunun sıklığını azaltmaktır (Pajares, 2002).

Öz yeterlik inançları, davranışın başlıca belirleyicilerindendir. Bir kişi kapasitesine inanmadığında, harekete geçmesini sağlayan motivasyon azalır. Fiziksel ve ruhsal sağlığı etkileyen birçok faktör ile yeterlik inançları arasında güçlü bir bağ bulunduğu çeşitli araştırmalarca ortaya konulmuştur (Maddux, 2002; Telef ve Ergün, 2013). Öz yeterlik inançları, duyguların türünü ve yoğunluğunu etkiler. Düşük öz yeterlik düzeyi, amaçları başarmada umutsuzluk yaratır. Olumsuz duygusal durumdan kaynaklanan rahatsız edici düşünceleri kontrol etme inancının eksikliği, düşük öz yeterlik, düşük performans ve daha fazla ümitsizliğe yol açar. Öte yandan, olumlu duygusal durumlar öz yeterliği yükseltir (Marat, 2003; Telef ve Ergün, 2013). Gupta ve Kumar (2010)'a göre, duygular öz yeterlik üzerinde etkilidir; olumlu duygular öz yeterliği artırırken, olumsuz veya karamsar duygular ise öz yeterliği azaltır (Telef ve Ergün, 2013).

Öz yeterlik inançları hem cinsiyet rollerinin hem de davranış biçimlerinin düzenlenmesinde ve kazanılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Bussey ve Bandura, 1999).

İnsanların yeterlikleriyle ilgili inançları dört ana kaynakla geliştirilebilir (Bandura, 1994). Bunlar; tamamlanmış başarılı performanslar (doğrudan deneyimler), sözel ikna, dolaylı deneyimler, fizyolojik ve duygusal durumdur. Sosyal hizmet müdahalesi içinde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

1.2.1. Genel Öz Yeterlik

Bandura (1977) çalışmasında, öz yeterliği bireyin belirli bir alandaki yeteneğine dair algılarının bir değerlendirmesi olarak açıklasa da aynı zamanda bu algıların genellenebilir nitelikte olduğuna da vurgu yapmaktadır. Bandura'ya göre, bir birey bir bağlamda sahip olduğu yetenek algısını, benzer diğer bağlamlardaki yetenek algılarına da genelledebilmektedir. Öz yeterliğin bu şekilde genellenebilir olması yönündeki düşünceler, zamanla öz yeterlik kavramından türeyen ve genel öz yeterlik olarak adlandırılan yeni bir kavramın gelişimine katkı sağlamıştır (Scherbaum vd., 2006: Akt. Aypay, 2010).

Scholz ve Schwarzer (2005)'e göre genel öz yeterlik, bireyin stresli ve zorlayıcı yaşam olaylarıyla başa çıkabilme konusundaki genel yeterlik inancını ifade eder (Aypay, 2010). Ayrıca, kişinin birçok farklı alanda karşılaştığı, başa çıkması güç veya alışılmadık yeni durumlara karşı duyduğu genel güven olarak da tanımlanır (Scholz vd., 2002: Akt. Aypay, 2010).

Henüz üzerinde yeterince çalışma yapılmamış olsa da genel öz yeterlik potansiyel olarak aile içi şiddet açısından koruyucu bir faktördür (Webermann vd., 2022). Aile içi şiddete maruz kalan kadınlar arasında genel öz yeterlik, birden fazla faktörü içerebilir. Bunlar arasında; başa çıkma öz yeterliği (yani etkili bir şekilde başa çıkabilmesiyle ilgili güven) (Chesney vd., 2006), aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliği (aile içi şiddetle ilgili değişiklikler yapma konusundaki güveni de dahil olmak üzere kişinin aile içi şiddet ile ilgili stresörlerle başa çıkma becerisine olan güveni) (Lambert vd., 2013) ve bu şiddetle ilgili değişikliklere hazırlıklı olmak yer alır. Ayrıca bireyin kendisi için aldığı her türlü önleme ve gösterdiği çabaya rağmen, başkalarınca işlenen bir suç olan aile içi şiddete maruz kalması, öz yeterliği üzerinde derinlemesine ve olumsuz etkilere sahip olabilir (Webermann vd., 2022).

1.2.2. Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Öz Yeterliği

Sosyal bilişsel teori (Bandura, 1997), aşırı stres veya travmadan sonra insanın uyum sağlama kapasitesini açıklamak için bireysel değerlendirme süreçlerinin çevresel zorluklarla nasıl etkileşime girdiğini ana hatlarıyla belirtir. Özellikle başa çıkma öz yeterliğinin, etkili

uyum sağlamada temel bir rol oynadığı ve psikolojik çıktıların birincil yordayıcısı olduğu belirtilmiştir. Başa çıkma öz yeterliği bireyin yaşadığı travmatik olaylarla ilişkili psikolojik ve çevresel gereksinimleri yönetme konusunda algıladığı yeteneği olarak tanımlanır (Benight ve Bandura, 2004; Lambert vd., 2013).

Başa çıkma öz yeterliği; içsel süreçlerin etkili şekilde düzenlenmesi, uyarlanabilir baş etme stratejilerinin uygulanması ve bir olayla ilgili dışsal taleplerin başarılı bir şekilde yönetilmesi yoluyla iyileşmeye, yeniden toparlanmaya katkıda bulunmaktadır. *Benight vd., (1997)* ve *Benight ve Harper (2002)*’in doğal afetleri, *Solomon vd. (1991)*’nin çatışmayı ve *Benight vd. (2004)*’nin yakın partner şiddetini içeren, travmatik deneyimden kurtulanlar üzerine yapılan araştırmalar iyileşmede bireysel farklılıkları anlamak için başa çıkma öz yeterliğinin önemini desteklemektedir (Akt. Lambert vd., 2013).

Aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliği, bireyin travma sonrası iyileşme sürecini yönetebilme becerisine dair olan algısı olarak tanımlanır. İyileşme sürecinde başa çıkma öz yeterliği; travma sonrası semptomları doğru bir şekilde öngörmektedir (*Benight vd., 1997, 1999, 2000, Benight ve Bandura, 2004; Benight vd., 2001; Benight ve Harper, 2002; Benight vd., 1999; Lerner ve Kennedy, 2000, Solomon vd., 1988: Akt. Benight vd., 2004*). Aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliğinin, iyimserlik ve genel iyilik hali ile de pozitif bir ilişkisi olduğu bulunmuştur (*Benight vd., 1999; Benight vd., 2001: Akt. Benight vd., 2004*).

Aile içi şiddet bağlamında başa çıkma öz yeterliği, mağdurun istismarla ilişkili hem psikolojik hem de çevresel gereksinimleri yönetme konusundaki algılanan yeterliğini yansıtır. Psikolojik gereksinimler duygusal acı, kendini suçlama ve umutsuzluk duygularını içerebilirken, çevresel gereksinimler hukuk sistemine dahil olmayı, iş ve ebeveynlik sorumluluklarını idare etmeyi içerebilir (Benight vd., 2004).

Lambert vd. (2013) yaptıkları çalışmada bulgular; özellikle mağdurların tekrarlanan şiddetin yoğun travmatik stresine ek olarak karşılaştıkları içsel başa çıkma zorluklarının altını çizmektedir. İstismarla birleşen fizyolojik uyarılma büyük olasılıkla döngüsel bir kendi kendini baltalama sürecini harekete geçirir. Bu olumsuz döngü istismarla başa çıkmada baş etme stratejilerinin daha fazla bozulmasına yol açabilir. Başa çıkma öz yeterliğini artırmaya yardımcı olan ve olumsuz bireysel önyargıların gelişimini veya sürdürülmesini engelleyen müdahaleler, döngüyü durdurarak bireyin yaşadığı sıkıntıları azaltabilir.

1.3. Sosyal Hizmet ve Öz Yeterliğin İnşası

Öz yeterlik bir kişinin, belirli bir işi, gerçekte o işi yapabiliyor olmasından bağımsız olarak yapabileceğine yönelik algısıdır. İnsanların belirli eylemleri gerçekleştirme yeteneklerine olan inançları, hedeflerine ulaşip ulaşmamalarında büyük bir rol oynamaktadır çünkü inançları, hedeflerine yönelik eylemleri başlatıp başlatmamayı ve bu eylemleri sürdürüp sürdürmemeyi etkiler (Bandura, 1986; Furstenberg ve Rounds, 1995). Belirli eylemleri veya davranışları gerçekleştirme yeteneklerine yönelik daha güçlü inançları olan kişiler, inançları zayıf olan kişilere göre daha yüksek oranda çaba sarf edecek ve daha uzun zaman azimle devam edeceklerdir. (Bandura, 1977; Holden, 1991; Furstenberg ve Rounds, 1995). Öz yeterliği düşük bireyler, yüksek öz yeterlik sahibi kişilere göre daha düşük oranda çaba sarf etmekle birlikte; mevcut işlerine odaklanmada kullanmaları gereken duygusal enerjiyi yetersizlik duygusuyla baş ederken tüketirler (Strecher vd. 1986).

Bandura'nın (1977) ortaya koyduğu öz yeterlik kavramı sonrasında, bu alanda pek çok araştırma ve yayın yapılmıştır. Eğitim, psikoloji, tıp, işletme ve uluslararası ilişkiler gibi oldukça farklı alanlardaki çalışmalar, öz yeterlik inancının davranışları şekillendirmede önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Bandura, 1986: Akt. Kurbanoglu, 2004). Bandura (1986), düşüncelerin davranışlar üzerindeki etkisini göz ardı eden bir kuramın, insan davranışlarının karmaşıklığını açıklamakta yetersiz kalacağını vurgulamaktadır (Kurbanoglu, 2004).

Öz yeterliğin tanımı, durumsal unsurlardan bağımsız olarak gelişen genel bir kişilik özelliği olarak ifade edilmektense, belirli bir durumda belirli bir davranışı gerçekleştirme yetenekleri hakkındaki inançlarla sınırlandırılmıştır. Bu özel durum, davranışsal değişim süreçlerini öngörme ve incelemedeki kurguyu çok daha anlamlı hale getirir (Furstenberg ve Rounds, 1995).

Kırk yılı aşkın süredir üzerinde binlerce araştırma yapılan öz yeterlik kavramı, ülkemizde de özellikle son 20 yılda ilgi odağı haline gelmiştir. Yapılan çalışmaların büyük ölçüde eğitim ve sağlık alanlarında yoğunlaştığı dikkati çekmektedir.

Öz yeterlik inşası, çeşitli disiplinlerde yaygın bir uygulama olmakla birlikte sosyal hizmet literatürüne daha geç dahil olmuştur (Furstenberg ve Rounds, 1995; Gutierrez, 1990; Hepworth ve Larsen, 1993; Holden, 1991; Mc-Donell vd., 1991; Scharlach, 1985). Sosyal hizmet uzmanları; müracaatçıların kendilerini yeterli görmelerini teşvik ederek dolaylı olarak öz yeterliği müdahalelerine dahil etmişlerdir (Furstenberg ve Rounds, 1995).

1.3.1. Öz Yeterlik Bilgi Kaynakları

Öz yeterliği artırmaya yönelik girişimde bulunmadan önce, insanların nasıl kendilerini arzulanan davranışı sergileyebileceklerini algılar hale geldiklerini anlamak gerekir (Furstenberg ve Rounds, 1995). *Bandura (1986)* dört yeterlik bilgi kaynağı tanımlamaktadır: doğrudan deneyim, dolaylı deneyim, sözel ikna ve kişinin kendi fizyolojik ve duygusal durumu hakkındaki fikirleri. Doğrudan deneyim basitçe "yapmak", yani bir davranışta bulunmak ve bunu yaparken kişinin kendisini gözlemlemesi anlamına gelir. Dolaylı deneyimler, arzulanan davranışı yerine getiren kişileri gözlemlemekten kaynağını alır. Başkalarının başarılı bir şekilde performans gösterdiğini görmek, gözlemcileri kendilerinin de belirli davranışlarda ustalaşabileceklerine ikna edebilir. Başkaları tarafından bir davranış gerçekleştirilebileceğinin söylenmesi olan sözlü ikna da öz yeterliği artırabilir. Son olarak, kişinin kendi fiziksel durumunu gözlemlemek, örneğin nemli avuç içi veya kalp çarpıntısı, öz yeterlik algılarını etkileyebilir çünkü insanlar bu tür durumları bozulmuş performansla ilişkilendirme eğilimindedir (Furstenberg ve Rounds, 1995). Bu dört temel yol, insanların yeterlikleri hakkındaki inançlarını güçlendirip, geliştirilebilir (Wood ve Bandura, 1989).

Değerlendirme süreci yani bu dört kaynağın her birinden edinilen bilgiye insanların nasıl baktığı, tartıştığı ve değerlendirdiği, bilginin öz yeterlik üzerindeki etkisini değiştirir. Kişi bir davranışı sergileyebilir (doğrudan deneyim) ama performansının negatif yönüne odaklanabilir ya da başarıyı kendi kapasitesi dışında bir şeye bağlayabilir. Başarılı bir performansı kişi dışsal ya da geçici bir etkene veya şansa değil, ancak kendi yeteneğine bağlarsa bu performans öz yeterliği iyileştirir. Başarılı bir performans için çok çaba harcamanın gerektiği durumlar, kişilerin yapabilirlik algılarını arttırmayabilir. Davranışı görece kolay gerçekleştirmek öz yeterliği artırma eğilimindedir. (*Bandura, 1986: Akt. Furstenberg ve Rounds, 1995*).

1.3.1.1. Dolaylı Deneyimler

Dolaylı deneyimler, bireylerin başkalarını gözlemleyerek belirli bir davranışı gerçekleştirme kapasiteleri hakkında sonuç çıkardıkları süreci tanımlar. İnsanlar başkalarının gösterdikleri becerileri izleyerek; davranışın bileşenlerini öğrenmeye başlar, davranışı zihinsel olarak prova eder ve kaçınmaları gereken hataları gözlemler. Her durumda, gözlemleyen kişi davranışı kavrayabilir, ancak burada bizi ilgilendiren yön, kişinin bu davranışı gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği konusunda çıkardığı sonuçlardır. Çoğu zaman, başkalarının davranışlarını izlemek veya duymak, kişinin bu davranışı kendi başına gerçekleştirebileceği algısına yol açar (Furstenberg ve Rounds, 1995).

İnsanlar, öz yeterlikle ilgili pek çok yargıya dolaylı olarak başkalarının aracılığıyla ulaşmaktadır. Başkalarının zorlukları olumsuz sonuçlarla karşılaşmadan aşabildiğini görmek, gözlemcilerde yeterli çaba ve sabır gösterdiklerinde kendilerinin de aynı başarıya ulaşabileceği beklentisini oluşturabilir (Bandura, 1977, 1986; Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Sosyal hizmet uzmanları müdahalede, dolaylı deneyimlerle elde edilen yeterlik bilgisinden en az üç yolla yararlanırlar: davranışları doğrudan modelleyerek; insanların diğer üyelerin belirli davranışları nasıl gerçekleştirdiklerini gözlemleyebileceği veya duyabileceği terapötik, görev odaklı, destek veya kendine yardım grupları oluşturarak ve müracaatçıların tanıdıkları kişilerin davranışları ve deneyimleri üzerinde düşünmelerine yardım ederek. Scharlach (1985) ilk olarak iki tür müdahale tanımlamaktadır. Kurum bakımında olan yaşlılardan oluşan ve yeni gelen üyeyi nasıl karşılayacaklarının öğrenildiği bir grupta grup lideri; açık uçlu soru sorma, açıklayıcı olma ve duyguları yansıtma gibi yeni iletişim becerilerini öğretmiştir. Aynı zamanda bu davranışlara model olmuştur. Ardından küçük gruplarda üyelerden yeni iletişim becerilerini kullanarak spesifik görevleri yerine getirmelerini istemiştir. Üyeler yeni bilgilerin bir başka uygulamasını gözlemleyebilmişlerdir. Liderin ve diğer grup üyelerinin dolaylı bilgi ile edinilen becerileri kullandıklarını görmek, üyelerin öz yeterliklerini artırmaya yardım etmiştir (Furstenberg ve Rounds, 1995).

Dolaylı deneyimin bireyin öz yeterliği üzerindeki etkisi, model alınan kişiye benzerlik düzeyiyle ilişkilidir. Benzerlik ne kadar fazlaysa, model alınan kişilerin başarı veya başarısızlığı o kadar inandırıcı olacaktır (Bandura, 1977). Genellikle yeteneği kendisinininkine benzer ya da kendisinden biraz daha yüksek kişileri izlemenin, kişinin öz yeterliğini yükseltme olasılığı daha yüksektir (Bandura, 1986).

Grup müdahaleleri aynı zamanda kişilere, başarılı davranışların anlatımını dinleme ya da yapılandırılmış bir canlandırmada gözlemleme fırsatını yaratır. Grup müdahaleleri dolaylı öğrenme sağlamakla birlikte, burada bahsedilen grupların her biri diğerlerini gözlemlemeye ek olarak kendini gözlemlemeyi de sağlar (Furstenberg ve Rounds, 1995). Grup müdahaleleri dolaylı deneyimin sağlanması için iyi bir araçtır.

Grup üyeleri, açık sorular soran lideri gözlemleyebilir ancak bunu kendi başlarına yapamayacağını hissedebilirler. Aksine başka bir grup üyesinin davranış modelini görmek, gözlemleyenin öz yeterliğini arttırabilir çünkü liderden çok üyeyi kendisi gibi algılar (Furstenberg ve Rounds, 1995).

Başkasının belirli bir davranışı gerçekleştirmedeki başarısı, bireyin kendi öz yeterliği hakkında çıkardığı sonuçları da etkiler. *Bandura (1986)*'ya göre genellikle, benzer kişilerin model alınan başarıları yeterlik değerlendirmesini artırırken, model alınan başarısızlıklar azaltır. Bir grup üyesinin başka bir üyenin başarılı bir şekilde açık sorular sormasını, duyguları yansıtmasını ve başka sözlerle ifade etmesini izlemesi, kendisinin de bu becerileri gerçekleştirebileceği yönünde teşvik olmasını sağlar (Furstenberg ve Rounds, 1995).

Tek bir modelin performansının gözlemlenmesinden, grubun sağladığı gibi birden çok modele maruz kalmanın öz yeterlik üzerinde daha güçlü bir etkisi vardır. Hatta gruptaki çeşitlilik, grubun öz yeterliği artırmadaki etkinliğini yükseltir (Bandura ve Menlove, 1968; Furstenberg ve Rounds, 1995; Kazdin, 1976) Eğer çok farklı özelliklere sahip insanlar başarabilirlerse, gözlemcilerin kendi yeterlik duygularını artırmak için makul bir dayanakları olur (Bandura, 1986).

Grup çalışması dolaylı deneyimleri vurgulayabilir ve pekiştirebilir. Scharlach'ın (1985) örneğinde, grup lideri, grubun dikkatini bir üyenin yeni iletişim becerileriyle başarısına çekebilir ve grup üyelerinin kendi yeterlikleri hakkında sonuçlar çıkarmalarına yardımcı olabilir. Grup ayrıca üyelerin, model alınan kişinin davranışı kolaylıkla mı yoksa güçlükle mi yaptığını değerlendirmesine yardım ederek ya da üyeler arasındaki benzerlikle ilgili farkındalığı artırarak da değerlendirme sürecini geliştirebilir (Furstenberg ve Rounds, 1995).

1.3.1.2. Sözel İkna

Sözel ikna, bir kişiyi belirli bir davranışı gerçekleştirebileceğine ikna etme çabalarını ifade eder. Bandura basit iknanın bile bir davranışı başlatmak ve çaba harcamak için kişinin özgüvenini yeterince arttırabileceğine, üstelik kişisel yeterlik duygusu ve becerilerin gelişimini de desteklediğine dikkat çeker. Bu nedenle başarılı bir sonuç beklendiğinde ikna en yararlı olanıdır (Bandura, 1986). Bireylerin öz yeterlik inançlarını oluşturup geliştirmelerinde, diğer kişilerden aldıkları sözel geri bildirimler ve sosyal ikna büyük bir öneme sahiptir (Bandura, 1994).

Kişiler diğerlerinin sosyal/sözel iknaları sonucunda öz yeterlik inançlarını oluşturur ve geliştirir. Bu iknalar başkalarının sözlü yargılarına maruz kalmayı içerebilir. İkna edenler, kişilerin kendilerine olan inançlarının gelişmesinde önemli bir rol oynar. Ancak sözel iknalar diz çöküp yapılan övgüler ya da içi boş nasihatlerle karıştırılmamalıdır. Etkili iknada bulunanlar insanların yeterlikleriyle ilgili umutlarını yeşertirken aynı zamanda öngörülen sonuçların ulaşılabilir olduğundan emin olmalıdır. Olumlu iknalar güçlendirme ve

cesaretlendirmede işe yarayabildiği gibi, olumsuz iknaların da öz yeterlik inançlarını azaltmaya, boşa çıkarmaya yarayabildiği kabul edilmektedir. Aslında olumsuz geri bildirimlerle öz yeterlik inançlarını güçsüzleştirmek, olumlu cesaretlendirmelerle bu inançları kuvvetlendirmekten genellikle daha kolaydır (Pajares, 2002). “Yapabilirsin!” gibi diğerlerinden gelen sözlü cesaretlendirmeler öz yeterlik inancını yükseltmekte etkilidir (Schuck ve Meece, 2006).

Özellikle kendine yönelik kaygıları ve yetersizlik düşünceleri olan bireyler, bir sorunla karşılaştıklarında, bunu çözmek için gerekli yetenek ve yeterliklere sahip olduklarına dair sözel olarak ikna edildiklerinde, çözüm için daha fazla çaba harcamaya yönelirler (Bandura, 1994). Gerçekçi olmayan ikna, ikna edene güveni zedeleyecek ve ikna edilmeye çalışılan kişinin öz yeterliğine de zarar verecektir (Bandura, 1986; Furstenberg ve Rounds, 1995). Bu nedenle bir sosyal hizmet uzmanının müracaatçıyı bir şeyi yapabileceğine dair ikna etme girişimleri sadece ona güvenmektense, müracaatçının kapasitesinin karşılıklı değerlendirmesine dayanmalıdır (Furstenberg ve Rounds, 1995).

Deneyisel veriler, yetenekle ilgili daha az geribildirim vermenin, kişinin belli bir görev konusunda uzmanlaşmasını sekteye uğrattığını, buna karşın arka planda kalmış bir yeteneği gün yüzüne çıkartmaya odaklı geri bildirimlerin ise uzmanlaşmayı hızlandırdığını göstermektedir. (Schuck, 1983; Furstenberg ve Rounds, 1995). Uzun süreli müdahalelerde bulunan sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların performanslarını sürekli yorumlarlar. Başarının sadece dış koşullardan kaynaklandığı hissini vermek yerine, yeteneklerini ve çabalarını vurgulayan yollarla başarıyı yorumlamaları yönünde yardım etmek veya önerilerde bulunmak müracaatçıların öz yeterliklerini destekler (Dunst ve Trivette, 1989; Furstenberg ve Rounds, 1995).

Sözel ikna sadece kişi, kaynağı güvenilir olarak algıladığında etkilidir. İkna eden kişi, yetenekli olarak algılandığında ya da belirli bir faaliyetle ilgili pek çok gözlemleme ve kıyaslama deneyimi olduğunda güvenilir olarak görülecektir. Alıcı konumundaki kişi, ikna edenin görevin gerektirdiklerini tam olarak anladığına inanmalıdır. Sosyal hizmet uzmanları genellikle yaşam koşulları kendilerinden oldukça farklı müracaatçılarla çalışır. Uyuşturucu kullanımının yaygın olduğu, şiddetin bulunduğu bir mahallede yaşayan müracaatçı, sosyal hizmet uzmanının, mahallesindeki günlük yaşantısına yön verecek olan davranış önerilerini inandırıcı bulmakta zorlanabilir. Sosyal hizmet uzmanları; müracaatçıların dünyasına girerek, onlardan öğretilmelerini isteyerek ya da diğer bilgili kaynaklarına danışarak kendilerini müracaatçının dünyası hakkında kapsamlı bir şekilde eğitmelidirler (Davis ve Proctor, 1989:

Akt. Furstenberg ve Rounds, 1995). Öz yeterlik ve bir davranışı başlatma çabaları üzerinde etkisi olacak olan iknadan önce müracaatçı, sosyal hizmet uzmanının durumun karmaşıklığını anladığına inanmalıdır (Furstenberg ve Rounds, 1995).

Sosyal hizmet uzmanlarının mesajlarını biçimlendirme şekli, onların güvenilirliklerini müracaatçıların nasıl algıladığını da etkiler. Sosyal hizmet uzmanı, HIV ile mücadele etmekte olan uyuşturucu kullanıcısı bir anneye, genel bir güven verme mesajı olan "yapabilirsin" i verirse (uyuşturucu kullanımını azaltabilir veya tıbbi bakım sağlayıcılarıyla daha etkili bir şekilde ilgilenebilir), sosyal hizmet uzmanının güvenilirliği azalabilir. Diğer taraftan sosyal hizmet uzmanı müracaatçının yakın zamandaki başarıları derinlemesine düşünmesine yardım eder ve gelecek görevlerle bu başarıları özellikle bağlantılandırırsa, çalışan müracaatçının öz yeterliği üzerinde daha büyük bir etkisi olacaktır (Furstenberg ve Rounds, 1995).

1.3.1.3. Fizyolojik ve Duygusal Durum

Bandura (1997)'ya göre öz yeterliğin diğer bir kaynağı, kişinin performansı sürecinde kendi vücudundan aldığı fiziksel ve duygusal geri bildirimlerdir (Artino, 2012). Birisi bir şey yapmayı düşündüğünde ortaya çıkan fiziksel ve duygusal durumlar, başarı veya başarısızlık olasılığı hakkında ipuçları sağlar. Stres, kaygı, endişe ve korkunun tümü, öz yeterliği olumsuz etkiler ve korkulan görevleri yerine getirememeye ya da başarısızlıkla ilgili kendini gerçekleştiren bir kehanete yol açabilir (Pajares, 2002). Stresli durumlar duygusal uyarılma yaratır ve bu da kişinin durumla başa çıkma konusundaki algılanan öz yeterliğini etkiler (Bandura ve Adams, 1977). Kişinin genel duygusal durumunun olumlu olması öz yeterlik algısını artırırken, ümitsizlik hali öz yeterlik algısını azaltır (Bandura, 1994).

Aşırı fizyolojik ve duygusal uyarılma, performansı olumsuz etkileyebildiği için, bireyler genellikle "gergin ve içsel olarak huzursuz" olduklarında değil, stres tepkileri tarafından zayıf düşürülmediklerinde başarı beklentisi eğilimindedirler (*Bandura, 1977*: Akt. Artino, 2012). Ne yazık ki, korku tepkileri genellikle yaklaşmakta olan tehlike düşüncelerini tetikler ve böylece gerçek durumun gerektirdiğinden çok daha yüksek bir kaygı seviyesine neden olur (*Bandura, 1997*: Akt. Artino, 2012).

Lambert vd. (2013) kadın sığınmaevinde aile içi şiddet mağduru kadınlarla yaptıkları çalışma, travmatik deneyimlerle başa çıkan bireylerin bilişsel önyargıya karşı savunmasız olduklarını göstermiştir. Çalışmanın bulguları aynı zamanda; fizyolojik duyularıyla ilgili abartılı yorumlar yapma eğiliminin, özellikle şiddet mağduru kadınlardaki düşük başa çıkma öz yeterliğiyle önemli ölçüde ilişkili olduğunu göstermektedir.

Yüksek fizyolojik uyarılma, performansı bozabilir. Örneğin, toplum içinde konuşurken hızlı bir kalp atışı ve titreyen eller ve ses, öz yeterliği azaltabilir ve kişinin bocalayacağı veya yetersiz performans göstereceği beklentilerini artırabilir. Fiziksel olarak zorlayıcı faaliyetlerdeki yorgunluk, bazı kişileri bir faaliyet için gerekli fiziksel yeteneklere sahip olmadıklarına ikna edebilir (Furstenberg ve Rounds, 1995).

Semptomların kendisi yerine fiziksel semptomların anlamlandırılması, kişinin öz yeterliğini etkiler. Örneğin, gergin bir konuşmacıya gerginliğinin başkaları tarafından anlaşılıp anlaşılmayacağını değerlendirmesinde yardım edilebilir ve pek çok insanda olan normal bir reaksiyon olduğu öğretilir. Benzer şekilde, fiziksel olarak kendini yetersiz gören kişiye fiziksel yorgunluğunu, yetersiz egzersiz yapmasının sonucu olarak değerlendirmesi öğretilir. Fiziksel egzersiz programı başlatmak ve gelişime ve dayanıklılığın arttığını gösteren işaretlere odaklanmayı öğretmek kişinin öz yeterliğini yükseltecektir (Furstenberg ve Rounds, 1995).

1.3.1.4. Doğrudan Deneyimler

Bireylerin güçlü yeterlik duygusunu geliştirmelerinin en etkili yolu doğrudan deneyimlerdir. Başarılı deneyimler öz yeterlik inançlarını güçlendirir. İnsanların uğraştıkları şeylerde yaşadıkları bazı zorluklar ve aksilikler, başarmanın genellikle sürekli bir çabayı gerektirdiğini öğrettiği için yararlı bir amaca hizmet eder. İnsanlar tekrarlanan başarılarla yeteneklerinden emin olduktan sonra, aksilikleri ve başarısızlıkları olumsuz yönde etkilenmeden yönetebilirler (Wood ve Bandura, 1989).

Gelişen öz yeterlik sonrası ara sıra yaşanan başarısızlıkların öz yeterlik üzerine olumsuz etkisi çok olmayacaktır. Kişiler yeterli çabayı gösterdiklerinde, en zor engellerin dahi üstesinden gelinebildiğini deneyimlemişler ise, ara sıra yaşanacak başarısızlıkları öz yeterlik algılarını düşürmeyecektir (Bandura, 1977, 1986: Akt. Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2014).

Bir davranışta kendi başarılı performanslarını gözlemlmeleri olan doğrudan deneyim, insanları yeterliklerine inandırmaya yardımcı olur. Doğrudan deneyimde iki faktör gereklidir: performans ve performansın gözlemlenmesiyle yorumlanması. Dolayısıyla sosyal hizmet müdahaleleri (1) becerilerin öğretilmesine ve performans fırsatlarının şekillendirilmesine ve (2) davranış performanslarının gözlemlenmesine ve yorumlanmasına rehberlik etmeye odaklanmalıdır (Furstenberg ve Rounds, 1995).

Sosyal hizmet uzmanları tüm uygulama alanlarında müdahalelerine beceri öğretimini dahil eder. Doğrudan deneyim yoluyla öz yeterliği artırmaya yönelik müdahaleler, beceri öğretmekten fazlasını gerektirir. Beceri kazanma aşamalıdır ve pratik gerektirir. Müdahale, rol oyunları ve provalar gibi müracaatçıların pratik yapabildikleri, becerilerini geliştirdikleri ve performanslarını gözlemledikleri becerilerin uygulamasına fırsatlar sağlamalıdır (Furstenberg ve Rounds, 1995).

Sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların zor durumları öngörmelerine ve hazırlanmalarına yardım ederek başarı şanslarını ve dolayısıyla öz yeterliklerini arttırabilir. Sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların zor durumlarda ustalaştıklarını görmelerine yardım etmek için zihinde canlandırma egzersizleri ve öz olumlama kullanmalarına da yardım edebilir (Cassel, 1991; Rees, 1992; Furstenberg ve Rounds, 1995). Bu tür müdahaleler, onların öz yeterlik duygularını güçlü bir şekilde değiştirebilir (Furstenberg ve Rounds, 1995).

Bir alıştırmada ya da gerçek yaşamda davranışın sergilenmesinin ardından yansıtıcı tartışma yapmak, müracaatçılara performanslarını değerlendirme fırsatı verir. İnsanlar performanslarını yorumlama şekillerinde farklılık gösterirler. Bazıları performanslarının yalnızca olumlu yönlerini görürken diğerleriye yalnızca davranışlarının amaçlarının gerisinde kalan taraflarıyla ilgilenir. İnsanlar becerilerini gözlerinde büyütebilir ya da onları hafife alabilir ve yeni tutumlar denemede isteksiz hale gelir (Bandura, 1986; Furstenberg ve Rounds, 1995). İkinci durumda sosyal hizmet uzmanı, ilerleme ve başarıyı tanımlayıp vurgulayarak ve başarıyı yetenek ya da beceriye bağlamasına yardım ederek müracaatçının, performansını derinlemesine düşünmesine ve daha gerçekçi bir şekilde değerlendirmesine yardımcı olmalıdır. Uzman aynı zamanda müracaatçıya, gerçekleştirdiği davranışı kolaylıkla değerlendirmesinde ve olumlu sonucu davranışın performansına atfetmesinde de yardım etmelidir. (Furstenberg ve Rounds, 1995).

Başarının sadece dış koşulların sonucu olduğunu akla getirmek yerine, müracaatçıların yetenek ve çabalarına dikkat çekerek başarıyı değerlendirmelerine yardımcı olmak onların öz yeterliklerini destekler. Sosyal hizmet uzmanları müracaatçılara, hedef davranışı yerine getirirken başarısızlığa uğradıkları durumları analiz etmede ve başarılı performansın önündeki engelleri ele almada yardımcı olabilir. Uzmanlar aynı zamanda, dışsal zorluklara karşı istenen sonuçlara ulaşmalarını sağlamış olan başarılı performanslar ile başarısız olanları, birbirinden ayırt etmelerine yardım etmelidir.

Müdahale ve sonlandırma süresince gerçekleşen değerlendirme, davranış üstüne düşünme fırsatları sağlar. Değerlendirme süreci kendi düşünce ve hislerini incelemesinde

müracaatçılara model olur, gelişimlerini arttırır, onların yeni davranışlarını ve becerilerini pekiştirir. Sonuç arzu edildiği kadar gerçekleşmese de uzman, müracaatçının çabalarını takdir etmesine yardım edebilir.

Kriz müdahalesinde (*Golan, 1978; Parad, 1965*: Akt. Furstenberg ve Rounds, 1995) ve güçlü yönler açısından güçlendirme yaklaşımında (*Rappaport, 1990; Weick vd., 1989*), öz yeterliği artırmak için, müracaatçıyla eski başa çıkma davranışları gözden geçirilir. Gözden geçirme, müracaatçıların eğer geçmişte başarılı şekilde gerçekleştirmişlerse gelecekte de başarılı bir şekilde gerçekleştirebileceklerini fark etmelerini sağlar (*Furstenberg ve Rounds, 1995*).

Gutierrez (1990), uzman eğer müracaatçının baskıcı yapılara karşı mücadele sürecinin içinde yer aldığını fark edebilirse ve bu çabalama dikkate değer derecede güç gerektiriyorsa var olan güçleri tanımlama ve yapılandırma tekniğinin en etkili şey olduğunu söyler. Gutierrez (1990)'e göre; mücadelenin öğelerini analiz ederek, müracaatçının güçlü yönleri daha kolay tespit edilebilir, müracaatçıya iletilebilir ve ardından gelecekteki çalışma için bir temel olarak kullanılabilir. Furstenberg ve Rounds (1995) 'a göre bu teknik, müracaatçıda öz yeterlik inşası için hem güçlü yönlerin belirlenmesinde hem de başarısızlığın dış engellere bağlanmasında kullanılır. Müracaatçıların, benzer bir durumdaki geçmiş başarılı performanslarından yeni bir göreve genelleme yapmalarına yardımcı olunabilir (*Strecher vd., 1986*).

Sosyal hizmet uzmanlarının eylemleri ve davranışları müracaatçılara onların kapasitesi hakkında mesaj gönderir. Kendi başlarına yapabilecekleri bir şey müracaatçılar için yapıldığında, kendi başlarına bunu yapmak için yeterli olmadıklarına inanıldığı mesajı iletilmiş olur. Sosyal hizmetin müracaatçının güçlü yanları ve karar verme yetenekleri üzerindeki vurgusu, müracaatçının öz yeterliğine katkıda bulunur. Güçlendirme yaklaşımı vaka yönetiminde, müracaatçı bağımsızlığına vurgu yapar ve vaka yönetimi sürecinde müracaatçının pasif değil aktif rol alması teşvik edilir (*Levine ve Fleming, 1984*: Akt. Furstenberg ve Rounds, 1995). Yapan kişi olmaktan çok kolaylaştırıcı olduğu ölçüde müracaatçıların öz yeterliğini arttırmaya yardımcı olunur. Sosyal hizmet uzmanları mümkün olduğunca müracaatçı öz yeterlik hedefleriyle ve onların amaçlarına ulaşmalarında yardımcı olacak müdahale stratejilerini seçmeyle ilgilenmelidir (*Furstenberg ve Rounds, 1995*).

Sosyal hizmetin çok büyük sorunları kontrol edilebilir problemlere bölme yöntemi öz yeterlik hissi geliştirmede müracaatçılara yardım eder. Bir kriz sırasında müracaatçının baş etme kapasitesi çoklu stres faktörleriyle bozguna uğradığında, müracaatçılar baş etme becerilerini eski haline döndürmek için küçük bir eylemde bulunmaya ihtiyaç duyarlar (*Golan,*

1978; Parad, 1965: Akt. Furstenberg ve Rounds, 1995). Sosyal hizmet uzmanları, müracaatçının durumla ilgili yenilenen yeterlik ve başarısına ilişkin cömert bir geri bildirim sağlayabilirler (Furstenberg ve Rounds, 1995).

Burke vd. (2004), Lerner ve Kennedy (2000) ve Reisenhofer vd. (2019) kişinin değişime hazır olması ile uygulanacak olan aile içi şiddet müdahalesi arasındaki bağlantının önemini belirtmişlerdir. Webermann vd. (2022), bu hazır olma düzeyinin kısmen öz yeterlikle açıklanabileceğini söylemektedir.

Öz yeterlik müdahaleleri tek başına değil, bir müdahale paketinin parçasıdır. Beceri eğitimi, somut hizmetler, müracaatçının motivasyonu ve değişim arzusuyla ilgilenme, müracaatçıların duygularını ifade etmesine yardımcı olmak ve müracaatçının çevresine müdahale etmek değişim yaratmak için önemli kanallardır. Ancak müracaatçının etkin bir şekilde harekete geçebileceğine olan inancı, yine de değişimin kritik bir bileşenidir (Furstenberg ve Rounds, 1995).

1.4. Aile İçi Şiddet ve Öz Yeterlik

Fiziksel ve cinsel saldırı ve suçlu mağduriyetlerinin diğer biçimleri gibi insanları travmatize eden yaşam olaylarının birçoğu toplumsal kaynaklıdır. Tek seferlik bir olay olan doğal afetin aksine suçlu mağduriyeti gibi kişilerarası travmalar; stres reaksiyonlarını yeniden harekete geçirebilen tekrarlayıcı bir tehdit niteliği taşır (Benight ve Bandura, 2004). Aile içi şiddet tekrarlayan yapısından ötürü kronik yapıya sahip travmatik bir deneyimdir (Cattaneo ve Goodman, 2005).

Kuhl (1986) öz yeterliğin; bir davranışı başlatmak, onu yeterli bir süre sürdürmek veya düzenli olarak tekrarlamak gibi belirli bir sonucu hedefleyen bir dizi eylemdeki farklı bileşenlerle ilişkilendirilebileceğini belirtmiştir (Akt. Furstenberg ve Rounds, 1995). Örneğin bir kadın, istismarcı partnerinden geçici olarak ayrılma yeteneğine inanabilir ancak kalıcı bir ayrılık sağlayabileceğine dair çok az inancı olabilir (Furstenberg ve Rounds, 1995).

Öz yeterlik, stres reaksiyonlarında ve tehdit edici durumlarla baş etmede anahtar rolü oynar (Bandura, 1997; Benight ve Bandura, 2004). Aile içi şiddet mağduru kadınlar için öz yeterlik, değişim yönünde çalışmalarını sağlayan “kişisel güç” olarak görülebilir (Cluss vd., 2006; Patzel, 2001; Reisenhofer vd., 2019).

Şiddete maruz kalmış kadınlarda öz yeterliğin, kadınların değişime hazır olma durumunun (Hendricks-Matthews, 1982: Akt. Lerner ve Kenedy, 2000) ve şiddet içeren bir

ilişki sonrasında etkili terapötik müdahalelerin geliştirilmesinin ayrılmaz bir parçası olduğu ileri sürülmektedir (Dutton, 1992: Akt. Lerner ve Kenedy, 2000).

Şiddet nedeniyle, kadınlar genellikle düşük öz yeterlik yaşar ve kişisel hedefleri ve değerleriyle tutarlı kararlar alma ve bu kararları uygulama konusunda çekingenlik gösterirler (Benight ve Bandura, 2004; Dardis vd., 2018; Johnson vd., 2005; McLean ve Follette, 2016: Akt. Iverson vd., 2021). Öz yeterlik inançları yüksek olan şiddete maruz kalmış kadınların şiddet ile başa çıkmada daha başarılı oldukları, etkili başa çıkma yöntemleri geliştirdikleri ve umutsuzluk düzeylerinin daha düşük olduğu gözlenmiştir (Lerner ve Kennedy, 2000).

Öz yeterlik, kişinin kendi yetkinliğine olan inancının bir göstergesidir. Bu yetkinlikler kişinin kendi hayatını kazanması, kendi işlerini yönetmesi gibi şeyleri ve sosyal olarak kabul edilmiş hissetmeyi içerir (Sherer, 1982). Bu kavram, kişilerin kendi adına karar almada güçlendiğini hissetmesiyle ilgilidir. Kadına yönelik şiddetin sonuçlarıyla ilgili bulgular gözden geçirildiğinde Carlson (1991) öz yeterliği dolaylı olarak etkileyen; anksiyete, korku, depresyon, izolasyon, düşük benlik saygısı, kendini suçlama, umutsuzluk ve utanç gibi çeşitli negatif sonuçlara işaret etmiştir (Mancoske vd., 1994).

Bandura (1982) öz yeterliği, kişinin kendi hayatındaki olayları meydana getirme ve düzenleme yeteneğine olan inancı ya da olası durumlarla başa çıkabilmede gereken eylemleri ne kadar iyi yapabileceğine dair algısı olarak tanımlamıştır. Evans (1992)'a göre birey kendine güven kazandıkça öz yeterlik ve yetkinlik duygusu gelişir. Mechanic (1995) kocaları veya partnerleri tarafından rutin olarak istismar edilen kadınların işkencecilerinden kaçma yeteneklerine çok az güvendiklerini belirtmektedir. Walker (1979), şiddet mağduru kadınların istismar ilişkisinde kalmayı sürdürdüğünü çünkü ayrıldıklarında ne olacağını tahmin edemediklerini ve dolayısıyla kalmanın ayrılmaktan daha güvenli olduğuna inandıklarını belirtmiştir. Seligman, (1975)'a göre şiddet mağduru kadınların öz yeterlik, öz algılama ve öz kontrol duygusu (ya da eksikliği), öğrenilmiş çaresizlik kuramının temelleridir (Akt. Busch ve Valentine, 2000).

Aile içi şiddet sonrası hayatta kalanların sığınmaevine başvurmalarında pek çok neden vardır. Hepsi acil güvenlik arayışı ve bunu elde etmek için evlerini terk etme gerekliliğinin baskısını hissederken, kuruma giriş üzerine nadiren boğuştukları tek konu güvenlidir. Diğer kaygılar kişilerin geçmiş yaşantılarına ve hayat koşullarına özel olmakla birlikte istihdam durumunu, danışmanlığı, sosyal desteği, sağlık hizmetlerini, bağımlılıktan kurtulma hizmetlerini, göçmenlik yardımını, barınma ve çocukları için hizmetleri de içerir ve bunlarla da sınırlı kalmaz (Sullivan ve Virden, 2017). Sullivan ve Virden (2017) çalışmalarında, şiddet

sonrası hayatta kalanların sığınmaevine girerken güvenliğe ek olarak çok sayıda ihtiyaçları olduğunu doğrulamıştır. Çalışmaya göre alınan yardımın niceliği ve personelin tutumu, kadınların sığınmaevinden ayrıldığındaki umutları ve de kendi başlarına bir şeyler yapabildiklerinde kendilerini daha iyi hissetme derecesiyle oldukça bağlantılıdır.

İstismarın genellikle kişisel, kişiler arası ve sosyal gücü azalttığı, şiddet mağdurlarıyla yürütülen çalışmaların ise bu gücü artırması gerektiği düşüncesi savunuculara yol gösterir niteliktedir (Cattaneo ve Goodman 2015; Sullivan ve Virden, 2017).

Öz yeterlik (hem genel hem de şiddetle başa çıkma öz yeterliği) ile aile içi şiddet arasındaki ilişkiyi inceleyen az sayıdaki çalışma, öz yeterlikle ilgili makul düzeyde kanıtlar ortaya koymuştur. Bu çalışmalara göre öz yeterlik; partner şiddeti deneyimi yaşamış kadınlarla yapılan terapötik müdahalelerde değiştirilebilir bir sonuçtur; partner şiddeti kaynaklı değişimlerle ilişkilidir, TSSB semptomlarının ön göstergesi, yönlendiricisi ve/veya aracısıdır. (DeCou vd., 2015; Lambert vd., 2013; Lerner ve Kennedy, 2000; Reisenhofer vd., 2019; Thompson vd., 2002; Webermann vd., 2022).

Lerner ve Kennedy (2000) ile Reisenhofer vd. (2019), yakın partner şiddetine maruz kalan kadınların, bu yaşantılarına ilişkin değişimin ileri aşamalarında olanların (hazırlık, eylem veya sürdürme) daha geri aşamalarındaki kadınlara (karar öncesi ve karar verme) göre, genel öz yeterlik ve yakın partner şiddeti ile başa çıkma öz yeterliklerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur. Bu, şiddet mağduru kadınların değişim yaratma ve sürdürme kapasiteleri üzerinde öz yeterliğin etkin rolü olduğu anlamına gelmektedir.

Thompson vd. (2002) başa çıkma öz yeterliği ile intihar girişimleri arasındaki ilişkiye beceri öz yeterliğinin aracılık ettiğini bulmuşlardır. Öte yandan Lambert vd. (2013) aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliğinin, fizyolojik bilişsel önyargı ile TSSB semptomları arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini ortaya koymuştur. DeCou vd. (2015) aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliğinin, yakın partner şiddeti ve TSBB semptomları arasındaki ilişkiyi zayıflattığını bulmuştur. Ayrıca, çalışmalar, motivasyonel / görüşme-temelli müdahalelerin, yakın partner şiddeti yaşayan bireyler arasında, genel öz yeterliği ve aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliğini arttırmanın, ana tedavi hedefi olduğuna dair kanıtlar ortaya koymaktadır. (Iverson vd., 2021, 2022; Saftlas vd., 2014; Webermann vd., 2022).

DeCou vd. (2015) yakın partner şiddeti görmüş kadın mahkumlarla yaptıkları çalışma sonucunda partner şiddeti görmüş kadınlar için uygulanan tedavilerde, aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliğinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamışlardır.

Webermann vd. (2022) emekli kadın askerlerle yaptıkları çalışmada yakın partner şiddeti ve post travmatik stres bozukluğu semptomlarında genel öz yeterliğin rolünü araştırmışlardır. Çalışma bulguları genel öz yeterliğin hem partner şiddeti hem de TSSB semptomlarında bir etken olduğunu göstermektedir. Çalışma yakın partner şiddeti yaşamış emekli kadın askerlerin tedavisinde, genel öz yeterliğin dahil edilmesinin ve desteklenmesinin çok önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Webermann vd. (2022) genel öz yeterliğin, partner şiddeti ve ruh sağlığı araştırma ve tedavisinde ilave bir ilgiyi hak ettiğini belirtmişlerdir. Yakın partner şiddeti yaşayan kadınlara yönelik güçlendirme odaklı klinik müdahalelere benzer şekilde (örneğin Iverson vd., 2021; Johnson vd., 2016), klinik müdahaleler, kadınların mevcut genel öz yeterlik ve yakın partner şiddeti ile ilgili değişime hazır olma durumlarını değerlendirebilir ve hizmetleri buna göre uyarlayabilir. Kadının sosyoekonomik durumu, çocuk sahibi olması, algılanan/mevcut sosyal desteği, ruh sağlığı durumu, istismarı türü ya da düzeyi (Catallo vd., 2012; Akt. Reisenhofer vd., 2019) ve öz yeterliği (Patzel, 2001; Reisenhofer vd., 2019) içeren pek çok unsur kadının karar dengesini etkileyebilir. Bu unsurlar zamanla değişebilir ve genellikle karar dengesinin değişime doğru yöneldiği bir dönüm noktası vardır (Chang vd, 2010; Akt. Reisenhofer vd., 2019). Hazır olma düzeyi ise kısmen öz yeterlikle açıklanabilir.

Öz yeterlik, yakın partner şiddeti yaşayan kadınlar için özellikle önemli ve değiştirilebilir bir tedavi hedefi olabilir (Webermann vd., 2022). Kısa motivasyonel görüşmeye dayalı müdahalelerin, yakın partner şiddeti yaşayan kadınlarda genel öz yeterliği ve aile içi şiddet ile başa çıkma öz yeterliğini artırdığına dair kanıtlar vardır (Iverson vd, 2021, Iverson vd., 2022; Saftlas vd, 2014).

Iverson vd. (2022) şiddet mağduru kadınlarla yaptıkları çalışmalarında motivasyonel görüşme tekniklerini içeren, güçlendirme ve beceri odaklı bireysel psikososyal müdahalenin ardından güçlenme ve öz yeterlikte büyük artış olduğunu belirtmişlerdir.

Cattaneo ve Goodman (2015) aile içi şiddete yönelik çalışmalarında güçlendirmenin; müdahale, araştırma ve değerlendirmede güçlü bir fikir, değerli bir hedef ve yararlı bir yönlendirme kavramı olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, temel önemi hakkında fikir birliği olmasına rağmen, güçlendirmenin nasıl tanımlandığı, ölçüldüğü ve de hem aile içi şiddet alanı içinde hem de dışında nasıl uygulandığı konusu hala tartışmalı durumdadır bu da onun rehber niteliğinde etkin bir temel uygulama olarak kullanılabilmesinin önünde engel oluşturmaktadır.

Cattaneo ve Chapman (2010) geliştirdikleri Güçlendirme Süreç Modelinde güçlendirmenin inşasını; kendini güçsüz hissedenden kişilerin anlamlı hedeflere yönelik olarak artan bir güçle eyleme geçtikleri ve bu hedef üzerinde gelişim gösterdikleri ve öz yeterlik dönüşümleri, bilgileri, becerileri, toplumsal destek ve kaynaklar ile ilgili kendi planlarını yapabildikleri ayrıca kendi eylemlerinin yansımalarını gözlemleyebildikleri, tekrara dayalı bir süreç olarak tanımlamaktadırlar. Bu modelin gelişiminde öz yeterlik konusu; önemli amaçları gerçekleştirme çabasıyla ilişkili olması ve kültürel ve çevresel çıktılarla bağlantısına dair fazlaca kanıt bulunmasından dolayı önem arz etmektedir.

Kişi tek veya bir dizi hedef belirlediğinde, harekete geçme yeteneği ve bu hareketin etkililiği; onun öz yeterliğine, becerilerine, bilgisine ve toplum kaynaklarına bağlıdır. Öz yeterlik, kişinin belirli görevleri yerine getirme konusundaki algıladığı yeteneğidir (Bandura, 1977). Öz yeterlik inşası, amaçları netleştirmek gibi nispeten basit bir görevden daha uzun süreli destek gerektiren bir göreve kadar değişebilir. Bu, mağdurların güven duygusunu geliştirmek veya hedeflere birlikte ulaşabileceklerini hissetmelerini sağlayacak bir topluluk duygusu yaratmak anlamına gelebilir. Sullivan vd. (2013) sığınmaevlerindeki güçlendirme uygulamaları üzerine yaptıkları çalışmada, somut beceriler geliştirmenin öz yeterliğin en güçlü göstergesi olduğunu bulmuşlardır. Bu durumda pek çok mağdur için öz yeterliğin inşasında gerekli olan şey amaçlarıyla ilgili becerilerin gelişimidir. Bununla birlikte bazı mağdurlar için ise yaşamlarının pek çok alanında öz yeterlik, travma deneyimlerinin verdiği hasarla ilintilidir ve öz yeterlik duygusunu yeniden inşa etmek, beceri geliştirmekten çok daha fazlasını gerektirebilir. Örneğin, bir mahkemeden veya bir devlet kurumundan hizmet almaya çabalarken mağdurların birçoğunun kırılın öz yeterlik duygusu kendilerine savunucular eşlik ettiğinde güç kazanabilir; bazılarının kendileriyle ilişki kuran bir savunucu tarafından başarılarının aktif olarak hatırlatılmasına ihtiyaç olabilir; bazıları, geçmişteki başarısızlıkların kendi yetersizliklerinin değil aksine önyargılı veya etkisiz sistemlerin bir sonucu olduğunu anlamak için eleştirel bir bilinç oluşturmada yardıma ihtiyaç duyabilir; yine de bazıları yaşamlarında herhangi bir değişiklik yapma konusunda az da olsa yetenek hissedebilir ve yıkılan öz yeterlik duygusunu yeniden inşa etmeye başlamada devam eden bir grubun veya bir terapistin desteğine ihtiyaç duyabilir (Goodman vd., 2009).

Eşinden kötü sözler duyma, tehdit edilme, aşağılanma ve duygusal istismara maruz kalma; kadınlarda ebeveynlik davranışlarının daha az duyarlı olmasına yol açabileceği gibi, çaresizlik duygusuyla birlikte özgüven ve öz yeterlik algılarını da olumsuz yönde etkilemektedir (Akçınar, 2017).

Tekrarlanan mağduriyet, benlik saygısı ve öz güven kaybı yaşanmasına sebep olur (Finkelhor, 1988; Martin, 1976; Varvaro ve Palmer, 1993). Bu iç güç kaybı, bir kadının öz yeterlik hissini azaltır. Şiddet mağduru kadınlarda güven gelişimi için ihtiyaç duyulan zaman, değişkenlik göstermektedir (Anderson ve Johnston, 1990; Varvaro ve Palmer, 1993).

Şiddet gören kadınlarda öz yeterlik algılarını değiştirmek; zaman alan, güven duygusunun gelişimini, bilgi aktarımını ve diğer kadınların hikayelerini kendi hayatlarına göre sentezleyip özümsemelerini sağlayarak bunlardan fayda sağlamayı içeren zorlu bir süreçtir (Varvaro ve Palmer, 1993).

Güçlü bir öz yeterlik hissi, kişinin kafa karıştırıcı düşünceler yaratabilecek sosyal tehditlerle daha kolay baş etmesine yardımcı olur. Kişinin başa çıkabilme ve kendi düşüncelerini kontrol yeterliğini algılaması; kaygı, bazı tekrarlayan olumsuz düşüncelerin, kaçınma davranışları ve algılanan kırılganlığın azalmasına katkı sağlar. Tüm bu değişimler, “özgürleşme” sürecinin işaretleri olarak değerlendirilebilir. Şiddete maruz kalmış kadınlarda bu özgürleşme, hem daha aktif bir yaşam sürdürmelerini destekler hem de yakın ilişkilerinde sınırlarını daha net bir biçimde belirlemelerine imkân tanır (Benight ve Bandura, 2004; Özer ve Bandura, 1990).

1.5. Güçlendirme ve Öz Yeterlik

Gutierrez’e (2001) göre güçlendirme, kişilerin yaşam şartlarını iyileştirmek amacıyla harekete geçebilmesini sağlayacak olan kişisel, kişilerarası ya da politik güçlerini artırma sürecidir. Güçlendirme yaklaşımı, uygulamada bireylerin düşüncelerini harekete geçirmelerine ve eyleme dökmelerine olanak sağlayan bir bakış açısidir (Lee, 2001). Bu yaklaşım, bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların kendi kaderleri üzerinde daha fazla güç ve denetim sahibi olmalarını hedefler. Sosyal hizmet uzmanları, genel olarak müracaatçıları ve özellikle baskı altında olan grupları güçlendirmeyi görev edinir (Zastrow ve Krist Ashman, 2014). Bu güçlendirme yaklaşımı, sosyal destek sistemleri zayıflamış bireylerle, özellikle kadınlar ve baskı gören gruplar gibi kesimlerle çalışırken sıklıkla kullanılmaktadır (Secret vd., 1999; Akt. Duyan vd., 2008).

Güçlü yanlara odaklanmak, güçlendirme süreci için sağlam bir temel oluşturur. Güçler perspektifi olarak da bilinen bu yaklaşım, müracaatçının kaynaklarına, yetkinliklerine, motivasyonuna, deneyimine, bilgisine, zekasına ve diğer olumlu özelliklerine yoğunlaşır. Bu güçlü yanlar, sorunların çözümü ve olumlu değişimlerin gerçekleşmesi için kullanılabilir (Zastrow ve Krist Ashman, 2014).

Bandura'nın öz yeterlik kavramsallaştırması, güçlendirme yaklaşımına önemli katkı sağlamıştır. Öz yeterlik, bireyin karşılaşılabileceği durumları yönetmek için gerekli kaynakları düzenleyip, gereken eylemleri uygulayabilme kapasitesine olan güvenidir. Güçlendirme ise başkaları tarafından ihtiyaç duyanlara sunulabilecek bir şey değil, aksine, bireylerin öz yeterliklerini geliştirmeleriyle kazandıkları bir süreçtir. Daha da önemlisi, bu süreç, insanların çevredeki engelleyici faktörleri ortadan kaldırıp mevcut olanakları etkin şekilde kullanabilmeleriyle kendiliğinden yaşadıkları bir deneyimdir (Bandura, 1997: Akt. Tuncay, 2009).

Güçlendirmeyi tanımlayan araştırmacılar, genellikle bireyin öz yeterlik duygusunu yani bireyin kendi yeteneklerine dair inançlarını ele almaktadır ki Riger (1993), bunu bireyin gerçek gücünden ayrı bir kavram olarak değerlendirmiştir. Sosyal hizmet bağlamında Gutiérrez (1991), güçlendirmenin bir parçasını “kişisel güç” veya “kendini güçlü veya yetkin bir birey olarak deneyimlemek” şeklinde tanımlamıştır (Cattaneo ve Chapman, 2010).

Geliştirdiği öz yeterlik kavramsallaştırması birey odaklı gibi görünse de Bandura, çevre ve insan davranışının karşılıklı etkileşim halinde olduğunu sıklıkla vurgulamıştır. Sosyal hizmet bilgisinde, sorunların değerlendirilmesi ve müdahale süreçlerinde bireylerin yanı sıra onların yaşadığı çevrenin de dikkatle ele alınması gerektiğine işaret edilmektedir. Bu bağlamda, öz yeterlik kavramı sosyal hizmetin temel bilgileriyle uyum içindedir. Bandura'ya göre, bireylerin yaşamında baskı veya tehdit oluşturan bir durum karşısında güçlenmeleri için ilk olarak öz yeterlik duygusuna ihtiyaçları vardır. Birbiriyle ilişkili olan inanç ve motivasyon kavramları, bireyin kişiliğinde ve çevresel ilişkilerinde öz yeterliği destekleyen temel unsurlar olarak öne çıkar. Ayrıca, bireylerin öz yeterlik algıları, davranış değişimlerinde belirleyici rol oynar; algılanan öz yeterlik düzeyi yükseldikçe istenen başarıya ulaşma olasılığı da artar (Tuncay, 2009).

Sosyal hizmet kuramcılarının güçlendirme bağlamında vurguladığı kişisel boyut, Bandura'nın (1997) öz yeterlik kavramıyla paralellik taşır. Her iki yaklaşım da bireyin hedeflerine, kişisel potansiyeli ve yetenekleri doğrultusunda ulaşmasını ifade eder. Öz yeterlik, güçlendirme literatürüne daha sonradan eklenmiş olsa da Gutierrez (1990), bu yapının sosyal hizmet alanında farklı isimlerle uzun süredir var olduğunu belirtir. Güçlendirmenin sağlanabilmesi için bireyin kişisel gücünün artışı, her uygulama çerçevesinde harekete geçebilme, yaşam koşulları üzerinde kontrol sahibi olma ve etkili olma kapasitesi olarak tanımlanır (Akt. Tuncay, 2009). Ayrıca, güçlendirmedeki kişisel boyut yalnızca bireyin güç sahibi olduğunu hissetmesiyle sınırlı kalmaz; bu, bireyin çevresinde somut olarak

deneyimlediği bir süreçtir. Güçlendirmenin kişiler arası boyutu ise, bireyin sosyal kaynaklarını, yani sosyal gücünü kullanarak çevresinde etkili olmasını ve çevresinden yararlanabilmesini içerir. Bu bağlamda, bireyin sosyal etkileşim becerilerinin gelişimi, çeşitli güç kaynaklarını kullanabilmesi açısından büyük önem taşır (Tuncay, 2009).

Güçlendirme yaklaşımı, bireylerin iyilik halini desteklemek amacıyla eleştirel düşünme geliştirme ile baskı kaynaklı sorunlarla başa çıkma gibi konularda müracaatçılarla birlikte çalışma imkânı sunar. Bu yönüyle, güçlendirme yaklaşımı sosyal hizmetin tüm alanlarında değerli bir perspektif sağlar (Payne, 2020).

Bireyin, içinde bulunduğu durumu olumlu bir çerçevede değerlendirmeye çalışan, olumsuz duygu ve düşüncelerden olabildiğince kaçınan genel bir tutum geliştirmesi öz yeterliğin arttığını göstermekte (Manne vd., 2006) ve bu da bireyin güçlenme sürecine anlamlı katkı sağlamaktadır (Tuncay, 2009).

Güçlenmiş bireylerde veya gruplarda dört psikolojik değişiklik meydana gelir: artan öz yeterlik, grup bilincinin gelişimi, azalan kendini suçlama ve kişisel sorumluluğun üstlenilmesi (Evans, 1992; Gutierrez vd., 1995; Lum, 1996; Bush ve Valentine, 2000). Carr (2003), güçlenmeyi inşa etmek ve desteklemek için gerekli olan üç aşamayı; öz yeterliği artırma, eleştirel bilinç ve yansıtma becerileri ile eylemleri geliştirme ve son olarak, benzer hedeflere sahip olan diğer kişilerle bir araya gelme olarak kavramsallaştırmıştır. Bu sürecin mutlaka doğrusal bir şekilde gerçekleşmeyeceğini belirtmektedir.

Öz yeterlik kavramı feminist teoride de ortaya çıkmaktadır. Turner ve Maschi (2015), teorinin merkezinde, kadınlara atfedilen düşük statünün toplumsal eşitsizlikten kaynaklandığı inancının yer aldığını belirtmektedir. Kadınların kişisel statüsünün, siyasi, ekonomik ve sosyal güç ilişkileri tarafından şekillendiği ve kadınların her türlü güce eşit erişime sahip olması gerektiği kabul edilmektedir. Güçlendirme kavramında olduğu gibi, feminist analiz, kadınların nasıl baskı altına alındıklarını ve egemenlik altına girdiklerini anlamalarına yardımcı olur ve genellikle onları daha geniş toplumsal değişimler yaratma çabalarına katılmaya teşvik eder. Feminist akademisyenler, eğitimciler ve sosyal hizmet uzmanları, kadınları toplumda mümkün olan ölçüde gücü geri kazanmaya, öfkeyi ifade etmeye ve özgüven ile öz yeterlik geliştirmeye teşvik etmektedir.

1.6. Aile İçi Şiddet, Öz Yeterlik ve Grup Çalışması

Grup çalışması, üyelerin katılım sağlaması ve benzer durumları yaşamış diğer kişilerle özdeşleşmeye başlamasıyla, eleştirel bilinç geliştirmenin ve öz yeterlik duygusunu artırmanın çok etkili bir yoludur. Bu süreç, üyelerin birbirlerine yardım ederek güçlenme hissine katkı sağlamalarını mümkün kılar (Gutierrez ve Lewis, 1999; Carr, 2003). Örneğin, cinsel istismara uğramış kadınlar genellikle kendilerini izole edilmiş hissederler. Grup halinde bir araya geldiklerinde, istismar hakkında konuşmaya başlarlar ve "Kadınlar, deneyimlerini birbirlerine her anlattıklarında, kendileri ile acıları arasında daha fazla mesafe koyarlar. Konuştukça, kendilerini daha az mağdur hissederler" (Kammer vd, 2011). Cinsel istismara uğramış birçok kadının hissettiği mağduriyet, izolasyon ve baskı duygusunu anlayabilen bir grup lideri, grup üyelerinin özgüven ve öz yeterlik duygusunu artırmaya yardımcı olabilir. Çünkü artık kendilerini o kadar yalnız hissetmezler (Turner ve Maschi, 2015).

Crespo vd. (2021) yakın partner şiddetine maruz kalan kadınlar için grup müdahalelerinin etkililiğinin bireysel müdahalelerle eşdeğer olup olmadığını analiz ettikleri çalışmada sekiz haftalık bilişsel davranışçı travma odaklı müdahale programı uygulamışlardır. Bir gruba bireysel müdahalede bulunulurken diğer gruba grup müdahalesinde bulunulmuştur. Anksiyete, depresyon, özsaygı ve travma sonrası stres ölçümleri arasında iki müdahale arasında fark bulunmamıştır. Her iki müdahale de sosyal desteği artırmada etkili bulunmuştur. Her iki müdahale türü de benzer etkiyi göstermiştir.

İstismara uğramış kadınlara yönelik grup müdahaleleri ilk olarak kadın sığınmaevlerinde başlamıştır; burada, kadınlar zaten ortak yaşam alanlarında bulunduklarından, şiddet hakkında bilgilendirmenin gruplar halinde yapılması mantıklı görülmüştür (MacLeod 1990: Akt. Tutty vd., 2016). Grup formatları, istismar hakkında bilgi edinmek isteyen, istismarcı partnerini terk etmeyi düşünen ya da partnerini terk etmiş olmasına rağmen hâlâ desteğe ihtiyaç duyan kadınlara hizmet eden toplum kuruluşları tarafından benimsenmiştir. İstismara uğramış kadınlar için düzenlenen gruplarda genellikle feminist ilkeler uygulanmıştır (Rinfret-Raynor ve Cantin 1997; Singh ve Hays 2008: Akt. Tutty vd., 2016)

Abel (2000)'e göre aile içi şiddet yüksek oranda yaşanıyor olmasına rağmen, şiddet mağduru kadınlarla yürütülen müdahale çalışmalarının etkililiği hakkındaki bilgi sınırlıdır. Şiddet mağduru kadınlarla çalışmak için programlar ve girişimsel modelleri anlatan yüzlerce kitap, kitap bölümü, dergi makalesi olmakla birlikte bunlardan çok azı şiddet mağduru kadınlarla yürütülen mesleki uygulamaların etkililiği ile ilgili çıktılar üzerinedir.

Santos vd. (2017) grup müdahalesinin yakın partner şiddeti mağduru olan kadınlarla yaygın bir şekilde kullanıldığını ancak grup çalışmasının etkililiğini gösteren araştırmaların sınırlı olduğunu belirtmiştir. Uluslararası literatüre bakıldığında bu çalışmalar nadir olsalar da grup müdahalesinin özellikle kadın mağdurların şiddet ve istismara karşı toleransını azaltmada ve kişisel, sosyal becerilerini artırmada etkili olduğu, sosyal destek ve başa çıkma becerilerinde artış sağladığı, şiddet, öfke, depresyon ve stresi azaltmada anlamlı katkıda bulunduğu görülmektedir. Diğer grup müdahaleleri risk faktörlerini ele almak amacıyla kullanılmış olup, grup müdahalesini destekleyen olumlu kanıtlar sunmaktadır.

Var olan bu sınırlı çalışmalar arasından, öz yeterliği odağına alan araştırmalara baktığımızda sayı daha da azalmaktadır. Abel (2000), istismara uğramış kadınlarla yapılan müdahalelerin etkililiğine odaklanmış çalışmaları incelediği araştırmasında, çalışmaların sınırlı sayıda olmasına dikkat çekmiştir. Bu çalışmalardan Mancoske vd. (1994) çalışması öz yeterlik kavramını ele almaktadır.

Mancoske vd. (1994) yaptığı çalışmada, yas danışmanlığı ve feminist terapi olarak adlandırılan, istismar edilmiş kadınlarla yapılan iki tip sosyal hizmet müdahalesinin etkililiğinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Tasarım, doğası gereği yarı deneyseldir, ancak etik kaygılar nedeniyle uygulama dışı grup kurulmamıştır. Katılımcılar iki düzeyde müdahaleyi kabul etmişlerdir. İlk uygulama seviyesi standart, krize müdahale hizmetlerini içermiştir. Bu uygulamayı takiben katılımcılar rastgele iki kısa süreli danışmanlık programlarından birine atanmışlardır: feminist ya da yas çözümleme. Çalışma bulguları, kriz müdahalesini takiben yas çözümlemesi oryantasyonlu danışmanlık hizmetine dahil edilen kadınlarda, benlik saygısı ve öz yeterlikte istatistiksel olarak anlamlı gelişim olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan feminist oryantasyonlu kısa süreli danışmanlıktaki katılımcılarda, benlik saygısı ve öz yeterlikte istatistiksel olarak anlamlı bir fark yoktur. Yine de her iki grubun skorları birleştirildiğinde tüm katılımcılar benlik saygısı, öz yeterlik ve feminizme karşı tutumlarda istatistiksel olarak anlamlı bir gelişim göstermiştir. Çalışmada istismara uğramış kadınlarla yapılan kısa süreli müdahalenin benlik saygısı ve öz yeterliği arttırmada etkili olduğu görülmüştür.

Varvaro ve Palmer (1993), istismara uğramış kadınlar için tedavi planı geliştirmeye yönelik yaptıkları çalışmada algılanan öz yeterliği; kadınların kendi hayatlarını istismar korkusu olmadan güvenli bir şekilde sürdürebilmelerini sağlayacak sonuca ulaşmak için gereken davranışı başarılı olarak uygulayabileceklerine olan inancı olarak tanımlamışlardır. Öz yeterlik ilkeleri (Allen, 1988; Bandura, 1977; Edward vd., 1986; Merritt, 1989; Mueller ve

Major, 1989; O’Leary, 1985; Varvaro ve Palmer 1993) yaşam tarzı değişikliğini gerçekleştirmeye yönelik eğitim için bir rehber olarak savunulmaktadır (Redman, 1985; Varvaro ve Palmer, 1993). Eğitim yoluyla öz yeterliğin artırılması, modun yükselmesini ve tümüyle iyileşmiş bir yaşam kalitesini beraberinde getirir (Cunningham vd., 1991; Varvaro ve Palmer, 1993). Güçlendirme yöntemleri öz yeterlik mekanizmasıyla işler. İnsanlar tamamlayabileceklerine inandıkları etkinlikler için girişimde bulunurlar ve yapabileceklerinin ötesinde olduğuna inandıkları etkinliklerden kaçınırlar (Bandura, 1986; Litt, 1988; Varvaro ve Palmer, 1993). Varvaro ve Palmer’in (1993) yaptıkları bu çalışmada eğitim planı, şiddet mağduru kadınlara bilgi ve eğitim danışmanlığı sağlama amacıyla bir müfredat geliştirilmesinin temelini oluşturmuştur. Müfredat başlıkları, literatür değerlendirmesi ve ilk yazarın şiddet mağduru kadınlar için oluşturulmuş destek grubunda yardımcı yönetici olarak edindiği deneyimlerden faydalanılarak oluşturulmuştur. Oluşturulan müfredat; istismarla ilgili bilgileri, güvenlik planlarını, uyum sağlayıcı fonksiyonların yerine getirilmesi için kendini cesaretlendirme becerisini edinme başlıklarını içerir. Müfredatı uygulama ortamı, şiddet mağduru kadınlar için bir destek grubudur. Oturumlar on iki hafta boyunca haftada iki saat süreyle sağlanmıştır. Çalışma sonucunda kadınların öz yeterliklerinde anlamlı düzeyde yükselme görülmüştür.

Tutty vd. (1993) şiddet mağduru kadınlarla gerçekleştirilmiş grup çalışmalarını değerlendirdiği araştırmada, yapılan çalışmaların öz saygı, karar verme ve başa çıkma düzeylerinde anlamlı gelişmeler kaydettiğini belirtmiştir. Bu çalışmalarda, kadınların ifadelerinde yüksek düzeydeki memnuniyetin grup çalışmasının başarılarına yönelik ek bir kanıt olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bu çalışmalarda grup amaçlarının tutarlı görüldüğünü ve şiddet mağduru kadınların tedavisi için bir dizi rehber belirlendiğini belirtmektedir. Öz yeterliği arttırmaya yönelik çaba gösterilmesi, mağduriyet nedeniyle öfke boşaltımına olanak sağlanması, ilişkinin sona ermesi durumunda yas ve kayıp duygularının ifade edilmesine fırsat sağlanması, izolasyonu azaltacak destek ağlarının kurulması, ebeveynlik ve karar verme eğitimi gibi çeşitli beceriler konusunda yardım sağlanması, kadın erkek rolleri hakkında inançların araştırılması bu temaların arasında yer almaktadır.

Darvishnia vd.nin (2023) başa çıkma terapisi müdahalesinin aile içi şiddet mağduru kadınların öz yeterlik düzeylerine etkisini araştırdıkları çalışmada, deney grubu 20 ve kontrol grubu 20 kadından oluşmaktadır. Deney grubuna aile içi şiddete maruz kalan kadınların öz yeterlik duygusu ve güçlendirilmesine odaklanan üç oturumluk eğitim içeriğine dayalı grup müdahalesinde bulunulmuştur. Çalışmada kadınlarda öz yeterliğin arttığı ve şiddetin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Taghdisi vd. (2014) güçlendirme modeli temelli eğitim müdahalesinin, kadınlara yönelik şiddetin önlenmesindeki etkisini araştırdıkları çalışmada aile içi şiddet mağduru 91 kadınla 90 dakika süren üç oturum gerçekleştirmişlerdir. Gerçekleştirilen eğitimin kadınların farkındalık, tutum, öz saygı ve öz yeterliklerini artırdığını böylece genel olarak güçlenmelerini sağladığını belirtmişlerdir.

Tutty vd. (2016) yakın partnerleri tarafından istismar edilen kadınlar için programlar oluşturmanın ve bu programları değerlendirmenin önemini koruduğunu, çünkü bu konuda nispeten az sayıda çalışma yayımlandığını belirtmektedir. Pek çok toplumda, istismar eden erkekler için etkili tedavi programları öncelikli olarak görülse de istismarın kadınlar üzerindeki etkisini tanımak ve onlara destek ve terapötik tedavi alternatifleri sunmak da önemlidir.

Lee (2010) çalışmasında, aile içi şiddet mağduru kadınların özsaygı, öz yeterlik ve uyumlu iletişim tarzı üzerindeki grup danışmanlığının etkisini incelemiştir. Seul'deki sığınmaevlerinde kalan 5 kadınla, haftada iki kez olmak üzere toplam 10 oturumdan oluşan grup çalışması yapmıştır. Çalışma öncesi ve sonrası farkları belirlemek için Wilcoxon parametrik olmayan doğrulama testi uygulanmıştır. Sonuçlar, özsaygı, öz yeterlik ve uyumlu iletişim tarzında anlamlı iyileşmeler göstermiştir.

Allen ve Wozniak (2014) aile içi şiddete maruz kalmış kadınlarla yaptıkları on oturumluk grup çalışmasında gerçekleştirilen etkinlikler sırasında kadınların şiddet yoluyla kesintiye uğramış olan öz yeterlik duygusuyla yeniden bağ kurduklarını ve bunu geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Süreç içinde başlangıçta şüpheyle bakılan grup arkadaşları şiddetin kalıcı izlerini silerken destekleyici bir koro ve takdir eden bir izleyici kitlesine dönüşmüştür.

Aşkın ve Özçatal (2017) kadın sığınmaevinde yaptıkları çalışmada kadınların güçlendirilmeleri sürecinde grup çalışması yönteminin kullanılmadığını, kurumda görevli personeller arasında sosyal hizmet uzmanının olmadığını belirtmişlerdir.

1.7. Grup Çalışması, Güçlendirme Yaklaşımı ve Öz Yeterlik

Kültürel ve sosyo-ekonomik yönden birbirinden farklı özelliklere sahip kadınların ortak deneyimlerinden biri olan kadına yönelik şiddet; siyasal, yasal, ekonomik ve psiko-sosyal yönleri ve sonuçları bakımından, disiplinler arası bir yaklaşım kullanılarak değerlendirilmesi

gereken temel bir insan hakları ihlali ve toplumsal bir sağlık sorunudur (Garcia-Moreno vd., 2006; Bıkmaz ve Yüksel, 2013).

Sosyal hizmet; kadınların, çocukların, gençlerin, engellilerin, yaşlıların ve diğer özel nüfus gruplarının gelişmesi ve korunmasına yönelik çalışmalar yürüten bir disiplin ve meslektir. İnsanların potansiyellerini ve sosyal işlevselliklerini olabilecek en üst düzeye çıkarmaları konusunda yardım eder. Bağımsız olmaları ve yaşamlarının yönünü kendilerinin belirlemesi için güçlenmelerine katkıda bulunur. İnsanların özgürce seçim yapabilmeleri, kendi yaşamlarının denetimlerine kendilerinin sahip olmaları, insan haklarına erişim sağlayabilmeleri için katkı sağlar (Duyan, 2012). Bu noktada şiddet mağduru kadınlar sosyal hizmet uygulama alanlarından biridir.

Gruplarla sosyal hizmet, kişileri, ortak bir sorun ya da konuyla ilgili güçlü bir yardım alma-verme ortamı sağlamak için, bir araya getirme yöntemidir (Shulman, 1999; Clemans, 2006).

Güçlendirme ile ilgili literatürde, birey, grup, aile ve toplum seviyesinde çeşitli müdahaleler önerilmektedir. Bunun yanında, güçlendirme için ideal bir model olarak küçük grup çalışmasının önerilmesinin sebebi, bu ortamın bilinci yükseltme, karşılıklı yardımlaşma, beceri kazanımı ve problem çözme gibi beceriler için elverişli olmasıdır. Ayrıca, danışanların kendi becerilerini geliştirirken başkalarını etkileme deneyimi kazanmalarına imkân tanınması da bu seçimi desteklemektedir. (Coppola ve Rivas, 1985; Garvin, 1985; Hirayaama ve Hiroyama, 1985; Pernel, 1985; Sairi ve duRivage, 1985; Gutierrez, 1990: Akt. Cankurtaran Öntaş, 2001). Sosyal hizmet alanında küçük grup çalışmaları, grup üyelerinin sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayarak, onların kişisel, grup, aile ve toplum düzeyinde sorunlarla daha etkili şekilde başa çıkmalarını sağlamak amacıyla kullanılan yöntemlerden biridir (Toseland ve Rivas, 1984: Akt. Bulut, 1999). Bu yöntem, hedef odaklı faaliyetlerin küçük gruplar aracılığıyla yürütülmesini içermektedir.

Grup yaklaşımı, bireye yardım araçlarından yalnızca biridir ama çok güçlü bir araçtır; çünkü insan toplu olarak yaşayan bir varlıktır ve küçük, samimi bir toplum içerisindeki etkileşimlerden doyum sağlar. Bireysel tedavi ve yardım aldıktan sonra toplumda yalnız bırakılan bireylerin çevreleriyle olumlu etkileşimler kurabilmeleri güçtür. Bununla birlikte küçük toplum yani grup içinde bireyler dış dünyanın baskılı yaşam koşullarına uyum yeteneklerini geliştirme ve pekiştirme olanağı bulabilirler (Duyan, 1997).

Terapötüğün anlamı iyileştirici olmasıdır. İnsanın içinde bulunduğru çevre de terapötik olarak kabul edilebilir. İçinde bulunulan ortam, kişinin rahat hissetmesini sağlayabilir ve iyileştirici etkisi olabilir (Mammadova ve Ulubay, 2023). Terapötik bir ortam yaratıldığında insanların değışim için motivasyonu artar. Grup çalışmasında bireyler risk almakta daha rahat davranırlar ve yüksek memnuniyet ve yakınlık yaşarlar (Widra, 1987: Akt. Mammadova ve Ulubay, 2023).

Yalom (2015), grup sürecinde üyelerin deneyimlerinin karmaşık bir etkileşime girdiğini ve bunun sonucunda iyileştirici faktörlerin oluştuğunu belirtmektedir. Bu faktörler:

- Bilgi aktarımı
- Umut aşılama
- Özgecılık
- Evrensellik
- Birincil aile grubunun onarıcı yineleyişı
- Bireylerarası öğrenme
- Grup bağılılığı
- Taklitçi davranış
- Katarsis
- Toplumsallaştırıcı teknikler geliştirilmesi
- Varoluşsal etmenler

Grup müdahalelerinin yürütölmesinde bu iyileştirici faktörlerin dikkate alınması önemlidir.

Gruplarda karşılıklı etkileşim yaşanması nedeniyle grup yaşantısında grup üyeleri bozulmuş olan algılama veya etkili olamayan davranışlara karşı mücadeleye başlar. Böylece grup, gerçeğin test edildiğı bir ortam haline dönüşür (Boyd, 1977; Norten, 1983: Akt. Duyan, 1997).

Küçük gruplar, katılımcıların kendine güven, müzakere, ikna, eleştirel düşünme, liderlik, sorun çözme, karşılıklı destek ve iletişim gibi becerileri öğrenmeleri ve geliştirmeleri için uygun bir ortam sunar. Bu küçük grup deneyimleri, katılımcıların yalnızlık duygularını ve kendilerini farklı hissetmelerini aşmalarına yardımcı olabilir. Aynı zamanda, diğerk kişilerin de benzer zorluklarla karşılaştığını fark etmelerine olanak tanır (Sheafor ve Horejsi 2003: Akt. Duyan 2012).

Grup süreci sonucunda grup üyeleri; sorunlarıyla ilgili rasyonel çözümler üreterek topluma aktif, sorumlu ve bilinçli bir birey olarak hazır hale gelirler. Kendi yaşam süreçlerini cesurca göğüsleyebilecek hale gelirler. Sınırlarının ve güçlü yanlarının farkına varmış bireyler, kültürel ortamın da zenginleşmesine katkıda bulunur (Mavili, 2014).

Schechter (1982) tecavüz ve şiddet mağduru kadın hareketlerinin başlangıcından beri grupların, bu travmalardan kurtulanlar için bir müdahale stratejisi olarak kullanıldığını belirtmiştir (Akt. Clemans, 2006). Grup çalışması özellikle travma mağdurları için uygun bir araçtır. Travmatik olaylar temel insan ilişkilerinden şüphe duymaya sebep olur. Aile, arkadaşlık, aşk ve topluma bağlanmada gedik açar (*Herman, 1997*: Akt. Clemans, 2006). Diğer terapötik fonksiyonlar arasında gruplar, hayatta kalanların hikayelerini anlatmasına, başkalarıyla yeniden bağlantı kurmasına ve tekrar güvenmeyi öğrenmesine yardımcı olabilir (Clemans, 2006). Tutty vd. (1993) ne göre grupla çalışmanın, bireysel destek ile kıyaslandığında bazı çok önemli avantajları vardır. Bunlar, kadına yönelik şiddetin en önde gelen sonuçlarından biri olan izolasyonu ortadan kaldırması ve kadınların başkalarının deneyimlerinden pay çıkararak güçlenmelerini sağlamasıdır.

Sosyal Hizmet Uzmanlarının aile içi şiddet mağdurlarına birçok yönden yardım eden çok boyutlu rolleri vardır. Şiddet mağduru kadınların güçlendirilmelerini, içinde bulundukları durumun üstesinden gelmelerini ve iyilik hallerini sağlamakla ilgilenirler. Şiddet mağduru kadınlarla yapılmış grup çalışmaları farklı modeller benimsemiş olsalar bile hepsinin ortak noktası kadınları güçlendirmeye odaklanmış olmalarıdır.

Güçlendirme modeli güçsüzleşmiş ve/veya aile içi şiddet kurbanı ya da mağduru kadınlar ile yapılan sosyal hizmet müdahaleleri için hem uygun hem de gerekli görülmektedir (Gutierrez, 1990; Gutierrez ve Lewis, 1999; Parsons, 2001). Gutierrez ve Lewis (1999) güçlendirmenin üç aşamada işlediğini teorik olarak ortaya koymuştur: kişisel (bireyler kişisel güç ve öz yeterlik duygusunu geliştirir), kişilerarası (insanlar, problem çözme veya kendine güven gibi eğitimlerle beceri geliştirerek diğerlerini etkileme becerilerini arttırırlar) ve politik (sosyal eylem ve sosyal değişimle ilgilenerek).

İnsanların kendi işlevselliklerini yönetme arzusunun merkezinde yer alması ve onların hayatlarını etkileyen olayları kontrol altına almalarına yardımcı olması nedeniyle öz yeterlik, güçlenmenin ölçülmesinde önemlidir (Benight ve Bandura, 2004; Özer ve Bandura, 1990). Güçlendirmenin anahtar parçası öz yeterliktir. Güçlendirme, kişinin kendi hayatı üzerinde bir kontrol hissi oluşturur ve bu kişisel kontrol kişinin öz yeterlik düzeyi üzerinde etkisini gösterir.

Gutierrez (1990) bu kontrol hissini elde etme yöntemlerinden bir tanesinin, kişinin öz yeterliğini artırmak olduğunu ileri sürmüştür.

Güçlendirme literatürü, öz yeterliği çok önemli bir kişisel güç ölçütü olarak tanımlamaktadır. (Bennett vd., 2004; Gutierrez 1990; Gutierrez ve Lewis, 1999; Rogers vd. 1997; Zimmerman ve Warschausky, 1998).

1.8. Araştırmanın Problemi

Dezavantajlı gruplarla çalışırken kişilerin potansiyellerini ve sosyal işlevselliklerini üst düzeye çıkarmalarına yardım edilmesinde ve iyilik hallerinin artırılmasında gruplarla sosyal hizmet uygulaması önemli bir müdahale yöntemidir. Büyük bir sosyal sorun olan aile içi şiddete maruz kalmış kadınlar sosyal hizmet mesleğinin odağındaki dezavantajlı gruplardan birisidir. Aile içi şiddet kadınlarda fiziksel, duygusal, sosyal sorunlara neden olan ve kadınların ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyen önemli bir toplumsal sorundur. Bu sorunla mücadelede gruplarla sosyal hizmet uygulaması güçlü bir araçtır.

Aile içi şiddetin yüksek oranda yaşanıyor olmasına rağmen, şiddet mağduru kadınlarla ilgili uygulamaların etkililiği hakkındaki bilgi sınırlıdır. Şiddet mağduru kadınlarla çalışmak için programlar ve girişimsel modelleri anlatan yüzlerce kitap, kitap bölümü, dergi makalesi olmasına rağmen bunlardan çok azı şiddet mağduru kadınlarla uygulamanın etkililiği ile ilgili çıktılar üzerinedir (Abel, 2000). Abel (2000), yaptığı gözden geçirmede istismara uğramış kadınlarla yapılan müdahalenin etkililiğine odaklanmış sadece dokuz makale bulabildiğini belirtmiştir. Santos vd. (2017) mevcut müdahalelerin etkinliği hakkında çok az bilgi bulunduğunu belirtmiştir. Günümüzde bu sayı artmış olmakla birlikte sorunun kapsamı göz önünde bulundurulduğunda müdahale etkinliğini ortaya koyan daha fazla bilimsel çalışmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Kadına yönelik aile içi şiddetin pek çok olumsuz sonucundan birisi de şiddet mağduru kadınların öz yeterliklerinin olumsuz yönde etkilenmesidir. Yazgan İnanç ve Yerlikaya (2014) öz yeterliği, kişilerin karşılaşılabileceği çevresel olayların üstesinden gelmede ne derece başarılı olabileceği ile ilgili yargısı olarak tanımlamışlardır.

Kişilerin hayatını değiştiren olayları etkileyebilmelerine dair inançlarıyla ilgili olan öz yeterlik; motivasyonun, performans başarısının ve duygusal iyilik halinin temelini oluşturur (Bandura, 1997, 2006, 2010). İnsanlar eylemleriyle istenen etkiyi yapabileceklerine inanmadıkları sürece, zorluklar karşısında direnmek ya da eyleme geçmek konusunda

motivasyonları da az olacaktır. (Bandura, 2010). Yüksek öz yeterliğe sahip olanlar zorlu yaşam olayları karşısında daha az incinmekte ve bunların üstesinden gelmede ısrarlı bir şekilde çaba göstermektedirler.

Aile içi şiddet mağduru kadınlar için öz yeterlik, değişim yönünde çalışmalarını sağlayan kişisel güç olarak görülebilir (Cluss vd., 2006; Patzel, 2001; Reisenhofer vd., 2019). Bu nedenle öz yeterlik şiddet mağduru kadınlar için önemli bir kaynaktır.

Öz yeterlik kavramı yurt dışında pek çok araştırmaya konu olmuştur. Türkiye de son yıllarda bu konuyla ilgi çalışmalara ilgi artmış olmakla birlikte çalışmaların eğitim ve sağlık alanında yoğunlaştığı görülmektedir.

Aile içi şiddetin, mağdur kadınlar üzerindeki etkisini ele alan pek çok bilimsel çalışma bulunmakla birlikte literatürde aile içi şiddete maruz kalmış kadınların öz yeterliğini arttırmaya yönelik gruplarla sosyal hizmet müdahale yönteminin denendiği çalışmaların bulunmaması bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.9. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada aile içi şiddet mağduru kadınların öz yeterlik düzeylerine grup çalışmasının etkisi ele alınmaktadır. Aile içi şiddet mağduru kadınların yoğun olarak yaşadığı psikososyal sorunlar onları grup müdahalesi için hazır hale getirir. Grup sürecinde grup üyeleri kendilerini değerlendirebilmekte, yapabileceklerini keşfetmekte ve psikolojik yaşantılarını gözden geçirebilmektedirler. Aile içi şiddet mağduru kadınlarla çalışırken onlara güçlü bir yardım alma-verme ortamı sağlayarak, bilgi aktarımının ve destek sistemlerinin oluşturulmasına yardım etmede gruplarla sosyal hizmet uygulaması etkili bir yol olabilir. Grup çalışmasının kadın sığınmaevinde kalan kadınların öz yeterlik düzeylerinin yükselmesine yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, aile içi şiddete maruz kalmış kadınlarda gruplarla sosyal hizmet müdahalesinin, kadınların öz yeterlik düzeyini nasıl etkilediğinin ortaya konulmasıdır.

Bu amaç doğrultusunda araştırma kapsamında aşağıda sıralanan denenceler test edilmiştir:

Denence 1. Gruplarla sosyal hizmet uygulamasına katılan aile içi şiddet mağduru kadınların (deney grubu) genel öz yeterlik düzeyi, gruplarla sosyal hizmet uygulamasına katılmayan aile içi şiddet mağduru kadınlara (kontrol grubu) göre daha yüksektir.

Denence 2. Gruplarla sosyal hizmet uygulamasına katılan aile içi şiddet mağduru kadınların (deney grubu) aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterlik düzeyi, gruplarla sosyal hizmet uygulamasına katılmayan aile içi şiddet mağduru kadınlara (kontrol grubu) göre daha yüksektir.

Denence 3. Gruplarla sosyal hizmet uygulamasına katılan aile içi şiddet mağduru kadınların (deney grubu) genel öz yeterlik düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Denence 4. Gruplarla sosyal hizmet uygulamasına katılan aile içi şiddet mağduru kadınların (deney grubu) aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterlik düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Denence 5. Gruplarla sosyal hizmet uygulamasına katılmayan aile içi şiddet mağduru kadınların (kontrol grubu) genel öz yeterlik düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur.

Denence 6. Gruplarla sosyal hizmet uygulamasına katılmayan aile içi şiddet mağduru kadınların (kontrol grubu) aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterlik düzeylerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur.

1.10. Araştırmanın Önemi

Kadına yönelik aile içi şiddet konusunda bugüne kadar yapılmış olan araştırmalara bakıldığında; çalışmaların ağırlıklı olarak aile içi şiddetin yaygınlığı, nedenleri, kadın üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkileri üzerinde odaklanmış olduğu göze çarpmaktadır. Şiddet mağduru kadınlarla yürütülen müdahale çalışmalarının etkililiği ile ilgili araştırmalar ise daha sınırlıdır.

Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet üzerinde yapılmış araştırmalara bakıldığında son yıllarda konuyla ilgili çalışmaların arttığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde araştırmaların sıklıkla var olan durumu betimlemeye yönelik araştırmalar olduğu, müdahale araştırmalarının yeterince olmadığı, var olan çalışmalara bakıldığında ise sıklıkla bireysel danışmanlık şeklinde olduğu görülmektedir.

Öz yeterlik konusunun ise ağırlıklı olarak eğitim ve sağlık alanlarında ele alınan bir değişken olduğu gözlenmiştir. Ülkemizde şiddete maruz kalan kadınların öz yeterliklerini konu alan araştırmalar ilişkisel tarama modeline dayalıdır.

Genel olarak aile içi şiddet mağduru kadınlarla yapılan grup çalışmalarına ilişkin literatür incelendiğinde ise gruplarla sosyal hizmet uygulamasının öz yeterliğe etkisi hakkında bir bilgi boşluğu olduğu görülmektedir.

Şiddetin sonuçları bilinmekle birlikte şiddete maruz kalanların çoğu deneyimlerini paylaşmamaktadır. Araştırmada hem nitel hem de nicel yöntemlerden yararlanılarak karma desen kullanılmıştır. Böylece hem kadınların deneyimleri görünür kılınmış hem de müdahalenin sonuçları değerlendirilebilmiştir. Nicel sonuçların nitel sonuçlarla desteklenmesi, çalışmanın kapsamını ve sonuçların güvenilirliğini arttırmaktadır.

Bu çalışma Türkiye’de aile içi şiddet mağduru kadınların öz yeterliklerine odaklanan ve grup odaklı bir müdahale içeren ilk deneysel sosyal hizmet araştırmasıdır. Sosyal hizmet mesleği ve disiplininin temel yöntemlerinden biri olan gruplarla sosyal hizmet uygulamasının aile içi şiddet mağduru kadınlarla gerçekleştirilmesinin ve öz yeterlik düzeylerine etkisinin ortaya konulmasının; sosyal hizmet bilim ve uygulamasına, özellikle şiddet mağduru kadınlarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarına, bu alanda staj ve uygulama yapacak öğrencilere ve ülkemizde kadın alanında çalışan tüm meslek elemanlarına çalışmalarında katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Hem sosyal hizmet alanında yapılacak diğer çalışmalara kaynak oluşturması hem de kadın sığınmaevlerinde yürütülmekte olan çalışmalara katkı sağlaması yönüyle önemli bir çalışma olduğu düşünülmektedir.

2. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırma yöntemi olarak kullanılan karma desen ve araştırmanın karma yönetime göre süreci hakkında bilgi verilmektedir. Araştırmanın yöntemi araştırma süreci ile grup çalışması sürecini kapsayarak hazırlık, grup çalışması sırası ve grup çalışması sonrası olmak üzere üç başlık altında incelenmektedir. Bununla birlikte araştırmada nitel ve nicel araştırma türü için yararlanılan araçlar detaylı olarak aktarılmaktadır.

2.1. Araştırmanın Deseni

Olaylar ve olgular basit ya da tek boyutlu bir yapıya sahip değildir; bu nedenle, onları anlayabilmek için birden fazla yöntemin kullanılması gereklidir. Özellikle sosyal bilimlerdeki problemlerin kavranabilmesi, çeşitli yöntemlerin birlikte uygulanmasını zorunlu kılar. Karma yöntem yaklaşımı, her olay ve olgunun (ya da gerçeğin) hem nitel hem de nicel boyutlarının bulunduğunu savunur. Gerçeği kapsamlı ve zengin bir bağlam içinde anlamayı hedefliyorsak, bu iki boyutu bir arada ele alarak incelememiz gerekir. (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 351).

Aile içi şiddete maruz kalmış kadınların öz yeterliklerine grup çalışmasının etkisini deneysel olarak incelemek için niceliksel araştırma yöntemi öne çıkmaktadır. Öte yandan, kadınların deneyimlerini görünür hale getirmek ve grup çalışmasının yaşamlarına olan etkilerini anlamaya yönelik çabalar ise niteliksel araştırmayı ön plana taşımaktadır.

Karma araştırma; tek bir çalışmanın ya da çalışmalar içerisindeki nitel ve nicel araştırma verilerinin toplamasını, analiz edilmesini ve yorumlanmasını içermektedir (Leech ve Onwuegbuzie, 2009; Butgel Tunalı vd., 2016). Bu doğrultuda araştırma, problemi kapsamlı ve çok boyutlu incelemek amacıyla nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma yöntem olarak tasarlanmıştır.

Bu araştırmada, nitel ve nicel verilerin eş zamanlı olarak toplanması, her iki veri türünün eşit öneme sahip olması ve analiz sonuçlarının birlikte değerlendirilip yorumlanması nedeniyle yakınsak paralel desen tercih edilmiştir. Bu desende, araştırmacı hem nitel hem de nitel verileri toplar, bunları bağımsız olarak analiz eder ve ardından bulguların birbirini destekleyip desteklemediğini değerlendirmek için sonuçları karşılaştırır. Yakınsak paralel desenin temel varsayımı, nitel ve nicel verilerin farklı türde bilgi sunmasıdır. Genellikle, nitel veriler katılımcıların ayrıntılı görüşlerini içerirken, nicel veriler çeşitli araçlarla elde edilen

puanları temsil eder. Her iki veri türü birlikte ele alındığında, sonuçların genellikle benzerlik göstermesi beklenir. (Creswell, 2014, s:269).

Araştırmanın nitel aşaması, olgubilim (fenomenoloji) deseniyle planlanmıştır. Olgubilim, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir şekilde anlayamadığımız olgulara odaklanır. Bu yaklaşım, tamamen yabancı olmadığımız ancak tam anlamıyla kavrayamadığımız olguları incelemek amacı taşıyan araştırmalar için uygun bir yöntemsel zemin sağlar. (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 78).

Olgubilim araştırmalarında veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışı vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplardır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 80). Bu kapsamda hem grup çalışmasına katılan 10 kadınla hem de kontrol grubundaki 11 kadınla bireysel görüşmeler yapılmıştır. Bireysel görüşmelerin amacı kadınların çocukluklarından bugüne kadınlık deneyimlerini, şiddet öykülerini, kuruma başvuruya kadarki süreci anlamaktır. Ardından deney grubu ile güçlendirme yaklaşımı ve sosyal bilişsel kuramdan yararlanılarak aile içi şiddete maruz kalmış kadınlar için planlanan 10 oturumluk grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Grup çalışmasının sonlanmasının ardından her bir kadınla son bireysel görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada nicel yöntem olarak “ön test-son test kontrol gruplu deneysel model” tercih edilmiştir. *Kerlinger (1973)* bu modeli, deney ve kontrol gruplarına rastgele atanan katılımcıların, deneysel müdahaleden önce ve sonra ölçüldüğü bir desen olarak tanımlamaktadır. (Akt. Büyüköztürk, 2014:20). Aile içi şiddete maruz kalmış kadınlarla yapılan grup çalışmasının aile içi şiddet mağduru kadınların öz yeterlik düzeyini ne yönde etkilediğini belirlemek amacıyla ön test – son test kontrol gruplu deneysel modele göre deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Her iki grupta da deney öncesi ve deney sonrası ölçümler yapılmıştır. Deney grubunda yer alan kadınlarla toplam 10 oturumdan oluşan grup çalışması gerçekleştirilmiş, bu süreçte kontrol grubuna ise herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

Çizelge 2.1. Araştırmanın deney deseni

Araştırma Modeli Gruplar	Ön Test	İşlem	Son Test
Deney Grubu	Genel Öz Yeterlik Ölçeği	Grup Uygulaması	Genel Öz Yeterlik Ölçeği
	Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Ölçeği		Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Ölçeği
Kontrol Grubu	Genel Öz Yeterlik Ölçeği		Genel Öz Yeterlik Ölçeği
	Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Ölçeği		Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Ölçeği

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın evreni kadın sığınmaevinde kalmakta olan aile içi şiddet mağduru kadınlardır. Araştırmanın örneklemi ise Marmara bölgesinde bulunan bir ildeki kadın sığınmaevlerinde kalmakta olan aile içi şiddet mağduru kadınlardır. İlde iki kadın sığınmaevi bulunmaktadır, bunlardan biri çalışma grubunu diğeri ise kontrol grubunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın başında, çalışmaya dahil edilen kadın sığınmaevlerinde kalan kadınlardan araştırma için gerekli ön koşullara uygun olanlarla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Her kadın için; çalışmaya katılmaya gönüllü olması, aile içi şiddet mağduru olması nedeniyle kadın sığınmaevinde kalıyor olması, psikiyatrik tedavi görmüyor olması, zihinsel engel tanısının olmaması, en az ilkokul mezunu olması koşulları aranmıştır.

Çalışmaya dahil olan kadınların sosyodemografik özelliklerine ilişkin bilgiler Çizelge 2.2. ve 2.3.'te gösterilmiştir. Gizlilik nedeniyle katılımcı isimleri değiştirilerek verilmiştir.

Çizelge 2.2. Araştırmaya katılan kadınların özellikleri (deney grubu)

No	Katılımcı	Yaş	Eğitim Durumu	İlişki Durumu	Çalışma Durumu	Çocuk Sayısı	Kardeş Sayısı
1	Melda	29	Ortaokul	Boşanma sürecinde	-	3	5
2	Elif	39	İlkokul	Boşanmış	-	3	3
3	Pelin	20	Ortaokul	Boşanmış	-	-	2
4	Hayriye	28	Ortaokul	Eşi vefat	-	3	7
5	Hatun	38	İlkokul	Boşanmış	-	2	7
6	Ferda	38	İlkokul	Boşanmış	-	3	3
7	Aylin	27	Ortaokul	Boşanma sürecinde	-	2	2
8	Sakine	28	Ortaokul	Evli	-	2	4
9	Sevgi	32	Ortaokul	Boşanmış	-	1	5
10	Irmak	23	İlkokul	Evli	-	3	8

Çizelge 2.3. Araştırmaya katılan kadınların özellikleri (kontrol grubu)

No	Katılımcı	Yaş	Eğitim Durumu	İlişki Durumu	Çalışma Durumu	Çocuk Sayısı	Kardeş Sayısı
1	Kadriye	43	Üniversite	Boşanmış	-	4	4
2	Sönmez	41	İlkokul	Boşanma sürecinde	-	3	8
3	Nermin	46	Ortaokul	Evli	-	2	3
4	Özgür	44	Lise	Boşanmış	-	-	3
5	Bedriye	34	Ortaokul	Evli	-	4	4
6	Neva	26	İlkokul	Boşanma sürecinde	-	4	10
7	Gülizar	34	İlkokul	Boşanma sürecinde	-	5	3
8	Derin	25	İlkokul	Boşanma sürecinde	-	2	6
9	Ayça	37	İlkokul	Boşanmış	-	4	5
10	Fatma	38	İlkokul	Evli	-	-	12
11	Berrin	20	İlkokul	Evli	-	3	7

2.3. Araştırmanın Süreci

Karma yöntem kapsamında yapılandırılmış olan araştırmanın süreci; grup çalışması öncesi, grup çalışması süreci ve grup çalışması sonrası olarak üç bölümde ele alınmıştır. Araştırmanın tamamı ve veri oluşturma süreci araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

2.3.1. Grup Çalışması Öncesi

Aile içi şiddete maruz kalmış kadınların öz yeterlik durumlarının grup çalışması ile ele alınması için yapılan bu çalışmada, uygulamaya başlamadan önce hazırlık için araştırmacı tarafından bir dizi çalışma gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle Ankara Üniversitesi Etik Kurulundan gerekli etik izin (Ek 1), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Bakanlık Makam Oluru (Ek 2) ve ilgili yerel yönetim başkanlığının izni (Ek 3) alınmıştır.

Araştırmanın gerçekleştirilmesi için gerekli izinlerin alınmasının ardından araştırmanın gerçekleştirileceği kadın sığınmaevlerinin yetkilileri ve meslek elemanları (sosyal hizmet uzmanı ve psikolog) ile iletişime geçilmiştir.

Grup çalışmasının gerçekleştirileceği kadın sığınmaevinde kadınlarla görüşmeler yapılmadan önce, sosyal servise planlanan çalışma ile ilgili bilgi verilmiştir ve kalmakta olan kadınlarla ilgili genel bilgiler alınmış, gruba uygunlukları ile ilgili fikir alışverişinde bulunulmuştur. Çalışmaya katılım için kadının aile içi şiddet mağduru olması ve çalışmaya katılmaya gönüllü olması gerekliliği vurgulanmıştır. Türkçe bilmeyen bir kadın ve zihinsel engeli olan bir kadın dışında kurumda kalmakta olan tüm kadınlarla ön görüşme yapılmıştır. Böylece 28.09.2020-17.10.2020 tarihleri arasında toplam 23 kadınla bireysel görüşme yapılmıştır. Görüşmeler kurumun görüşme odasında gerçekleştirilmiştir. Kurumun kapasitesi 20 kadındır ve bu süre zarfında kurumdan ayrılanlar, kuruma yeni yerleşenler olduğu gibi çalışmaya katılmayı kabul etmekle birlikte zaman içerisinde kurumdan ayrıldığı için çalışmaya katılamayan kadınlar da olmuştur.

Yapılan bireysel görüşmeler sırasında öncelikle araştırmacı kendini tanıtarak görüşmenin amacını belirtmiştir. Ardından görüşme sırasında kadının öyküsüne bakarak şiddet mağduru olup olmadığı ve grup çalışmasını sürdürebilmek için gerekli iletişimin kurulup kurulmadığı değerlendirilmiştir. Görüşülen kadınlardan ikisinin geçmişte şiddet öyküsü olmakla birlikte şiddetten sonra yeni bir hayat kurdukları, bu kadınlardan birisinin son şiddet gördüğü olaydan bu tarafa 6 yıl geçtiği anlaşılmıştır. Diğer kadının ise çocukluğunda

babası tarafından şiddet mağduru olduğu ve bu nedenle gizlilik kararının bulunduğu ancak yetişkinlik döneminde şiddet öyküsünün olmadığı anlaşılmıştır. Her ikisinin de kurumda kalış sebepleri barınma ihtiyacıdır. Bir diğer kadının ise görüşme sırasında ilerleyen dakikalarda yöneltilen sorulara uygun olmayan yanıtlar vermeye başlaması ve konuya geri dönememesi sebebiyle yürütülecek çalışmaya uygun olmadığı yönünde değerlendirilmiştir. Bir diğer kadının da grup çalışmasında yer almaya yetecek kadar Türkçe bilmediği anlaşılmış ve çalışmaya dahil edilmemiştir.

Grup için uygunluğunu değerlendirmeye yönelik olarak yapılan ilk görüşmelerde çalışma kriterlerine uygun olan ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan 19 kadınla görüşme ayrıntılandırılmış, Kişisel Bilgi Formunu doldurmaları istenmiş ve ardından Genel Öz Yeterlik Ölçeği (GÖYÖ) ve Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Ölçeği (AİŞBÖÖ) uygulanarak ilk test yapılmıştır.

Çalışmaya uygun olan, bireysel görüşmeleri yapılmış, çalışmaya katılmaya gönüllü olan kadınlardan Oylum, Aslı ve Şeyda grup çalışması başlamadan kurumdan ayrıldığı için çalışmaya dahil olamamıştır. Yine çalışmaya uygun olarak kabul edilmiş, istekli olan ve ilk görüşmeleri tamamlanmış olan kadınlardan Fatma'nın 1.5 yaşında, Ayten'in ise 1 yaşında çocuğunun olması, Hale'nin çocuğunun ise 3 yaşında olmakla birlikte kurum yönetimince çocuğun annesi olmadan durmadığı, “yaramaz” olduğunun belirtilmesi ve grup oturumları sırasında da bakım sorunu oluşması nedenleriyle çalışmaya katılamamışlardır. Geriye kalan 13 kadından İdil'in ilk görüşmede de fark edilmiş olan ancak gruba uyum sağlayabileceği umulan tanı almamış zihinsel durumu, ilk oturum sırasında grup çalışmasının sağlıklı yürütülmesine engel olabileceği yönünde değerlendirilmiştir. Bu nedenle kendisiyle bireysel görüşmeyle devam edilmiş ve çalışma grubu dışı bırakılmıştır. Hikmet ise kendi isteği ile ilk oturumdan sonra gruptan ayrılmıştır. İlk oturumda, ertesi gün kuruma yeni kadınların yerleşebileceği ve uygun olması halinde bir kereye mahsus bir sonraki oturumdan itibaren onların da gruba dahil olma ihtimalinin olduğu açıklanmıştır. Nejla ve Sevgi ise ilk oturumdan sonra kuruma gelmiştir, kendileri ikinci oturumda gruba dahil olmuştur. Böylece ilk oturumda 11 kişi ile başlayan çalışma 2 katılımcı değişikliği ile ikinci oturumda da 11 kişi ile sürdürülmüştür. Ancak kadınlardan 8 aylık bebeği olan Nejla bebeğin oturum sırasında uyanması, bakım sorunu olması gibi nedenlerle çalışmaya devam edememiştir. Toplamda 4 kadın grup çalışmasının yapılacağı 2 saatlik süreçte küçük çocuklarının bakım sorunu nedeniyle istekli olmalarına rağmen çalışmaya katılamamışlardır. Bu nedenle çalışma 10 kişi ile sürdürülmüştür. Kurumdan ayrılışları sebebiyle Melda, Elif ve Hayriye yedinci oturumdan,

Sakine dokuzuncu oturumda itibaren grup çalışmasında yer alamamıştır. Çalışma grubuna dahil edilen kadınların katılım durumları Çizelge 2.4.'te yer almaktadır.

Çizelge 2.4. Grup çalışması oturumlara katılım durumu

	1.Oturum 15.10.2020	2. Oturum 19.10.2020	3. Oturum 22.10.2020	4. Oturum 26.10.2020	5. Oturum 29.10.2020	6. Oturum 02.11.2020	7. Oturum 05.11.2020	8. Oturum 09.11.2020	9. Oturum 12.11.2020	10. Oturum 16.11.2020	Toplam
Melda	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	6
Elif	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-	6
Pelin	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10
Hayriye	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-	6
Hatun	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10
Ferda	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10
Aylin	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10
Sakine	+	+	+	+	+	+	+	+	-	-	8
Irmak	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	10
Sevgi	-	+	+	+	+	+	-	+	+	+	8

Çalışmaya dahil olan kadınların oturumlara katılım durumlarına bakıldığında Sevgi ve Hayriye dışında tüm kadınların kurumda kaldıkları süre boyunca oturumlara tam katılım sağladıkları görülmektedir. Sevgi, kurumda kaldığı süreçte sadece bir oturuma devamsızlık göstermiştir. Sevginin yedinci oturuma katılamama sebebi, yürütülen çalışma sırasında sıklıkla zorluk olarak ortaya çıkan çocuk bakım sorunudur. Sevgi bir arkadaşının çocuğuna bakmak zorunda kaldığı için oturuma katılım gösterememiştir. Diğer tüm oturumlara o da tam katılım göstermiştir. Hayriye de kurumda kaldığı süreçte sadece bir oturuma katılım gösterememiştir. Katılım gösterememesinin sebebini hastalığıyla açıklamıştır. Diğer tüm oturumlara katılım göstermiştir.

Kurumda grup çalışmasının sağlıklı sürdürülebilmesine yönelik uygun ortam için kurum yönetimi ve sosyal servisle görüşüldüğünde çalışmanın yürütülebileceği bir salonun olmadığı anlaşılmış, yönetimin uygun gördüğü şekilde çalışmanın kurumun yemekhanesinde gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

Grup çalışmasının gerçekleştirileceği gün ve saatler kurumun da işleyişi göz önünde bulundurularak sosyal servisle iş birliği halinde pazartesi ve perşembe günleri saat 09:30-11:30 olarak belirlenmiştir. Çalışma yemekhanede gerçekleşeceği için saat belirlenirken yemekhanenin yemek için hazırlanışı, yemek saatleri ve yemekhanenin temizlenme süreci dikkate alınmıştır.

2.3.2. Grup Çalışması Süreci

Deney grubu ile 15.10.2020-16.11.2020 tarihleri arasında toplam 5 hafta süresince 10 oturum gerçekleştirilmiştir. Kurumun fiziksel koşulları nedeniyle kurum yönetimi ve sosyal servisle birlikte grup çalışmasının yemekhanede gerçekleşmesi planlanmıştır. Bu nedenle her oturumdan önce oturumun gerçekleştirileceği alanın hazır hale getirilebilmesi için bir hazırlık süreci gerekmiştir. Her oturumdan önce yemekhanenin en geniş alanı belirlenerek oradaki masalar ve sandalyeler salonun diğer alanlarına çekilerek sığdırılmıştır. Ardından oluşan boşluğa gruba gelmesi planlanan katılımcı sayısı kadar sandalye, her bir katılımcının ve uzmanın birbirini görebileceği daire biçiminde dizilmiştir. Sandalyelerin tamamı aynı renk, büyüklük ve tiptedir. Bu zaman alıcı bir süreç olduğu için gerekli süre hesaplanarak oturum saatinden önce yemekhanede bulunulmuş ancak kimi zaman yemek sonrası temizliğin henüz bitmediği ve beklenildiği durumlar olmuştur. Her oturum öncesi oturumda yer alması planlanmış etkinliğe uygun olarak; kâğıt, kalem, zarf, renkli post-it, boya kalemleri, büyük resim kağıtları gibi malzemeler araştırmacı tarafından sağlanarak oturumların yapıldığı alanda hazır bulundurulmuştur. Her oturumdan önce hoparlör hazır bulundurulmuş ve grup katılımcıları alçak seste klasik müzik eşliğinde karşılanmıştır. Oturum öncesi ya da sırasında sıcak içecek ikramı yapılmak istenmesine rağmen kurum yönetimince yasaklanmış olması nedeniyle gerçekleştirilememiştir. Son oturum sonrası grubun tamamlanmasını kutlamak için yiyecek ikramında bulunulmuştur. Her oturum sonrasında oturumda kullanılan malzemelerin toplanmasının ardından sandalye ve masalar yemekhane düzenine geri getirilerek oturum öncesi düzen yeniden sağlanmıştır. Bu süreci tüm kadınlar yardımlaşarak gerçekleştirmiştir.

Grup oturumları son üç oturumda, katılımcı sayısının azalması ve fiziki olarak daha uygun olması sebebiyle zemin kat salonunda gerçekleştirilmiştir.

Çalışmaya katılan kadınların isimleri etik ilkeler gereği değiştirilerek raporlaştırılmıştır.

Grup çalışmasının, aile içi şiddet mağduru kadınların öz yeterliklerini artırması hedeflenmiştir. Bu kapsamında oturumlarda yapılan tüm etkinlikler, sosyal hizmet disiplini ile yakından ilişkili olan farklı yaklaşımlardan esinlenerek oluşturulmuştur. Grup oturumları,

çalışma planlanırken hazırlanmış olan içerik planına uygun olarak sürdürülmekle birlikte katılımcıların taleplerine göre de şekillenmiştir. Bu doğrultuda oturumların amaç ve hedefleri aşağıdaki gibidir:

Birinci Oturum: Bu oturumun amacı tanışma ve grup yapısının oluşturulmasıdır. Bu amaçla sosyal hizmet uzmanının ve grup katılımcılarının birbirini ve grubu tanınması, grubun amacı ve süresi hakkında katılımcıların bilgilendirilmesi, katılımcıların gruptan beklentilerini açıkça ifade edebilmeleri, grup çalışmasının yeri, zamanı, süresi ve kurallarının iş birliği halinde belirlenmesi hedeflenmiştir.

İkinci Oturum: Bu oturumda katılımcıların birbirini daha iyi tanınması, grupta güven duygusunun geliştirilmesi, duyguların ifade edilebilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte ilk oturumda gündeme gelen, katılımcıların sorun yaşadıklarını ve üzerinde konuşmak istediklerini belirtmiş oldukları çatışma konusu da ikinci oturumun gündemine alınarak, çatışma kavramı hakkında katılımcıların bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçlarla birlikte hedefler; gruba yeni katılan katılımcıların birbirleriyle ve ilk oturuma katılmış olan katılımcılarla tanışmaları, duyguların gözden geçirilmesi, fark edilmesi ve söylenmesi, etkileşimin artırılması, çatışma nedenleri, çatışma sırasında verilen tepkiler, çatışmayı önleme ve öfke kontrolü ile ilgili bilgi verilmesi ve ardından katılımcılarla birlikte konunun ele alınmasıdır.

Üçüncü Oturum: Bu oturumun amacı şiddet mağduru kadınların olumsuz yaşantılarını ifade edebilmelerine olanak sağlamaktır. Bu amaçla yaşam öyküsü etkinliği ile kadınların hayatlarını dönüm noktalarını düşünerek resmetmeleri ve resimlerin ele alınması, ardından katılımcıların hediye düşüncelerle karşılıklı destek sağlamaları hedeflenmiştir.

Dördüncü Oturum: Bu oturumun amacı katılımcıların içinde bulundukları durum konusunda yalnız olmadıklarına dair farkındalık geliştirmektir. Bu amaçla katılımcıların şiddet deneyimleriyle ilgili paylaşımlarının artması ve birbirlerinin deneyimlerine tanıklık etmeleri hedeflenmiştir.

Beşinci Oturum: Bu oturumun amacı katılımcıların kendileriyle ilgili farkındalıklarını arttırmak ve sorumluluk almalarını sağlamaktır. Bu amaçla şimdiye kadar ki yaşantılarında başardıkları konular üzerinde odaklanılması ve şimdiyle bağlantı kurulması hedeflenmiştir.

Altıncı Oturum: Bu oturumun amacı değişim için motivasyon sağlamaktır. Bu amaçla katılımcıların gelecekte nerede olduklarını hayal ederek şimdiki zamanda kendilerine mektup yazmaları hedeflenmiştir.

Yedinci Oturum: Bu oturumun amacı sığınmaevi süreci sonrası yaşanabilecek zorluklara hazırlıklı olmaktır. Bu amaçla oturumda kadınların kurumdan ayrıldıktan sonra ne yapmayı düşündükleri, planlarının olup olmadığı konusunun birlikte ele alınarak farklı yönleriyle değerlendirme yapılması hedeflenmiştir.

Sekizinci Oturum: Bu oturumda güçlü yönlerin saptanması, yeteneklerin farkına varılması amacıyla katılımcıların hem kendilerini hem de diğer katılımcıları bu yönleriyle düşünmeleri, değerlendirmeleri ve ifade etmeleri hedeflenmiştir.

Dokuzuncu Oturum: Bu oturumun amacı kadınların kendileri hakkında karar verme süreçlerinin güçlendirilmesi ve topluma katılma süreçlerinin ele alınmasıdır. Bu amaçla karar verme becerilerinin geliştirilmesi ve sığınmaevinden ayrıldıktan sonraki yaşantıları için planlarının gözden geçirilmesi hedeflenmiştir.

Onuncu Oturum: Bu oturum grup çalışmasının son oturumudur ve amaçları grup sürecinin genel olarak değerlendirilmesi, grup yaşantısı sonucunda katılımcılarda meydana gelen değişikliklerin saptanması, bitmemiş konular varsa bunların ele alınması ve grup sürecinin sonlandırılmasıdır. Bu amaçla katılımcıların grup deneyimi hakkındaki düşüncelerinin alınması, kendilerini bu süreçte nasıl gördüklerini ve grubu değerlendirmeleri, katılımcıların birbirlerini değerlendirmelerinin sağlanması, katılımcıların gelişimi ve grup süreci ile ilgili geri bildirimde bulunularak çabalarının kutlanması ve değişimin desteklenmesi ile grup çalışmasının sonlandırılması hedeflenmiştir.

Grup çalışması sırasında ikinci oturumdan itibaren her oturumda önceki oturumların değerlendirmesi yapılmış ve her oturumun sonunda geri bildirim verilmiştir. Katılımcılardan Pelin, çalışma sonrası hatıra olarak saklamak istediğini söyleyerek araştırmacıdan kendisine bir not yazmasını istemiştir. Bu nedenle tüm katılımcılar için olumlu geri bildirimlerin ve dileklerin olduğu notlar yazılarak son oturum sonunda katılımcılara dağıtılmıştır.

Deney grubuna gruplarla sosyal hizmet uygulamasıyla müdahale edilirken, kontrol grubuna herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

2.3.3. Grup Çalışması Sonrası

Kurumdan ayrılması nedeniyle çalışmadan erken ayrılmak zorunda kalan her katılımcıya ayrılmadan önce, sonuna kadar devam etmiş katılımcılara da son oturumun sonunda son testler uygulanarak toplam 10 son test uygulanmıştır. Çalışmadan erken ayrılmış her bir katılımcıya çalışmadan ayrılırken ve çalışmaya sonuna kadar devam etmiş olanlarla da son oturum sonrası; yapılan çalışma hakkındaki görüşlerini, çalışmaya katılmış olmakla ilgili duygularını öğrenmeye yönelik bireysel görüşmeler yapılmıştır.

Grup çalışmasının bitmesi ile eş zamanlı olarak kontrol grubu üyeleri ile ikinci bireysel görüşmeler yapılarak son testler uygulanmıştır. Gaye, Şermin ve Ada bireysel görüşmeler ve ilk test uygulanmasının ardından son test için beklenen süreçte kurumdan ayrıldıkları için kendileriyle son görüşme ve son test uygulaması gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle kontrol grubuna toplam 11 kadın dahil edilmiştir.

2.4. Veri Toplama Araçları

Karma yöntemle yürütülen araştırmada yararlanılan araçlar iki bölümde incelenmiştir. Nicel ve nitel yöntemle ilişkin kullanılan veri toplama araçlarına aşağıda yer verilmiştir.

2.4.1. Nicel Veri Toplama Araçları

Nicel verilerin toplanmasında; Kişisel Bilgi Formu ile öz yeterlik düzeyini ölçmeye yönelik Genel Öz Yeterlik Ölçeği (GÖYÖ) ve Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Ölçeği (AİŞBÖÖ) kullanılmıştır.

2.4.1.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu; aile içi şiddet mağduru kadınların sosyo-demografik özellikleri, ilişki durumları, maruz kaldıkları şiddetin türü ve sıklığı hakkında bilgi edinmeye yönelik araştırmacı tarafından hazırlanan formdur.

2.4.1.2. Genel Öz Yeterlik Ölçeği (GÖYÖ)

Genel Öz-Yeterlik Ölçeği (GÖYÖ), ilk olarak 1979 yılında Jerusalem ve Schwarzer tarafından Almanya'da geliştirilmiştir. Başlangıçta 20 maddeden oluşan ölçek, 1981 yılında revize edilerek 10 maddeye indirilmiş ve Cronbach alfa katsayısı 0,86 olarak hesaplanmıştır

(Schwarzer ve Jerusalem, 1995). Türkiye’de ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışması Aypay (2010) tarafından yapılmış ve Cronbach alfa değeri 0,83 olarak bulunmuştur.

12 yaş ve üzerindeki bireylere uygulanan ölçek, tek boyutlu olup 10 maddeden oluşmaktadır. GÖYÖ, bireylerin zorluklarla başa çıkma konusundaki öz yeterlik algılarını değerlendiren, 4’lü Likert tipi bir ölçektir. Ölçek, bireylerin her bir madde için “Hiç doğru değil”, “Çok az doğru”, “Biraz doğru” ve “Tümüyle doğru” seçeneklerinden kendilerine en uygun olanını seçmeleri ile uygulanır.

Puanlama sistemi şu şekildedir: “Hiç doğru değil” seçeneğine 1, “Çok az doğru” seçeneğine 2, “Biraz doğru” seçeneğine 3 ve “Tümüyle doğru” seçeneğine 4 puan verilir. Genel Öz-Yeterlik Ölçeğinden alınabilecek en düşük puan 10, en yüksek puan ise 40’tır. Yüksek puanlar, bireyin kendini daha yeterli algıladığını ifade eder (Aypay, 2010).

2.4.1.3. Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Ölçeği (AİSBÖÖ)

Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Öz Yeterlik Ölçeği (AİSBÖÖ), şiddetle ilişkili bilişsel şemaları doğrudan ölçmek amacıyla 2004 yılında Benight, Harding-Taylor, Midboe ve Durham tarafından Colorado Üniversitesi Psikoloji Bölümü’nde *Domestic Violence Coping Self Efficacy (DV-CSE)* adıyla geliştirilmiştir. Faktör yükleri 0,52 ile 0,85 arasında değişen ölçek, tek boyutlu bir yapıya sahiptir. Ayrıca ölçeğin iç tutarlık güvenirlik katsayısı 0,97 olarak hesaplanmıştır. AİSBÖÖ’nin Türkçe’ye uyarlanması ve geçerlik-güvenirlik çalışması ise Akpınar (2011) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Öz Yeterlik Ölçeği (AİSBÖÖ), son 6 ay içinde şiddet yaşamış kadınların aile içi şiddetle başa çıkma konusundaki öz yeterlik algılarını değerlendirmek için tasarlanmış, 29 ifadeden oluşan 5’li Likert tipi bir ölçektir. Ölçek, bireylerin her bir madde için “Hiç Yeterli Değilim”, “Çoğu Zaman Yetersizim”, “Orta Derece Yeterliyim”, “Yeterliyim Ama Hâlâ Şüpheliyim” ve “Tamamen Yeterliyim” seçeneklerinden kendilerine en uygun olanı işaretlemeleri yoluyla uygulanır.

Puanlama sistemi şu şekildedir: “Hiç Yeterli Değilim” 0 (sıfır), “Çoğu Zaman Yetersizim” 1 (bir), “Orta Derece Yeterliyim” 2 (iki), “Yeterliyim Ama Hâlâ Şüpheliyim” 3 (üç) ve “Tamamen Yeterliyim” 4 (dört) puan alır. Ölçekten elde edilebilecek en düşük puan 0, en yüksek puan 116’dır.

2.4.2. Nitel Veri Toplama Araçları

Nitel veri toplama araçları olarak; grup çalışması öncesi yarı yapılandırılmış bireysel görüşme formu, bireysel görüşme transkripsiyonları, grup oturumları transkripsiyonları, oturum değerlendirme raporları, grup süreci sonrası bireysel görüşme raporları kullanılmıştır.

2.4.2.1. Grup Çalışması Öncesi Yarı Yapılandırılmış Bireysel Görüşme Formu

Grup çalışması öncesi çalışmaya katılmaya gönüllü kadınlarla yapılan bireysel görüşmede uygulayıcıya rehber oluşturacak formu ifade etmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşmede bazı sorular standartlaştırılmıştır, bazı sorular da açık uçlu olarak hazırlanmıştır. Bu görüşme türünde derinlemesine bilgi elde etmek mümkün olur. Grup oturumlarına başlamadan önce şiddet mağduru kadınlarla bireysel görüşme yaparak onların yaşamlarını, şiddet öykülerini, içinde bulundukları durumu doğru anlamak ve onlarla profesyonel bir bağ oluşturmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda bir ana hat oluşturması için planlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu altı ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar kısa tanıtıcı bilgiler, genel durum, aile ve yakın çevre, sosyoekonomik durum, psikososyal durum ve değerlendirme şeklindedir. Form bir ana hat oluşturması için hazırlanmıştır. Dolayısıyla her görüşmede görüşmenin sürecine göre soruların yerleri değişebilmiş, kadının öyküsüne göre amaca uygun olarak soru eklenmiş ya da çıkarılabilmektedir.

2.4.2.2. Bireysel Görüşme Transkripsiyonları

Yapılan her bir bireysel görüşme, görüşme sırasında not alınmış ve her görüşme sonunda düzenli olarak yazıya dökülmüştür. Raporlar birincil kaynak olarak kullanılmıştır.

2.4.2.3. Grup Oturumları Transkripsiyonları

Yapılan her bir grup oturumu, oturum sırasında not alınmış ve her oturum sonunda düzenli olarak yazıya dökülmüştür. Raporlar birincil kaynak olarak kullanılmıştır.

2.4.2.4. Oturum Değerlendirme Raporları

Her grup oturumu sonrasında uygulayıcı tarafından tutulan değerlendirme raporlarıdır. Raporlar, tarih, süre, oturum öncesi yapılan hazırlıklar, amaçlar, hedefler, kullanılan araçlar, yöntem ve teknikler, yaşanan aksaklıklar, sürecin ayrıntıları ve değerlendirmesini içermektedir. Bu raporlar gerçekleştirilen grup çalışmanın özetidir ve birincil kaynak olarak kullanılmıştır.

2.4.2.5. Grup Süreci Sonrası Bireysel Görüşme Raporları

Grup süreci tamamlandıktan sonra grubun her bir üyesi ile yapılan, grup sürecini ve bu süreçte kendisini ve uygulayıcıyı değerlendikleri bireysel görüşmelerin raporlarıdır.

2.5. Verilerin Analizi

Karma yöntemle gerçekleştirilen bu çalışmada nitel ve nicel veri analizine iki ayrı başlık altında yer verilmiştir.

2.5.1. Nicel Veri Analizi

Araştırmadan elde edilen nicel veriler SPSS 25 istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın amaçları çerçevesinde, denencelerin sınanmasında deney grubuna katılan kadınlar ile kontrol grubuna alınan kadınların uygulama öncesi ve sonrasında Genel Öz Yeterlik Ölçeği ve Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında bir fark olup olmadığına bakılmıştır. Deney ve kontrol grubuna alınan kadın sayısının 30'un altında olması nedeniyle parametrik olmayan testlerden yararlanılmış ve farkın anlamlılık düzeyini belirlemek amacıyla Mann-Witney U ile Wilcoxon Signed Ranks testi uygulanmıştır. Araştırmada istatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

2.5.2. Nitel Veri Analizi

Araştırmadan elde edilen nitel veriler MAXQDA 2020 programı kullanılarak çözümlenmiştir. Analizin ilk aşamasında çalışmadan elde edilen tüm nitel verilerin transkripsiyonları yapılmıştır. Ardından bu veriler programa aktarılmış ve kodlanmıştır. Tematik analiz sadece grup çalışması için yapılmıştır. Grup oturumundaki ifadeler kodlanarak benzer kodlarla temalar oluşturulmuştur. Ortaya çıkan temalar araştırmanın tematik analizi ve süreç analizi yapılırken kullanılmıştır.

2.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bireysel görüşmelerin ve grup sürecinin kurum izni doğrultusunda işitsel kayıt aracıyla kaydedilememiş olması araştırmanın sınırlılığdır. Küçük çocuğu olan kadınlardan bir kısmının çalışmaya katılmayı istediği halde bakım sorunu nedeni ile katılamaması ve bunların arasından katılmayı başaranlardan ise çocukları nedeniyle oturumlar sırasında zaman zaman bölünmelerin yaşanabilmesi, çalışma grubuna dahil olup kurumdan ayrılması gereken kadınların kurumun doğası gereği oturumlara devam edememesi araştırmanın diğer

sınırlılıklarıdır. Kurumda grup çalışmasının yapılabileceği bir salonun olmayışı, çalışmanın yemekhanede yapılmasını zorunlu kılmıştır. Oturum saatleri yemek saatlerine göre düzenlenmiştir buna rağmen bazı oturumlarda bu konuda zorluklar yaşanmıştır. Fiziki olarak her oturum öncesi yemekhane ortamı grup çalışması için düzenlense de grup çalışmasının gerçekleştirilmesi için yeterince ideal bir ortam sağlanamamıştır. Araştırma; Marmara bölgesinde bulunan bir ildeki kadın sığınmaevlerinde kalmakta olan, aile içi şiddet mağduru, araştırmaya katılmaya gönüllü kadınlarla sınırlıdır.

3. BULGULAR

Bu bölümde yapılan grup çalışmasının nitel bulguları, süreç analizi ve yansıtıcı tematik analiz başlığı altında analiz edilmiştir. Nitel bulguların ardından nicel bulgulara sonuç analizi başlığında yer verilmiştir.

3.1. Süreç Analizi

Grup çalışmasının başlangıcından sonlanmasına kadar olan süreçte şiddet mağduru kadınların paylaşımlarının görünür kılınması ve yapılan müdahalenin sonuçlarının değerlendirilebilmesi için süreç analizi önem kazanmaktadır.

Grup çalışması aşamaları literatürde farklı şekillerde belirtilmektedir. Grup aşamalarının nasıl oluşması gerektiğini inceleyen en temel yaklaşımlardan biri Tuckman'a aittir. Grup dinamikleri ile faaliyet alanı arasında zaman içinde ortaya çıkan temel bir uyum, Tuckman'ı grup tasarımı "oluşum", "fırtına", "normlaşma" ve "performans" olarak dört aşama halinde özetlemeye yöneltmiştir. Ancak Tuckman, bunun sunulan verilerden yola çıkılarak önerilen ve ileri testlere tabi olan kavramsal bir ifade olduğunu kabul etmiştir. Daha sonra modelin tekrar gözden geçirilmesi ile yeni araştırmaların, grup gelişiminin belirgin ve önemli bir son aşamasının varlığını öne sürdüğü keşfedilmiştir. Dolayısıyla, modeli yeni literatürü yansıtacak şekilde değiştirmek mantıklıdır. Model artık oluşum, fırtına, normlaşma, performans ve dağılma olarak belirlenmiştir (Tuckman ve Jensen, 1977).

Kağnıcı vd. (2018) yaptıkları alanyazın incelemesinde grup çalışmalarının genel olarak başlangıç, geçiş, eylem ve sonlandırma olmak üzere dört evrede ele alındığını belirtmişlerdir.

Yalom (2015) grupların gelişiminin ağırlıklı olarak ve kaçınılmaz bir şekilde tesadüflerden, grubun eşsiz ve özel bileşenlerinden etkilendiğini ifade etmiştir. Ne evreler arasındaki sınırların açıkça belirlenebileceğini ne de bir grubun bir evreden tam anlamıyla çıkıp diğerine geçtiğini söylemektedir. Bununla birlikte grup evrelerinin lider için anlam ve kavram rahatlığı sağladığını belirtmektedir. Hiçbir grup birbirine benzemese de tüm grupların sınırlarıyla uğraşırken sorunlar yaşayacağını, doğal olarak bunu gerginliğin ve ardından yakınlığın oluşturulmasına yönelik çabaların izleyeceğini ve elbette tüm grupların son aşama olarak sonlandırmayla yüzleşmek zorunda kalacağını söylemektedir.

Bu araştırmada yapılan grup çalışması; başlangıç, geçiş, eylem ve sonlanma olmak üzere dört aşamada incelenmiştir. İlk oturum başlangıç, ikinci oturum geçiş, üçüncü,

dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu oturum eylem ve onuncu oturum sonlandırma olarak ele alınmıştır.

3.1.1. Başlangıç Aşaması

Grubun oluşturulmasında ilk toplantı yaşamsaldır. Grubun işlevi ve nasıl işlev göreceği ele alınır. Sosyal hizmet uzmanları her bir katılımcının gruba katılma nedenini diğer katılımcılarla paylaşmasını ve gruba katılmadaki bireysel hedeflerini ortaya koymasını sağlar. Katılımcılar arasındaki iletişimi kolaylaştırır, grup normlarının ve amaçlarının formüle edilmesinde yardım eder (Johnson,1998: Akt. Duyan, 2012). Grubun başlangıç aşaması; katılımcıların tanışmasını, grup kurallarının oluşturulmasını, katılımcıların gruptan beklentilerini ifade etmelerini, içermektedir.

Birinci Oturum:

İlk oturumun amacı tanışma ve grup yapısının oluşturulmasıdır. Bu amaçla sosyal hizmet uzmanının ve grup katılımcılarının birbirini ve grubu tanıması, grubun amacı ve süresi hakkında katılımcıların bilgilendirilmesi, katılımcıların gruptan beklentilerini açıkça ifade edebilmeleri, grup çalışmasının yeri, zamanı, süresi ve kurallarının iş birliği halinde belirlenmesi hedeflenmiştir.

Kurumun fiziksel koşulları nedeniyle kurum yönetimi ve sosyal servisle birlikte grup çalışmasının yemekhanede gerçekleşmesi planlanmıştır. Bu nedenle oturum saatinden önce yemekhanenin en geniş alanı belirlenerek oradaki masalar salonun diğer alanlarındaki kenarlara çekilmiş ve gruba gelmesi planlanan katılımcı sayısı kadar sandalye her bir katılımcının ve uzmanın birbirlerini görebilecekleri daire biçiminde dizilmiştir.

Her bir katılımcı “*hoş geldiniz*” denilerek kapıda karşılanmış ve çalışmanın yapılacağı alana yönlendirilmiştir. Gelen katılımcılar oturma planını gördüklerinde şaşkınlıklarını ifade etmişlerdir. Gelmesi planlanmış olan ama gelmeyen iki katılımcı için 5 dakika beklendikten sonra bir katılımcı gelmiş, diğer katılımcı Ayten’in ise çocuğu nedeniyle gelemeyeceği haberi alınarak oturum başlamıştır.

Oturum; uzmanın kendini tanıtmayı, kurumda oluş sebebini ve yapılacak çalışmanın amacını, süresini tekrar açıklaması ile başlamıştır. Burada, kadınlara kendilerini grup içinde tanıtmaları konusunda model olma amaçlanmıştır. Kadınların daha önce bir grup içerisinde yer alma ve kendinden bahsetme deneyimleri bulunmamaktadır. İlk oturumun gerçekleştiği günün ertesi günü kuruma yeni kadınların gelebileceği ve uygun olması halinde bir defaya

mahsus bir sonraki oturumdan itibaren onların da gruba katılma ihtimali olduğu yönünde gruba bilgi verilerek katılımcıların bu konuda onayı alındıktan sonra katılımcılardan daha önce hiç tanışmıyorlarmış gibi kendilerini tanıtmaları istenmiştir. Bu sırada katılımcılar arasında gülüşmeler olmuştur. Katılımcıların hepsi aynı kurumda hizmet alıyor olmakla birlikte, bazılarının aralarında daha önce hiç diyalog olmamıştır, sadece birbirlerinin isimlerini bilmektedirler. Uzmanın solunda oturan Hayriye utangaç bir gülümsemeyle kendisinden başlamamasını istediği için sağdan başlayarak katılımcılar sırayla kendini tanıtmıştır. Her bir katılımcıdan kendini tanıttıktan sonra yapışkanlı kâğıda ismini yazması ve yakasına yapıştırması istenmiştir. Kendini tanıtırken katılımcılardan Irmak, güçlü olma isteğini dile getirmiştir. Kendilerini tanıtırken bazıları hoşlandığı renkleri de söyleyerek gülüşmüşlerdir. Hatun'un kendisini tanıtmaya başladığı sırada Hayriye'nin gülmesinin devam etmesi nedeniyle sessiz olması işaret edilerek müdahale edilmiştir. Böylece gülüşme sonlanmış ve Hatun hissettiği rahatsızlığı belli ederek kendini tanıtmaya devam etmiştir. Ardından diğer katılımcılar da kendilerini tanıtmışlardır. Bir katılımcı kendisini tanıtırken sevdiği rengi de söylemesini isteyen katılımcılar olmuş ve yanıtlamış ancak tekrar gülüşme yaşanmamıştır. Katılımcılar kendilerini tanıtırken isim, yaş, eğitim durumu, medeni durum, çocuk sayısı, nereli oldukları, hangi şehirde büyüdükları bilgilerini vermiştir. Sevdiği renk, yemek, burç ve hobileri hakkında bilgi verenler de olmuştur. Kendisini kısaca tanıtanlara diğerleri zaman zaman sorular sormuş, kendini tanıtan kişi de yanıtlamıştır. Pelin ve Irmak kendilerini tanıtırken eğitimlerini tamamlamak isteklerini, Pelin eğitiminin ardından çalışmak istediğini dile getirmiştir.

Ardından katılımcılara grup yaşantısından beklentileri ve gruba katılma nedenleri sorulmuştur. Katılımcıların yanıtları kurumla ilgili yaşadıkları sorunlar ve iyileşme arzusu üstünde yoğunlaşmıştır. Irmak konuşunca rahatlayacağını düşünerek grupta olduğunu söylerken Hikmet kurumla ilgili beklentisini, iş imkânı verilmesi gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir. Bunu ifade ederken aile desteğinin olmadığını da ifade etmiştir. Grup çalışması ile ilgili beklentisi sorulduğunda etkinlik önerileri vererek kurumda bunaldığını belirtmiştir. Pelin kurumda psikososyal destek eksikliğini çok hissettiklerini söylerken, Irmak öğretmene duydukları ihtiyacı dile getirmiştir. Kurumla ilgili beklentilerin anlaşıldığı belirtilerek, birlikte yürütülecek çalışmada neler yapılabileceği üzerinde düşünmeleri tekrar istenmiştir. Pelin kendisine güveninin artmasını beklediğini belirtmiştir. Hatun *“Eşimle beraber geçirdiğim vakitleri unutmak, derdimi sıkıntımı hafifletmek, ayakta durmak istiyorum. Hedefler ayırdır, ben de çocuklarımı yanıma almak onları hissetmek istiyorum.”* yanıtıyla hem olumsuz yaşantılarını unutmak istediğini belirtmiş hem de çocuklarına duyduğu özlemi dile getirmiştir. Bunun üzerine diğer katılımcılardan çocukları yanlarında olanlar çocukların kurumda olmaları

ile ilgili yaşadıkları sorunları dile getirirken çocuklarından ayrı olanlar onlara duydukları özlemi dile getirmiştir. Sakine kurumun kuralları nedeniyle çocuğu ile ilgili yaşadığı sorunları ağlayarak ifade etmiştir. Çocuklarıyla ilgili konuşmaya başladıklarında katılımcılar duygularını ifade etmeye, açığa çıkarmaya başlamışlardır. Melda kadın sığınmaevine gelmeden önce ilk kabulde çocukları ile birlikte geçirdiği üç aylık süreçte yaşadığı olumsuz deneyimden bahsetmiştir. Kurumun kuralları ve maddi imkansızlıklar nedeniyle yaşadığı zorluklar sonucu kadın sığınmaevine geçerken çocukları babalarına teslim ettiğini belirterek deneyimlediği çaresizliği paylaşmıştır. Katılımcılar birbirlerini desteklemişlerdir. Hatun *“Kendimle sürgün etmek istemedim.”* diyerek yaşadığı çaresizliği ifade etmiştir. Çocuklarını yanında getiremeyen katılımcılar diğer çocukları severek özlemlerini gidermeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Aylin paylaştıkça iyi geleceğini düşündüğünü rahatlamak için grupta olduğunu söyleyerek iyileşme arzusunu dile getirmiştir. Melda da beklentisinin Aylin ile aynı olduğunu söylemiştir. Sakine çalışmada yer almanın kendisine destek olacağını düşündüğünü modunun yükselmesini istediğini belirtirken, Hayriye kendisine iyi geleceğini düşündüğünü belirtmiştir. Elif konuşmanın kendisine iyi geleceğini rahatlayacağını düşündüğünü söylemiştir. İtir büyükşehre uyum sağlayamadığını belirterek *“kabuğumuzu kırmamızı sağlamalıyız”* ifadesini kullanmıştır. İtir ve Hikmet iş beklentileriyle ilgili yanıtlar vermişlerdir. Çalışmanın sonunda bu yönde bir kazanımın olmayacağı tekrar açıklanmıştır. Söz almayan Ferda’ya beklentisi sorulduğunda ise bir beklentisinin olmadığını söylemiştir. Melda ve Hatun, Ferda’nın genel olarak pek konuşmadığını belirtmiştir. Gruptan beklentisi ile ilgili düşünmesi ve istediğinde söz alması söylendiğinde Ferda kabul etmiştir. Pelin *“Arkamızda kimse olmasa da özgüvenli olmak, işe yaramak istiyorum.”* yanıtıyla gelişime duyduğu isteği dile getirmiştir. Böylece katılımcılar gruptan beklentilerini açıkça ortaya koymuştur.

Gruptan beklentilerin konuşulmasının ardından grup kurallarının nasıl olmasını istedikleri sorulmuş ve önemi vurgulanarak gizlilik kuralı katılımcılarla paylaşılmıştır. Katılımcılarla birlikte grubun kurallarını belirlemek onların katılımını ve kurallara uyumun artmasını sağlamak açısından önemlidir. Gizlilik kuralının önemi ve gerekliliği ifade edildiğinde diğer katılımcılar da onaylamışlardır. Hatun ve Melda bu konuda gruba güvenmediğini dile getirmiştir. Kuralın önemi belirtilerek ihlali halinde, ihlal eden kişinin gruptan ayrılması gerekeceği açıklanmıştır. Katılımcılar tekrar onaylamışlardır. Kuralın neden önemli olduğu açıklanarak ve ben dili kullanılarak model olunmuştur ve ardından katılımcılara hangi kuralların olması gerektiğini düşündükleri sorulmuş, onların katılımları sağlanmıştır. Hatun oturum sırasında yaşadığı kırıngılıktan bahsetmiştir. Konuşurken gülüşmenin olduğunu ve bunu kendisine gülünmüş olarak algıladığını, daha çok konuşmak istediği halde

konuşmadığını belirtmiştir. Burada ne hissettiğini ben dili ile ifade etmesi ve yaşadığı kırılganlıkla ilgili bir kural talep etmesi önemlidir. Hayriye gülmüş olması ile ilgili Hatun'a açıklama yapmıştır. Bunu ele aldıkları için teşekkür edilerek bir kişi konuşurken onu dinlemenin önemi vurgulanmıştır. Hatun Hayriye'ye daha önceden aynı odada kaldıklarını ve onu iyi tanıdığını söylerken Hayriye ise Hatuna gülmediğini tekrarlamıştır. Düşüncelerin farklı olabileceği, katılımcıların birbirini saygı ile dinlenmesi gerektiği, bunun bir başka kuralları olacağı belirtilmiştir. Geçmişte sorunlar yaşanmış olabileceği önemli olanın şimdi ne olduğu vurgulanmıştır. Şimdiki durumun ise bir yanlış anlaşılma olduğu konusunda Hatun ve Hayriye hemfikir olmuşlardır. Oturum sırasında ortaya çıkan bir sorun birlikte ele alınarak çözüme kavuşturulmuştur. Melda kurumda kalan kadınlar arasında çok tartışma yaşandığını hatta bu nedenle bir kişinin önceki gün kurumdan ayrıldığını belirtmiştir. Gülümseyerek çalışmanın yemekhanede olmasının aslında iyi olmadığını söylediğinde diğer katılımcılar da gülüşmüşlerdir. İdil duymazdan geleceğini söylerken Hikmet herkesin öyle yapamayacağını söylemiştir. Hikmet sinirlenince ne yapabileceklerini sormuştur, diğer katılımcılar da kurumda çok çatışma olduğunu onaylamışlardır. Bunun üzerine bir sonraki oturumda bu konunun konuşulmasına karar verildiğinde, katılımcılar bunu memnuniyetle karşılamıştır. Bir diğer kuralın oturlara zamanında katılmak olması gerektiği söylenerek daha önce bireysel görüşmelerde kadınların ve sosyal servisin de görüşü sonucunda oturumların pazartesi ve perşembe günleri olması üzerine karar verilmiş olan beş haftalık çalışma için mevcut saatin herkes için uygun olup olmadığı sorulmuştur. Herkes uygun olduğunu onaylamış ve oturumların saat 09.30 da başlamaya devam etmesine karar verilmiştir. Diğer katılımcıları bekletmemek adına herkesin saate özen göstermesi, önemli bir sebep olmadıkça oturuma zamanında katılması gerektiği vurgulanmıştır. Kurallarla ilgili anlaşılmayan bir şey olup olmadığı teyit edilmiştir.

Oturum sonunda katılımcılara kendilerini şu anda nasıl hissettikleri sorulduğunda katılımcıların her biri, rahatladıklarını, kendilerine iyi geldiğini ifade etmiştir. Melda gelmeden önce gerginken şimdi çok iyi hissettiğini söyleyerek teşekkür etmiştir. Pelin kendini çok iyi hissettiğini, gelmekle ne kadar doğru bir şey yaptığını anladığını ve kendisine katkısı olacağını düşündüğünü, Hikmet bir sonraki oturumu merakla beklediğini, Sakine kendisine iyi geldiğini belirtmiştir. Değerlendirmeler tamamlandıktan sonra bir sonraki oturumun gün ve saati hatırlatılarak birlikte olma sözü verilmiş ve oturum sonlandırılmıştır.

Katılımcılar teşekkür ederek gülen yüzlerle yerlerinden kalkmış ve kendilerinden herhangi bir talepte bulunulmadan hep birlikte sandalye ve masaların eski düzenine getirilmesine yardımcı olmuşlardır. Ardından salondan ayrılmışlardır.

Hayriye oturumdan sonra görüşme talebinde bulunmuştur. Kendisi ile görüşme odasında yapılan bireysel görüşmede, oturum sırasında Hatun ile yaşadıkları durumla ilgili olarak kendini tekrar açıklama çabası olmuştur. Başkaları konuşurken gülünmesinin yanlış anlaşılabilceği vurgulanarak kurallar hakkında tekrar konuşulmuştur.

Uzmanın kendini tanıtması, kurumda oluş sebebini ve yapılacak çalışmanın amacını açıklaması, ardından grup katılımcılarının kendilerini istedikleri gibi tanıtması ile katılımcıların birbirini ve grubu tanıması hedefi gerçekleştirilmiştir. Uzmanın kendini tanıttıktan sonra kurumda oluş sebebini açıklayarak yürütülecek çalışmanın amacını ve süresini tekrar açıklaması; grubun amacı ve süresi hakkında katılımcıların bilgilendirilmesi hedefi gerçekleştirilmiştir. Ardından katılımcılara grup yaşantısından beklentileri ve gruba katılma nedenlerini sorulmuştur. Her bir üyenin söz alması sağlanarak katılımcıların gruptan beklentilerini açıkça ifade etmeleri hedefine ulaşılmıştır. Grubun amacına uygun olmayan beklentiye sahip katılımcılara bu beklentinin çalışmanın kapsamında olmadığı ve grup sonunda gerçekleşmemiş olacağı açıkça ifade edilmiştir. Kurumun fiziksel koşulları nedeniyle grup çalışmasının gerçekleştirilebileceği bir salon bulunmamaktadır. Kurum yönetiminin grup çalışmasının gerçekleştirilebileceği tek alan olarak yemekhanenin gösterilmiş olması sebebiyle bu durum grup katılımcıları ile paylaşılmış ve grup çalışmasının yeri konusunda kendilerinin onayı alınarak gerekli iş birliği sağlanmıştır. Oturumların saati ve günleri, katılımcılara grup çalışması başlamadan önce yapılan bireysel görüşmeler sırasında kendilerine uygun gün ve saatler sorularak, sosyal servis ve kurum yönetimiyle kurumdaki işleyiş (yemek ve temizlik saatleri, çocukların okulda olduğu saatler) de göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. İlk oturum da tekrar kendilerine uygunluğu teyit edilerek oturum gün ve saatlerinin katılımcılarla birlikte iş birliği halinde belirlenmesi hedefi gerçekleştirilmiştir. Son olarak, katılımcılara grup kurallarının neler olmasını istedikleri sorulmuş ve öncelikle ilk kuraldan bahsedilerek katılımcıların onayı alınmıştır. Ardından katılımcılardan olması gerektiğini düşündükleri diğer kurallar hakkında fikirleri alınmış ve birlikte belirlenen kurallarla ilgili her birinin onayı alınmıştır. Böylece grup kurallarının katılımcılarla iş birliği halinde belirlenmesi hedefi de gerçekleştirilerek, ilk oturumun tüm hedeflerine ulaşılmıştır.

Katılımcılara çalışmayla ilgili beklentileri sorulduğunda, sürdürülecek grup çalışmasından beklentilerini sıralamaları konusunda yönlendirilseler de çalışmadan beklentilerini söylemekle birlikte kurumla ilgili yaşadıkları sorunları anlatma isteklerinin yoğun olduğu ve onları da dile getirmeye çalıştıkları gözlemlenmiştir. Yapılan ilk bireysel görüşmelerde de aynı gözlemde bulunulmuştur. İhtiyaç duydukları psikososyal desteği

alamadıklarından, çocukları için öğretmene duydukları ihtiyaçtan, kurumun fiziksel koşullarının yetersizliğinden, çocuklar için yetersiz olanaklardan ve kurumun sıkı kurallarına uyumda yaşadıkları güçlüklerden söz etmişlerdir.

Şakalaşmayla başlayan gülüşme kısa süreli bir gerginliğe sebep olmuştur ancak müdahale ve ardından rahatsız olan katılımcının bunu ifade edebilmesi grup içinde olumsuz yaşantının sağlıklı bir şekilde ele alınmasını sağlamıştır. Hayriye'nin bununla ilgili hem oturum sırasında hem de oturum sonrasında kendisini açıklama çabası da süreci önemsendiği ve grup kurallarını anladığı yönünde değerlendirilmiştir.

Gruptan beklentilerin konuşulmasının, grubun amacının daha iyi anlaşılmasında önemli olduğu görülmüştür. Grup kuralları birlikte belirlenirken kendi aralarında yaşadıkları çatışmalar ortaya çıkmıştır. Kurumda kalan kadınlar arasında sıklıkla çatışma yaşandığını dile getirmişlerdir. Buna çözüm bulmak adına yardım istemeleri gelişmeye ve uzlaşmaya açık oldukları yönünde değerlendirilmiştir. Grupta gerilimlerin fark edilmesi ve kendilerinin de talepleri doğrultusunda bir sonraki oturumda duyguların gözden geçirilmesi ve etkileşimin artırılması kapsamında öfke kontrolü ile ilgili de konuşulması gerektiğine grupça karar verilmiştir. Gruptan beklentilerle ilgili konuşulurken çaresizlik duygusu ve rahatlama isteği ön plana çıkmıştır. Katılımcılar özellikle çocuklarıyla ilgili paylaşımda bulunurken yaşadıkları çaresizlikten bahsetmişlerdir. Çocuklarıyla birlikte olanlar kurumun koşullarının çocuklar için uygunsuzluğunu ve bununla ilgili yaşadıkları güçlükleri aktarırken, çocuklarından ayrı kalanlar ise onlara duydukları özlemi dile getirmiştir.

Oturum süresince Melda, Hatun ve Hikmet'in diğer katılımcılara göre konuşkan olduğu, Pelin'in kendini çok net ifade edebildiği, ben dilini kullandığı fark edilmiştir. Daha sessiz kalan katılımcıların da söz alması teşvik edilmiştir. Irmak'ın kendini tanıtırken çocukları için güçlü olması gerektiğini dile getirmesi, güçlenmeye duyulan gereksinimin bir katılımcı tarafından grupta söze dökülmesi yönüyle önemlidir. Pelin ve Irmak kendilerini tanıtırken başarmak istediklerini de belirterek (yarım kalan eğitimlerini tamamlamak) kişisel hedeflerini ortaya koymuştur.

Yakalara isimli kağıtların yapıştırılması ve kendilerini tanıtırken sevdikleri renkler ve yemeklerden, hobilerinden ve burçlarından bahsetmeleri sıcak bir ortam oluşmasına katkı sağlamıştır. Salondan ayrılırken her bir katılımcının tebessüm etmesi, teşekkür etmesi ve iyi hissettiklerini söylemesi olumlu bir geri bildirim olarak değerlendirilmiş ve uzmanın da çalışmayla ilgili kendini iyi hissetmesini sağlamıştır.

İdil'in sorulan sorulara, soruya uygun olmayan yanıtlar vermesi, soru tekrar açıklandığında yine benzer bir şekilde konuşmaya devam etmesi nedeniyle grubun yapısını bozabileceği ve grup çalışması dışında bırakılarak bireysel görüşmelerin sürdürülmesinin daha sağlıklı olabileceği yönünde değerlendirilmiştir.

3.1.2. Geçiş Aşaması

Gruplar genelde derinlemesine çalıştıkları bir aşamaya geçmeden önce geçiş aşaması yaşarlar (Corey, 2000; Corey vd., 2010; Gladding, 2008: Akt. Çınarbaş, 2015). Bu aşamada katılımcıların davranışlarının altında kaygı yatar ve katılımcılar kaygılarına sebebiyet veren birtakım faktörler ile yüzleşmek durumundadır. Çünkü bu evrede katılımcılar arasında güven henüz tam olarak oluşmamıştır (Corey vd., 2016). Buna uygun olarak yürütülen çalışmanın geçiş evresinde güven konusu gündeme gelmiştir. Katılımcılar bu aşamada düşüncelerini ve duygularını paylaşmaları, birlikte karar almaları yönünde desteklenmiştir.

İkinci Oturum:

İkinci oturumda katılımcıların birbirini daha iyi tanıması, grupta güven duygusunun geliştirilmesi, duyguların ifade edilebilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte ilk oturumda gündeme gelen, katılımcıların sorun yaşadıklarını ve üzerinde konuşmak istediklerini belirtmiş oldukları çatışma konusu da ikinci oturumun gündemine alınarak, çatışma kavramı hakkında katılımcıların bilgilendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçlarla birlikte hedefler; gruba yeni katılan katılımcıların birbirleriyle ve ilk oturuma katılmış olan katılımcılarla tanışmaları, duyguların gözden geçirilmesi, fark edilmesi ve söylenmesi, etkileşimin artırılması, çatışma nedenleri, çatışma sırasında verilen tepkiler, çatışmayı önleme ve öfke kontrolü ile ilgili bilgi verilmesi ve ardından katılımcılarla birlikte konunun ele alınmasıdır.

İlk oturumun hemen ardından kuruma yerleşen Hale, Nejla ve Sevgi ile yapılan bireysel görüşmelerde gruba uygun olduklarının değerlendirilmesi ve katılıma istekli olmaları nedeniyle gruba dahil edilmişlerdir. Ancak, bu kadınlardan Hale'nin çocuğunun 3 yaşında olmasıyla birlikte, kurum çalışanları tarafından çocuğun annesi olmadan durmadığının, "yaramaz" olduğunun belirtilmesi ve grup oturumları sırasında çocuğa bakım sorunu oluşması nedenleriyle çalışmaya katılamamıştır. Bireysel görüşme sırasında Nejla 8 aylık bebeği ile görüşmeye gelmiştir. Görüşme sırasında bebeğin, uyumlu ve sakin olduğu gözlemlendiği için bebeği ile katılmasında sakınca görülmeyen Nejla oturuma bebeğini uyutup gelmiştir ancak oturum sırasında bebek uyanınca onu da oturuma getirmiştir. İlk oturuma gelmesi beklenen ama gelmediği için ikinci oturum öncesi kendisi ile görüşme

yapılan Ayten'in de çocuğunu uyutamadığı için gelememiş olduğu anlaşılmıştır. Kurum koşulları sebebiyle kadınların kurumda küçük çocuklarını bırakarak haftada toplam dört saat olarak planlanan bir çalışmaya katılımlarının sağlanamaması, kadınların çok ihtiyaç duyduklarını süreç boyunca dile getirmiş oldukları psikososyal destek olanağından yararlanmalarına engel oluşturmuştur.

Oturum başlamadan önce Hikmet'in grup çalışmasına devam etmek istemediğini söylemesi üzerine kendisi ile bireysel görüşme yapılmıştır. Hikmet, ilk oturumda vurgulanmış olan gizlilik ilkesine grubun uymayacağını düşündüğünü ifade etmiştir. Gizlilik ilkesinin önemi ve bu konudaki endişelerin ikinci oturumda ele alınacağı açıklansa da kendisi çalışmada yer almaya devam etmek istememiştir. İlk oturumda öne çıkmış olan, çalışmayla ilgili maddi beklentilerinin grubun amacıyla uyuşmadığının farkına varmasının da guruba devam etmek istememesinde etkili olduğu yönünde değerlendirilmiştir.

İlk oturumda gruba uyumsuzluğu gözlemlenmiş olan, yöneltilen sorulara, soruyla uyumsuz yanıtlar veren İdil, grup dinamiğini bozacağı düşünülerek çalışma dışı bırakılmıştır. İkinci oturum öncesi kendisiyle görüşüldüğünde, bireysel görüşmelerle devam etmenin daha uygun olduğu açıklanmıştır. İdil uzmana olan sevgisi ve minnettarlığını ifade ederek kararı olumlu karşılamıştır.

Oturum saatinden önce oturumun yapılacağı yer için gerekli düzenleme yapılmış, kullanılacak malzemeler (kâğıt, kalem, hoparlör) yerleştirilmiştir. Hafif müzik eşliğinde, her katılımcı "*günaydın, hoş geldiniz*" denilerek karşılanmıştır. İki gün önce kuruma yerleşen kadınların gruba katılması planlandığı için isimlerinin yazılı olduğu yapışkanlı kağıtlar her gelen katılımcıya verilerek, yakasına yapıştırması istenmiştir. Yeni katılımcılardan kendilerini tanıtmaları istenerek oturum başlatılmıştır. Nejla; ismini, nereli olduğunu, çocuklarının sayısını ve nerede kalıyor olduklarını söyleyerek kendini tanıtmıştır. Neler yapmaktan hoşlandığı sorulduğunda gülümseyerek müzik dinlemekten hoşlandığını belirtmiştir. Diğer katılımcılara Nejla Hanım'a bir şey sormak isteyip istemedikleri sorulduğunda Sakine, Nejla ile ilk kabulde birlikte kaldıklarını birbirlerini biraz tanıdıklarını ama kuruma yerleşen diğer kadınları tanımadığını belirtmiştir. Ardından Sevgi; ismini, yaşını, nereden geldiğini, medeni durumunu, çocuğunun cinsiyetini ve şu anda kiminle kaldığını anlatarak en sevdiği şeylerin resim yapmak, müzik dinlemek ve şarkı söylemek olduğunu belirtmiştir. Yeni katılımcıların kendilerini tanıtmalarının ardından ilk oturumda konuşulmuş olan grup kurallarıyla ilgili sorun yaşandığı bilindiği için katılımcıların öncelikle bu konuyu gündeme getireceği öngörüsüyle grubun yeni katılımcılarına ilk oturumda neler yapıldığı, neler hakkında konuşulduğunu

anlatmak isteyeninin olup olmadığı sorulmuştur. Sakine söz alarak ilk oturumda konuşulmuş olan gizlilik ilkesine uyulmadığını belirtmiştir. Hatun da bazı katılımcıların grupta yer almayan kurumdan hizmet almakta olan diğer kadınlara kimin çok konuştuğunu kimin az konuştuğunu söylediğini, onların da “*nasıl anlatıyorsunuz hayat hikayenizi?*” diyerek güldüğünü anlatmıştır. Gizliliğin bozulmasının ne gibi sonuçlar doğuracağı, fayda görülebilecek bir çalışmadan hem kendisinin hem de diğerlerinin yararlanmasına engel olmuş olunacağı ile ilgili açıklamada bulunulurken kurum telefonu çalmış ve çalışma bölünmüştür.

Hatun ilk oturumda aslında kendisi ile ilgili daha çok paylaşım yapmak istediğini ama “*iyi ki anlatmadım*” diye düşündüğünü belirterek hem grupla ilgili yaşadığı güven sorununu hem de kendini açma arzusunu dile getirmiştir. Sakine ve Hatun durumla ilgili rahatsızlıklarını dile getirirken bazı grup katılımcılarının bu durumdan haberi olmadığı anlaşılmıştır. Uzman yaşanan durumla ilgili üzüntüsünü dile getirmiştir. İlk oturumda gizlilik ilkesinden bahsedilirken güvensizliğini dile getiren üyelerin, oturum sonrası bu duyguyu destekleyebilecek nitelikte bir deneyim yaşamış olmalarının uzmanı yarattığı duygu, ben dili kullanılarak ifade edilmiştir. Burada duygularını ifade etme ve ben dilini kullanma konusunda katılımcılara model olma amaçlanmıştır.

Aylin birkaç arkadaşının dalga konusu olurum korkusuyla düşüncelerini anlatmadığını, sakladığını ifade etmiştir. Oturumun ilerleyen sürecinde, çalışmada yer almak istediğini, konuşmanın iyi geldiğini konuşmak istediğini ama gruba güvenmediği için konuşmadığını dile getirdiğinde, bahsettiği birkaç arkadaşın içinde kendisinin de yer aldığı anlaşılmıştır.

Gizlilik ilkesine uymakta zorlandığını hisseden ya da zorlanacağını düşünenler olup olmadığı, paylaşırlarsa sevinileceği belirtildiğinde bir süre sessizlik yaşanmıştır. Bu konunun bu kadar önemli olduğunu düşünememiş katılımcıların olabileceği belirtilerek bundan sonrası için gizliliği sağlama hakkında kendilerine güvenip güvenmedikleri, söz verip veremeyecekleri sorulduğunda birkaç kişi hemen emin olduklarını söylemiştir ve ardından her katılımcıya sırayla söz verilerek gizlilik ilkesine uyulması konusunda anlaşma yapılması sağlanmıştır. Böylece grup olarak bir karar verilmiş ve iş birliği sağlanmıştır.

Sakine grup oturumları sırasında konuşulanları bir katılıncının daha sonra anlattığını duyarsa, bunu yapanın çok sevdiği katılımcı bile olsa çekinmeden uzmana ya da kurum yöneticisine söyleyeceğini ifade etmiştir. Irmak oturumlar sırasında belki hiç kimseye bahsetmedikleri şeyleri anlatabileceklerini söyleyerek herkesin bu kurala uymasını rica etmiştir. Katılımcıların kendini açma, ifade etme ve iyileşme arzusunda olduğu ve çalışmayı sürdürme çabasında olduğu görülmüştür.

Hatun ilk oturumda rahatladığını ve o gece uzun süreden sonra ilk kez rahat uyuyabildiğini, normalde düşünmekten uyuyamadığını belirterek ilk oturumdan sonra kendisinde hissettiği olumlu değişimi aktarmıştır. Bunu duymanın çok güzel ve önemli olduğu söylenerek kendisine geri bildirim verilmiştir. Gece uykuya dalamama, ya da kâbus görme bazı katılımcıların yoğun olarak yaşadıklarını dile getirdikleri bir sorundur. Hatun sabah kalkınca yaşananlara çok sinirlendiğini eklemiştir. Grup katılımcıları duygularını ifade ederek konuşmaya başlamışlardır. Grupla ilgili güven konusunda çekincelerini ifade eden katılımcılar olduğu gibi gruba güvenen ve bunu dile getiren katılımcılar da olmuştur.

Daha az katılım gösterdiği gözlemlenen katılımcılara ne hissettikleri sorularak onların da katılımları ve duygularını dile getirmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Ardından gruptan kimsenin ayrılmasının arzu edilmediği, çalışmanın her katılımcının süreçten yararlanarak sonlanmasının umulduğu, ancak anlaşmaya rağmen yine de ilkenin ihlal edilmesi durumunda kuralı ihlal eden kişinin gruptan çıkmasının istenmek zorunda olduğu belirtilmiştir.

İlk oturuma katılmış olan katılımcılardan, diğer kuralların ne olduğunu yeni katılımcılara hatırlatmaları istenmiştir. Ardından katılımcılara hafta sonunun nasıl geçtiği sorulduğunda orta okulu dışarıdan bitirmek için ders çalışan Irmak *“katlar değişti, odalar değişti, okula gidecek çocuklar aynı kata geldi. Katta on çocuk oldu. Şimdi Sakine ile aynı odada kalıyoruz beş çocuk, bir de ben ders çalışacağım düşünün”* cevabıyla kurumun fiziksel koşulları ve çocuklar için yetersiz olanaklar ile ilgili yaşadığı zorlukları dile getirmiştir. Aynı odada iki yetişkin kadın ve beş çocuğun birlikte kalmak durumunda olmasının oldukça zorlayıcı olduğu düşünülmüştür.

Hafta sonunun nasıl geçtiği ile ilgili dahi “daha sonra başkasından duyarsam sinirlenirim” diyerek konuşmak istemeyen Hatun’un aksine Pelin “nadiren böyle şeyler olabiliyor ama şu an burada gerçekten sözünü çiğneyecek kimse olduğunu göremiyorum ben. Evet önceden grupta birkaç kişinin bunu yayabileceğini düşünüyordum. Şu an ama aramızda öyle bir insan olduğunu pek düşünmüyorum.” diyerek gruba güveninden bahsetmesi Hatun’un da daha ılımlı konuşmasını, bu konudaki direncinin kırılmasını sağlamıştır. Aylin de güvenmek istediğini ama güvenemediğini konuşmak istediği halde bu nedenle konuşamadığını bu aşamada belirtmiştir. Katılımcıların birbirini desteklemeye başlamasının etkileşimin artmasına katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Konuşmak istedikleri kadar konuşup, kendilerini açmak istedikleri ölçüde açabilecekleri zamanla düşüncelerinin değişebileceği açıklanmıştır. Diğer katılımcılara da hafta sonu ile ilgili söz verilmiştir. Hayriye uzmanla görüşmeyi iple çektiğini ancak oturumdan sonra bireysel görüşmek istediğini dile getirmiştir.

İlk oturumda grup katılımcılarının üzerinde konuşulmasını istemiş oldukları konuya geçmeden önce yeni katılımcılar Sevgi ve Nejla'ya grup çalışmasından beklentileri sorulduğunda Sevgi *“Sıkıntılarımı anlatmak istiyorum”*, Nejla *“Kendime güvencimin daha fazla olmasını istiyorum, konuşalım istiyorum”* yanıtlarını vererek kendilerini ifade etme ve iyileşme arzusu içinde olduklarını, psikososyal desteğe ihtiyaç duyduklarını göstermişlerdir.

İlk oturumda belirlenen öfke konusuna geçildiğinde çatışmaların sadece kurumda değil her yerde olduğu, kurumun toplu yaşanılan bir yer olduğu için çatışmanın yaşanmasının normal olduğu belirtilerek katılımcılara bu konuyla ilgili neler söylemek istediği sorulduğunda; grup katılımcıları kurumda kalan kadınlar arasında yaşanan sorunları, öfke kontrolü ile ilgili yaşadıkları sıkıntıları paylaşmışlardır. Anlattıkları durumlarda kendilerini de değerlendirmeleri istendiğinde gülüşerek kendilerini daha objektif değerlendirmişlerdir. Baş etme şekillerinden bahsetmeleri sağlanmıştır. Oturumun gerçekleştirildiği alanda kurumun telefonu çaldığında özür dilenerek, uzmanla ilgili bir durum olmadığı açıklanmış ve telefona cevap verilmek zorunda kalınmıştır. Ardından konuya dönmüş ve konuşmayan katılımcılara fikirleri sorularak teşvik edilmiştir. Çatışmaların neden çıktığı ile ilgili beyin fırtınası yapıldıktan sonra çatışma nedenleri, çatışma sonrası verilen tepkiler, çatışmayı önlemek için neler yapılması gerektiği ve öfke kontrolü ile ilgili gruba bilgi verilmiştir. İki gönüllü istendiğinde Pelin hemen istekli olmuştur. İkinci kişi olarak da Elif, Pelin'in teşvikiyle gönüllü olmuştur. Ben diliyle ilgili rol oynama yapılmıştır. Burada amaç çatışmaların nasıl çözümlenebileceği ile ilgili somut örnek üzerinden birlikte düşünmeyi sağlamanın yanında kadınların duygularının farkına varmaları ve ben odaklı cümleler kurarak kendilerini ifade edebilmeleridir. Elif'in bir konuyla ilgili Pelin'i suçlayıcı ve genelleyici bir dille konuşması istenmiştir. Hissettikleri sorulduğunda sinirlendiğini ama gerçek olmadığı için sakinliğini korumaya çalıştığını ve alttan aldığını ifade etmiştir. Ardından Elif'ten aynı konuda ben diliyle konuşması, duygularını ifade etmesi ve genelleme yapmadan olayla ilgili konuşması istenmiştir. Elif genelleme yapmadan konuşmakta ve duygularını ifade etmekte zorlanmıştır, yönlendirmede bulunmak gerekmiştir. Pelin ben diliyle konuşulduğunda duygularının olumlu olduğunu, mutlu hissettiğini ifade ederken Elif'in anlamada ve uygulamada zorlandığı görülmüştür. Yeterince anlaşılır olması için iki gönüllü daha istenerek, bir örnek daha yapılmıştır. Pelin ve Aylin gönüllü olmuşlardır. Aylin arkadaşlarının teşvikiyle gönüllü olmuştur. Bu sefer Pelin'in suçlayıcı ve genelleyici bir dille konuşması istendiğinde Pelin suçlayıcı konuşmakta zorlanmış ve Aylin'in yapmasını istemiştir. Aylin kabul etmiş, ben diliyle duygularını net bir şekilde ifade etmiş ve Pelin'e olumsuz duygularını dile getirdiğinde kendisini rahatlamış hissettiğini belirtmiştir. Pelin ise Aylin ben diliyle konuştuğunda çok üzülüğünü, kendini kötü hissettiğini ifade etmiştir. Pelin bir önceki örnekte daha çok

öfkelenildiğini dile getirmiştir. Bir önceki örnekte duygular açıklanmakta zorlanılmıştır. Diğer katılımcılara yapılan çalışmayla ilgili düşünceleri sorulmuştur. Ben diliyle konuşulduğunda, karşıdaki dinlenildiğinde ve empati kurulduğunda çözüme ulaşmada daha başarılı olunduğu tüm katılımcılarca görülmüştür. Böylece duyguların gözden geçirilmesi, net bir şekilde ifade edilmesi, empati kurulması sağlanmış ve rol oynamada yer alan grup katılımcıları diğer katılımcılara model olmuştur.

Konuyla ilgili katılımcılar kendi yaşantılarından örnek vermiştir. Bu aşamada Hatun'un *"İnsan geçmişte ailesiyle sıkıntı yaşadığı için, öfkeyle zaten baya sıkıntı yaşamış, tedirgin olmuş, karşıdaki arkadaş da aynı duyguyla hareket ediyorsa ben mesela zaten çok sıkıntı çektim, çok laf işittim, işkence gördüm, hiç evimde huzur görmedim, sinirim bir kelimedeye zıplıyor o yüzden karşıdakini anlayamayabilirim ama karşıdaki insan üzerime gelmediği sürece ben sakinleşince gider özür dilerim. Benim sıkıntım var diye anlatırım."* paylaşımı önemli bulunmuştur. Grup sürecinde ilk kez bir kadın maruz kaldığı şiddet öyküsünden üstü kapalı olarak bahsetmiştir. Üstelik oturumun başında gruba güvenmekte zorlandığından bahseden bir katılımcının bu adımı atmış olması, bu oturumun amacı olan güven duygusunun geliştirilmesi ve etkileşimin artırılması açısından oldukça önemlidir.

Oturumun sonunda dinlendirici doğa sesleri eşliğinde katılımcılarla birlikte gevşeme egzersizi yapılmıştır. Katılımcılardan kendilerini mutlu, huzurlu oldukları bir yerde düşünmeleri istenmiştir. Burada amaç zihinsel ve fiziksel gerilimi azaltarak oturumu sonlandırmak ve uyku, kaygı sorunları yaşadıklarını belirtmiş olan katılımcıların ihtiyaç duyduklarında kullanabilmeleri için tekniği öğrenmelerini sağlamaktır. Egzersiz sonrası Hayriye *"keşke orada kalsaydık, dönmeseydik"* ifadesini kullanmıştır. Diğer katılımcılara da nasıl hissettikleri sorulduğunda olumlu duygularından bahsetmişlerdir. Kendilerini gergin hissettiklerinde bunu yapabilecekleri belirtilmiştir.

Son olarak kâğıt ve kalemler dağıtılarak her bir katılımcıdan bu oturumla ilgili duygu ve düşüncelerini yazmaları istenmiştir. Burada amaç her bir kadının kendisini rahatça ifade edebilmesini, duygularını tekrar gözden geçirerek bu duyguları ifade edebilmesini sağlamaktır. Oturum başında bir önceki oturumla ilgili ve oturumun sonunda da o günkü oturumla ilgili katılımcılardan değerlendirmede bulunmalarının istenmesi bu nedenle önemlidir. Kadınlar ikinci oturumla birlikte duygu ve düşüncelerini yazılı olarak da ifade etmeye başlamışlardır. Nejla Özbekistanlıdır, konuşmada ve okumada zorlanmadığını ancak yazarken zorlandığını belirttiği için düşünce ve duygularını sözel olarak ifade etmiştir. *"Bana iyi geldi, öğrenmediğim şeyleri öğrenmeye başladım. Burada olmak iyi geldi. Hep oturup"*

kendimi düşünüp yoruluyordum ne olacak diye.” ifadesiyle oturumla ilgili geribildirim vermiştir.

Oturumun birkaç kez bölünmesi uzmanı rahatsız etmiş ve grubun akışını bozmuştur. Oturum sırasında iki kez telefon çalmıştır. Bunlardan biri oturuma bebeğini uyutarak gelen Nejla’nın bebeğinin uyandığını haber vermeleri, biri çocuğu okula başlayacak olanları çocuğu gidecek olduğu için haber vermeleri ve iki kişiyi (Irmak ve Sakine) çağırımları nedeniyle gerçekleşmiştir. Diğer bölünme; yemekhaneden geçilerek girilebilen depoya, çocuklara çanta alınması için bir görevlinin girmesinin gerekmesi ve bir süre depoda vakit geçirdikten sonra çıkmasıdır. Bu süreçlerde grup durdurulmak zorunda kalınmıştır. En son gevşeme egzersizi sırasında da Nejla’nın bebeği sebebiyle egzersizi yapamadığı görülmüş ve bebek de sesler çıkardığı için 5 dakika süresince diğerlerinin dikkatini dağıtmaması adına dışarı çıkarılmak zorunda kalınmıştır. Bölünmeler ile ilgili sosyal servisle görüşüldüğünde plan dışı bir gelişmenin yaşanması sebebiyle bir karmaşanın olduğu, diğer oturumlarda bölünmenin olmayacağı bilgisi alınmıştır.

Oturum sırasında Irmak ve Sakine’nin okul çağındaki çocukları ile ilgili çağırımları çalışmayı kesintiye uğratmıştır. Sakine bir süre sonra oturuma dönse de Irmak dönememiş ve gevşeme egzersizine katılamamıştır bu nedenle oturumla ilgili duyguları da öğrenilememiştir.

Pelin’in kendini, duygularını ifade etmekte istekli ve başarılı olduğu, konuşmalarında yapıcı olduğu, ben dilini kullandığı gözlemlenmiştir. Hayriye ve Hatun arasındaki gerilim bu oturumda da hissedilmiştir, Hayriye ikinci oturumda daha sessiz kalmayı tercih etmiştir. Aylin’in katılım konusunda istekli olduğu ancak grupta güvenmediği arkadaşları olduğu anlaşılmıştır. Ferda kendisine soru yöneltilmedikçe konuşmamayı tercih etmiştir ancak orada olmaktan hoşnut olduğu gözlemlenmiştir.

Oturumun farklı aşamalarında farklı katılımcılar tarafından kullanılan *“konuşmak istiyorum”, “sıkıntılarımı anlatmak istiyorum”, “sizinle konuşmayı iple çektim”, “burada olmak konuşmak istiyoruz”, “anlatmak istiyorum ama anlatamıyorum”, “belki burada hiç kimseye anlatamadığımız şeyleri anlatacağız”, “birkaç arkadaş dalga konusu olurum korkusuyla düşüncelerini anlatmıyorlar, saklıyorlar”, “iyi ki o gün çok fazla derine inip daha fazla anlatmamışım, çünkü anlatmak istemiştım”* ifadeleri, kadınların kendilerini ifade etme arzusunda olduklarının ve buna ihtiyaç duyduklarının göstergeleri olarak değerlendirilmiştir.

Kadınlar yapılan etkinlikler ve gündeme gelen konularla birlikte duygularının üzerinde düşünmeye, farkına varmaya ve duygularını paylaşmaya başlamışlardır. Oturumun başında

gündeme gelen güven sorunu oturumun sonuna gelindiğinde yerini daha çok paylaşıma bırakmıştır. Yazılı değerlendirmelerde Hayriye'nin haftanın beş günü oturum yapılmasını istediği, Ferda'nın oturuma gelirken çok mutlu olduğu, Hatun'un oturuma gelmeden önce tedirinken oturumdan huzurlu, mutlu ve rahatlamış ayrıldığı, Sakine ve Sevgi'nin yeni şeyler öğrendiklerini belirtmiş oldukları görülmüştür. Pelin ise gevşeme egzersizinde yalnız hissettiğini, daha konuşmak istediği çok şey olduğunu, utandığını, bir kez daha bireysel görüşme yapmak istediğini belirtmiştir. Oturum sonu değerlendirmesindeki *“sadece sizi görmek bile çok iyi geliyor”* ifadesi psikososyal desteğe duydukları ihtiyacın bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Aylin oturumla ilgili duygu ve düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: *“Bugün bana bu ders çok iyi geldi, geliyor. Mutluyum. Bir şeyleri paylaştıkça sorun kalmıyor. Müzik dinleyerek kendimi çok rahat hissettim. Müzik dinlediğimde kendimi boş bir alanda sadece kuş sesi kimse olmayan bir yerde hissettim ve bağırma avazım çıktığı kadar çığlık atmayı tercih ettim. Bu ders, konuşma da iyi ki oldu. Kendimi iyi hissettiriyor. Konuştukça kendime güvenim artıyor. Konuşup bir şeyleri paylaşmak, dertleşmek çok güzel.”* Kadınlar etkileşimin artmasıyla duydukları memnuniyeti ve kendilerini iyi hissettiklerini vurgulamışlardır. Katılımcılar sıklıkla *“iyileşme”*, *“iyi olma”* arzusunu dile getirmiş ve oturum sonu geribildirimlerinde de iyi hissetmeye yaptıkları vurgu ardından memnuniyetlerini ifade etmişlerdir.

Kurum koşulları bir diğer dikkat çekici unsurdur. Bunlar; bir odada yedi kişi kalmasının gerekmesi, toplantı, eğitim, grup çalışması gibi faaliyetlerin yapılabileceği bir fiziksel ortamın olmayışı, çocuklara yönelik profesyonel desteğin sağlanamıyor oluşu ve bazı kadınların yürütülen çalışmaya katılmak istemelerine rağmen bu sebeple katılamamaları gibi sıralanabilir. Kadınların grup çalışması dışında bireysel görüşme yapma taleplerinin de olması, oturum sırasında anlatma ihtiyacı duyduklarını vurgulamaları ihtiyaç duydukları psikososyal desteğin yeterince sağlanamıyor olabileceği yönünde değerlendirilmiştir.

Oturum öncesinde her katılımcının ismi yapışkanlı kağıtlara yazılarak hazırlanmış ve oturum alanına gelen her katılımcıya isminin yazılı olduğu kâğıt verilerek yakasına takması istenmiştir. Oturumun başlamasıyla kuruma yeni gelen ve ikinci oturumda grup çalışmasına katılan yeni katılımcılar kendilerini tanıtmış, hoşlandıkları şeylerden bahsetmiş ve gruptan beklentilerini ifade etmiştir. Böylece gruba yeni katılan kadınların birbiriyle ve ilk oturuma katılmış olan diğer katılımcılarla tanışmaları hedefi gerçekleştirilmiştir.

İkinci oturumda bir diğer hedef duyguların gözden geçirilmesi, fark edilmesi ve dile getirilmesidir. Uzman kendi duygusunu dile getirerek model olmuştur. Duygularını dile

getiren katılımcılar desteklenmiş, sessiz kalan katılımcıların ise gündemde olan konu ile ilgili ne hissettikleri sorularak duygularını gözden geçirmeleri, fark etmeleri, dile getirmeleri sağlanmıştır. Çatışmaların çözümü ile ilgili yapılan çalışmada kullanılan rol oynama tekniğinin ardından, çalışmada yer alan katılımcılara neler hissettikleri sorulmuş ve duygular hakkında konuşulmuştur. Böylece hem çalışmayı gerçekleştiren katılımcılar kendi duygularını gözden geçirip ifade etmiş hem de diğer katılımcılar için dolaylı deneyim sağlanmıştır. Oturumu, zihinsel ve fiziksel gerilimi azaltarak sonlandırmak ve uyku, kaygı sorunları yaşadıklarını belirtmiş olan katılımcıların ihtiyaç duyduklarında kullanabilmeleri için tekniği öğrenmelerini sağlamak amacıyla yapılan gevşeme egzersizinin ardından katılımcılara kendilerini nasıl hissettikleri sorulmuştur. Böylece katılımcıların yine duygularını gözden geçirmeleri, fark etmeleri sağlanmıştır. Oturum sonunda katılımcılara kâğıt ve kalem dağıtılarak oturum ile ilgili duygu ve düşüncelerini yazmaları istendiğinde, katılımcılar oturumla ilgili duygularını gözden geçirmiş ve ifade etmiştir. Tüm bu süreçte; duyguların gözden geçirilmesi, fark edilmesi ve dile getirilmesi hedefinin gerçekleşmesi sağlanmıştır.

Katılımcıların oturum sırasında birbirini desteklemesi güvenli bir ortamın sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Bu ortam içinde şiddet öyküsünü kısmen paylaşmaya başlayan bir katılımcı tüm kadınlar tarafından saygıyla, sessizce dinlenmiştir. İlk oturumda yaşanan iletişim kazası, konunun ele alınmış olmasıyla birlikte yerini saygıyla dinlemeye ve katılımcıların birbirini desteklemesine bırakmıştır. Rol oynama sırasında duyguların ben dili kullanılarak ifade edilmesinin teşviki ile katılımcılar ben dilini kullanmaya başlamıştır. Sessiz kalan katılımcılara oturum süresince gündemdeki konuyla ilgili fikirleri ve duyguları sorularak daha katılımcı olmaları teşvik edilmiştir. Doğru bir iletişimle etkileşimin artırılması sağlanarak bir diğer hedefin daha gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Grupta güven duygusunun oluşmaya başlaması beraberinde paylaşımın artmasını ve katılımcıların kendini ifade etmeleriyle birlikte bu konuda kendilerine daha çok güvenmelerini sağlamıştır. Oturum sonu değerlendirmelerinin tamamında etkileşim artmasından duydukları memnuniyeti ifade etmiş olmaları, oturumun amacının gerçekleştiğinin bir diğer göstergesi olarak görülmüştür.

İlk oturumda kurumda kalmakta olan kadınlar arasında fazlasıyla çatışma yaşandığını belirtmiş olan katılımcılara bu konudaki düşünceleri sorularak çatışmaların nasıl ortaya çıktığı ile ilgili beyin fırtınası yapılmış ve verdikleri örneklerde kendilerini de değerlendirmeleri sağlanmıştır. Ardından çatışma nedenleri, çatışma sonrası verilen tepkiler, çatışmayı önlemek için neler yapılması gerektiği ve öfke kontrolü ile ilgili gruba bilgi aktarılmıştır. Rol oynama tekniğiyle çatışmaların nasıl çözümlenebileceği hakkında somut örnek üzerinden birlikte düşünülmesi sağlanmıştır. Konu ilgili bilgi verilerek ve bu bilgiler ışığında katılımcıların

kurumdaki ve kurum dışındaki deneyimleri ele alınarak; çatışma nedenleri, çatışma sırasında verilen tepkiler, çatışmayı önleme ve öfke kontrolü ile ilgili bilgi verilmesi ve ardından katılımcılarla birlikte konunun ele alınması hedefi gerçekleştirilmiştir.

Kendisinin talebi nedeniyle, Hayriye ile oturum sonrası görüşme odasında görüşme gerçekleştirilmiştir. Ailesinden aldığı ve kendisinde kaygı uyandıran haberleri ve intihar düşüncelerini iletmiştir. Kuruma gelmeden önceki yaşadığı olaylarla ilgili biraz daha ayrıntılı bilgi vermiştir. Kaygılanmasına sebep olan can güvenliği riski hakkında görüşülmüştür. Ardından kendisinin de bilgisi dahilinde, sosyal servis intihar düşüncesi hakkında bilgilendirilmiştir.

3.1.3. Eylem Aşaması

Gruptaki kaygılar, anlaşmazlıklar ve direnç sağlıklı bir şekilde ele alınıp güven ortamı oluşturulduğunda grup eylem aşamasına geçebilir (Corey vd., 2010; Gladding, 2008: Akt. Çınarbaş, 2015). Yaşanan güven sorunu geçiş aşamasında ele alınmıştır. Kadınların katılımcı bir şekilde söz alması ve konunun açıklığa kavuşmasıyla karşılıklı anlaşma sağlandığında eylem aşamasına geçilmiştir.

Grupta katılım göstermek için her katılımcı aynı düzeyde hazır olmayabilir (Corey vd., 2010; Gladding, 2008: Akt. Çınarbaş, 2015). Bazı katılımcılar eylem aşamasına diğerlerinden önce geçerler. Bu aşamada da güvenin yeniden sağlanması gerekebilir. Grup katılımcıları grubun sona ermek üzere olduğunu bildiklerinden çalışmalarını yavaşlatabilirler. Güven konusu tekrar tekrar gündeme getirilmelidir (Corey vd., 2010; Gladding, 2008: Akt. Çınarbaş, 2015).

Bu aşamada grubun verimliliği artar ve amacına ulaşmak için büyük bir çaba harcar (Duyan, 2012). Grubun amacı doğrultusunda güçlendirme yaklaşımı tekniklerinden yararlanılarak hazırlanan grup etkinlikleri uygulanmış, katılımcıların amaca uygun olarak deneyimlerini ve düşüncelerini paylaşmaları, birbirlerini desteklemeleri, güçlü yanların farkına varmaları, duygu ve düşüncelerini açık bir şekilde ifade etmeleri ve diğer grup üyelerine karşı kabul edici davranışları desteklenmiştir.

Üçüncü Oturum:

Üçüncü oturumun amacı şiddet mağduru kadınların olumsuz yaşantılarını ifade edebilmelerine olanak sağlamaktır. Bu amaçla yaşam öyküsü etkinliği ile kadınların

hayatlarını dönüm noktalarını düşünerek resmetmeleri ve resimlerin ele alınması, ardından katılımcıların hediye düşüncelerle karşılıklı destek sağlamaları hedeflenmiştir.

Grup çalışması kurumun yemekhanesinde gerçekleştirildiği için her oturum öncesi olduğu gibi oturum saatinden önce yine en geniş alanı boşaltmak için masalar ve sandalyeler çekilerek, sandalyeler katılımcı sayısı kadar düzenlenmiş ancak bu kez sandalye düzeninin ortasına, üzerinde resim yapılması için birkaç masa birleştirilerek bırakılmıştır. Oturum saati geldiğinde klasik müzik eşliğinde katılımcıların her biri “*merhaba, hoş geldiniz*” denilerek karşılanmıştır.

İlk oturumun ardından kuruma yerleşmiş olan ve ikinci oturumdan itibaren gruba katılması planlanan Hale’nin üçüncü oturuma da gelmediği fark edildiğinde arkadaşları Hale’nin çocuğunun çok yaramaz olduğunu bu nedenle gelmemiş olabileceğini belirtmişlerdir. Hale ile bireysel görüşme yapılırken görüşme sırasında yanında çocuğu da bulunmuştur ve çocuğun 3 yaşında olduğu öğrenilmiş, Hale’nin de gruba katılım konusunda istekli olduğu görülmüştür. Bu nedenle kendisi, grup saati planlanırken göz önünde bulundurulmuş olan ve grupla aynı saatte sürmekte olan oyun grubuna yönlendirilmiştir. Ancak çocuğun oyun grubu için uygun bulunmadığı anlaşılmıştır, Hale oturuma gelememiştir. Yine ikinci oturumdan itibaren gruba dahil olmuş olan ve ikinci oturuma bebeğiyle katılmış olan Nejla’nın da gelmediği görülmüştür, diğer katılımcılar Nejla’nın bebeğini uyutursa geleceğini belirtmişlerdir. Ancak Nejla da bebeği uyumadığı ve onu bırakmadığı için oturuma katılamamıştır. Böylece yürütülen grup çalışmasına dahil olamamışlardır.

Nasıl oldukları sorulduğunda katılımcılar iyi olduklarını belirtmişlerdir. Sakine “*İyiiz demek adet olmuş*”, İrmak ise “*Aslında hiçbirimiz iyi değiliz*” yanıtlarını vermiştir. Yapılan oturumları düşünme, değerlendirme fırsatlarının olup olmadığı sorulduğunda Aylin fırsatının olmadığını, mahkeme işleri ile uğraştığını, haftasının yoğun geçtiğini dile getirmiştir. Eşinin uzaklaştırılması kararının uzatıldığı ve gizlilik kararının alındığı anlaşılmıştır. Hayriye ise oturumları düşündüğünü ve daha sık yapılmasını istediğini söyleyerek haftanın beş günü yapılmasını talep etmiştir. Kendisine iyi geldiğini ve iyi hissettiğini belirtmiştir.

Ardından oturumun gündemine geçilmiştir. Hayattaki kriz dönemleri örneklerle açıklandıktan sonra herkesin bu dönemleri yaşayabileceği ve bunun tüm hayatı etkileyebileceği belirtilerek katılımcılardan kendi hayatlarını en çok etkileyen durumları, hayatlarını değiştiren olayları düşünerek resim yapmaları istenmiştir. Bu aşamada resimlerinin iyi veya kötü olduğu ile ilgili düşünmemeleri gerektiği, anlatmak istedikleri konuyla ilgili simgeler, renkler ya da

harfler de kullanabilecekleri, önemli olanın ne anlatmak istedikleri olduğu, sonrasında bu resimlerle ilgili birlikte konuşulacağı açıklanmıştır.

Büyük masanın etrafında oturularak büyük kâğıt kullanmak isteyenlere tam resim kâğıdı (50*70), küçük kullanmak isteyenlere kâğıtlar ikiye bölünerek dağıtılmıştır. Hayriye dışında herkes ikiye bölünmesini tercih etmiştir. Anlamadığını belirtenler için tekrar açıklama yapılmıştır. Sakine “*birçok şey var hangi birini çizeyim?*” dediğinde kâğıtları bölümlere ayırabilecekleri, önemli olanın neyi önemseyip çizmek istedikleri olduğu ve zamanlarının olduğu, düşünebilecekleri açıklanmıştır. Hafif bir müzik eşliğinde katılımcılar resimlerini yapmaya başlamışlardır ancak Sakine bu sırada ağlamaya başlamış ve bir şey çizemeyeceğini söylemiştir. Acele etmesinin gerekmediği söylenerek desteklenmiştir. Hayriye’nin hevesle resmini yaptığı gözlemlenirken, Aylin ve Sakine kısa sürede bitirmişlerdir ve Aylin kâğıdını ters çevirerek beklemiştir. Sevgi ve Hayriye diğer katılımcılara göre resimlerini daha uzun sürede tamamlamışlardır. Resimlerin tamamlanmasının ardından bir katılımcının birden ona kadar herhangi bir sayı söylemesi istenmiştir. Pelin sayıyı söylemiş ve Pelinden başlanarak söylediği sayı sayılmıştır ve denk gelen kişi Hatun’un resmini, Pelin’in anlatması istenmiştir. Pelin yorumunu tamamladıktan sonra resme bir şey ekleyebilecek olsa ne ekleyeceği sorulmuştur. Ardından resmin sahibi Hatun resmini anlatmış ve anlatımının sonunda kendisine bir hediye verecek olsa ne hediye edeceği sorulmuştur. Bu düzenle devam edilerek tüm resimler hakkında konuşulmuştur ve herkes söz almıştır. İlgili çizimlerin bir kısmına Şekil 3.1.’de yer verilmiştir.

Şekil 3.1. Yaşam öyküsü etkinliği görselleri

Pelin Hatun'un resmini yorumlarken, üç çocuğuyla bahçeli güzel bir evde mutlu olduğunu gördüğünü söylemiştir, hayatındaki olumsuz olaylarla ilgili bir şey görememiştir. Hatun, üç çocuğunun yanında olmadığını belirterek onlara kavuşma, onlarla el ele tutuşarak kendine ait yeni bir hayat kurma, kendine ait bir ev ve bahçe hayalinden, çocuklarıyla kavuşma ve sarılma hayalinden bahsetmiştir. Bir sonraki oturum sırasında Hatun, resmi eşinin çocukları kendisinden koparırken, zorla ayırırken çocuklardan ayrılma şeklini düşünerek çizdiğini söyleyecektir. Kendisine bir hediye vermesi istendiğinde "*kendime mi?*" sorusuyla şaşkınlığını ifade edip çocuklarıyla sarılmayı onları doya doya öpmeyi hayal etmiştir. Sakine resmini anlatırken ağlayarak mavi ve yeşilin kendisi için özgürlük anlamına geldiğini, siyahların da hayatındaki kötü insanları temsil ettiğini belirtip, onlardan kurtulup özgürlüğe kavuşmak istediğini söylemiştir. Kendisine hediye düşüncesi çocuklarını söylerken de ağlamaya devam etmiştir. Sakine'nin paylaşımının ardından bir süre sessizlik olmuştur. İsteksiz olsa da ve zorlansa da resim yapmış olan ve bunu paylaşan Sakine'ye, bu çabası ve paylaşımının önemi vurgulanarak teşekkür edilmiştir.

Sakine Pelin'in resmini yorumlarken bir süre düşünmüş, hediye düşüncesinde ise "*mutluluk, yani huzur*" ifadesini kullanmıştır. Pelin resmini anlatmaya başlamıştır.

Çocuklukta yaşadığı ihmali anlatırken ağlamıştır. Ağladığı için anlatamayıp sustuğu sırada Hatun kendi sırası olmamasına rağmen resimle ilgili yorum yaparak ve ne hissettiğini söyleyerek Pelin'i anladığını göstermiştir. Ardından Pelin ağlayarak devam etmiştir. Anlatımında aile desteğine duyduğu ihtiyaç ve yaşadığı ihmal ön plana çıkmıştır. Resminin son bölümüne geldiğinde ise annesinin yanına gitmeden önce yaşadığı bir şey olduğunu oraya iki kişi çizdiğini ancak onu anlatmak istemediğini belirtmiştir. Daha sonra kendisinin talebiyle gerçekleştirilen bireysel görüşmede bunun ne olduğunu uzmanla paylaşacaktır. Anlatımının sonunda Sakine Pelin'e anne baba figürü hediye etmek istediğini söylerken Pelin *“Ben imkânı olmadığını düşünüyorum ama olsa yani hayal ürünü anne ve baba. Gerçekten aile sevgisini alarak, bana destek olarak, o şekilde büyümek isterdim. Ama o bu saatten sonra olmayacağı için bunları unutabileceğim güzel bir hayat kendime vermek isterim.”* ifadesiyle aile desteğine duyduğu ihtiyacı vurgulamıştır.

Irmak resmini anlatırken yaşadığı istismardan, yıllar boyunca maruz kalmış olduğu şiddetten, mutlu olma çabasından ve son olarak da kurduğu hayalden bahsetmiştir. *“Ben buradan başlayayım, hayatımın alt üst olduğu, benim için hayatımın cehennem olduğu tarih 10 Kasım. Kendimi ve arkadaşlarımı çizdim. Daha kalabalık daha net çizmek isterdim ama elimden bu kadarı geldi. Gayet mutlu bir şekilde okuluma gidiyorum. Burada hayatımı alt üst eden iki adam. Sonrasındaki şiddet, psikolojik şiddet, tehdit, kalbim hep kırık, göz yaşım hiç dinmiyor 10 sene boyunca”* derin nefes alarak devam etmiştir *“Ondan sonra çocuklarımla beraber mutlu olmaya çalışmam, onlara rağmen. Onların yanında mutlu olmaya çalışmam. Daha sonrasında bütün her şeyden arınmış bir şekilde ailemin yanında ailemin evinde çocuklarımla beraber güzel bir hayat istiyorum.”*

Irmak Ferda'nın resmini yorumlarken, Ferda derin bir nefes almıştır, anlatma sırası kendisine geldiğindeyse anlatmak istemediğini söylemiştir. İsterse en sonda bahsedebileceği belirtilmiştir. Elif resmini anlatırken tek derdinin çocuklarına kavuşmak olduğunu söyleyip herkesin çocuğuna kavuşması dileğinde bulunmuştur. Melda'nın resminde gördüklerini aktarırken Melda ağlamaktadır, resmini anlatmaya başladığında da ağlaması sürmüştür. Resminde önce çalışıp ev alıp çocuklarıyla mutlu yaşama hayallerinden bahsetmiştir ancak pazartesi boşanma davasının sonuçlandığını belirterek *“Sanki çocuklardan ayrılmışım gibi hissettim. Sanki toparlanamayacakmışım gibi hissediyorum”* ifadesini kullanmıştır. Mahkeme çocukların velayetini babaya verdiği için resimde çocukları ayrı ayrı çizdiğini belirtmiştir. Bu sırada Elif Melda'nın içinde bulunduğu durumu anladığını gösterir bir ifadede bulunmuştur. Katılımcıların ben dili ile kendilerini ifade etmeye başladıkları, duygularını paylaştıkları,

paylaşımların ardından birbirlerini destekledikleri görülmüştür. Melda'nın kendisine hediye olarak çocuklarını istediğini söylemesinin ardından bir süre sessizlik yaşanmıştır.

Melda Aylin'in resmi hakkında düşündüklerini söylerken *“bence hapis gibi bir hayat yaşamış”* ifadesini kullanmıştır. Aylin'in resminde parmaklıklar ardında bir kadın vardır. Aylin resmini *“zindanda gibi bir hayattan daha ferah, kuşlar gibi uçmak isterdim. Kapandığım yerden çıkmak yani kapalı kafesimden çıkıp özgürlüğüme kavuşmak isterdim.”* cümleleriyle anlatmıştır. Resmin bir tarafında yaşadıklarını diğer tarafına da hayallerini çizmiştir. Hayriye resmini anlatırken bir zamanlar mutlu yaşadıkları evi çizdiğini ama artık boş olduğunu, ölen eşini çizdiğini, iki oğlu ve kızını çizdiğini oğlunun birisinin engelli olduğunu, mahkemeyi kazanarak çocuklarını yanına alacağını belirtmiştir. Sevgi'nin resminde ise bir mezar vardır, bunu hayatında kaybettiği insanları düşünerek çizdiğini belirtmiştir. En sevdiği insanları kaybettiğini söylemiştir. Geçmişte babasının kendisine çok destek olduğunu şimdi üzüntüden kanser olduğunu anlatarak aile desteğine duyduğu ihtiyacı belirtmiştir.

Yapılan çalışmayla ilgili katılımcılara geri bildirim verdikten sonra katılımcılara çalışmayla ilgili düşünce ve duygularını paylaşmak isteyen olup olmadığını sorduğunda Irmak söz almıştır. *“Ben ilk defa böyle yaşadıklarımı resmedebildim. Bu olayı ilk defa yaşıyorum, benim için ilk oldu bu kadar anlatabildim ama ilk defa anlattım. İyi oldu, herkesin kendi kötü anılarını resme dökmesi herkes bunu yapamayabilir. Bizim elimize de ilk defa böyle bir şans geldi. Normalde oturup böyle bir resim yapmayız. Yapsak da güzel şeyler çizeriz, hep güzel şeyler düşünmeye çalışırız. Kötüleri çizmeyiz ama şu an kötüleri çizdik.”* dediğinde kötü şeyleri çizmenin kendisini nasıl hissettirdiği sorulmuştur. Irmak ağlayarak *“rahatlattı”* yanıtını vermiştir. Irmak ilk oturumda gruba katılım nedenini *“açılışım konuşunca rahatlarım diye düşündüm”* diyerek ifade etmiştir. Bu, çalışmanın Irmak'ın katılım amacına hizmet ettiğini göstermektedir.

Diğer katılımcılar düşüncelerini paylaşmakta isteksiz olmuşlardır. Resmi ile ilgili paylaşımda bulunmak istememiş olan Ferda, çocuklarıyla mutlu bir hayat istediğini ve bunu çizdiğini belirtmiştir. Bunun kendisini nasıl hissettirdiği sorulduğunda iyi hissettirdiğini belirtmiştir. Ferda genellikle söz almadığı için paylaşımda bulunması yönünde desteklemek gerekmiştir. Elif herkesin çocuğuna kavuşması temennisini yinelemiştir. Ardından Hatun söz almak istemiş ve Melda'nın içinde bulunduğu durumla ilgili farkındalığını belirterek ondan umutsuzluğa düşmemesini istemiştir. Onu destekleyecek ifadelerde bulunmasının ardından Melda'ya sarılmıştır. Bir süre sessizliğin ardından grupta katılımcıların birbirine destek oluşunun çok olumlu oluşuna vurgu yapılmıştır. Hatun tekrar söz alarak *“Yıkılmamak gerek.*

İnsanlar o kadar acımasız ki düşünse onlar bir tekme vurmaya çalışırlar. Bence yıkılmasınlar. Ben de aynı durumdayım 3 yıldır çocuklarımdan ayıryım, ailemde görmedim mutluluk, eşimde görmedim. Belki onlarda aynı. Ama hiç yıkılmasınlar. Daima ayakta dursunlar dimdik. Böyle istiyorum arkadaşlarımdan ama bazı arkadaşlarım modu gayet düşük. Umutsuzluğa düşmesinler” ifadesini kullanmıştır.

Sessizlik olmuştur, bazı üyeler ağlamaya devam etmiştir ve söz almak isteyen olmamıştır. Duygularını yazmak isteyip istemedikleri, gevşeme egzersizi yapmayı isteyip istemedikleri sorulduğunda her ikisini yapmak konusunda da istekli olmuşlardır. Önce gevşeme egzersizi yapılmıştır. Hazırlık aşamasında rahat oturmaları söylendiğinde Irmak'ın oturuş şekli arkadaşlarını güldürmüştür, şakalaşmışlardır. Gevşeme egzersizi tamamlandıktan sonra kendilerini nerede hayal ettikleri sorulduğunda hayallerini anlatırken gülüşmeler olmuştur. Sonra katılımcılara kâğıt ve kalem dağıtılarak kendilerinden oturumla ilgili duygularını yazmaları istenmiştir. Ardından tekrar teşekkür edilip önemli bir adım attıklarının düşünüldüğü, yaşanan sıkıntıların dile getirilmesinin önemi vurgulanarak bunun birbirlerini anlamak adına da önemli olduğu belirtilmiştir. Grup içinde katılımcılar arasındaki ilişkide gözlemlenen olumlu yöndeki değişimle ilgili de geri bildirimde bulunulmuştur. Bir sonraki oturumda görüşmek sözüyle oturum sonlandırılmıştır.

Üçüncü oturumda olumsuz yaşantılar resim aracılığıyla ifade edilebilmiştir. Yoğun duygular açığa çıkmıştır, olumsuz deneyimler paylaşılarak hissedilen duyguların ortaklığı ortaya çıkmıştır. Güven, sorun olarak gündeme hiç gelmemiştir. Güven sorunun aşıldığı görülmüştür. Bu oturumla birlikte grubun çalışma aşamasına geçtiği gözlemlenmiştir. İlk oturumda üyeler arasında net olarak fark edilen gerginlik yerini destek konuşmalarına, beraberce ağlaşmalara ve gülüşmelere bırakmıştır.

Özellikle Irmak'ın aşama kaydettiği düşünülmüştür. Olumsuz yaşantılarını ilk kez paylaştığını dile getirmiştir. Melda'nın kendi resmiyle ilgili konuşurken ağlaması ve sıkıntısını paylaşması tüm üyeleri duygulandırmıştır.

Aylin ve Sakine'nin paylaşımlarında özgürlüğe kavuşma isteği vurgusu bulunmaktadır. Katılımcıların “*hapis gibi bir hayat*”, “*zindanda bir hayat*”, “*özgürlüğe kavuşmak*” ifadeleri yaşanan şiddetin kadınları nasıl etkilediğini anlamada önemlidir. Oturum sırasında birbirlerini desteklemeleri, güçlendirmeyi destekleyecek yönde sözel iknada bulunmaları bir diğer önemli noktadır.

Oturum sonrası yazılı olarak oturumu değerlendirmeleri istendiğinde; üyelerin kendini daha güçlü hissettiğini, güçlü olacağına dair inancı olduğunu belirten ifadeler önemli bulunmuştur. Değerlendirmelerde Elif, oturumun güzel geçtiğini, huzursuzluğunun azaldığını, mutlu günler geçirdiğini belirterek arkadaşları için olumlu dileklerde bulunup nasıl bir hayat istediğini belirtmiştir. Ferda, yaşadıklarından bıkkınlığını belirtip çocuklarıyla mutlu bir hayat istediğini belirtmiştir. *“Kara bulutların dağılması”* isteğini ifade etmiştir. Hayriye, oturumda duygu ve düşüncelerini farklı şekilde ifade ettiklerini ve yaşadığı olumlu ve olumsuz şeyleri, duygularını resmetmenin kendisinin modunu daha iyi hale getirdiğini, her oturumda kendisini daha iyi hissettiğini belirterek uzmana övgüde bulunmuş ve minnettarlık duygularını paylaşmıştır. Hatun oturumda kendisini iyi ve mutlu hissettiğini, ilk başta katılmak ve güvenmek istemezken şimdi paylaştığı için mutlu olduğunu pozitif hissettiğini belirtmiştir. Gruba güvenmek konusunda gelişim olduğu görülmüştür. *“Bugün yastığa başımı koyunca rahat uyuyabilirim”* ifadesini kullanmıştır. Melda kendisini üzgün hissettiğini, unutmaya çalıştığını, çocuklarını çok özlediğini ve onları nasıl görebileceğini bilmediğini, düşündüğünü ve içinden çıkamadığını ama arkadaşlarıyla dertleşmenin biraz da olsa iyi geldiğini belirtmiştir. Irmak *“Toplantının resim anlatımında kendimi arkadaşlarımın yerine koydum, çok üzüldüm. Göz yaşlarımı tutamadım.”* ifadesiyle diğer katılımcıların üzüntülerini paylaştığını onları anladığını belirtmiştir. Gevşeme egzersizi sırasında müziğin etkisiyle bir an düşeceğini sandığı için güldüğünü açıklayarak, şu an gayet iyi hissettiğini belirtmiştir. Sakine *“Bugün çok duygulandık, çok ağladık arkadaşlarla. Hayatımızı, olumsuzluklarımızı, ne istediklerimizi anlatıp rahatlamak istedik.”*, Sevgi *“Bugün biraz daha özgüvenli ve tam olarak iyi hissediyorum kendimi. Geçmişte yaşadığım üzücü anlardan biraz olsun kurtulduğumu düşünüyorum. Yaşadıklarımı anlatmak biraz daha iyi geldi. Benim için umudun gelecekte her zaman olabileceğini hissettim. Biraz olsun bir şeylerin benim için iyi olacağına inanıyorum.”* geri bildirimlerinde bulunmuşlardır. Pelin’in *“Üzerimden yük kalkmış gibi hissediyorum. İlk defa toplu bir alanda bu kadar ayrıntılı çocukluğumu anlattığımı, sevgisiz büyüdüğümü ifade ettiğimi düşünüyorum. Ne kadar küçük şeylerin bile hafızamda kaldığını düşündüm. Gerçeklerle daha iyi yüzleştim. Daha güçlü olabileceğime canı gönülden inanıyorum.”* geri bildirimindeki gerçeklerle yüzleşme ve inanç dikkat çekicidir. Aylin *“Duygularım çok karıştı her şey gözümde canlandı. Aslında bu programa katılmak çok iyi geldi, ağlamak, resim yapmak kendimi rahatlattı ve artık daha iyi olacağıma da inanıyorum. Konuşmak çok iyi geliyor. Toplantıda kendimi anlatmak, arkadaşlarımın derdini dinlemek her şeye çözüm düşünmek iyi geliyor. İyi ki böyle bir programa katılmışım diyorum. Duyguları, hissettiklerini konuşmak paylaşmak çok güzel bir şey.”* değerlendirmesinde bulunmuştur.

Geri bildirimlere bakıldığında katılımcıların paylaşımın artmasından duydukları memnuniyet ve kendilerini daha iyi hissettikleri görülmektedir. Pelin'in ilk defa bir grup içinde sevgisiz büyüdüğünü ifade ederek gerçeklerle daha iyi yüzleştiğini belirtmesi önemlidir. Geri bildirimlerde bir diğer önemli nokta ise oturumla birlikte katılımcıların kendilerinde geliştiğini düşündükleri inançtır. *“Benim için umudun gelecekte her zaman olabileceğini hissettim. Biraz olsun bir şeylerin benim için iyi olacağına inanıyorum.”*, *“Gerçeklerle daha iyi yüzleştim. Daha güçlü olabileceğime canı gönülden inanıyorum.”*, *“Aslında bu programa katılmak çok iyi geldi, ağlamak, resim yapmak kendimi rahatlattı ve artık daha iyi olacağıma da inanıyorum.”* geri bildirimleri yürütülen çalışmanın, amacına uygun ilerlendiğini göstermektedir.

3 yaşındaki çocuğun oyun grubuna dahil edilememiş olması ve bebeği ile katılamayan katılımcı için de bir çözüm bulunamamış olması, çalışmaya dahil olmak istedikleri halde iki kadının çalışmaya katılamamasına sebep olmuştur.

Oturumun farklı aşamalarında katılımcılar sıklıkla ağlamıştır. Katılımcılar resimlerini yaparken yaşamlarındaki olumsuz olayları düşünerek bunlarla tekrar yüzleşmiş, duygularını gözden geçirmiş ve bunları paylaşmıştır. Resimlerini anlatırken ben dilini kullanarak kendilerini ifade etmişlerdir. Yaşanan deneyimlerdeki ortaklığı fark ettikleri, birbirlerine empati geliştirdikleri ve birbirlerini destekledikleri görülmüştür. Her paylaşımın ardından katılımcıya paylaşımının değeri vurgulanarak teşekkür edilmiştir. Gevşeme egzersizi ve duygularını yazıyla ifade etme konusunda istekli olmuşlardır.

Oturum boyunca çocuklara duyulan özlem sıklıkla gündeme gelmiştir. Çocuklarından ayrı kalmak zorunda kalmış olanların çocuklarına duydukları özlemi dile getirmeleri, kendilerine ve birbirlerine çocuklarıyla mutlu bir hayatı hediye etmeleri, hediye olarak çocuklarına kavuşmayı seçmeleri dikkat çekici bulunmuştur. Çocukları yanında olsun ya da olmasın, çocuk sahibi tüm katılımcılar çocuklarıyla birlikte mutlu ve huzurlu bir hayat hayalini dile getirmiştir.

Böylece yaşam öyküsü etkinliği ile katılımcılar yaşantılarını etkileyen dönüm noktalarını resmetmiş, resimler hakkında konuşulmuş, bu sırada bazı katılımcılar şiddet, ihmal ve istismar öykülerini kısmen paylaşmış, hediye düşüncelerin de katkısıyla katılımcılar birbirlerine destek olmuştur ve oturum hedefine ulaşılmıştır.

Dördüncü Oturum:

Dördüncü oturumun amacı katılımcıların içinde bulundukları durum konusunda yalnız olmadıklarına dair farkındalık geliştirmektir. Bu amaçla katılımcıların şiddet deneyimleriyle ilgili paylaşımlarının artması ve birbirlerinin deneyimlerine tanıklık etmeleri hedeflenmektedir.

Önceki oturumlarda, havanın güzel olması halinde bahçede toplanmak üzere katılımcılara teklif götürüldüğünde tüm katılımcılar bu konuda istekli olmuştur. Gerek oturumlara başlanmadan önce gerçekleşen bireysel görüşmelerde gerekse oturumlarda; kadınlar dışarı çıkmalarına izin verilmemesinden, bahçeye sınırlı çıkabilmelerinden şikâyet edip bunaldıklarını söyledikleri için oturumun bahçede gerçekleşmesinin faydalı olacağı düşünülmüştür. Uygun hava koşulları olduğu için dördüncü oturum bahçede gerçekleştirilmiştir. Oturum saatinden önce bahçe sandalyeleri ile yuvarlak oturma düzeni sağlanmış, kullanılacak malzemeler olan kâğıt, kalem ve hoparlör yerleştirilmiştir. Çocukların bahçe saati olmadığı için herhangi bir sorun, bölünme yaşanmamıştır. Sandalye düzeni oluşturulurken Sakine sesin duyulma olasılığına karşı sandalyelerin biraz daha sık olmasını istemiştir, isteği doğrultusunda aralıklar sıklaştırılmıştır. Erken gelen katılımcılara nasıl müzikten hoşlandıkları sorularak oturum başlayana kadar müzik açılmıştır. Müziğe hasret olduklarını söylemişlerdir. Yine önceki oturumlarda kurum kuralları nedeniyle yapılamayan ikram, bu oturumda gerekli koşullar sağlanarak gerçekleştirilmiştir. Bahçeye gelen her katılımcıya çikolata ve gofret ikram edilerek karşılanmıştır. Tüm katılımcılar bahçede olmaktan ve çikolata yemekten memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Bahçe çamurlu olduğunda bahçeye çıkmalarının yasak olduğunu bu nedenle havaların bozulmasını hiç istemediklerini dile getirmişlerdir. Katılımcılara hafta sonlarının nasıl geçtiği sorulduğunda Pelin, dışının ışıdığı ve kulağını etkilediğini belirterek uzmanın yanına gelmek istemiştir ve yer değiştirmiştir. Melda'nın pazar günü tüm sığınmaevi sakinlerine pişi yaptığı öğrenilmiştir. Kendisi yorulduğunu belirtirken diğer katılımcılar pişi yemekten duydukları memnuniyeti dile getirmiştir. Pelin'in de bu süreçte Melda'ya yardım ettiği anlaşılmıştır. Sığınmaevindeki yemeklerle ilgili memnuniyetsizliklerini, sürekli bezelye ve patates yemekten bıktıklarını, yemeklerin lezzetli olmadığını ifade etmişlerdir. Bu sohbet sırasında Ferda'nın katılımcı olduğu gözlemlenmiştir. Aylin de katılımcı olmuş, yemekler hakkında yorumlar yapmış zaman zaman gülümsemiştir. Hatun hafta sonu dışının ağrıdığını hafta sonunun kötü geçtiğini ancak pazar günü pişi yapmalarının değişiklik olduğunu söylemiştir. Hayriye hafta sonu kendisiyle ilgili bir şeyler olduğunu, oturum sırasında söylemek istemediğini, ayrıca konuşmak istediğini dile getirmiştir. Pelin pazar akşamı 20 yaş dışının

ağrımaya başladığını, oturum sırasında da iyi duyamadığını belirtmiştir. Elif, kurumdan ayrılacağını ailesine kavuşacağı için çok mutlu olduğunu anlatırken *“Allah herkesi evladına kavuştursun”* diyerek arkadaşları için iyi dilekte bulunmuştur. Bu sırada Hatun, Elif’in gideceğini hiç unutmadıklarını, hep söylediğini belirterek *“tabi haklı çok heyecanlı, umarım ki herkes kavuşsun”* ifadesini kullanmıştır. Elif’e kendisini hazır hissedip hissetmediği, neler yapacağı, kimlerle yaşayacağı sorulduğunda bilgi verdikten sonra *“Aile gibisi yok herkese ailesine gitmesine tavsiye ederim.”* dediğinde uzman herkesin koşullarının farklı olduğunu ve bunun herkes için uygun olmayabileceğini açıklamıştır. Bunun üzerine Melda kendisinin de gitmeyi düşündüğünü ama kendisini hazır hissetmediğin belirtmiştir. Hazır olmanın önemi vurgulandığında Melda hazır olmadığını yineleyerek nedeninin açıklamıştır. Kök ailesinin yanına döndüğünde neler yaşayacağı ile ilgili tedirgin olduğunu daha önce ablasının da boşanıp kök ailenin yanında yaşamaya başladığını ve onun yaşadığı sıkıntıları bildiği için de hazır olmadığını ifade etmiştir. Ablası ikinci evliliğini yaparak kök ailenin yanından ayrıldığı, birlikte yaşadıkları dönemde her yaz birlikte oldukları için ablasının yaşadığı zorluklara tanık olduğunu kendisinin de benzer şeyler yaşamaktan korktuğunu belirtmiştir. Ardından gülererek *“Bir an gideyim olmazsa kaçırım diyorum.”* *“Hiç hazır değilim bir yanım gitmek istiyor bir yanım gitme diyor çok kararsızım.”* ifadelerini kullanmıştır. Melda’nın kurum sonrası süreçle ilgili belirsizlikten duyduğu rahatsızlık, yaşadığı kararsızlık ve aile desteğine duyduğu ihtiyaç ön plandadır. Kurumda kalmak için zamanı vardır, karar vermek için acele etmemek gerektiği söylenerek katılımcılara bir önceki oturumdan sonra oturumda yaşananlarla ilgili düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Irmak *“Benim geldi, buradaki bir iki arkadaşım ile konuştum. En son gözümü kapattığımızda kendimi bir yerde hissedemedim, sonra gözümü açtığımda hoca bile gözünü kapatmıştı dedim ama ne yapayım bir yerde hayal edemedim kendimi. Onu konuştuk kendi aramızda. Güzel geçti iyi geldi.”* yanıtıyla kendisini rahat hissettiği bir ortamda hayal etmekte zorlandığı anlaşılmıştır. Pelin; kendisini iyi hissettiğini, resim yapmanın rahatlattığını, kendisine anlatmadığı şeyleri anlatabilmiş hissettiğini, iyi geldiğini belirtmiştir. Söyledikleri; farkına varma, ifade etme, kendini açma anlamında önemlidir. Sevgi oturumun kendisine iyi geldiğini, resim yapmanın kendisini rahatlattığını, kimseyle konuşmadığı konuları anlattığını ve bunun kendisine iyi geldiğini paylaşmıştır. Sevgi genellikle sessiz kalan katılımcılardan olduğu için onun paylaşmayla ilgili hissettiği duygu aşama kaydettiği yönünde değerlendirilmiştir. Bir önceki oturumda yoğun şekilde ağlamış olan Sakine, *“O günden sonra artık kendimi iyi hissediyorum, artık eskisi gibi ağlamıyorum, çok düşünüyorum farkında olmadan ama artık eskisi gibi ağlamıyorum.”* paylaşımıyla oturumdan sonra kendini iyi hissettiğini belirtmiştir. Melda oturumda resim yapmanın kendini rahatlattığını söylerken oturumda cesaretini toplayıp oturumdan sonra çocuklarını aradığını, konuşmalarının çok iyi

geçmediğini ama oturumda cesaretini toplayarak çocuklarını arayabildiğini, öncesinde cesaretinin olmadığını ve dava sonuçlandıktan sonra arayamamış olduğunu ifade etmiştir. Hatun son oturumdaki konuşmaların kendisini rahatlattığını, kendisini ve çocuklarını çizip anlatmanın ona iyi geldiğini, içinin biraz ferahladığını ve normalde uyuyamazken o gece rahat uyuduğunu belirtmiştir. Aylin “*Bende de gündüz bir sıkıntı yok ama akşam yattığımda başa sarıyor, dünya geri dönüyor. Resim çizmek değil de sanki konuşmak ve yazmak daha iyi geliyor. Aynı şeyleri yeniden yaşıyormuşum gibi hissettim ama ağlamak rahatlatıyor, konuşmak da. Sanki hiç bitmeyecekmiş gibi geliyor. Sanki hala ordaymışım gibi geliyor uyduğumda. Etrafa bakıyorum öyle anlıyorum orada olmadığını. Ama her gece aynı kâbus, aynı şeyler, tekrar tekrar yaşıyormuşum gibi düşünüyorum. Resim çizmek güzel ama çizmek değil de konuşmak iyi geldi.*” ifadesiyle paylaşımda bulunmaktan duyduğu memnuniyeti, rahatlama ve iyi olma hissini ve sürmekte olan kabuslarını dile getirmiştir. Hatun “*Resim çizdiğinde o anı yaşıyormuşsun gibi geliyor. Mesela o gün çocuklarla el ele tutuşmuş çizmiştim. Eşim, çocuğumun elini tutarken çocuğumun elini benden koparıp aldı. Artık çocuğumu alınca kimse koparıp alamaz benden. Gece yarısı benden çocuklarımı aldı, beni ormana attı, dağlık bir yer, orada nasıl yaptım bilmiyorum. O günü hatırladım ağladım biraz ama hiç değilse biraz rahatladım. Kavuşursam kimse ayıramayacak, kavuşursam o günkü gibi olmayacak güçlü olacağım onun karşısında güçlü olacağım diye çizdim. Tamam hatırlattı ama hiç değilse içimdekini döktüğüm için anlattığım için rahatladım. İnsan çöktü mü bir tekme de yabancı insanlar vurur. İnsan güçlü oldu mu kimse bir şey yapamaz onun için arkadaşlarıma da söylüyorum güçlü olun karşıdaki insanın karşısında durun diye.*” ifadeleriyle hem oturumda rahatladığını hem yaşadığı şiddet deneyimini paylaşmıştır. Yaşadığı şiddeti paylaşmasının ardından güçlü olmayla ilgili kararlı ifadeleri ve diğer arkadaşlarını da bu yönde destekler nitelikte konuşması katılımcıların birbirini desteklemesi yönüyle önemlidir. Ferda oturumun güzel olduğunu, resim yapmanın hoşuna gittiğini, terapi gibi geldiğini belirtmiştir. Hatun, Ferdanın genelde pek konuşmadığını hep dinlediğini söylediğinde Ferda “*beni bile çıldırttılar ama*” diyerek kurumda grup dışı kadınlardan biriyle yaşadığı sorunu paylaşmıştır. Aylin Ferda’nın ilk defa sesinin yükseldiğini söylerken, Hatun ve Irmak Ferda’nın bağırmasına şaşırdıklarını belirtmişlerdir. Diğer kadının özür dilemesiyle konunun kapandığı anlaşılmıştır. Ferda arkadaşlarının da desteğiyle daha çok paylaşımda bulunmaya başlamıştır. Tüm katılımcıların bir önceki oturumla ilgili ortak değerlendirmesi “*iyi geldi*” “*rahatladım*” yönündedir. Paylaşımda bulunmaktan duydukları memnuniyet dikkat çekicidir ve bu da onların bu oturumun hedefini gerçekleştirmeye hazır olduklarını göstermektedir.

Ardından katılımcıların yalnız olmadıklarına dair farkındalık kazanmalarını desteklemek amacıyla Bir Sırrım Var ısınma oyununa geçilmiştir. Herkese aynı boyutta ve

renkte kağıtlar dağıtılarak isim yazmadan onları üzen, etkileyen bir sırlarını yazmaları istenmiş ve yazma bittikten sonra bu sırların kime ait olduğunu bilmeden okuyacağımız belirtilmiştir. Mümkün olduğunca okunaklı yazmaları istenmiştir. Herkes yazdıktan sonra katlayıp poşete atmış ve poşetten herkes sırayla bir tane çekmiştir. Yazdığını çeken olursa geri atması ve yeniden çekmesi istenmiştir. Kâğıtta yazılanları okuyup biraz düşünmeleri istenmiştir. Ferda çektiği kâğıtta yazılanları gördüğünde “*ben bunu okuyamam*” ifadesini kullanmıştır. Kimin yazdığının bilinmediği, kendi deneyimiymiş gibi düşünüp ne hissettiğini paylaşacağı tekrar açıklandığında kabul etmiştir. Ardından katılımcılardan kâğıtta yazan sırrı söyleyip duygularını paylaşmaları istenmiştir. Pelin ilk sırrı okuduktan sonra ilk cümlesinde ben dilini kullanırken, duygu ile ilgili konuşurken ben dilini bırakmıştır. Kendi sırrı olduğu hatırlatılarak ben dilini kullanması desteklenmiştir. Ardından ben dilini kullanarak devam etmiştir ve birkaç soru ile duygularından biraz daha bahsetmesi sağlanmıştır. İlk sır telefon kullanmasının yasak olması yani özgürlüğün kısıtlanması ve bu kısıtlanmaya bulunan gizli bir çözümdür. Sırrını paylaştığı için teşekkür edilerek diğer sırda geçilmiştir. “*6 yaşımıdayken, okula giderken amcam tarafından tecavüze uğradım.*” Sevgi sırrı okuduktan sonra; neler yaşadığını, duygu ve düşüncelerini paylaşmıştır, grupta bir süre sessizlik olmuştur. Sessizlik diğer sırrın okunmasıyla bozulmuştur: “*fotoğraflar ve tarih*”. Bir durum yazmadığı için üzerinde yeterince konuşulamamıştır. “*11 yaşında tecavüze uğradım.*” sırrı paylaşıldığında, sırrı okuyan Sakine yaşadıklarını ve duygularını paylaşmanın yanında, böyle bir deneyimin ardından yetişkinlikte yaşadığı toplumsal baskıdan da bahsetmiştir. Namus kavramı üzerinden kendi deneyiminden de örnek vermiştir. “*Namus sadece kadında olan bir şey değil. Kim yaptı diye değil de yaşayanı sorguluyorlar.*” ifadesini Hatun da “*sonuca bakıyorlar*” diyerek desteklemiştir. Sakine sırda ilgili düşüncesini aktarmaya devam etmiştir. Katılımcılar çıkardıkları seslerle sıkıntılarını, üzüntülerini belli etmişlerdir. Sakine’ye ne hissettiği, sonrasında nasıl bir yaşantısı olduğu sorulduğunda Sakine yaşadığı çaresizliği anlatmıştır. Bir süre sessizlik olmuştur. Diğer sırlar ise şunlardır: “*telefonla tacize uğradım*”, “*hor görülmek*”, “*zorlama olduğu için*”, “*çok acı çektim, çok yıprandım, çok zarar gördüm*”, “*çocuklarımdan ayrı kalmak*”. Bu sırlarda sırrı okuyan katılımcı çok somut bir şey yazmamasına rağmen bu sırlardan yola çıkarak kendi yaşantıları ile anlamlı paylaşımlarda bulunmuşlardır. Irmak, hor görülmeyi okuduğunda kendi deneyim ve duygularından, eşinin kendisini hor görmesine alışkın olduğundan, kendini nasıl hissettiğinden, kurumda kaldığı süreçte de etnik kimliği nedeniyle bir başka kadın tarafından hor görülüşünden bahsederek yaşadığı duyguları paylaşmıştır. Bu yolla evliliğinde yaşadığı duygusal şiddeti dile getirmiştir. Melda “*zorlama olduğu için*” sırrını okuduğunda net bir sır yazmıyor olmasına rağmen hemen kendi yaşantısından örnekler vermiştir. Eşinin kendi fikrini, onayını almadan emrivaki yaparak eve

misafir almasını, eşinin akrabalarının da benzer davranışlarda bulunduğunu, şimdiye kadar hiç kendi seçtiği bir eşyasının olmadığını anlatarak *“Benim de artık kararım olsun istiyorum, benim hiç söz hakkım yok.”* *“Bu saatten sonra ne yapacağıma kendim karar vermek istiyorum. 14 senedir zaten çok yönetildim, hiç kendi istediğim olmadı.”* ifadelerini kullanmıştır. Eşinin her konuda kendisini zorladığını, kendi kararlarını vermesinin engellendiği bir yaşantısının olduğunu paylaşarak yaşadığı duygusal şiddeti dile getirmiştir. Hatun *“Çok acı çektim, çok yıprandım, çok zarar gördüm.”* sırrını okuduğunda yaptığı paylaşımın ardından ne hissettiği sorulmuştur. Hem kök ailesinde hem de kurduğu ailesinde şiddete maruz kalan Hatun’un *“Hiç hayattan zevk almadım, hiç mutlu olmadım, güldüğüm anı bile hiç hatırlamıyorum. Hep ağlamakla hep üzüntüyle geçti. Çocukluğumdan beri hiç mutlu olmadım, sürekli dayak yediğim için işkence gördüğüm için. Evlenince değişir belki dedim, onunla da aynı oldu, onlar da beni anlamadılar beni dışladılar”* paylaşımı kendi deneyimleriyle paraleldir. Aylin *“çocuklarımdan ayrı kalmak”* sırrını okumuştur. Bu sırda da somut bir örnek yoktur ancak Aylin de kendi çocuklarından ayrıdır. Bu nedenle hemen kendi deneyimini ve duygusunu aktarmıştır. Yaşadığı özleminden ve onlardan ayrı kalmanın verdiği ikircikli duygulardan bahsetmiştir. *“Şimdi yanıma almış olsam hep müdahale edecek hep karışacak, peşimi bırakmayacak, hep hayatıma müdahale edecek, hayatımı zindana çevirecek ama diyorum ki çocuklar şimdi onda olsa ben hayatımı kurarım bir daha hiç bana hiçbir şekilde müdahale edemez, çocuklarım da büyümüş olur akılları sarmış olur, belki beni isteyecekler onu bir daha hiç istemeyecekler, böyle düşünerek kendimi avutuyorum.”* ifadesiyle eşiyle ayrılrsa da hayatına müdahale edeceğiyle ilgili kaygısını paylaşmıştır. Bir önceki oturumda olduğu gibi *“zindan”* ifadesini kullanmıştır. Son sırrı Ferda okumuştur: *“Babam bana tecavüz etti”*. Ferda ikici kez cümleyi okuyarak çok kötü olduğunu söylemiştir. Sorulan sorularla düşünce ve duygusunu paylaşmıştır. Hatun *“Bugün konuşmamız hep tecavüzle geçti. Tecavüze uğramak gerçekten çok zor bir şey, kimseye güvenmemek...Hele bir de akraba tarafından tecavüze uğramak, o kadar zor ki, insan kaldıramaz.”* ifadesinin ardından Melda *“İnsan kendi dünyaya getirdiği evlada da yan gözle bakacaksa öyle insan olmasın”* diyerek öfkesini dile getirmiştir. Melda ve Hatun bununla ilgili öfkelerini dile getirmeye devam etmişlerdir. Hatun *“Lanet, lanet diyorum başka bir şey diyemiyorum. Hele bir de küçük yaşta olursa sıkıntını kimseye anlatamazsın, ailene anlatamazsın, karşı taraf sürekli sana...”* ağlayarak sözünü devam ettirememiştir. Anlatmanın zor olduğu söylendiğinde onaylamıştır. Melda aileye güvenilemediğinde, baba tarafından istismar edildiğinde başkalarına nasıl güvenileceğini, nasıl ayakta kalınacağını sorgulamıştır. Hatun da onu destekleyerek *“sırtımı kime dayayacağım? Dayanacak kimse yok”* diyerek yaşanan çaresizliğe ve yalnızlığa değinmiştir. Sakine namus kavramının neden sadece kadınlar için olduğunu sorgulayarak kendi

yaşantısından örnek vermiştir. Eşinin kendisini aldatabildiğini ama kendisinin sığınmaevine geldiği için babasının *“yanlış yoldasın”* dediğini belirtmiştir. Kendisinin kötü bir şey yapmadığını, eşinin yaptığını ama kimsenin eşine sen yanlış yaptın demediğini belirtmiştir. Hatun *“11 yaşında babası tecavüz etmiş, 6 yaşında babası tecavüz etmiş, başka insanların arasında yine tecavüze uğramış bu dünya nasıl bir dünya ben onu anlamadım.”* dediğinde Melda hayata tutunmalarının zor olduğunu ifade etmiştir. Kadın olmak ile ilgili zorluklar, toplumdaki namus kavramının eleştirisi, suçlunun değil mağdur olan kadının sorgulandığı oturma boyunca sıklıkla gündeme gelmiştir. Aylin *“Suçlu her zaman kadınlar oluyor”* ifadesiyle Melda, Hatun ve Sakine’nin düşüncelerine katılmıştır. Diğer katılımcılardan aldığı destekle Hatun paylaşımına devam etmiştir. *“11 yaşındaki insana da inanmamıştırlar, sürekli hor görmüşlerdir, kesin dövmüşlerdir öyle bir şey olmaz demişlerdir, babaannesini bile dahil, görse bile dahil. Onu saklamak...gerçekten hiçbir şey bilmiyorum.”* Elif de çok zor olduğunu söylemiştir. Katılımcılar birbirlerini anlamış ve desteklemiştir. Hatun *“Çok zor, insan kaldıramıyor, kaldıramaz. Helal olsun o insanlara kaldırmış taşımış.”* dediğinde burada güç kavramı vurgulanmıştır. Sığınmaevine gelmeye karar vermenin, yardım istemenin büyük güç kaynakları olduğunun farkına varılması amaçlanmıştır.

Her bir katılımcıya ayrı ayrı teşekkür edilmiş, yazılan sırların kime ait olduğunu bilmedikleri ve bilmeyecekleri vurgulanarak katılımcılara yaşadıkları sorunları bir başkasının ağzından duymanın nasıl hissettirdiği, ne düşündükleri sorulmuştur. Pelin kendi derdini başkasından dinlediğinde, anlatan kişinin kendisiyle aynı şeyleri hissettiğini fark ettiğini ve haklı ve mağdur olduğunu hissettiğini belirtmiştir. Bir başkasının da aynı şeyleri yaşayabileceğini ve kim hangi açıdan bakarsa baksın kendisinin haklı olduğunu hissettiğini ifade etmiştir. Oturma sırasında diğer katılımcılar Pelin’in olumsuz yaşantısını ele aldığı anda Pelin bu konuyu eli alışının olağan olduğunu fark etmiştir. Irmak bir tane daha çikolata alıp alamayacağını sormuş, kendisini çikolata yemeye vermek istediğini, stres olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan derin nefes alanlar, çikolata yiyenler olmuştur. Kısa süre kurumdaki yemekleri beğenmeyişlerinden bahsedip gülüşmelerinin ardından tekrar gündeme dönmüştür. Sevgi başkalarının kendisiyle aynı duyguları yaşadığını gördüğünü kendisinin neler yaşadığının anlaşıldığını hissettiğini acısının anlaşıldığını düşündüğünü belirtmiştir. Anlatmanın cesaret gerektirdiğini, paylaşmanın çok güzel ve önemli olduğunu, herkesin sıkıntısını bir şekilde paylaştığını ifade etmiştir. Bu sırada Sakine çocuğunun ağlama sesini fark edip izin isteyerek ayrılmıştır ancak sonra geri dönmüştür. Pelin grupta konuşulanların anlatılmadığını ancak yazdıkları çok önemli olduğu için yine de hatırlatmak istediğini belirttiğinde Melda kimsenin ne yazdığını bilmediklerin hatırlatmıştır. Pelin de güvendiğini ancak hatırlatmak istediğini yinelemiştir. Sevgi de desteklemiştir. Güven konusu gündeme

geldiğinde Melda, Aylin ve Sevgi'nin geribildirimlerinden güven ortamının sağlanmış olduğu anlaşılmıştır. Hayriye yazdığı sırrını başkası okuduğunda ve kendi yaşamış gibi anlattığında aynı duyguları hissettiklerini gördüğünü belirtmiştir. Sakine, yaşadıklarını arkadaşı kendine göre yorumlamış olsa bile, hepsi farklı şeyler yaşamış olsa bile aslında hepsinin de ağır şeyler yaşadığını hep kadınların hor görüldüğünü düşündüğünü belirtmiştir. Evlendikten sonra özgürlüğünün nasıl kısıtlandığı ile ilgili örnekler vermiştir. Eşinin akrabalarının yanında konuşmak için izin istemesi gerektiğini, yemek yemesinin, su içmesinin yasak olduğunu, yüzünü açamadığını, ayağının görülmemesi gerektiğini söylemiştir. *“Saygı başka bir şeydir, karşısındaki bağırap çağırıp her şeye hakaret edip hiçbir şeye takmayıp, ama önüne gelip yemek yemeyince o saygı. Niye hep kadınlara düşüyor saygı göstermek, siz erkekler biz kadınlara saygı gösteriyor musunuz ki saygı bekliyorsunuz. Bu zihniyeti değiştirmemiz lazım bütün herkes için.”* ifadesi değişime duyduğu ihtiyacı ve isteği göstermektedir. Sadece aileden değil çevreden de baskı gördüklerini, şu anda *“çevre ne der?”* baskısı nedeniyle ailesinin yanına dönemediğini belirtmiştir. Namus kavramının kadınlar üzerinde nasıl baskı yarattığını erkekler için bunun söz konusu olmadığını, bunun çözümü için de cezaların arttırılması değil zihniyetin değişmesi gerektiğini söyleyerek düşüncelerini paylaşmıştır. Toplumda kadın olmanın getirdiği zorluklara vurgu yapmıştır. Çocuklarla ilişkilerde bunun sürdürülüp sürdürülmediğine değinildiğinde Irmak çocuklarını ayırmamaları gerektiğini, iyi yetiştirmeleri gerektiğini belirtmiştir. Sakine eşinin bu nedenlerle çocuğunu nasıl ihmal ettiğini paylaşmıştır. Eşi, bebeğinin elinin sobaya degeceğini fark etmesine rağmen amcası babası yanında diye konuşamadığı için engel olmamış. Aylin Sakine'ye bunu değiştirmesi gerektiğini söylediğinde Sakine kendisinin böyle olmadığını belirtmiştir. Hatun da eşinin değişmesini beklememesi gerektiğini söyleyerek kendinden örnek vermiştir. *“Ailede nasıl gördüyse öyle gider mesela ben ailede ne gördüm şiddet mi dayak mı sevgi nedir bilmemek bende bilmiyorum çocuklarıma vurdum sevgi göstermedim eşime sevgi göstermedim hırpaladım, nasıl gördüysem öyle davrandım. Çünkü ben sevgi nedir bilmiyorum, bilmiyorum ki göstereyim. Hala desen ki biliyor musun bilmiyorum.”* paylaşımıyla yaşadığı şiddet döngüsünü anlatmıştır. Elif olumsuz yaşantıları dinlediğinde kötü hissettiğini söyleyerek iyi dileklerde bulunurken, Irmak hissettiği duyguların biraz da olsa anlaşıldığını hissettiğini, Melda, derdinin arkadaşı tarafından anlaşıp anlaşılmadığından emin olmadığını ama paylaşmanın hoşuna gittiğini ve iyi geldiğini belirtmiştir. Hatun, arkadaşının tam olarak anlatamasa da anlamaya çalıştığını gördüğünü ve bunun hoşuna gittiğini belirtmiştir. Aylin ise *“Ben kendimi onda hissettim, sanki onunla benim hayatım aynıymış gibi hissettim. O yaşadıklarını sanki ben yaşamış gibi anlattı o anlattıkça beni anlatıyormuş gibi hissettim, mutlu oldum. Aynı duyguyu hissediyoruz. Birbirimizi daha farklı konuda da anlayabiliriz.”* ifadesiyle anlaşıldığını hissetmekten duyduğu memnuniyeti

göstermiştir. Ferda ise sırrını okuyan arkadaşının, kendisinden daha güzel anlattığını söylemiştir. Elif kendisi için de güzel olduğunu eklemiş, Irmak arkadaşları ile ilgili bilmediği şeyleri duyduğunu ne kadar ağır şeyler yaşayıp hiç belli etmediklerini anladığını ve günlük tartışmalar için acaba birbirimize haksızlık mı ediyoruz diye düşündüğünü belirtmiştir. *“Derdini paylaşamamak çok kötü, o sıkıntıyı yıllarca içinde taşımak, biriyle paylaşamamak saklamak çok kötü. Hep içinde taşımak çok ağır sırtında hep bir yük hep bir yük sadece yürüyorsun.”* Melda da Irmak’ı destekler şekilde herkesin yaşadığı olumsuzları fark ettiğini belirtmiş ve günlük yaşadıkları tartışmaları bu bilgiyle yeniden değerlendirmiştir. Katılımcılar birbirlerini anlamaya çaba göstermiş, empati kurmuştur. Anlaşıldıklarını hissetmişler, hissettikleri duygularda yalnız olmadıklarını benzer duygular içinde olduklarını fark etmişlerdir. Bu oturumla ilgili ne hissettiklerini yazmaları istendiğinde artık dile getirebildiklerini, hissettiklerini ve düşüncelerini rahatlıkla konuşabildiklerini ve anlatabildikleri için rahatladıklarını belirtmişlerdir. Kendilerini grup içinde rahatça ifade edebildiklerini söylemeleri uzman için önemli bir geri bildirimdir. Hayriye yazmak istemiştir. Yazılı değerlendirmesinin içeriğinde; arkadaşlarını anladığı, kendisini geliştirdiği, oturumun çok güzel geçtiği, uzmanın çok başarılı olduğu ve uzmana duyduğu sevgi ve iyi dilekleri vardır. Hatun anlattığını, rahatladığını hissettiğini, sıkıntısını paylaştığını, sırrını okuyan arkadaşının gayet güzel anlattığını ruhuna dokunduğunu, arkadaşlarının kendisini anladığını belirterek *“Şimdi mutluyum, kuşlar gibi rahatladım”* ifadesini kullanmıştır.

Gruba katılmış olmakla ilgili ne düşündükleri sorulduğunda Aylin *“iple çekiyoruz”*, Ferda *“Çabuk gelsin diye iple çekiyoruz, akşamdan düşünmeye başlıyorum ne konuşacağız diye”*, Irmak *“Sabırsızlıkla bekliyoruz”*, Sakine *“Ben de acaba yarın ne yapacağız diye merak ediyorum akşamında, gerçekten bu şekilde.”*, Melda *“Benim de astımım var banyo temizliği bende, gece yapınca rahatsız oluyorum, o yüzden sabahları yapmam lazım, bu sabah acele yaptım buraya yetişeyim diye.”* yanıtlarını vermişlerdir. Katılımcıların oturumlara istekle, hevesle katıldığı ve bir sonraki oturumu merakla bekledikleri anlaşılmaktadır. Melda’nın ilaç ve doktor kontrolünden söz açılarak kurumdaki kurallardan ve işleyiş nedeniyle yaşadıkları zorluklardan bahsetmişlerdir. Karşılıklı teşekkür edilerek, bir sonraki oturumda buluşulmak üzere sözleşilmiştir.

Diğer oturumlarda daha katılımcı olan Pelin’in dişi nedeniyle iştme sorunu yaşadığı ve konuşulanları zor duyduğu anlaşılmıştır. Ferda’nın gitgide daha katılımcı olduğu, gülümsediği, duygularından biraz daha bahsettiği gözlemlenmiştir. Elif de diğer oturumlara göre daha uyumludur. Aylin’in artık kollarını kavuşturmadan oturduğu, teşvike gerek kalmadan söz aldığı ve daha rahat iletişim kurduğu gözlemlenmiştir. Hayriye daha önce de

olduğu gibi oturum sonrası bireysel görüşme yapma talebinde bulunmuştur. Hatun ve Melda diğer katılımcılara göre kendilerini daha rahat ifade etmişlerdir. Sevgi'nin gruba alıştığı, daha rahat kendini ifade edebildiği gözlemlenmiştir. Birbirleriyle empati kurdukları, birbirlerine karşı daha açık ve daha destekleyici oldukları gözlemlenmiştir. Güven sorununu aştıkları anlaşılmaktadır. Bir sırrım var oyunuyla üç katılımcı tecavüze uğradığını açıklamıştır. Tüm katılımcıların etkilendiği, bazılarının konuşmakta zorlandığı gözlemlenmiştir. Çocukluk çağında cinsel istismar paylaşımlarının ardından grupta sessizlikler yaşanmıştır. İstismarla ilgili konuşulurken yaşanan ağlamalar gündelik hayatla ilgili konuşurken yerini şakalaşmalara gülüşmelere bırakmıştır. Katılımcılar yaşadıkları şiddet öykülerini paylaşmaya başlamıştır. Bu oturum; toplumsal cinsiyet ve ayrımcılığa ilişkin farkındalığın da yaşandığı, neler yapılabileceği ile ilgili beyin fırtınasının yapıldığı bir oturumdur aynı zamanda. Oturum sonunda herkes gülen yüzlerle ve memnuniyetlerini dile getirerek ayrılmışlardır, çikolata yemenin de kendilerine iyi geldiğini söyleyerek teşekkür etmişlerdir. Oturumu açık havada gerçekleştirmiş olmanın da olumlu etkisi olduğu düşünülmüştür. Grupta olumlu bir atmosfer yakalanmıştır ve grup gelişme göstermiştir. Oturumun başında katılımcılar bir önceki oturumu değerlendirirken iyi hissettiklerini ve rahatladıklarını vurgulamışlardır. Bu oturumla ilgili ise birbirlerini anlamaya ve duyguların ortaklığına vurgu yapmışlardır. Bir sonraki oturumu ise heyecanla beklediklerini ifade etmişlerdir.

Bir Sırrım Var ısınma oyununda katılımcılar maruz kaldıkları şiddeti paylaşmışlardır. Yazılan sırlardan yola çıkarak okuyan ve dinleyen katılımcılar aynı içeriğe uygun olarak kendi deneyimlerini de paylaşmışlardır. Benzer öyküler yaşadıklarını, yaşantılar farklı olsa bile duyguların ortaklığını fark etmişlerdir. Uzmanın gözlemi dışında katılımcılar da açık bir şekilde kendilerini arkadaşlarının yerine koyduklarını, birbirlerini anladıklarını, duygularının ortak olduğunu fark ettiklerini dile getirmişlerdir. Böylece oturumun, katılımcıların şiddet deneyimleriyle ilgili paylaşımlarının artması ve birbirlerinin deneyimlerine tanıklık etmeleri hedefi gerçekleştirilmiştir.

Bir sonraki oturum resmî tatilde gerçekleşeceği için kurumda öğretmen olmayacaktır. Bu nedenle çocuğu yanında olan iki katılımcının katılım gösteremeyebileceği ön görülmüştür.

Beşinci Oturum:

Beşinci oturumun amacı katılımcıların kendileriyle ilgili farkındalıklarını arttırmak ve sorumluluk almalarını sağlamaktır. Bu amaçla şimdiye kadar ki yaşantılarında başardıkları konular üzerinde odaklanılması hedeflenmiştir.

Hem hava güneşli olduğu için hem kadınların bahçeye çıkma konusunda kısıtlı oldukları bilindiği için hem de salgın hastalık nedeniyle açık havada çalışmanın yürütülmesinin uygun olacağı düşünülmüştür. Ancak nöbetçi personel, üşütüp hasta olmalarından korktuklarını belirtmiştir. Bu oturumda iki katılımcının çocuklarıyla katılma ihtimaline karşı çocukların üşütmesinden korktuklarını dile getirmişlerdir. Bu nedenle oturum yemekhanede gerçekleştirilmiş, sadece ısınma oyunu için yemekhanenin hemen önünde bulunan bahçeye çıkılıp geri dönülmüştür. Katılımcıların oturumun yapılacağı alana gelirken hafif bir müzikle karşılanıyor olmasının faydası görüldüğü için bu oturumda da üyeler müzikle karşılanmıştır. Katılımcılar hem bununla ilgili hoşnutluklarını ifade etmektedir hem de müziğin sıcak bir ortam hazırladığı uzman tarafından da gözlemlenmiştir.

Katılımcıların büyük bir kısmı oturum alanına geldiklerinde, *“keşke yine bahçede olsaydık”* diyerek çok kısıtlandıklarıyla ilgili serzenişte bulunmuşlardır.

Resmî tatil olması sebebiyle kurumda çocuklarla ilgilecek personel bulunmamaktadır. Sakine'nin küçük kızı Zeliş oturumda annesinin yanında bulunmuştur, sakin yapıda olan Zeliş annesinin kucagında oturmuş ve grup işleyişini etkilememiştir. Annesi konuşurken ağladığında o da huzursuzlanmış ve ağlayacak gibi olduğunda annesi kendisini toparlamıştır ve Zeliş tekrar sakinleşmiştir. Irmak'ın de çocukları kurumda kendisiyle birlikte kalmaktadır ancak Irmak küçük çocuğunu 10 yaşındaki büyük çocuğunun yanında bırakarak oturuma katılabilmektedir.

Uzmanın katılımcıların Cumhuriyet Bayramı'nı kutlaması, nasıl olduklarını sorması ve son oturumdan bu tarafa neler yaptıklarını sormasıyla oturum başlamıştır. Genel olarak iyi olduklarını ve zamanlarının iyi geçtiğini söylemişlerdir. Özellikle üçüncü oturumda yoğun bir şekilde ağlayan ve üzgün olduğunu ifade etmiş olan Melda'nın *“süperdi”* ifadesi dikkat çekicidir.

Geçen sürede bir önceki oturumla ilgili düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda Hatun düşündüğünü kendisi için güzel geçtiğini, anlatmanın hoşuna gittiğini eskisine göre daha rahatlamış hissettiğini belirtirken Melda'nın *“Ben düşündüm, iyi geçti ama bazı arkadaşlarımızın bazı sorunları ne bileyim çok çekmişler. Kendi derdimi onların yanında hiç saydım. Biraz iyi biraz kötü aslında, kendim için iyi ama bazı arkadaşlarımızın sorunlarına da üzıldim. Benimkisi hiçmiş diye düşündüm.”* ifadesi hem arkadaşlarıyla empati kurduğunu hem de içinde bulunduğu durumu başka bir bakışla yeniden değerlendirdiğini göstermektedir. Sevgi, Melda ve Irmak arkadaşlarının yaşadıklarına duygularıyla ortak olduklarını belirtmişlerdir.

Grupta başlangıçta gerilim hissedilirken ve grupta çatışmalarla ilgili konuşma isteği olmuşken, şu anda grubun çok daha hoşgörülü ve katılımcıların aralarındaki ilişkinin birbirini destekler yönde olduğu ile ilgili gözlem gruba aktarılarak geri bildirimde bulunulmuştur. Onların düşünceleri ve grup dışındaki zamanlarda nasıl oldukları sorulmuştur. Grupta yer alan kadınların aralarında hiçbir sıkıntı yaşanmadığını ama gruptan olmayan kişilerin öyle olmadığını “*patlayacak bomba*” gibi olanların olduğunu dile getirmişlerdir. Melda gülerek “*Onlara da lazım ders*” ifadesini kullanmıştır. Katılımcılar kurumda kalan, grupta yer almayan kadınların ne gibi konularda tartıştıklarını söyleyerek bunlara anlam veremediklerini belirtmişlerdir. Aylin güvenliğin de gelmesine sebep olan tartışmada bir kadının diğerine “*Sen iyi bir kadın olsaydın kocanı bırakıp gelmezdin*” dediğini bunun gibi nedenlerle tartışmaların çıktığını söylerken Melda söyleyenin de aynı sebeple burada olduğunu nasıl söyleyebildiğini anlamadığını belirtmiştir. Bir önceki oturumda gündeme getirdikleri kadınların yaşadığı toplumsal baskısının bir örneğinin kurumda kalan kadınlar arasında da yaşandığı görülmüştür. Aylin kadınlar arasında etnik ayrımcılığın da çok yaşandığını ifade etmiştir. Sakine, Melda, Hatun konu hakkındaki görüşlerini paylaşmıştır ve yapılanın yanlışlığı üzerine fikir birliğindedirler. Söz almadığı fark edilen Elif’e söz verildiğinde Elif kendisinin de önceki oturumu düşündüğünü sevinçli olduğunu belirtmiştir. Daha çok kurumdan ayrılmayla ilgili düşündüğü yönündeki gözlem aktarıldığında gülümseyerek onaylamıştır. Bunun üzerine Melda da kurumdan ayrılacağını söylemiştir. Elif oturuma gelmeyen Hayriye’nin de kurumdan ayrılacağını söylemiştir. Melda’nın kurumdan ayrılacağı ile ilgili öncesinde bir bilgi yoktur, dördüncü oturumda Elif’in gideceği ile ilgili konuşurken Melda kendisinin hazır olmadığını dile getirmiştir. Bu nedenle nasıl karar verdiği sorulduğunda “*Aileme gideceğim, devam, her şeyim bitti. Annem babam da kızıyor ne işin var hala orda biz öldük mü diyor. Abim bir yandan mesajlar çekiyor gel diye. Bilmiyorum gideceğim de nasıl gideceğim ne karşılayacak beni bilmiyorum. Şimdi bir heyecanla çağırıyorlar ama gidince ne olacak bilmiyorum*” yanıtını vermiştir. Kararsız olduğunun hatırlandığı söylendiğinde içinin rahat olmadığını belirtmiştir. Gülerek olmazsa kaçıp geleceğini söylemiştir. Hatun “*Bazen şakalaşıyoruz, eğer ummadığın gibi bulursan kal diyorum, umduğun gibi bulursan topukla diyorum*” dediğinde gülüşmüşlerdir. Bir önceki oturumda ablasının boşanma sonrası kök aileyle yaşadığı sıkıntılardan bahsederek kendisinin de benzer şeyler yaşamakla ilgili endişelerinden bahsetmiş olan Melda’ya bahsetmiş olduğu konu hatırlatıldığında Melda ablasının yaşadığı zorluklardan tekrar bahsetmiştir. Babasından gördüğü şiddeti, ağabeyinin yanına yerleştiğini sonra ondan da gördüğü şiddeti ve eşyalarıyla birlikte evden atıldığını, sonra babasının yanına tekrar döndüğünü son olarak da “*işe gidiyorum*” diyerek evden kaçtığını anlatmıştır. Diğer sosyal destek sistemleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Ablasının

Melda'ya “*gel eniştten de çağırıyor*” dediği, bir taraftan da babasının evine dönmesini istediği aksi takdirde evlatlıktan çıkarılacağını söylediği anlaşılmıştır. Melda'nın bir de 24 yaşında çalışan bir kız kardeşi olduğu ablasına “*gel, babamlarla olmazsa ben sana ev kiralarım*” “*ben karşısında dururum*” diyerek destek olduğu anlaşılmıştır. Ancak Melda onun fazla cesur olduğunu, babasının buna asla izin vermeyeceğini düşünmektedir. Kardeşinin ekonomik özgürlüğünün olması Melda'dan farklı düşünmesini etkiliyor olabilir. Melda'nın kurumdan ayrılmak istediği ama çalışıp kendi ayakları üzerinde durabileceği bir hayatla ilgili hiçbir plan yapmamakla birlikte, birkaç yıl önce ablasının yaşadığı olumsuz örneğe rağmen kardeşinin ısrarıyla ailesinin yanına gidip onlarla yaşamayı düşündüğü görülmüştür. Melda'nın içinde bulunduğu durumu her yönüyle değerlendirmesine rehberlik edilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda diğer katılımcıların da bu örnek üzerinden, kendi planlarını yaparken farklı yönleriyle değerlendirmelerine model olunması amaçlanmıştır. Ardından söz almamış olan Ferda'ya da söz verilmiştir. Bir önceki oturumla ilgili olarak diğer katılımcılar gibi empati yaptığı yönündeki paylaşımının ardından beşinci oturumun gündemine geçilmiştir.

Beşinci oturumun gündemi açıklanarak geçmişte başardıkları şeyler hakkında düşünceleri istenmiş ve hemen kapının önünde yer alan bahçeye çıkılarak beş dakika yürüyüş yapılmıştır. Yürüyüş sırasında aldıkları nefese odaklanmaları, etraflarına bakmaları istenmiştir ve “En büyük başarı hayatta kalmak” diyerek yürümüşlerdir. Ardından oturumun yapıldığı alana geri dönmüştür.

Düşünüp düşünmediklerini sorduğunda Melda düşündüğünü ama işin içinden çıkamadığını belirterek “*gerek varmış demek ki*” yanıtını vermiştir. Sakine “*Ben siz söylediğiniz andan itibaren şunu düşündüm, ben zorla ailemi ikna ederek evlendim. Ben kendi zorumla evlendim, kendim istedim ailem hiç istemedi. Babam düğünümde durmadı bile kınamda da durmadı. Ben onu başardım. Sermiyan Midyat'ın bir filminde zorla evlendiriyorlar bir kadınla, “bir yastıkta kocayın” diyorlar adama. O da “lanet gelsin o yastığa” diyor (Sakine ve diğer katılımcılar gülmektedirler). Benim de o geldi aklıma kendi zorumla evlendim, çok istedim, herkese karşı çıkarak başardım evlendim de lanet gelsin o yastığa.*” yanıtını vermiştir. Olumsuz sonuçlanmış olabileceği ancak istediği bir şey için mücadele etmiş ve istediğini elde etmiş olması vurgulanmıştır. Sakine geçmişte ailesinin yanına her gittiğinde “*biz sana dedik evlenme*”, “*bundan sana koca olmaz*”, “*biz biliyorduk böyle olacağını*” dediklerini, şimdi ailesinin yanına dönmek istemeyişinin nedenin bu olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Tekrar, istediği bir şey için tüm zorluklara katlanmış olduğu vurgulanmıştır. Amaç elde ettikleri başarılar üzerine odaklanmalarını sağlamaktır.

Melda çocukluk döneminde anne babasından gizli, kapının önünde arkadaşlarıyla oynadıkları anısını paylaşmıştır. Paylaşımında; çocukluğunda anne ve babasının dışarda oynamalarına izin vermediği için arkadaşlarının uzaktan Melda'nın annesinin geldiğini gördüğünde hemen Melda ve ablasına söylediklerine ve kendilerinin de kaçtıklarına, ancak ablasının her defasında yakalanıp fiziksel şiddete maruz kaldığına, kendisinin ise yakalanmamayı başardığına yer vermiştir. Babası ile aynı anda eve girip çıkarak annesinin şiddetinden kurtulduğunu çünkü babasının annesine *“benim yanımda dövme ben yokken yap ne yapacaksan”* dediğini kendisinin de böyle bir çözüm bulduğunu belirtmiştir. Annenin şiddet uyguladığı babanın da şiddete göz yumduğu, sadece yanında olmasına izin vermediği anlaşılmıştır. Çocukluk çağından başlayan şiddet öyküsü Melda'nın yaşamında da vardır. Başarı hikayelerine odaklanılırken de bu hikayelerin içinden şiddet öyküleri ortaya çıkmaktadır. *“Yani ne bileyim evdeyken güzel geçmedi hayatım. Evlenmeyi de ben istemedim daha doğrusu nişanlıyken vazgeçtim ama babam “Çocuk oynacağı mı bu?” dedi kabul etmedi.”* ifadesiyle aslında evlilik sürecinde vazgeçmesine, istememesine rağmen evlenmeye zorlandığı anlaşılmıştır. Kök ailesinde izin verilmeyen makyaj yapma, oje sürme, ev içinde örtünmeden giyinme evlenince elde ettiğini ifade ettiği özgürlüklerdir. *“Evde eşim her şeye izin verdi”* ifadesi önemlidir. Evde tek başınayken bile nasıl giyineceği, makyaj yapıp yapmayacağı izne tabidir. Tekrar elde edilen başarıya odaklanılarak Melda'nın kendisiyle ilgili verdiği örnekte çocuklukta şiddetten bir kaçış yolu bulabilmiş olması vurgulanmıştır. Melda *“Evet, yani evliliği de o hayattan kurtulmak için yaptım.”* yanıtıyla 17 yaşında evliliği aslında kök ailesinde maruz kaldığı fiziksel ve duygusal şiddetin, özgürlüğünün kısıtlanmasının bir çözümü olarak, kurtuluş yolu olarak gördüğü anlaşılmıştır. Babası evde yokken annesi kendisini dövmesin diye kendisini banyoya kilitlediği anısını gülerek paylaşmıştır.

Irmak'ın *“Benim en büyük başarım gülmek. Ben onu her ortamda, kötü olduğum zamanlarda da yapabiliyorum, gülmeyi başarabiliyorum. Kendime biraz geldiğim zaman hemen gülerim. Gülmek benim en sevdiğim şeydir, gülmeden herhalde yaşayamam. Kahkaha atmam lazım, enerjimi öyle atıyorum. Onu başardım. İkinci başardığım şeyse evden kaçmak. Benim için en zoru o. İlk ve son oldu aslında evden kaçmam (kısa süreli sessizlik) ben bunları başardım.”* paylaşımında tüm olumsuzluklara rağmen gülmeyi başarabildiğini ve şiddet ortamından kaçarak sığınmaevine geldiğini söylemiştir. Bu başarısının farkında olması önemlidir.

O sırada Ferda *“bir şey söyleyebilir miyim?”* diyerek ilk defa kendiliğinden söz almıştır. Eşinin ölümünün ardından tek ebeveyn olarak çocuklarıyla beraber yaşantısını sürdürmüş

olmasını paylaşmıştır. Kendisi biraz desteklenerek sorular sorulduğunda çocuklarına duyduğu özlemi, onları görememenin verdiği üzüntüyü paylaşmıştır. Grupta bir süre sessizlik yaşanmıştır. Ferda grupta ilk defa açıkça kendisini üzen yaşantılarından bahsetmiştir. Ferda eşinin ölümünün ardından 2 yıl çocuklarıyla desteksiz yaşadığını, ardından görümcenin çocukların velayetini aldığını, Ferda babasının yanına döndüğünde ise babasının kendisini de çocukları da istemediğini belirtmiştir. Görümcenin de çocukları görmesine engel olduğunu ifade etmiştir. Mahkeme süreciyle ilgili benzer bir süreçten geçmekte olan Melda *“o an insan hiçbir şey düşünemiyor”* diyerek Ferda’ya destek olmuştur. Ferdanın paylaşımının ardından bir süre kimse paylaşımda bulunmamıştır, sessizliğin ardından diğer katılımcılara söz verilerek başarıları hakkında konuşmaları konusunda teşvik edilmişlerdir.

Elif 7 yaşındayken annesinin işe gittiğini evle ilgili işleri kendisinin yürüttüğünü anlatmıştır. Başarısını anlatırken, evle ilgili sorumluluğun kendisine yüklenerek çocuklukta yaşadığı ihmal dile getirmiştir. Ancak bunu *“çocukluğumda kötü bir şey olmadı”* diyerek paylaşmıştır. Sevgi başarısı için *“güçlü kalmayı öğrendim”, “kendi isteklerimi diretebiliyorum”* ifadelerini kullanmıştır. Çocukluğundan itibaren yaşadığı baskıyı, evin ve kendinden küçük kardeşlerinin sorumluluğunun ona yüklenmesini, çalışmasına engel olunmasını, evlendikten sonra da eşinin çalışmasına engel olmasını, özgürlüğünün kısıtlanmasını, evde saçının açık dolaşmasına izin verilmemesini, kıyafet ve makyajın hayatında hiçbir zaman istediği gibi olmadığını, en sonunda bir işe girmeyi başardığını ancak kazandığı parayla hiçbir zaman kendi istediği şeyi alamadığını belirterek *“Hiç düzgün bir hayatım olmadı”* ifadesini kullanmıştır. Sevgi böylelikle tüm yaşantısı boyunca süren şiddeti dile getirmiştir. Şiddet yaşantısını paylaşımının ardından *“ayakta kalmak için her şeyi yapabilirim”* ifadesiyle anlatımını sonlandırmıştır. Geri bildirimle desteklendiğinde *“kendimde bu gücü görebiliyorum” “İnsan istedi mi her şeyi yapabilir, istesin yeter ki.”* yanıtları, kendindeki gücü görmesi ve dile getirmesi yönüyle önemlidir.

Aylin *“Benim için en büyük başarı buraya gelmek. Tek o, gerisini düşünmüyorum zaten, her şey olur, her şey düzelir. İstedığimi yapabilirim. En büyük isteğim buraya gelmekti o da oldu.”* ifadesi yoğun şiddet yaşantısının olduğu evden ayrılabilmiş olmanın başarı olduğuna dair farkındalığını göstermektedir. Başardığı vurgulandığında bunun için mutlu olduğunu belirtmiştir.

Pelin en büyük başarısını *“ben olabilmek”* şeklinde ifade etmiştir. Parçalanmış aileden, duygusal şiddetten ve inançları doğrultusunda giyiminden dolayı ailesi tarafından hor görüldüğünden bahsetmiştir. *“Güçlü olabildiğimi düşünüyorum”* diyerek sonlandırmıştır. Her

şeye rağmen inandığı şeyi yapmaktan vazgeçmediği ve başardığı vurgulanmıştır. İsteddiği gibi giyinmelerinin engellendiğinden bahsetmiş olan Melda, Sevgi ve Sakine evlerinde bile saçlarını örtmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Pelin ise çarşaf giymek istemiştir ama ailesi tarafından karşı çıkılmış, engellenmeye çalışılmıştır. Farklı yönlerde olsa da kadının giyimi üzerinden ona baskı uygulanması, kendi kararları doğrultusunda giyinmesine engel olunması durumu aynıdır.

Söz Hatun’a geldiğinde gülümseyerek *“nereden başlayım?”* demiştir ve bir süre sessizlik yaşanmıştır. Çocukluk çağında başlayan, tüm yaşantısı boyunca süren ve can güvenliğini tehdit eden şiddet öyküsünü paylaşmıştır. Bu öyküde de sadece kendisine değil ablasına ve annesine yani evdeki tüm kadınlara şiddet vardır. Ailenin diğer üyelerine uygulanan şiddete tanıklık, kendisi 8-9 yaşlarındayken bayramdan iki gün önce, bayılmasına sebep olana kadar, kemikleri kırılarak dövülmesi vardır. *“Boyuna dayak yedik yani doğrusu. Kızken de hani derler ya yağmurdan kaçarken doluya tutulursun diye, beni görücü istemeye geldiler, bir nebze belki evlensem kurtulurum diye gittim.”* Evliliği şiddetten kurtuluş yolu olarak görmüştür. *“Evlendim yine aynı değişen bir şey yok. İnsan yerine koymadılar”* diyerek evliliğinde de devam eden şiddet öyküsünü anlatmıştır. *“Cehennem gibiydi”* ifadesini kullanmıştır. Boşanmaya karar verip kök ailesinin yanına gittiğinde suça bulaşma öyküsü olan babası cezaevindedir. O süreçte çalışan Hatun parasını cezaevindeki babası, çalışmayan erkek kardeşleri ve evin giderleri için harcadığını ve babası cezaevinden çıktığında yaşadıklarını anlatmıştır. *“Bir ara babam çıktı bir akşam, ben de işten dönüyordum annem herhalde çorba yapmıştı. Babam benim değerim bu kadar mı etli falan niye yemek yapmadın diye birden o yemek önümüzden kalktı havalara uçtu savaş çıktı evde. Annemi dövmek için mutfığa yöneldi. Ben de karşısında durdum babamın dövme diye, “Yeter artık dedim hayatımızı zindan ettin.” Beni dövdü beni döverken annem korkudan odaya girdi kapıyı kilitledi üstüne, o gelmesin diye. O anda sinirini benden çıkardı anneme diyordu git diye, gece yarısı soğuk kış annem de dışarı çıktı gitti annemi arıyoruz bulamıyoruz. Ben işe gidiyorum diye çıktım sabah, haftalığıma aldım bir daha dönmedim o eve. Bir nebze orda başardım herhalde çıktım diye.”* Ardından eşinden yardım istemek zorunda kaldığını onun da boşanacakları için kendisine bir ev kiraladığını o sıra boşanma davasının gerçekleştiğini anlatmıştır. *“Hiçbir şey istemedim kendim için, çocukları verdim yeter ki ondan kurtulayım.”* Şiddet uygulayan kocadan kurtulabilmek için hep özlemle bahsettiği çocuklarının velayetini babalarına vermek zorunda kalmıştı. *“Sonra tekrar kaldığım yere beni götür dedim, ben karşılarım. Ona da güvenilmiyor gece yarısı oldu kız kardeşimi getirdi yengemi falan.”* Kendisinden yardım istemiş olmasına rağmen eski eşi boşanma davasının sonuçlandığı günün akşamında Hatun’un saklandığı yere kök aileyi getirmiştir. Boşanma sonrası kadının tek başına bir hayat kurmasına hem boşandığı eşi hem

kök ailesi hem de akrabaları hep beraber engel olmak için iş birliği halinde hareket ettikleri görülmektedir. *“Beni alıp götüreceklerdi anneme de vurmuşlar onu da getirmişler. “Ben gelmek istemiyorum sizinle” dedim. “Bana bak” dedi “şuraların hepsi 1+1, burada günlük olan kadınlar kalıyor” dedi, yengem dedi “orospu mu olacaksın o zaman amcan, baban yakaladıkları yerde seni öldürsünler, senin hakkın ölüm” dedi. “Gelmiyorum gelmeyeceğim” dedim. Bizim Kürtlerde bir kadın tek başına ev tuttuğu zaman kötü niyetle bakıyorlar, ayakta duramazsın, orospu olursun diye. Kendi namuslarını düşünürler, kız kardeşim benden küçük olmasına rağmen benim yüzüme tükürdü sen orospu mu olacaksın diye. Amcamın oğlu benden küçük, beni dövdü bana saldırdı.”* Tüm akrabaların saldırısına maruz kaldığını belirtmiştir. *“Yine de ona rağmen mücadele ettim, sonra baktım bayındır askeri geldi gitmek istiyor musun dedi. Hayır dedim onlardan uzaklaşmak istiyorum dedim ve uzaklaştım buraya geldim zaten.”* Çocukluktan itibaren şiddetten kaçma çabalarını, başarısız oluşlarını, şiddeti uygulayanların iş birliği yapmalarını, en son tüm akrabalarının hakaretlerine ve fiziksel şiddetine göğüs gererek sığınmaevine gelebildiğini paylaşmıştır. Çocuklarına kavuşacağını düşünerek kendisine güç verdiğini söylemiş ve *“bir tek bunu başarabildim”* diyerek öyküsünü anlatmayı sonlandırmıştır. Başarısı desteklenerek kendisine teşekkür edilmiştir. Bir süre sessizlik yaşanmıştır.

Sadece birkaç katılımcı söylemiş olsa da tüm katılımcılar için geçerli olan; yardım arayışında olmanın, bunun için adım atabilmiş olmanın, içinde bulunulan zor koşullardan bir yol bularak sığınmaevine gelebilmiş olmanın bir başarı olduğu ve kurmayı istedikleri yeni hayat için önemli bir adım olduğu ve bunun farkında olmanın önemli olduğu vurgulanmıştır. Katılımcılar onaylamışlardır. Her bir katılımcı bunun için tebrik edilmiştir. Kadınların sessizliği devam etmiştir.

Hatun’un anlattıkları oldukça travmatiktir ve tüm katılımcıların bundan etkilendiği gözlemlenmiştir. Hatun da bunu fark ederek *“arkadaşlarımdan hepsi sustu herhalde onlar da duygulandı anlattıklarım, özür dilerim”* ifadesini kullanmıştır. Duygulanmanın normalliğine değinilmiştir. Hatun yaşantısının hep böyle olduğunu hiç doğru düzgün mutlu olmadığını bir tek oturumlarda mutlu olduğunu, diğer arkadaşlarıyla konuşabildiğini, güldüğünü, mutlu olduğunu hoşuna gittiğini belirtmiştir. Oturumlar sırasında kendisini iyi hissettiğini ve mutlu olduğunu söylemesi çalışma açısından olumlu bir geri bildirim olmakla birlikte, geçmiş yaşantısında hiç mutlu olamadığını söylemesi uzman için de üzücüdür.

Katılımcıların birbirlerine söylemek istedikleri bir şey olup olmadığı sorulduğunda bir süre sessizlik yaşanmıştır. Başarı öykülerinin konuşulduğu bölümün başında ilk sözü almış

olan Sakine tekrar söz almış ve bu sefer evliliğinde yaşadığı şiddet öyküsünü daha somut bir şekilde anlatmıştır. Hatun'un paylaşımının Sakine'ye cesaret vermiş olabileceği yönünde değerlendirilmiştir. Evlilik hayatı ile ilgili *“hayatımı eşim berbat etti” “hapis hayatı yaşadım”* ifadelerini kullanmıştır. Evliliği boyunca fiziksel ve duygusal şiddetin, özellikle özgürlüğünün kısıtlanmasının yoğun şekilde sürdüğünü, son 1 yılda aldatılmaya başladıktan sonra dışarı çıkmasına, okula gidip çocukları almasına izin verildiğini söylemiştir. Başvuru kararının nasıl olduğunu şu cümlelerle aktarmıştır: *“Artık bir yerde yetti. Sürekli hakaret edilmek, sürekli psikolojik baskı, siz kendinizi bir şey yapabilir gibi hissedemiyorsunuz çünkü sürekli baskı var. “Sen bir şey yapamazsın”, “sen şöylesin” sürekli. Mesela bir şey olsa “sen kendini nimetten mi sayıyorsun?” derdi. Hem dayak verdim hem de psikolojik baskı görürdüm. Ama bir yerde tak etti ve o bile inanamıyor.”* Sadece annesiyle görüşebildiğini annesinin evinin olduğu sokakta akrabalarının yaşadığını o sokaktan geçerken de sürekli *“kimseyle konuşmuyorsun”, “kimseye selam vermiyorsun”, “kafanı yerden kaldırmıyorsun”* gibi komutlarla akrabalarıyla selamlaşmasına bile engel olunduğunu belirtmiştir. Bu sırada akrabalarının bu durumu nasıl ele aldığı anlaşılmaya çalışıldığında herkesin eşinin nasıl bir ailede yetiştiğini bildiği için durumu bildiklerini ifade etmiştir. Eşinin çocukluğunda babasının aynı şeyleri annesine yaşattığını, 20-21 yıl boyunca kayınvalidesinin bu şekilde yaşadığını, eşinin böyle bir aile ortamında büyüdüğünü dile getirmiştir. *“Kayınvalidem rahmetli anlatırdı “annemin evine giderdik (eşim çocuk, kızım kadar), annen orda ne yaptı kimseyle konuştu mu, bir erkekle konuştu mu kim ne yaptı orda ne oldu?” hep eşime sorarmış.”* örneğini vermiştir. Öfkesini, yaşadığı adaletsizlik duygusunu *“Burada yaşamak da zor değil. Benim tek düşüncem ben bu sıkıntıyı yaşıyorken o hala dışarda keyif sürebiliyor. Onun yüzünden buradayım ve onun yüzünden bu sıkıntıları yaşıyorum ama o dışarda hala keyif sürebiliyor.”* sözleriyle dile getirmiştir. Sakine'nin anlaşıldığı kendisine belirtildiğinde ağlayarak eşine olan öfkesini dile getirmeye devam etmiştir. Başarısı tekrar vurgulandığında olumsuz düşüncelerinden kurtulabilirse başarabileceğine inancının tam olduğunu belirtmiştir.

Oturumda katılımcılar başarı hikayelerini anlatırken yaşadıkları şiddet deneyimlerini de paylaştıkları için sessizlik anlarının daha sık yaşandığı bir oturum olmuştur. Katılımcılara zor zamanlar geçirdikleri ve buraya gelerek zor zamanları geride bırakmak adına büyük bir adım attıkları, güç gösterdikleri vurgulanarak şimdiye kadar başardıkları şeylere tekrar odaklanıp birbirlerine desteklerini gösteren ifadeleriyle oturumun sonlanması istenmiştir. Hatun ilk sözü olarak son paylaşımda bulunmuş olan Sakine'ye *“Zaten buraya kadar geldiği için güzel bir şey. Onun mutlu olmasını, ayakta durmasını ve mücadele etmesini istiyorum. Edeceğim hediye bu.”* dedikten sonra tüm katılımcılar sırayla bir yanlarında oturan arkadaşlarına destekleyici

bir dille iyi dileklerde bulunarak teşekkür etmişlerdir. Aralarında sıcak sevgi dolu bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

Oturum kısaca özetlenerek, anlaşıldıkları ifade edilerek ve başarıları vurgulanarak, tüm katılımcılara uzmana ve birbirlerine güvenip paylaşımında bulundukları için teşekkür edilmiştir. Ardından Melda ağlayarak *“Biz aslında size teşekkür ederiz, geldiniz ve böyle bir ortam yarattınız dertleşebildik konuşabildik rahat rahat, biz size aslında çok teşekkür ederiz”* yanıtını vermiştir. Hatun da birdenbire nasıl olduğunu anlamadan anlatmaya başladığını *“hiç dökülmüyordum”* ifadesiyle belirtmiştir. Şimdi kendisini rahat, paylaştığı için mutlu hissettiğini eklemiştir. Uzmana, onlarla birlikte olup sırdaşları olduğu için teşekkür etmiştir. Son olarak oturum sırasında annesi ile beraber duran kız çocuğuna, annesine destek olduğu için, sessizce oturduğu için teşekkür edilerek, grupla bir sonraki oturumda buluşmak üzere oturum sonlandırılmıştır.

Katılımcıların geçmişte elde ettikleri başarılarla odaklanmaları, üzerinde düşünmeleri, fark etmeleri, onların *“yine yapabilirim”* düşüncesine katkıda bulunarak kendi hayatlarıyla ilgili sorumluluk alma fikrini ele almaları sağlanmıştır. *Sevgi’nin “insan istedi mi her şeyi yapabilir, istesin yeter ki”* ifadesi bunun güzel bir örneğidir. Sevgi bu ifadeyle aynı zamanda hem kendisinde öz yeterlik inancına vurgu yapmış hem de diğer katılımcıları destekleyerek sözel iknada bulunmuştur. Bu oturumda katılımcıların birbirini destekleyerek konuşmaları oldukça sık yaşanmıştır. Oturum sonu hediye düşünceler oyunu da bunu kolaylaştırmıştır.

Kadınların şimdiye kadar ki yaşantılarında başardıkları konular üzerinde odaklanılması hedefi; öncelikle oturumun başında başarılarını düşünerek yapmaları istenen ısınma hareketi, ardından düşüncelerini gruba aktarmaları, desteklenmeleri ve zaman zaman uzmanın, paylaşımın odağını başarıya yönlendirmesinin gerekmesi ile sağlanmıştır. Tüm katılımcılar başarılarından bahsetmişlerdir.

Oturum sırasında diğerlerine göre daha sessiz kaldığı fark edilen katılımcılara, konuşulan gündemle ilgili fikirleri sorularak katılımlarının sağlanması bu oturumda da devam ettirilmiştir. Duygu yükünün fazla olduğu bir oturumdur. Katılımcılar başarılarını düşünürken olumsuz yaşam deneyimlerini, gördükleri şiddeti de dile getirmişlerdir. Pelin diğer oturumlara göre bu ve bir önceki oturumda daha az paylaşımında bulunurken, Ferda ilk kez kendini bu kadar açmıştır. Oturumda ilk paylaşımında bulunan Sakine olmuştur ancak paylaşımı yüzeysel olmuştur. Diğer katılımcıların paylaşımlarının ardından o da daha ayrıntılı olarak yaşadığı şiddet öyküsünü anlatmıştır. Irmak, Aylin ve Hatun’un en büyük başarıları olarak, yoğun bir şekilde şiddete maruz kaldıkları evden kaçabilmelerini ve kuruma gelebilmelerini görmeleri

önemlidir. Tüm katılımcıların başarı algıları bir yönüyle yaşamlarındaki şiddet öyküsüyle bağlantılıdır. Melda'nın kurumdan ayrılmakla ilgili düşüncelerinin net olmadığı görülmüştür. Sıklıkla kafasının karışık olduğunu söylemiştir. Oturum süresince zaman zaman gülmüştür ve bu gülüşlerinin bir kısmı aslında çocuklukta yaşadığı şiddet öykülerini anlattığı sırada ya da kök ailesinin yanına gitmeyi düşündüğünü söylerken yapamazsa kaçıp geleceğini söylediği zamanlarda olmuştur. Zaman zaman da ağlamıştır. Şiddete maruz kalma öyküsü çocukluktan itibaren başlayan Melda ve Hatun evliliği kurtuluş olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Hatun bu durumu “*yağmurdan kaçarken doluya tutulmak*” olarak tanımlamıştır. Elif'in mevcut bir tanısı olmamakla birlikte ilk görüşmede edinilen izlenimle aynı doğrultuda grup oturumları sırasında da mental kapasitesinin sınırlı olabileceği düşünülmüştür. Paylaşımları diğer katılımcılara göre daha yüzeysel, soru cevap yoluyla ilerlenebilen bir şekilde devam etmekle birlikte gruba uyum göstermiştir. Sevginin ise önceki oturumlarda çekingen hali dikkat çekerken bu oturumda kendisiyle ilgili daha çok paylaşımda bulunmuştur.

Oturumda herkesin sessizleşmesi, etkilendiklerinin gözlemlenmesi nedeniyle birbirlerine olumlu dileklerini iletmeleri istenerek oturum sonlandırılmıştır. Oturum sonunda istenen pozitif hava sağlanmıştır.

Altıncı Oturum:

Altıncı oturumun amacı değişim için motivasyon sağlamaktır. Bu amaçla katılımcıların gelecekte nerede olduklarını hayal ederek şimdiki zamanda kendilerine mektup yazmaları hedeflenmiştir.

Oturum saatinden önce oturumun yapılacağı yer için gerekli düzenleme yapılmış, kullanılacak malzemeler (hoparlör, kağıtlar, kalemler, zarflar) yerleştirilmiştir. Her oturumda olduğu gibi hafif bir klasik müzik eşliğinde tüm katılımcılar “*hoş geldiniz*” denilerek karşılanmıştır.

Nasıl oldukları, hafta sonlarının nasıl geçtiği sorularak oturuma başlanmıştır. İyi geçirdiklerini, temizlik, çocukların bakımı ile ilgili işler gibi rutin işlerinin devam ettiğini belirtmişlerdir. Irmak hafta sonları kavga olmazsa pek bir şey olmadığını, bu hafta sonunun sakin geçtiğini iyi olduklarını söylediğinde gülüşmüşlerdir. İzmir’de olan depresi hissedip hissetmedikleri sorulmuştur. Bireysel görüşmelerde orada yakınlarının olduğu öğrenilmiş katılımcılar vardır. Heyecanlanarak hep bir ağızdan hissedip hissetmedikleriyle ilgili konuşmaya başlamışlardır. İzmir’de yakını olanın olup olmadığı sorulmadan kimse bu konuya değinmemiştir. Sorulmasıyla cevap vermişler ve iyi olduklarını söylemişlerdir. O sırada

oturuma geç kalan Hayriye gelmiştir. Son oturuma gelmediği hatırlatıldığında hasta olduğu için gelemediğini belirtmiştir. Kendisine o gelmeden önce konuşulanlar aktarılmıştır. Hayriye'nin o gün kurumdan ayrılarak dayısının yanına gideceği anlaşılmıştır.

Ardından rahatlatıcı doğa seslerinin olduğu bir müzik açılarak, ortaya etrafında oturulabilecek şekilde iki masa çekilmiştir. Herkesin gelecekte istediği bir zamana gittiğini düşünmesi istenmiştir. Gözlerini kapatarak gelecekte kendilerine nasıl bir hayat kurduklarını hayal etmeleri, ayrıntılarıyla düşünmeleri, o hayatta yanlarında kimlerin olduğunu, nerede olduklarını, hayatlarında neler değiştiğini, kendilerinin ne yaptığını hayal etmeleri ardından da oradan şimdiki hallerine mektup yazmalarının isteneceği söylenmiştir. O sırada Melda'nın iki tarafındaki arkadaşları Hatun ve Aylin'e "*bir şey yazmayı hiç sevmiyorum*" dediği duyulmuştur. Diğer katılımcılar yapacaklarıyla ilgili sorular sormuşlardır. Ardından müzik eşliğinde rahat bir şekilde oturup gözlerini kapatıp hayal kurmaları için 6-7 dakikalık bir süre verilmiştir. Sonrasında herkese kâğıt, kalem ve zarf dağıtılarak gittikleri yerden ve zamandan tarihi de yazarak şimdiki kendilerine mektup yazmaları istenmiştir.

Melda, Hatun ve Aylin yazmak istemediklerini belirtmişlerdir. Yan yana oturan üç katılımcının yanlarına gidildiğinde Melda düşünemediğini, yazmayla da arasının iyi olmadığını söylemiştir. Bazen duyguların yazarak daha kolay ifade edilebileceği söylenerek biraz düşünmesi istenmiştir. Aylin hayal kuramadığını söyleyip "*ne yazacağımı da bilmiyorum*" ifadesini kullanmıştır. Hatun düşündüğünde ileriye değil geriye gittiğini, geleceği düşünemediğini, gözlerini kapattığında hep geçmişe gittiğini söylemiştir. Gözlerini kapatmadan da düşünebileceği açıklanarak her üçü de teşvik edilmiş, kendilerine zaman verilmiştir ancak isteksiz olmuşlar ve yazamayacaklarını söylemişlerdir. Bunun üzerine kendilerinin sözel ifade edebilecekleri söylenmiştir. Diğer katılımcılar bu sırada mektuplarını tamamlamıştır. Tamamlayanlardan zarfa koyarak zarfın üstüne kime gideceğinin belli olması için isim ve soy isimlerinin baş harflerini yazabilecekleri söylenmiştir.

Uzmanın yanında oturan Sakine mektubunu tamamladıktan sonra, "*İki haftamız kaldı herhalde*" dediğinde onaylanmıştır. Sakine az kaldığını, uzmanla geçirdikleri zamanda aktifleştiklerini, zamanın değiştiğini belirterek "*Siz gittikten sonra herhalde boşluğa düşeceğiz.*" ifadesini kullanmıştır. Neden böyle bir planlama olduğu açıklanmıştır tekrar. Herkes mektubunu tamamladıktan sonra zarflara koyarak teslim etmiştir. Önce yazmayanlardan mı başlasak diye sorulduğunda Hatun önce Melda'dan başlamayı önerdiğinde gülüşmeler olmuştur. Neden yazmamayı tercih ettiği, neler hissettiğini paylaşmak isteyip istemediği sorulduğunda Melda duygulanmıştır. Sakine izin isteyerek fikrini söylemiştir.

Melda'nın kurumdan o gün ayrılacağını ama sevineceği yerde modunun düşük olduğunu negatif bir şey hissettiğini belirtmiştir. Kısa bir sessizliğin ardından belirsizliklerin tedirgin edici olabileceği söylendiğinde Melda başını sallayarak onaylamıştır. Sessizliği sürmüş ve ağlamaya devam etmiştir. Bir süre sessizlikten sonra Hatun'a konuşmak isteyip istemediği sorulduğunda Hatun istekli olmamıştır. Hatun özellikle son oturumlarda çok rahat konuştuğu ve anlatmaya istekli olduğu için konuşmak istememesi şaşırtıcı bulunmuştur ve biraz daha ne hakkında konuşmasının istendiği netleştirilmeye çalışılmıştır. Hatun *"Paylaşmak değil de sadece, ailemle beraber geçiremeyeceğime göre arkadaşlarla beraber burada olduğum için yani tek başıma, kötü şeyler hissettim."* yanıtında umutsuz olduğu görülmüştür. Olmasını istediği şeyleri hayal etmeleri istendiği hatırlatıldığında şimdiye kadar hiç yalnız olmadığını şimdi tek başına bir hayatın nasıl olacağını bilmediğini söylemiştir. Önceki oturumlardan Hatun'un çocuklarıyla yeniden bir araya gelmeyi istediği bilinmektedir. Bu nedenle istiyorsa belki çocuklarıyla bir hayatın hayal edilip edilemeyeceği sorulduğunda en çok onlarla birlikte olmanın hayalini kurduğunu söylemiştir. *"Ama ötekilere umutlu değilim, sanmıyorum, geri döndüğüm zaman...(duygulandı) o yüzden onlara karşı bir hayal kuramıyorum"* yanıtını vermiştir. Kurum sonrası süreçle ilgili endişeleri olduğu hayal kurmakta zorlandığı anlaşılmıştır. Derin bir nefes alarak çocuklarına kavuşmanın zaman alacağını, 5, 10 belki 20 yıl alacağını, bilmediğini belirtmiştir. Ailesi tarafından zarar görebileceğini bu nedenle umutsuz olduğunu söylemiştir. Önceki iki oturumda daha umutlu olduğunun gözlemlendiği yönünde geri bildirim verildiğinde *"Umudum var onlara karşı ama biraz zaman gerek, bazen de diyorum kendime kalk git bir kere onlara sarıl, onları okşa, ölümün onların yanında olsun. Ama bazen de diyorum hayır bencillik yapıyorum çocuklarımın yanında öyle yapmak veyahut da öyle yaşamak, annesiz bırakmak. Bazen oluyor. Bilmiyorum, bazen karar veriyorum güçlü oluyorum bazen de yelkenleri suya indiriyorum. Tam net karar veremiyorum. Bir şey yazmak istemedim."* yanıtını vermiştir. Hatun'un can güvenliği riski bulunmaktadır ve çocuklarının yanına gittiğinde öldürüleceğini düşündüğü için gelecekle ilgili karamsar olduğu görülmüştür. Diğer paylaşımlardan sonra belki yine konuşmak isteyebileceği söylenerek bir diğer mektup yazmak istemeyen Aylin'e söz verilmiştir. Aylin'in de hayal kurmakta zorlandığı anlaşılmıştır. *"Sanki hiç ilerisi yokmuş gibi, yine aynı şeyleri yaşayacakmışım gibi."* Aylin de bir önceki oturumun sonunda *"her şey düzelir", "her şey olur", "istediğimi yapabilirim"* gibi umut içeren ifadeler kullanırken bu oturumda umutsuz oluşu dikkat çekicidir. Hatun ve Aylin'in, Melda'nın kurumdan ayrılışı ile ilgili olumsuz yönde etkilenmiş olabilecekleri göz önünde bulundurulmuştur. Melda kök ailesinin isteğiyle kurumdan ayrılmaktadır ve kendisiyle ilgili somut bir planı yoktur.

Ardından postacı olarak toplanan mektuplar sahiplerine dağıtılmıştır. Katılımcılardan gönüllü olanların tarihleriyle okuması istenmiştir. İlk olarak Hayriye gönüllü olmuştur. Hayriye mektubunu 6 ay sonrasından yazmıştır. Bir iş bulup çalışmayı çok istediğini, dayısının yanında para biriktirip belki sonrasında yanlarından ayrılabilceğini hayal etmektedir. O zamanki Hayriye'nin şimdiki Hayriye'ye ne dediği sorulduğunda *“Sabırlı ol, umudunu yitirme, sen kazanacaksın”* yanıtını vermiştir. O gün kurumdan ayrılacak olan Hayriye'nin kısa süre içinde gerçekleştirmeyi istediği planları olduğu görülmüştür.

Irmak okuyacağını ama kalbinin küt küt attığını söylediğinde gülüşmeler olmuştur. Irmak 3 yıl sonrasından yazmıştır mektubunu. Heyecanlı olduğu görülebilmektedir. Yazarken de heyecanlandığını söylemiştir. *“Çocuk gibiydim, bilmiyorum.”* diye eklemiştir.

““Sevgili Irmak, geçmişin hiç iyi geçmedi. Kendini seven kendinle barışık bir insansın. Hayat bazen oyun oynuyor sana ama şu anki hayatın geçmişini unutturabilir. Çocukların yanında, ailen sevdiklerin yanında. Bunu unutma. Geçmişteki ben, sabırlı ol hedeflerine ulaşmak için çabala. Sen güçlü bir bayansın (Derin nefes aldı). Sen her türlü zorluğa göğüs germiş, çocukları için yapamayacağı hiçbir şeyin yoktur. Umarım şu anki durumundan kurtulur hedeflerini başarısın. Mutlu olursun. Bu mektup önce sana sonra da çocuklarına, onlar yoksa sen yoksun” (derin nefes aldı). Sonra isimlerimizi yazdım, (üç çocuğunun ve kendisinin ismi). “Ha bu arada sen de çok değerli üç hazine var sakın unutma.””

Ferda ve Elif mektuplarını paylaşmak istememişlerdir. Pelin mektubunu okumaya başlamıştır. Mektubunu 10 yıl sonrasından yazmıştır. 30 yaşında olduğunu ve çok mutlu olduğunu, istediği şeylere, *“temiz bir insan olmaya, su gibi olmaya”* ulaştığını yazmış ve ardından kendisine geçen 10 yıl içinde neler olduğunu anlatmıştır. Anne ve babasının vefat ettiğini, ölüm acılarını tattığını okurken sesi titremiştir ve *“böyle bir şey yazdım bilmiyorum”* demiştir. Derin bir nefes almıştır ve ağlamaktadır. *“Yine niye duygulandım?”* diyerek kendisine kızmıştır. Duygulanabileceği, bunun çok normal olduğu, hepimizin duyulanabileceği belirtilerek rahat olması istenmiştir. Bir süre sessizlik olmuştur, mendil verilmiştir. Ardından devam etmiştir. Bir evlilik yaptığını, farklı bir şehirde yaşadığını, bir oğlu ve bir kızının olduğunu, onları istediği gibi yetiştirdiğini, eşiyle olumlu, anlayışlı ve uyumlu ilişkilerini, çalışma yaşamını, çocuklar olunca onlara yöneldiğini ve balkonunda çiçeklerin olduğunu, iki katlı evini, yağmurda yürümekten hiç vaz geçmediğini, hayattaki tek yakınının ablası olduğunu ve ara sıra konuştuklarını anlatmıştır mektubunda. Genç yaşında hayatın kendisine çok şey öğrettiğini sesi titreyerek okumuştur. Doğum gününü kadın sığınmaevinde geçirdiğini, o günlerini hiç unutmadığını, arkadaşlarının nice güzel yıllara

demesiyle güzel yıllarının geldiğini okuyarak mektubu sonlandırmıştır. Pelin'in tüm ayrıntılarıyla ileriki yaşamını hayal ettiği görülmüştür. Yaşamayı hayal ettiği şehirle ilgili kısa bir sohbet olmuştur grup içinde.

Mektubunu okuyan her katılımcıya okuması bittikten sonra çok güzel olduğu ile ilgili geri bildirim verilerek teşekkür edilmiştir ve diğer mektuba öyle geçilmiştir. Ardından mektubunu okuyanlara yazdıkları bu mektubun şimdiki kendilerine neler hissettirdiği sorulmuştur.

Pelin yapabileceğine çok inandığını, insanlara yararlı olabileceğini düşündüğünü, bunu çok istediğini, huzurlu bir yuvanın en büyük hayali olduğunu, mektup yazarken eşim ne iş yapsın diye düşündüğünde aklına aşçı geldiğini paylaşmıştır. Irmak “*sana yemekler yapsın*” diyerek arkadaşlarını güldürmüş, Pelin de gülümseyerek şakayı sürdürmüştür. O sırada Aylin konuşmak için izin alarak çıkmak için izin istemiştir. Çıkabileceği ama kalsa daha iyi olacağı söylendiğinde çıkmak istediğini tekrarlamıştır. Olumsuz bir şey olup olmadığı sorulduğunda olmadığını belirtmiştir. Bir sonraki oturuma katılması beklendiği söylendiğinde Aylin teşekkür ederek oturum sonlanmadan oturumdan ayrılmıştır. Rahatsız olduğu bir durum olduğu düşünülmüştür. Melda da çıkmak istemiştir ancak katıldığı son oturum olduğu için bir süre daha kalması rica edilmiştir. Hatun da çıkmak istemiş sebebi sorulduğunda sessiz kalmıştır. Bugünle ilgili uzmanın bilmediği bir şey olup olmadığı, onun rahatsız hissetmesine neden olan bir şeyin olup olmadığı sorulsa da kendisini iyi hissetmediğini söyleyerek çıkmak istemiştir. Kalması için zorlanmadan, isterse hava alıp geri de dönebileceği söylenmiştir. Çıkmadan, kurumdan gidecek arkadaşlara bir şey söylemek isteyip istemediği sorulduğunda isteksiz olmuştur, durgun hali gözlemlenmiştir. Hatun, Melda ve Aylin'in oturumun başından itibaren negatif bir tutum içinde oldukları gözlemlenmiştir ve bu önceki oturumlardaki genel durumlarından oldukça farklıdır. Melda kurumdan ayrılacağı için kendisiyle gün içinde bireysel görüşme yapılacaktır.

Ardından Sevgi mektubunu paylaşmıştır. 4 yıl sonra yazdığı mektubunda arkadaşı ile buluşarak kendi istedikleri gibi döşedikleri bir ev kiraladıklarını, istediği gibi bir iş bulduğunu ve çalışıyor olduğunu, oğlunun yanında olduğunu yazmıştır. Mektupta; oğlu ve arkadaşıyla sinemaya gidip istedikleri filmi sonuna kadar mutlulukla izliyor ve sonra beraber yemek yemeğe gidiyorlardır. Arkadaşı ve oğluyla güzel günler geçiriyor, ailesi ile ilişkileri düzelmiş ve onları ziyarete gidiyor, oğluyla mutlu bir hayat yaşıyor, oğlu, ailesi ve arkadaşıyla her yerde beraberler ve artık ayrılmıyorlardır. Sevgi bugünkü kendisine sabırlı olmasını, geleceğe umutla bakmasını söylemiştir ve ondan her şey düzelecek diye düşünmesini istemektedir.

Sakine mektubunu ay ve gün olarak da belirterek evden ayrıldığı tarihin beş yıl sonrasından yazmıştır. Mektubunda; çocuklarıyla bir ev kurduğu, çalıştığı ve başarılı olduğu, çocuklarının mutlu ve okullarında başarılı olduğu, ailesiyle ve akrabalarıyla mutlu bir yaşantısının olduğu, saygı duyulduğu, hayatını değiştirebildiği, hayatını zorlaştıranları hayatından çıkarabildiği, her acıya karşı direnmeyi öğrendiği yazmaktadır. “Merak etme o zorluklar bitecek, hatta gülerek anlatacağım o günleri” cümlesini okurken sesi titremiştir ve ağlamaya başlamıştır. Teşekkür edilerek mektupta yazarların gerçekleşmesi dilenmiştir. Bugünkü Sakine’ye ne dediği sorulduğunda “*kendini üzme artık.*” yanıtını vermiştir. Sakine’nin oturumlar sırasında sıklıkla dile getirdiği “*hor görölme*” düşüncesine ve bununla ilişkilendirilebilecek “*saygı duyulmasına*” mektubunda da üç kez yer verdiği görülmüştür.

Mektupları dinlerken yazılanların gerçekleşemeyecek şeyler olduğunun düşünülmediği söylendiğinde katılımcılar tasdikleyerek olabilecek şeyler olduğunu söylemişlerdir. Sakine arkadaşlarının da kendisinin de saygı duyulmadıkları, hor görüldükleri için kurumda olduklarını düşündüğünü belirtirken Hayriye bunun Sakine’nin yaşantısıyla ilgili olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Sakine “*ben kendim için söylüyorum*” diyerek devam etmiştir. “*Artık biz önce kendimize saygı duyalım, istediklerimizi yapalım, çevremizdekiler de saygı duyarlar diye düşünüyorum.*” dediğinde kendisine öğüt verdiği düşünülmüştür. “*Artık hoş görölmek istiyorum, hor görölmek değil. Psikolojik baskı altında kalmak istemiyorum artık*” dedikten sonra sesi titreyerek geçen yıl aldatıldığını öğrendiğinde babasının yanına gittiğini babasının ise “*Ben seni evlendirmedim ki şimdi niye bana geliyorsun, sen kendin yaptın, kendin evlendin, bize sordun mu şimdi bize niye geliyorsun?*” dediğini anlatırken bir taraftan da destek olduklarını söylemiştir. Ailesinden beklediği desteği alamadığı anlaşılmıştır. Eşiyle ilgili sorunlarından bahsetmiş ancak daha önceki oturumlarda evliliği boyunca yaşamış olduğu duygusal şiddeti paylaşmış olmasına rağmen bu oturumda aldatıldığını öğrendikten sonra yaşadığı sorunlara odaklandığı görülmüştür. Şimdi kurumda oluşu, o hayatından sıyrılmak için adım atmış olduğu hatırlatılmıştır ancak Sakine eşiyle yaşadığı sorunları anlatmaya devam etme konusunda istekli görünmüştür. Sakine, duygu yoğunluğu fark edildiği için bir süre bölünmemiştir ancak bu aşamada gündeme dönülerek mektuplarını okumayanların sözel olarak kendilerini biraz ifade etmeleri istenmiştir. Elif çocuklarının geleceği ile ilgili hayallerinden bahsederken Ferda iş bularak çocuklarıyla mutlu bir hayat hayalinden bahsetmiştir. Herkes “*inşallah*” diyerek destek olmuştur. Gelecekteki Ferda’nın bugünkü Ferda’ya ne dediği sorulduğunda “*Güçlü ol, tek başına ayakta dur diyor. Biraz zor oluyor ama...*” diyerek derin bir nefesi almıştır. “*Tek başına ayakta durmak istiyorsunuz*” diye tekrarlandığında “*evet başarmak istiyorum*” yanıtını vermiştir.

Arkadaşları konuşurken Melda'nın jest ve mimiklerinden sıkıntı içinde olduğu anlaşılmıştır. Onun için son oturum olması sebebiyle çıkma isteği reddedilmiştir ancak bu hali uzmanın da dikkatini dağıttığı için tüm katılımcılar mektupları ile ilgili konuştuktan sonra Melda'ya sıkıldığının görüldüğü söylenerek neler söylemek istediği sorulmuştur. Kısa cevaplar verdiği sırada Irmak küçük bir şaka yaparak herkesi gülümsetmiştir. Yöneltilen sorularla Melda kendisini neyin beklediğini bilmediği için sıkıntı içinde olduğunu, süresinin bitimine bir ay olduğunu ancak *“bir an önce ne olacaksa olsun”* diye düşündüğünü belirtmiştir. Bir süre sessizliğin ardından Melda'ya yürütülen çalışmadan ayrılacağı için gitmeden önce diğer katılımcılara ve uzmana söylemek istediği şeyler olup olmadığı sorulmuştur. Altıncı oturumun tamamlandığı hatırlatılarak çalışmayla ilgili, çalışmadan ayrılmakla ilgili duygu ve düşünceleri sorulmuştur. Melda'nın yanıtı şu şekildedir:

“Bu çalışma iyi geldi, en azından diğer derslerde katılıyordum güzel oluyordu ama bugün kendimi tuhaf hissettim. Konuşmak bile istemiyorum. Arkadaşlarıma da Allah onlara hayırlı kapı açar, kendi yuvalarını kurar kendi ayakları üzerinde durabilirler inşallah, size çok teşekkür ediyorum. Dertlerimizi paylaştınız, bize kuvvet verdiniz, güç verdiniz ama bugün nedense benim gücüm kuvvetim uçtu gibi bilmiyorum.”

Gitmekle ilgili kararının net olmadığına anlaşıldığı geri bildirimi verildiğinde ayrılacak tüm arkadaşlarının çıkış işlemlerinin başladığını, kendisinin henüz danışmayla bile konuşmadığını belirtmiştir. *“Ayağım gitmiyor”* ifadesini kullanmıştır. Danışmanıya konuşmadan önce bir telefon konuşması yapacağını aktarmıştır. Diğer katılımcıların Melda'ya bir şey söylemek isteyip istemedikleri sorulduğunda Hatun *“En kötü karar bile kararsızlıktan iyidir, kararsızlık daha kötü bence”*, Elif *“En azından ailenin yanına gidiyorsun Melda'cığim, ben de ailemin yanına gidiyorum, yeri geldi mi ben de çalışacağım, anneme bakacağım, annem hasta zaten bütün işleri ben yapıyorum. Yabancı yere gitmiyorsun. Allah yardımcın olsun, kazasız belasız gidersin”* bu sırada Melda sessizce ağlamaktadır. Sevgi *“Yaşamadan görmeden bilemezsin.”*, Pelin *“Emin de değilsen gitme”*, Irmak *“İnşallah korktuğun gibi olmaz, daha sıcak karşılarlar”* ifadeleriyle Melda'ya desteklerini göstermişlerdir. Melda *“inşallah”* diyerek karşılık vermiştir. Irmak *“En ufak olumsuzlukta da ne yapacağınızı biliyorsunuz zaten, çantanı alıyorsunuz işe gider gibi kaçılıyorsunuz”* dediğinde herkes gülüsmüştür, *“Tamam mı öyle yapıyorsunuz, kapımız her zaman açık bak dış kapı”* dediğinde de Melda gülümseyerek *“tamam”* yanıtını vermiştir. Birkaç iyi dileğin daha ardından bir süre sessizlik olmuştur. Eğer telefon görüşmesini yapmak için acele ediyorsa çıkabileceği, grubun biraz daha devam edeceği söylenerek karar kendisine bırakılmıştır. Telefon görüşmesini yapmak istediğini söylemiştir ve karşılıklı teşekkür edilmesinin ardından *“Hakkınızı helal edin”*

dediğinde oturumdan sonra tekrar görüşüleceği hakkında bilgi verilmiştir ve Melda oturumdan ayrılmıştır. Böylece Melda oturumun başlangıcından 1 saat 30 dakika sonra oturumdan ayrılmıştır.

Neden Melda'ya öncelik verildiği açıklanarak oturumun konusuna devam edebileceklerini söylendiğinde katılımcılar onaylamışlardır. Ardından bugünkü oturumun amacı hatırlatılarak bu amaç doğrultusunda ne yaptıkları özetlenmiştir. Duygularını paylaşmak isteyen varsa, başaracağı ya da şunlar benim motive olmamı engelliyor gibi düşünceleri olanlar varsa bunları paylaşabilecekleri açıklanmıştır.

Irmak derin bir nefes alarak kurumdan ayrıldıktan sonraki süreçle ilgili hayal kursa da ardından aklına gelen korkularından bahsetmiştir: *“Ben mesela ne kadar hayal kursam da benimki yine beni rahatsız eder mi diye düşünüyorum, hayatıma müdahale eder mi, çocuklarımı benden almaya çalışır mı bir an öyle aklıma geldi. Acaba dedim bir gün çocukları okula götürdüğüm zaman çocukları oradan götürür mü, kaçırmı o korku birden içimi sardı. Bir yandan diyorum ki yok öyle bir şey yapmaz, çünkü çocukları görme konusunda ben ona engel olmuyorum. Böyle bir korku var bir yandan da ailem ne kadar bana sabredebilir. Ben olsam sadece neyse. Ama çocuklara ne kadar sabrederler, çağırıyolar, destek oluyolar. İleride güzel bir hayatım olsun istiyorum, ailem arkamda olsun istiyorum. Onların eli benim üstümde oldu mu tamamdır ben kendimi her zaman güçlü hissedirim ama onlar yanımda olmadı mı çok kötü olurum ve yine buralara gelme ihtimalim çok yüksek. Ama biliyorum ki asla beni ortada bırakmazlar, çocuklarımı da aynı şekilde. Ama insanın içinde hep bir korku oluyor. Şu an çağırıyolar gel diyorlar ama hep bir şüphe, gideceğim ama ne kadar rahat olacağım ne kadar psikolojim yerinde olacak ne kadar yük olmadan yaşamayı başarabileceğim. Tabi çalışmayı düşünüyorum, hayat kurmayı düşünüyorum, ailemin yanımda olmasını istiyorum, çocuklarım okula gitsin, güzel bir eğitim alsınlar, ben hep yanlarında olayım, benden hiç ayrılmasınlar.”*

Çocuklarının kendisinden kaçırılmasından korkmaktadır. Bu korkuyu yaşadığından bahseden başka katılımcılar da olmuştur. Hatta kendisine bırakılmayacaklarından ya da çocuklarını bırakmadan kocalarından ayrılamayacaklarından emin olduğu için çocukları babaya bırakmak zorunda kalan katılımcılar bununla ilgili deneyimlerini önceki oturumlarda paylaşmışlardır. Bu paylaşımın şiddet uygulayan eşten ayrılma sürecinde yaşadıkları zorluk, ayrılmayı zorlaştırmak için kadınların karşısına çocukların engel olarak çıkarılması bir kez daha gündeme gelmiştir. Kadınların sığınmaevi süreçlerinden sonra bağımsız bir hayat kurma sürecinde aile desteğinin varlığını hissetmelerinin önemi tekrar görülmüştür.

Irmak'ın çocuklarının yaşları, okul ve kreş gibi olanaklar ve çalışma yaşantısı üzerine kısa bir beyin fırtınası yapılmıştır. Böylece Irmak'ın koşulları hakkında konuşulurken hem onun daha somut olarak yapabilecekleri üzerine düşünmesi hem de diğer kadınların kendi yaşantıları için neler yapabilecekleri hakkında farklı bakış açısıyla durumlarını ele almalarına model oluşturulması amaçlanmıştır. Bu sırada Irmak kendisine yazdığı mektubun o tarihte kendisine postalanıp postalanamayacağını sormuştur. Ailesinin adresi hiç değişmediği için orayı adres olarak yazdığı, onların kendisine ulaştıracağını düşündüğü anlaşılmıştır. Oyun olarak yaptıklarını ama gerçekleştirebileceği söylendiğinde gülüşmüşlerdir.

Hayriye hayal kurmayı sevdiğini, plan ve hayalin birlikte işlediğini söyleyerek, dayısının çalışmasına “*dul bir kadınsın*” diyerek karşı olduğunu ama ikna edebileceğini umduğunu belirtmiştir. Dayısının da destek olabileceği bir iş bulunup bulunamayacağı ile ilgili konuşulduğunda umutlu olduğunu belirtmiştir.

Başka söz almak isteyen katılımcının olmaması üzerine kurumdan ayrılacağı için gruptan çıkacak olan diğer iki kişi Elif ve Hayriye'ye neler söylemek istedikleri, diğer katılımcıların da onları ne diyerek uğurlamak istedikleri sorulmuştur. Hayriye bazı iyi dilekleri belirterek onları söylemelerini istemiştir ve gülüşmüşlerdir. İsteddiği bu temennilerin arasında “*kimse evden atamasın*” vardır. Önceden kayınpederinin evinde oturduğunu ve en ufak anlaşmazlıkta “*çıkın evimden*” denilerek kovulduğunu anlatmıştır.

Irmak; Elif ve Hayriye için güzel dileklerde bulunmanın yanı sıra Pelin'in mektubu için de yazdıklarının gerçekleşmesi dileğinde bulunmuştur. Irmak Hayriye için güzel dileklerde bulunurken çocukları ile ilgili de dilekte bulunmuştur, o sırada Hayriye çocuklarının velayetinin zaten kendisinde olduğunu belirterek “*Onlar biraz büyütsün sonra alırım, daha iyi olur.*” ifadesini kullanmıştır. Çocuklarla görüşüp görüşmediği sorulduğunda öncesinde hiç ilgilenmediklerini söyleyerek cevap vermemiştir. Soru tekrarlandığında çocuklarıyla konuşmadığı anlaşılmıştır. Irmak iletişimini koparırsa daha sonra istese de çocukların gelmeyeceğini söylediğinde Hayriye maddi yetersizliklerden bahsetmiştir. Önemli olanın iletişimin sürdürülmeye çalışılması olduğu, çocukların buna ihtiyaç duyacağı kendisine açıklanmıştır. Hayriye olumlu karşılamıştır.

Kurumdan ayrılacak katılımcılarla ilgili diğer katılımcıların temennileri bittikten sonra, uzman tarafından da ayrılanların gelecekteki hayatlarıyla ilgili olumlu dileklerde bulunulmuş ve Hayriye ve Elif'e çalışmada yer almış olmak ve erken ayrılmakla ilgili düşünceleri sorulmuştur. Hayriye uzmanla iletişimini koparmamak istediğini söylemiştir. Bunun mümkün olmayabileceği kendisine açıklanmıştır. “*En azından işe girip girmediğimi öğrenirsiniz*”

yanıtını vermiştir gülümseyerek. Hayriye önceden herkesin evinde yuvasında mutlu olduğunu düşünürken, hastaneye gidince herkes mi hasta diye düşündüğü gibi sığınmaevine geldikten sonra da herkes mi eşinden ayrılıyor, herkes mi bir şey çekmiş diye düşündüğünü, grup çalışmasının ise kendisine iyi geldiğini ve hayal kurmasını sağladığını ifade etmiştir. Hayriye'ye çalışmada yer alması ile ilgili olumlu geribildirim verildikten sonra Elif'e söz verilmiştir. Çalışmada yer almaktan, uzmanla ve arkadaşlarıyla olmaktan mutlu olduğunu belirtmiştir. Çalışmanın kendisine katkı sağladığını düşünüp düşünmediği sorulduğunda da rahatladığını, gelecekle ilgili düşüncelerini gözden geçirdiğini, kendisi için iyi olduğunu, her şeyin güzel geçtiğini ifade etmiştir. Elif için de geribildirimde bulunulmuştur. Elif arkadaşları için olumlu dileklerini söylemiştir.

Bir şey eklemek isteyen olup olmadığı sorulduğunda Sakine *“siz bana bakınca ben çok konuşuyorum sonra çok konuştu diyorlar”* dediğinde gülüşmüşlerdir. Konuşmak için burada olunduğu söylendiğinde Sakine çalışmaya dahil olduktan sonra kendisinde fark ettiği olumlu değişimi paylaşmıştır.

“Gerçekten ben buraya katılmadan önce çok kötüydüm hatırlarsan, baya kötüydüm. Ama iki haftadır baya motiveyim, güler yüzlüyüm, biraz daha sıcak kanlı olduğumu enerjimin yükseldiğini hissediyorum. Bana da iyi geldi.” Değişim için motivasyonun amaçlandığı oturumda bir katılımcının kendisini bu şekilde ifade etmesi çalışmayı yürüten kişi için de motivasyon sağlamaktadır.

Hayriye'nin coşkulu hali dikkat çekmiştir, yeni hayatına başlayacak olmasıyla ilgili heyecanlı olduğu düşünülmüştür. Gelecekle ilgili düşüncelerinde umutlu olduğuna yer vermiştir. Oturumun sonlarına doğru arkadaşlarını güldürmüştür.

Herkese teşekkür edilmiştir ve ayrılan katılımcılarla kısa bireysel görüşme yapmak istendiği, diğer katılımcılarla ise tekrar perşembe günü saat 09.30'da görüşecekleri belirtilerek oturum sonlandırılmıştır. Pelin bir şey rica edeceğini söylemiştir: *“Bana hatıra olarak not ya da böyle bir mektup gibi bana özel bir şey yazabilir misiniz haftaya?”* haftaya ya da ayrılmadan önce olabileceği söylendiğinde unutulmamasını rica etmiştir. Kabul edildiğinde gülümseyerek oturum alanından ayrılmıştır.

Melda'nın kurumdan ayrılmakla ilgili tereddütleri olduğu, gideceği yerde yaşayacaklarıyla ilgili endişeli olduğu bu nedenle de oturumda çalışmaya odaklanamadığı düşünülmüştür. Etkinliği yapmak istemeyen diğer iki katılımcı Hatun ve Aylin de oturumda Melda'nın iki tarafında oturmuşlardır ve özellikle Hatun'un Melda'nın yakın arkadaşı olduğu

düşünülecek onun içinde bulunduğu durumdan etkilenmiş olabileceği ihtimali üzerinde durulmuştur. Çünkü Hatun diğer tüm oturumlarda oldukça paylaşımcı ve paylaşım konusunda öncü rolünde olmuştur. Aylin'in ise hem yapılan bireysel görüşmelerinde hem de grup çalışması oturumlarındaki gözlemlere dayanarak gözlerini kapatmaktan rahatsız olmuş olabileceği düşünülmüştür. Gözlerini kapatmadan düşünmesi için fırsat verilmiştir ancak isteksiz olmuştur. Çalışma sonlanmadan, birinci saat dolduğunda Hatun, Melda ve Aylin oturumdan ayrılmak istemişlerdir. Kendileri teşvik edilse de Hatun ve Aylin'in kararlı olması nedeniyle çıkmalarına izin verilmiştir. Ancak Melda'nın kurumdan ayrılıyor olması sebebiyle bir süre daha kalması rica edilmiştir. Çalışmanın bölünmemesi için tüm mektupların bitmesi beklenmiş, ardından değerlendirmeye geçilmeden Melda'nın sıkıntı içinde olduğu anlaşıldığı için kendisinden çalışmayı ve kendisini değerlendirmesi, ardından da diğer katılımcılardan onun için dileklerinin alınması ve uzmanın geri bildirimi ile Melda'nın da çıkabileceği söylenmiştir. Melda'nın kurumdan ayrılmak konusunda isteksiz olduğu ailesinin zorlaması ile eve döndüğü düşünülmüştür. Oturum sonrası yapılan bireysel görüşme sırasında da kendisinden bu düşüncüyü destekleyen bilgiler alınmıştır.

Kurumdan ayrılacak olan bir diğer katılımcı Hayriye oturumda son derece enerjik, neşeli ve konuşkan olmuş, diğer arkadaşlarını güldürmüştür. Uzman ile görüşmeye devam etme talebi uygun olamayabileceği yönünde yanıtlanmıştır. Oturum sonunda, oturum sırasında kullandığı kalemin kendisinde kalıp kalamayacağını sormuş, kalabileceği söylenmiştir. Hayriye gülümseyerek teşekkür etmiştir. Bu süreçle ilgili kendisinde bir hatıra kalmasını istemiştir.

Elif'in bireysel görüşme sırasında açıkladığı, kimseyle paylaşmadığını söylediği ve oturumlarda da hiç bahsetmediği kuruma başvurusuna neden olan olay olan üvey babası tarafından tecavüze uğramış olduğu, eve ve o kişilerin yanına dönecek olması nedeniyle oturum sonrası yapılan bireysel görüşmede Elif'e bu konu sorulmuştur. Elif'in üvey babası (aynı zamanda eski kayınpederi) tarafından tecavüze uğradığını annesi ile paylaştığı annesinin Elif'in yanında yer aldığı ve Elif'in eve döndüğünde annesi ve çocuklarıyla yaşayacağı, annenin üvey baba ile resmi nikahının olmadığı, dini nikahın sonlandırılarak ayrılacakları anlaşılmıştır.

Pelin geçmişe mektup etkinliğinde, mektubuna anne ve babasının öldüğünü yazmıştır, bunu okuduğu sırada ağlamaya başlamıştır. Anne ve babası ile olumsuz ilişkilerinin olduğunu ilk bireysel görüşme sırasında paylaşmıştır. İkinci oturum sonrası yazdığı ilk değerlendirme notunda, tekrar bireysel görüşme yapma talebini iletmış ancak koşullar nedeniyle henüz

gerçekleştirilememiştir. Bu oturumdan sonra da kendisi için bir mektup talebi olmuştur. Mektubun yazılacağına dair söz verilmiştir.

Irmak neşeli ve daha katılımcı olmuştur. Arkadaşlarını da neşelendirmiştir. Sakine kendini daha fazla açmıştır, konuşma isteği artmıştır ve daha çok gülümsemeye başlamıştır. Ferda'nın diğer katılımcılara göre daha çekingen olma hali devam etmiştir, mektubunu okumak istememiştir. Yine de her oturumda git gide daha konuşkan olduğu ve gruptaki görüşmelere katıldığı gözlemlenmektedir.

Sevgi ise, kuruma gidildiğinde uzmanın yanına gelerek oturuma katılmak istemediğini söylemiştir. Sessiz bir alana geçilerek nedeni anlaşılmalı çalışıldığında bir alt yapısının olmadığı anlaşılmıştır. Biraz teşvik edildiğinde katılması sağlanmıştır. Oturum sırasında çekingen hali devam etmekle birlikte hiçbir teşvik gerekmeden kendisi söz alarak mektubunu paylaşmıştır.

Oturum sırasında Hatun ve Irmak'ın kurum sonrası yaşantılarıyla ilgili endişeleri gündeme gelmiştir ve bunlar birlikte ele alınarak değerlendirilmiştir. Kurumdaki son günleri olan Melda ve Hayriye'nin de yeni başlayacak yaşantılarıyla ilgili endişeleri gündeme gelmiştir, bunlar hep birlikte ele alınmıştır.

Ayrılacak olan katılımcılara çalışmanın kendilerine katkı sağladığını düşünüp düşünmediği sorulduğunda çalışmada yer almış olmakla ilgili Melda *“iyi geldi”* ifadesini kullanırken dertlerini paylaşabildikleri için teşekkür etmiştir ve *“bize güç verdiniz”* *“kuvvet verdiniz”* ifadelerini kullanmıştır. Elif çalışmada yer almakla ilgili mutlu olduğunu, rahatladığını, gelecekle ilgili düşüncelerini gözden geçirdiğini kendisi için iyi olduğunu söylemiştir. Hayriye uzmanla iletişimini sürdürmek istemiştir. Çalışmada yer almakla ilgili iyi hissettiğini ve hayal kurabildiğini söylemiştir. Genel olarak geribildirimler iyi hissetmek, rahatlamak, daha güçlü hissetmek ve minnettarlık duygularıyla ilgili olmuştur. Oturumun sonunda Sakine kendisine sorulmadan kendisiyle ilgili olarak da çalışmaya katılmasından sonra fark ettiği olumlu değişimleri paylaşmıştır. Paylaşımı; çalışmaya katıldıktan sonra kendisini daha iyi hissetmesini, enerjik olmasını, daha güler yüzlü ve sıcakkanlı olmasını, motive olmasını içermektedir. Bu, yürütülmekte olan çalışmayla ilgili motivasyona katkı sağlamıştır.

Altıncı oturumda değişim için motivasyon sağlamak amacıyla, katılımcıların gelecekte nerede olduklarını hayal ederek şimdiki zamanda kendilerine mektup yazmaları hedeflenmiştir. Melda, Hatun ve Aylin mektup yazmak istememişlerdir. Konuşmaları için söz

verildiğinde de önceki oturumların aksine negatif bir tutumda oldukları gözlenmiş ve oturum sonlanmadan oturumdan ayrılmak istemişlerdir. Melda'nın kurumdan ayrılmayla ilgili sürecinin buna neden olduğu anlaşılmıştır. Aylin ve Hatun'un tutumunun nedeni ise bir sonraki oturumdan önce yapılan görüşmede anlaşılmıştır. Bu nedenlerle bu üç katılımcıyla istenen hedefe ulaşamamıştır. Ancak diğer yedi katılımcıyla gerçekleştirilen etkinlik oturumun hedefine ulaşmıştır. Gelecekte nasıl bir hayat sürdürdüklerini düşünerek paylaşmışlardır. Gelecekte kendilerine yazdıkları mektuplarda; *“Sabırlı ol”, “Umutunu yitirme”, “Sen kazanacaksın”, “Çabala”, “Sen güçlü bir kadınsın”, “Umutla bak”, “Her şey düzelecek” “Kendini üzme artık”, “Güçlü ol”, “Tek başına ayakta dur”, “Seni, o zamanlarımı hiç unutmadım, ders olarak hatırlıyorum.”* ifadelerine yer vermişlerdir.

Yedinci Oturum:

Yedinci oturumun amacı sığınmaevi süreci sonrası yaşanabilecek zorluklara hazırlıklı olmaktır. Bu amaçla oturumda kadınların kurumdan ayrıldıktan sonra ne yapmayı düşündükleri, planlarının olup olmadığı konusunun birlikte ele alınarak farklı yönleriyle değerlendirme yapılması hedeflenmiştir.

Oturumun yapıldığı alanda personel çalışmakta olduğu için oturum 10 dakika geç başlatılmıştır. Geç başlaması sebebiyle de aynı süre kadar geç bitirilmiştir.

Oturuma başlamadan önce yemekhanedeki temizliğin bitmesinin beklendiği sırada, çalışmada yer almayan kadınlardan birinin dışarıdaki işi nedeniyle bebeğine grup katılımcılarından Sevgi'nin bakacağı tesadüfen öğrenilmiştir. Başka bir kadının bakıp bakamayacağı sorulduğunda personel, işinin çok kısa olduğunu belirtmiştir.

Oturum öncesinde gerekli sandalye düzeni sağlanmış ve müzik eşliğinde katılımcılar karşılanmıştır. Bir önceki oturumda, oturumdan erken ayrılmış olan Hatun ve Aylin oturuma en erken gelen katılımcılar olmuştur. Aylin o anda olmayanların gelip gelmeyeceğiyle ilgili bilgi vermiştir. Ferda'nın karnının ağrıdığını gelemeyeceğini, Irmak'ın çocuğunu bırakmaya gittiğini geleceğini, Sevgi'nin gelemeyeceğini Nejla'nın (bebeği nedeniyle çalışmaya sadece 1 oturum katılıp ayrılan kadın) bebeğine baktığını söylediğinde Sevgi'nin durumunun öğrenildiği 10 dakika gecikeceğinin sanıldığı söylenmiştir. Aylin *“Yok bebeği bırakamaz, gelmesin zaten o.”* yanıtını vermiştir. Neden öyle dediği sorulduğunda bir önceki oturumdan Hatunla birlikte bu nedenle erken ayrıldıklarını söylemiştir. Sevgi'nin oturumda konuşulanları oda arkadaşı Nejla'ya aktarıyor olmasından şüphe ettiği anlaşılmıştır. Kendilerine bakarak yanındakilerle konuşup güleştüklerini, Sevgi'yi birkaç kez kapı dinlerken de yakaladığını

ifade etmiştir. Bunları söylerken Hatun da Aylin’in ifadelerini onaylar nitelikte jest ve ifadeler kullanmıştır. O sırada diğer katılımcılar tamamlandığı için konu daha sonra açılmak üzere kapatılmıştır. Konunun grup içinde konuşulup konuşulamayacağı konusunda kendilerinden izin alınmıştır.

Tüm katılımcılar geldiğinde son oturumdan bu tarafa neler yaptıkları ve nasıl oldukları ile ilgili konuşularak oturum başlatılmıştır. İyi olduklarını, koşuşturmacayla geçtiğini, iki gün boyunca yoğun olarak maske dikimiyle uğraştıklarını, diktikleri maskeleri hem kendilerinin kullandıklarını hem de ilk adıma gönderildiğini belirtmişlerdir. Özellikle Aylin’in tüm gün makine başında durduğu için çok yorulduğunu söylemişlerdir. Pazartesi Salı maske dikimiyle meşgul oldukları, çarşamba günü her kattan seçilen kadınların, diğerleri için market alışverişine gittiği ve aylık alışveriş yaptıkları bilgisi alınmıştır. Aylin ve Irmak’ın alışverişe gidenler arasında olduğu anlaşılmıştır, alışverişe gitmenin onlar için nasıl olduğu sorulduğunda Aylin hem iyi hem de kötü olduğunu belirtmiştir. Herkesin ihtiyaçlarını almak için koşuşturduklarını, kendi ihtiyaçları için zaman kalmadığını buna rağmen “o yanlış” “şunu almamışsınız” “bu küçük” “bu büyük” gibi tartışmaların olduğundan bahsetmiştir. Herkese alışverişe gitmek için izin verilmediği, her daireden iki kişinin gittiği anlaşılmıştır. Sakine kendi dairelerinden bir kişinin gittiğini söylerken, Hatun iyi ki gitmemişim diye düşündüğünü çünkü Aylin ve Irmak’ın bir ara “delirdiğini” söylemiştir ve gülüşmüşlerdir. İki market arasında gidip geldikleri, yoruldukları ve istedikleri şeyleri de alamadıkları anlaşılmıştır. Markete gitmekle ilgili yaşadıklarını heyecanla anlatmışlardır, Hatun da gözlemlediklerini, alışverişten gelenlerin durumunu anlattığında gülüşmeler olmuştur. O sırada kapı çalmış ve Ferda gelmiştir, oturuma 5 dakika sonra katılmış olmuştur.

Ferda “Karnım ağrıyordu da biraz, o yüzden gelmek istemedim sonra da gelmeden duramadım.” dediğinde uzman, Ferda’ya bir tarafında ısıtıcı olan yanındaki sandalyeyi göstererek “hoş geldiniz” demiştir. Son oturumdan bu tarafa nasıl olduğu sorulduğunda “daha iyiyim” yanıtını vermiştir. Son oturumdan bu tarafa neler yaptığı sorulduğunda değişen bir şeyin olmadığını belirtmiştir. Ferda oturumlarda diğer katılımcılara göre daha az paylaşımda bulunsa da çalışmaya devam etmekle ilgili motivasyonunu her fırsatta dile getirdiği gibi, hasta olmasına rağmen katılarak da bunu göstermiştir.

Kadınların market alışverişini ve maske dikimini heyecanla anlatmaları, gülüşmeleri anlatırken ki yüz ifadeleri kurumda kadınlar için uğraşıya duyulan ihtiyacı işaret etmektedir. Sakine’nin “Çocukları okula gönderdik, aşağıda maske diktik. Onunla uğraşınca biraz vakit geçti. Bir şeylerle uğraştın mı vakit geçiyor ama hiçbir şeyle uğraşmadın mı vakit geçmiyor,

iki gün boyunca vaktin nasıl geçtiğini anlamadık. Telefonla görüştük.” paylaşımı da bu düşüncüyü desteklemiştir. El sanatlarıyla ilgili bir şey yapılıp yapılmadığı sorulduğunda daha önce olduğu ancak şu anda yapılan bir çalışma olmadığı anlaşılmıştır. Kurumun yapısı ile ilgili yaşadıkları sorunları anlatırken Sakine verdiği bir örnekle yaşadığı zorluğu dile getirmiştir:

“Onlarca insan var çocuklar, onları da düşünmek zorundayız ve bizim katta herkesin burnu tıkalı, çocuk büyük hepimizin. Dün limon aldırıldım bugün nane limon kaynatıp içeriz diye. Nane limon kaynatacağız onun için bile izin alıyoruz (gülüyor), alerjisi olabilir diye, dedim kaynatırız içen içer içmeyen içmez. “Yok” diyorlar. Üç gündür söylüyorum değil mi Irmak en sonunda bugün yaptıracağız Allah’ın izniyle.”

Melda’dan haber alıp almadıkları sorulduğunda Aylin ve Hatun aradıklarını ancak telefonun kapalı olduğunu, merak ettiklerini söylemişlerdir. Ardından oturum öncesi Aylin’in bahsettiği konu gündeme getirilmiştir. Aylin ve Hatun, Sevgi’den rahatsızlıklarını dile getirmiştir. Arkadaşları ile kendilerine bakarak konuştuğunu, güldüklerini, kendileri hakkında konuştuğunu belirtmiştir. Aylin danışmanı ile görüşüp odasını değiştirdiğini dile getirmiştir. Aylin, ayrılan katılımcılardan Elif ve Hayriye’ye de güvenmediklerini eklemiştir. Ancak ikinci oturumda güven ve gizlilik konusunda konuşulduktan sonra bir sorun yaşanmadığı kendisine hatırlatıldığında da onaylamıştır. Diğer katılımcıların bu konuda bir sıkıntı yaşamadığı anlaşılmıştır. Ferda, Sevgi için “*zaten odasından çıkmıyor*” derken, Sakine “*Ben hiçbir şeyini görmedim*” ifadesini kullanmıştır. Irmak ve Pelin sessiz kalmıştır. Aylin Sevgi’nin iki arkadaşına her şeyi anlattığını, dinlediğini, bilmesinin mümkün olmadığı şeyleri bildiğini fark ettiğini söylemiştir. Oturumda konuşulanları anlattığı ile ilgili neye şahit oldukları net bir şekilde sorulduğunda oturumdan çıktıktan sonra bir kadının ne konuşuyorsunuz diye sorduğu kendisinin anlatmadığı zaman geçtikçe Sevgi’nin Aylin odadan çıktıktan sonra girdiği, sesini duyduğu ama kendisi içeri girdiğinde sustuğu gibi net olmayan yanıtlar vermeye devam etmiştir. Pelin’in de sorusuyla bu net olmayan konunun da ilk oturum sonrası yaşandığı anlaşılmıştır. İlk oturumda kuralların öneminin net anlaşılmamış olabilir düşüncesiyle ikinci oturumda bunun konuşulduğu yönünde açıklama yapılmaya çalışırken Aylin heyecanlı bir şekilde söze girerek yine de inanmadığını ilk kabulde de hep kapılarını dinlediğini anlatmaya devam etmeye çalışmıştır. Hatun da “*aynı masada oturup gülüyorlardı, bize bakıp konuşuyorlardı*” gibi yanıtlar vererek Aylin’i desteklemiştir. Aylin yasak olan bir şeyi yaptığını da fark ettiğini bir kez daha görürse yönetime söyleyeceğini ifade etmiştir. Kurumun kurallarından birini ihlal etmiş olabileceği, kişiliğinde beğenmediği özelliğinin olabileceği, anlaşılamayabilecekleri belirtilmiştir. Oturumda konuşulanların aktarılmasının ise grubun yapısını bozacağı, çalışmanın kurallarına aykırı olduğu açıklayarak bununla ilgili bir

duruma şahit olmadıklarının anlaşıldığı söylenmiştir. Aylin olmadığını söyleyerek rahatsızlık duyduğu şeyleri anlatmaya devam etme eğiliminde olmuştur. Arkadaşı ile kendi sırrını paylaşıyor olabileceğini söylenmiştir. Aylin Sevgi'nin arkadaşı ile ilgili yaşadığı tartışmayı anlatma çabasında olmuştur. Tekrar; kişilik olarak onlara uymayan bir yapısı olabileceği, beğenmedikleri özelliklerinin olabileceği ama bunun yürütülen çalışmayı etkilemeyeceği, somut olarak herhangi bir katılımcının oturumlarda konuşulan bir şeyi aktardığına dair bir şey yoksa bununla ilgili herhangi bir şey yapılmayacağı, kural ihlali ile ilgili somut bir durum olursa bunun konuşulup değerlendirilebileceği açıklanmıştır. Aylin *“Söylemiyor bizim burada konuştuğumuzu çünkü siz burada bizi tembihlemiştiniz o yüzden direkt söyleyemiyor, çünkü size söyleyeceğimi bildiği için ağzını açmıyor.”* ifadesini kullanmıştır. Uzman diğer katılımcılara söylemek istedikleri bir şey olup olmadığını sormuştur. Sakine bir şey görmediğini dile getirmiştir. Bir başka kadınla sorun yaşadığını, odasını ayırdığını ama çoğu arkadaşının bunu bilmediğini başka türlü kurumda kalmanın çok zor olduğunu düşündüğünü dile getirmiştir. Hatun ve Aylin'e altıncı oturumdan bu nedenle mi erken çıktıkları sorulduğunda her ikisinin de bu nedenle çıktığı anlaşılmıştır. Oturumdan bir önceki gün kendilerine bakıp güldüklerini düşündükleri için Sevgi'nin oturumda konuşulanları anlattığı yönünde yorumladıkları, güven sorunu yaşadıkları ancak somut bir durumun olmadığı anlaşılmıştır. O gün söylemek isteyip söylemedikleri bir şey olduysa bu oturumda paylaşabilecekleri söylendiğinde Hatun o gün içini dökmek istediğini ama konuşmadığını bugün konuşabileceğini söylemiştir. Ardından oturumun gündemine geçilmiştir.

Bu oturumda kurumdan çıktıktan sonra ne gibi zorluklarla karşılaşılabilineceğine hazırlıklı olmak adına bu konuda konuşma önerisinde bulunulmuştur. *“Buradan çıktıktan sonra neler yaşayabiliriz?”* sorusunu sorarak zihinlerinde canlandırmanın kendilerini hazırlamak anlamında iyi olabileceği söylenmiştir. Kurumdan ayrıldıktan sonraki hayatları ile ilgili düşüncelerinin, planlarının olup olmadığı sorulmuştur. Herkes farklı zamanlarda kuruma geldiğinden plan yapma konusunun bazıları için erken olabileceği ama düşünmekte sakıncanın olmadığını eklenmiştir. Yaşanabilecek zorluklara hazırlıklı olmak anlamında bunları konuşabilecekleri açıklanarak bunlarla ilgili düşünen, plan yapan, grupla paylaşmak isteyen olup olmadığı sorulmuştur.

Sakine iş bulma zorluğu yaşayacaklarını düşündüğünü belirtmiştir. Ne internetin ne telefonun olduğunu söyleyerek kurum kuralları ve koşulları ile ilgili çocukların eğitimi hakkında yaşadığı güncel sorununa da değinmiştir. Kurumda iki bilgisayar olduğu anlaşılmıştır. Sığınmaevinde öğretmenin olmasının avantaj olabileceği, gerektiğinde ona danışabilecekleri söylendiğinde Sakine onaylamıştır.

Irmak ise öğretmen tarafından anlaşılmadığını hissettiğini şu cümlelerle dile getirmiştir:

“Dışarıda olsa çocuğumun öğretmenini arayarak ya da mesaj yoluyla ulaşabilirim ve nazıkçe bir cevap alabilirim ama burada hiç nazık bir cevap alamıyorum. Terslenip gönderiliyorum. Kendimi çok kötü hissediyorum bu Hocanın yanında. Kendini bizim yerimize koymuyor. Kendisi nasılsa bizim de öyle olmamızı istiyor. O psikolojide nasıl desem onun gibi titiz olmamızı istiyor.” Bu ifadeleriyle kurum personeliyle ilgili yaşadığı sorunu dile getirmiştir. Sakine öğretmenin biraz otoriter olduğunu söyleyerek Irmak’ı desteklemiştir. Irmak çocuklarına karşı çok baskıcı olduğunu verdiği eğitime bir şey demediğini ancak kendilerine karşı biraz sert geldiğini ifade etmiştir. Sakine’ye *“muhtemelen sana öyle gelmiyordur sen fazla yüz yüze gelmedin”* dediğinde Sakine büyük kızı ile ilgili konuştuğunda öğretmenin çok güzel konuştuğunu belirtmiştir. Öğretmene sormak istediklerini sormaları yönünde desteklendiklerinde Irmak yukarı çıkmanın yasak olduğunu, önce aşağıya söylediklerini sonra onların müsait olunca aradıklarını, o müsait olup çağırdığında ya kendisinin unutacağını ya da çağırdığında çok geç olacağını ifade etmiştir. Hemen çıkmaları gerektiği zamanların olduğunu ya da merdivende görüp bir şey sormak isteseler hızlı hızlı cevap verip aşağıya indiğini, sakince zaman ayırmadığını, anlamadıklarını belirtmiştir. Meslek elemanlarıyla arzu ettikleri ölçüde iletişim kurmadıkları anlaşılmıştır. *“Bazen doktora gittiğimizde benzer şeyler yaşarız”* denildiğinde Irmak anlaşıldığını hissetmiş ve verdiği yanıtla katılımcılar arasında gülüşmeler yaşanmıştır:

“Evet aynen derdini anlatmadan ilaç yazar ya, güzel ifade ettiniz aynı o şekilde. Sen derdini anlatmadan doktor reçete yazıp gönderiyor. Sana ilacı nasıl kullanacağını anlatmadığı için yanlış kullanıyorsun. Sonra fırça yiyorsun, niye yanlış kullandın diye e sen güzel anlatmadın ki. Öyle gerçekten şu an çok güzel oturdu ifade edemiyordum şu an çok güzel ifade ettim kendimi” (gülüşmektedirler). Nihat (en büyük çocuğu) *şimdi dördüncü sınıfa gidiyor. 4 yıl geçmiş aradan ona öğrettiğim şeyleri bende onunla beraber öğrendim nasıl öğretilir nasıl yapılır ödevleri nasıl okutulur, hoca bize söylüyordu “şöyle yapın, hecelere ayırın”, püf nokta veriyordu. Ama şimdi aradan zaman geçti ben nasıl öğreteceğimi unuttum Nihat’ın 4. sınıf dersleriyle uğraşıyorum, ufakta bire başladı ama Hoca (kurumdaki öğretmen) demiyor şöyle çalıştır böyle çalıştır. Ne bileyim “şu kadar zaman okut” demiyor, “çocuğun ödevi budur” diyor geçiyor gidiyor.”* ifadeleriyle yaşadığı sorunları anlatmaya devam etmiştir. Okuldaki öğretmenle iletişim kurmanın mümkün olmadığının düşünüldüğü söylediğinde Sakine bununla ilgili bir anısını gülererek anlatmıştır. Sadece ilk gün için çocuğunu okula gönderirken *“Hocam ders programıyla ödevlerini not yazarsanız sevinirim”* diye bir not yazdığını kurumdaki öğretmenin bunu öğrendiğini ve kendisini uyardığını bir şey varsa ona

söylemesi gerektiğini söylediğini aktarmıştır. Okuldaki öğretmen “*ritmik saymaları mutlaka ezberletin*” diye cevap yazmıştır. Mesaj uygulamasından mesajlara bakamadığı için öğretmenin zaten anlamış olabileceğini düşünmektedir. Kızının öğrenmesi ile ilgili sıkıntılardan, yaşadığı zorluklardan bahsetmiştir. Kurumdaki öğretmen ile konu hakkında konuştuklarından bahsetmiştir. Salgın hastalık nedeniyle eğitimin çok etkilendiğinden maddi durumu iyi olanların özel öğretmen tuttuklarından ama kendisinin böyle bir imkanının hiç olmayacağından bahsetmiştir. İş bulmanın zor olabileceğini söylediği hatırlatılarak başka ne gibi zorluklar olabileceği sorulduğunda kiraların yüksekliğini söylemiştir. İş bulduğunda ödeyebilecek gücü olabileceği söylenerek daha önce deneyimi olup olmadığı sorulmuştur. Evlenmeden önce çalıştığını sonra eşinin izin vermediğini söylemiştir. Göçmenler nedeniyle de iş bulmanın daha zor olduğunu düşünmektedir.

Irmak ise aile baskısı ve çevre baskısının karşılıklarına çıkabileceğini söylemiştir. Eşi ile karşılaşmaktan korktuğunu bu nedenle aslında kök ailesinin yanına dönmek istemediğini ancak çocuklara bakabilmeleri için kök ailenin yanına gitmesi gerektiğini, evde çocukları yalnız bırakamayacağını belirtmiştir. Bu aşamada okul ve çalışma saatlerinin denk getirilip getirilemeyeceği ile ilgili düşünmesi sağlanmıştır. Çevre baskısı için “*Niye evden çıktın*”, “*niye ayrıldın*”, “*çocukları geri ver*” “*kendi başına ayaklarının üstünde dur.*” örneklerini vermiştir. İçinde bulunduğu sosyokültürel yapıda çocuğun erkeğin çocuğu sayıldığı, kadınının sayılmadığı bu nedenle de çevresinden “*sen niye bakıyorsun onun çocukları, ver*” gibi şeyler duyacağını düşündüğünü dile getirmiştir. Bakış açısını “*Sen bakacak büyüteceksin, büyüdükları zaman da babası gelip alacak ya da çocuklar gidecek. Sen niye para harcayasın, niye emek veresin onlara, niye eziyetini sen çekesin?*” şeklinde açıklamıştır. Sakine kendi ailesinin de bu bakış açısına sahip olduğunu, kurumda kaldığı süreçte de ailesinin “*soyadımızı bile taşımıyor bizim soyumuzdan değiller*” dediğini paylaşmıştır. Irmak çevrelerinin böyle düşünmesine rağmen kök ailesinden henüz bu yönde bir şey duymadığını ancak bu ekonomik zorluklarda ne kadar süre kabul ederler bilmediğini ifade etmiştir. Irmak’ın çevresinin düşüncesine rağmen kendisinin öyle düşünmediği ve bunun için mücadele verdiği hatırlatıldığında izin vermeyeceğini sorulardan bıktığını evliliğinde de 10 tane sorunun hep sorulduğunu hep cevap verdiğini “*artık yettiğini*” ifade etmiştir. Eşinin “*Beni seviyor musun?*” “*Ben size bakıyor muyum?*” “*Mutlu musun?*” gibi sorular sorduğunu, Irmak’ın ise yalan söylemek zorunda kaldığını, sessiz kaldığında “*tamam sen beni sevmiyorsun*” “*o zaman çık git sen ölümü, hak ediyorsun*” dediğini anlatmıştır. Yaşadığı can güvenliği riskini ve korkusunu açıkça ifade etmiştir. Kadına ölümü hak ettiğinin söylenmesi önceki oturumlarda Hatun’un şiddet öyküsünde de görülmüştür.

“Can sıkıcı şeyler. İstemeye istemeye cevap verdim, mecburen. Çünkü kendimi düşünmek zorundayım, benim ona hayır demem benim canıma mal olabilir. Seni sevmiyorum dediğim an onun o sinirle ne yapacağını bilmiyorum. Hep yıllarca bu yalanı söylemek zorunda kaldım. Şimdi bile bana bir soru sorulsa korkarak cevap veriyorum. Ya cevap vermiyorum ya da korkarak yalan söylüyorum. Çünkü bana o korkuyu aşıladı.” Eşi ile ilişkisinde yaşadığı korkunun diğer ilişkilerine de yansıdığını birisi bir soru sorduğunda yanlış anlayıp anlamayacağından, sinirlenip sinirlenmeyeceğinden korktuğunu ifade etmiştir. Kendinden emin olamadığını, emin olduğu konularda bile tereddüt ettiğini, 10 yıl boyunca yaşadıklarının üstünde yük olduğunu geçip geçmeyeceğini bilmediğini belirtmiştir. Bu sürecin kendine olan güvenini zedelediğinin farkındadır. Unutkanlığının hayatını nasıl etkilediğinden bahsetmiştir ve bunu kendisine engel olarak gördüğü anlaşılmıştır. Unutkanlık konusunda doktora başvurmasının yararlı olabileceği ile ilgili konuşulmuştur.

Aylin de Irmak gibi kocasından yani şiddeti uygulayandan *“sanki kurtulamayacakmışım”* gibi hissettiğini ifade etmiştir. Aylin iş bulma konusunda kendisine güvenmektedir. Kök ailesinden destek almaktadır ve onların yanına giderek yaşadığı şehri değiştirme planı vardır. Ancak eşi, kök ailesinin yaşadığı şehri bildiği için ve eşinin de o şehirli olması nedeniyle dönebileceğini ve kendisini bulabileceğini düşünmektedir. Aylin ailesi ile iletişim halindedir ancak eşi şu anda ailesinin Aylin’le konuşmadığını sanmaktadır. Aylin eşinin, Aylin’in babasını arayarak Aylin’i sevdiğini söylediğini, ilişkilerinin düzelmesine yardım etmelerini istediğini bilmektedir. Eşi işi bırakarak Aylin’i takip etmekte ve aramaktadır. Aylin korkusunu, eşinin ne yapacağını bilmediğini ifade etmiştir. *“Peşimi bırakmayacak diye düşünüyorum.” “Çocuklarımı da bu yüzden alamadım. Hani çocuklarımı alsaydım şu an daha çok üstüme gelirdi daha çok bunalırdım.”* ifadelerini kullanmıştır. Aylin kendini tehlikede hissetmektedir, Hatun gibi Aylin de şiddetten kurtulmak için çocuklarını bırakarak kendi ifadeleriyle *“kaçmak”* zorunda kalmıştır. *“Şimdi mahkeme olacak çocukları da oraya getirecek hani görsün dayanamasın dönsün diye. Hep çocukları kullandılar, şimdi yine onları kullanacaklar.”* Çocukların, Aylin’i eve dönmeye zorlamak amacıyla kullanılacağından emindir çünkü buna benzer şeyleri daha önce de yaşamıştır. Boşanma sonuçlanmadan ailesinin yanına dönemeyeceğini yoksa eşinin hepsini rahatsız edeceğini düşünmektedir. Mahkeme süreciyle ilgili sorular yönelttiğinde Aylin’in de kurum kuralları ve kurum personeli ile ilgili yaşadığı rahatsızlıklar ortaya çıkmıştır. Davanın açıldığını ancak duruşmanın ne zaman olduğunu bilmediği anlaşılmıştır. Telefon kullanamadıkları için avukatını arayamadığını bir kez görüşmeye gittiğini onda da kurumdan bir personelle gittiğini ve personelin yanlarından ayrılmadığını bundan rahatsız olduğunu belirtmiştir. Bu rahatsızlığını dile getirip getirmediği sorulduğunda *“Bunu yukarıya söylemedim sadece bir*

güvenlikle konuştum “böyle mi oluyor?” diye sordum.” yanıtını vermiştir. Burada “yukarıya” dediği yer sosyal servisin ve idarenin olduğu kattır. Kendisiyle ilgilenen meslek elemanıya bunu konuşması konusunda yönlendirilmiştir.

“Avukatımla kendim görüşmek istiyorum mesela hep baskı altında anlatmak var bide mesela sizle konuştuk öyle rahat rahat anlatmak var. Ama bana o gün öyle yapıldı. Ben avukatıma ne rahat rahat bir soru sorabildim belki bir şey derler diye ne de bir şey anlatabildim. Sadece olan birkaç şeyi diyebildim yarısını anlattım yarısını unuttum Irmak arkadaşımın dediği gibi. Sonradan aklıma geldi ama şu anda ne avukatımı arayıp konuşabiliyorum ne de görüşme talep edebiliyorum hiçbir şey yapamıyorum.” yanıtını vermiştir. Görüşme neden talep etmediği anlaşılmaya çalışıldığında, sadece avukatın istediği adresleri yazmak için izin aldığını ve yazdığını, daha sonra bir daha ne zaman görüşebileceğini sorduğunda kurumdan yanıt alamadığı anlaşılmıştır. Avukatıyla yalnız görüşme talebini iletilmesiyle ilgili konuşulmuştur. Aylin şikâyet ediyor gibi anlaşılmaktan korkmaktadır. Yanında olan kişinin kim olduğunun önemli olmadığı, talebinin yalnız görüşmekle ilgili olduğu, sıkıntısının kişiyle ilgili değil yanında üçüncü kişinin olmasıyla ilgili olduğu üzerinde durulmuştur. Avukatla tek kaldığında onları şikâyet edeceğini düşünmelerinden korktuğu için bir şey diyemediğini belirtmiştir. Konunun davasıyla ilgili olduğu hatırlatıldığında; konuşacağını, yeni görüşme talebinde bulunacağını söylemiştir. Ailesinin desteği ile ilgili bir sıkıntısı olmadığı üzerinde tekrar durulmuştur. Annesinin ve kardeşinin tekstil üzerine çalıştığını, iş bulmakta zorlanmayacağını, şu anda en zor aşamada olduğunu belirtmiştir.

Aylin önceki oturumlarda evliliğinden bahsederken “zindan hayatı”, “hapis” gibi ifadeler kullanmıştır. Yaşam öyküsü etkinliğinde de kendisini demir parmaklıklar ardında çizmiştir. Yedinci oturumda da özgürlüğe duyduğu özlemi şu sözlerle dile getirmiştir: “Sanki bundan kurtulduğum zaman kuşlar gibi özgür hissedeceğim kendimi. O kadar rahatlayacağım. O zaman bana hiçbir şey yapamaz diye düşünüyorum.”

Ferda konuşmak istediğini söylemiştir. Bu Ferda için önemli bir gelişmedir, çünkü bazen sorularla yönlendirilmeye çalışıldığında bile kısa cevaplarla konuşmasını sonlandırırken, beşinci oturumda olduğu gibi bu oturumda da kendi isteğiyle söz almıştır. Ayın sonunda süresinin dolacağını ve bulunduğu ilden ayrılmak istemediğini söylemiştir. Çocuklarıyla görüşemese de aynı şehirde oldukları için ve daha önce de başka bir şehirde hiç bulunmadığı için bunu istemiyor olabileceği düşünülmüştür. Yaşadığı kararsızlıklardan, belirsizliklerden ve kurumdan ayrılmayı istemediğinden bahsetmiştir. Kadın sığınmaevinde kaldığı sürede başka şehirde olması gerekse de kurum sonrası kuracağı hayatın nerede

olacağına kendisinin karar verebileceği üzerine konuşulmuştur. Ardından sığınmaevi süreci sonrası ne yapmak istediği sorulduğunda çalışmak istediğini, kendi ayaklarının üzerinde durmak istediğini, ev tutmak ve çocuklarıyla olmak istediğini belirtmiştir.

Pelin kendisi için ailesini engel olarak görmektedir ve artık onları hayatına almayacağını belirterek *“Kimse olmadığı sürece ayaklarımın üzerinde durabileceğime yüzde yüz inanıyorum, kuşku yok.”* ifadesini kullanmıştır. Kadın sığınmaevinde kaldığı süreçte para biriktirerek sonrasında ev tutup çalışmayı planlamaktadır. Nasıl bir işte çalışmak istediği, daha önceki deneyimleri ele alınmıştır. Bu sırada çalıştığı dönemde annesiyle yaşadığı sorunlar gündeme gelerek kazandığı parayı kendi ihtiyaçları doğrultusunda kullanamadığını, çalıştığı dönemde çarşaf giymesinin neden gösterilerek işten çıkarıldığını, oysa çalışma sırasında önlük giydiğini, çarşafı sadece işe gelip giderken giydiğini, çalışmadığı süreçte çalışması için annesi tarafından zorlanmasını ve hemen iş bulamayacağını söylediğinde annesinin *“o zaman babanın yanına git”* dediğini babasının yanına gitmesinin ise mümkün olmadığını, çözümü medreseye gitmekte bulduğunu ardından da evlenip boşandığını paylaşmıştır. Çalışmadığı süreçte annesinin yanında kalmasına izin vermemesi, çalışırken parasını alması daha önce paylaştığı duygusal şiddetin yanında ekonomik şiddetin varlığını da ortaya çıkarmıştır. Annesi ve üvey babası ile yaşadığı dönemle ilgili deneyimlerini paylaşırken *“Üvey babam da sürekli bazı şeylerin lafını yapıyordu “ben alıyorum” gibi. Annem de cebinden para çıkmasını diye boyun eğiyordu bana bir şey demesine. Ben de kendi ihtiyaçlarımı ayrı bir dolaba kendi yiyeceğimi alıyordum yani onların aldıklarından yemiyordum. Elektrik su falan ben ödüyordum.”*, işten çıkarılınca da annesinin *“madem çalışmıyorsun burası benim evim git”* ifadeleri maruz kaldığı duygusal ve ekonomik şiddeti göstermektedir. Kısa süreli sessizliğin ardından kurum sonrası yaşantısı ile ilgili iş bulma konusunda kendine inancı vurgulanmıştır. Ne gibi zorluklarla karşılaşabileceği hakkında ise giyimi nedeniyle yaşadığı toplumsal baskıdan bahsetmiştir. *“Kimle tanışsam çarşafı değilse nadir karışmıyor, çoğunluk neden giydiğimi soruyor, “normal kapansana” diyorlar. Biraz onda zorluk çekebilirim diye düşünüyorum.”* Çalışma sırasında önlük giydiği için işten çıkarılma sebebinin buna bağlı olmayabileceği ile ilgili konuşulmuştur. Bazı iş yerlerinin belirli aralıklarla işçi çıkardığı daha önce gündeme gelmiştir. Pelin onaylamıştır.

Hatun sürecin uzunluğunun farkında olduğunu yeni bir hayat kurmak zorunda olduğunu ve amacının çalışarak çocuklarını yanına almak olduğunu söylemiştir. Çocuklarının varlığından güç aldığı görülmüştür.

“Ailem tarafından tehdit edildiğim için ani bir kararla geldim. Buraya zaten bir amaçla geldim zaten bu yola çıktığınız zaman mecbursunuz tek başınıza mücadele etmeye, ayakta kalmaya ama bazen kendi kendime düşünüyorum acaba yapabilir miyim bunları başarabilir miyim diye. Bazen de düşünüyorum neden yapamayasın ki, yola çıktın senin umudun var, arkada iki çocuk var. Ne olursa olsun onlar için mücadele etmek istiyorum.”

Hatun’un sahip olduğu motivasyonu paylaşması diğer katılımcılar için de önemlidir.

“Bu yola çıktıysam mecburen mücadele edeceksin. Benim hayalim çektiklerimi arkada bırakmak, çalışmak didinmek inşallah yapabilirim. Çocuklarımı yanıma almak, biliyorum süreç uzun ama ne yapacaksın, mücadele etmen lazım.”

“Hedeflerim var tabi ki, çalışmak ayakta durmak çocuklarımı yanıma almak, ne iş önüme gelse yaparım zaten hayır demem, mecburum çünkü yapmaya. Ev kiralari dedikleri gibiye bütçeme göre bir yer tutarım, bir şeyleri kısarım, yaparım. Hep konukevinde kalacak değilim, sonu yoktur mecburen ayakta durmak zorundayım.”

Bunları gerçekleştirirken karşılaşılabileceği zorluklar sorulduğuna hedefine ulaşmadaki yaşanabilecek zorlukların farkında olduğu görülmüştür. Bununla birlikte pes etmemek gerektiğiyle ilgili paylaşımı önemlidir ve motivasyon içermektedir. Güçlü olmaya, mücadele etmeye, başarıya vurgu yapmıştır. İş bulurken yaşayabileceği zorlukların da farkında olduğu görülmüştür. Bu sırada oturumun süresi bitmediği halde çocuğu olan katılımcıların çocuğu gönderilmiştir. İlgili birimle iletişime geçilmiştir.

Herkes karşılaşılabileceğini düşündüğü zorluklardan bahsettikten sonra, katılımcılara diğerlerini dinlerken “bu konuda ben de zorlanabilirim” ya da arkadaşının söylediği çözümle “evet ben de bunun üstesinden bu şekilde gelebilirim” diye düşündükleri bir şey olup olmadığı sorulmuştur. Bir süre düşünmüşlerdir. O sırada Irmak’ın çocuğu ile ilgili bir bölünme daha yaşanmış, uzman dışında gelişen bu bölünmeler için özür dilenmiştir. Hatun kurumda kalmakta olan çocuklar için üzüldüğünü belirterek onlar için olumsuz olan koşullara vurgu yapmıştır.

Ardından katılımcılardan, oturumla ilgili olumlu veya olumsuz olabilecek düşüncelerini aktarmaları istenmiştir. Pelin’in “Ben ilk başlara göre kendimi daha iyi ve çok fazla güçlü hissediyorum. Özgüven kazandım. Ben mutlu hissediyorum yani.”, Hatun “Ben konuşmaların ardından kendimi daha güçlü hissediyorum, başaracağımı biliyorum” paylaşımlarında katılımcıların daha güçlü hissettiklerini söylemeleri çalışmanın amacına ulaşma yönünde

önemli bir geri bildirimdir. Hatun'un *"Eskisinden çok şimdiki halim daha güzel, daha pozitif. Her konuştuğumuz zaman benim de yapacak insanlardan bir eksikim yok ben neden yapamayayım, mücadele edeceğim diye düşünüyorum. Mücadele et ki kazan yani bundan sonra bizim için mücadele başlıyor"* *"Dışarıda çalışan insanlardan bizim ne eksikimiz var tek çaremiz mücadele etmek ki istediklerimizi alalım. Burada konuştuklarımızın gerçekten çok katkısı oluyor. Benim için gayet güzel."* ifadeleri başkaları yapabiliyorsa ben de çabalayarak yapabilirim inancı için güzel örneklerdir. Bu paylaşımların diğer katılımcılar için de motivasyon içerdiği belirtilmiştir. Aylin *"Ben de iyiyim keşke bu terapi altı ay olsa, haftada iki gün yani bugünü ipe çekiyoruz. Saat geldi diye alarm çalmış gibi toplanıyoruz hemen."* paylaşımıyla çalışmayla ilgili olumlu geri bildirimde bulunmuştur. Uzman kendisinin de istekle geldiğini ancak bazen yemekhanede henüz temizlik bitmemiş olduğu için biraz bekletmesinin gerekebildiğini ya da kendisi dışında bölünmeler olabildiğini açıkladığında Hatun *"Yine de çok güzel, bizi dinlediğiniz için bize moral verdiğiniz için çok teşekkür ederim gerçekten bana çok iyi geliyorsunuz Sinem Hanım. İyi ki katıldım, çok mutluyum."* ifadesiyle mutlu olduğuna ve yürütülen çalışmanın kendisine iyi geldiğine vurgu yaparak minnettarlığını ifade etmiştir. Ferda genel olarak fazla konuşmadığını, pek iletişim kurmadığını, oturumlara katıldığı için mutlu olduğunu belirtmiştir. *"Akşamdan zaten yarın var diye heyecanlı heyecanlı yatıyoruz. Katılacağız diye çok seviniyorum. İyi ki olmuş."* Aylin Ferda'nın oturumlara katılmaya başladıktan sonra gösterdiği gelişimle ilgili gözlemini paylaşmıştır: *"Ama buraya geldikten sonra Ferda Abla açıldı. Daha farklı oldu, şimdi sohbet ediyor, muhabbet ediyor. Biz aynı kattayız. Şu anda daha iyi, önceden odasına çekilip yatıp uyuyordu sadece."*

Katılımcılar kendileriyle ilgili kurumda yaşadıkları şeyleri anlatıp güldükleri sırada kurumda yaşanan bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Odalara yiyecek çıkarmak yasaktır ve Ferda gizlice çikolata çıkarırken yakalanması üzerine market alışverişine gitmesinin yasaklanmasını anlatmıştır. Daha önceki oturumda getirilen çikolatalar için, Aylin *"Biz size demiştik bize bir daha vermediler onlardan "siz yemişsiniz" diye, grupta olmayanlara dağıtıp artanı dolabın üstüne koydular (dolabı göstererek) orada duruyor."* ifadelerini kullanmıştır. Bir önceki oturuma gelirken kurumda kalan tüm kadınlarda hesaplamaya dahil edilerek artacak şekilde fazlaca çikolata getirilmiştir. Diğer kadınlara da dağıtılması plan dahilinde olmuştur ancak fazlasını katılımcıların yemesine izin verilmemesinin nedeni bilinmemektedir. Ferda bir önceki oturum için *"İyi ki fazla yemişim"* dediğinde tüm katılımcılar kahkahalarla gülmüştür. Pelin çayın yanında yemek istedikleri için yanlarına almak istediklerini söylemiştir. Çalışma sürdürülürken her oturum öncesi çay ve kahve ikramı yapılması planlanmıştır. Ancak yürütülecek çalışmayla ilgili planlama kurum yönetimiyle yapılırken bunun mümkün olmadığı, daha önce bir kadında yanık olduğu için yasaklandığı anlaşılmıştır. Bu plan ve

neden yapılamadığı gruba açıklanmıştır. Daha önce kurumda kalan kadınlar arasında çatışma yaşandığı ve birbirlerine sıcak çay ve kahve attıklarını anlatmışlardır. Çekirdek ve sakızın da başka bir olumsuz yaşananandan dolayı yasaklandığı anlaşılmıştır.

Pelin kendisinin de çalışmaya katılmadan önce daha içine kapanık olduğunu, Hatun'un da ilk kabulden bileceğini söyleyerek her yerde yattığını ve uyuyakaldığını paylaşmıştır. Hatun bunun üzerine bununla ilgili anısını anlatmış ve gülüşmüşlerdir. Katılımcılar konuşmaya devam etmekte istekli olsalar da sürenin bittiği hatırlatılarak pazartesi görüşmek üzere oturum sonlandırılmıştır. Ferda “*Pazartesi'yi iple çekeceğiz*” diyerek gülümsemiş ve oturum alanından ayrılmışlardır.

Kurumda başka uygun alan olmadığı için ve yönetim de orayı uygun gördüğü için, tüm oturumlar kurumun yemek salonunda yapılmıştır. Oturum saatleri de bu nedenle kahvaltı, yemek, ara öğün saatleri dikkate alınarak planlanmıştır. Yedinci oturumun yapılacağı gün saat 09:20 olmasına rağmen salonda halen kahvaltı sonrası temizlik devam ettiği için kurum personeli aracılığıyla mutfak personeli uyarılmıştır. Mutfakta iki personel dönüşümlü çalışmaktadır. Personellerden birisi, toplantıların o alanda yapılması ile ilgili memnuniyetsizliğini daha önce dile getirmiştir, yedinci oturumun yapılacağı gün de aynı personel görevlidir. Yemek salonuna 09:30 da gidildiğinde personel “*ben işimi yapsam hiç sesimi çıkarmam, sır tutarım*” ifadesini kullanmıştır. Olmayacağı kendisine açıklanmıştır. Bu nedenlerle oturum 10 dakika geç başlatılmıştır, 10 dakika da geç bitirilmişdir. Bittiği esnada mutfak personeli “*hocam müdüre hanıma söyledim*” diyerek salona girmiştir, oturum zaten bitmiş ve katılımcılar yerlerinden kalkmaya başlamış olduğu için, zaten bitirilmiş olduğu kendisine belirtilmiştir. Ancak bu durum oldukça rahatsız edici bulunmuştur. Oturum sırasında da süre bitmediği halde çocuğu olan katılımcıların çocuğu gönderilmiştir. İlgili birimle iletişime geçilmiştir. Çalışma böylece yine bölünmüştür.

Kurumla ilgili yaşanan bir başka sorun da grup çalışmasında yer alan Sevgi'nin başka bir kadının çocuğuna baktığı için oturma gelememesidir. Çok önceden tüm oturumların günleri ve saatleri kurumla birlikte karar verilmiş olmasına rağmen oturum saatinde katılımcılardan birine görev verilmesi ve bunun çalışmayı yürütenle paylaşılmaması, Sevgi sorduğunda ise 10 dakikalık bir iş denmesi oysa başka bir katılımcıdan bunun oturumun süresi boyunca sürecek bir durum olduğunun anlaşılması rahatsız edici olan bir diğer konu olmuştur. Daha önce küçük çocuğunun bakım sorunu olması nedeniyle gruba dahil olamamış kadınlar ile ilgili konuşulurken katılımcılar, yönetimce kadınların çocuklarını bir başka kadına emanet

etmesine izin verilmediğini söylemişlerdir. Oturuma Sevgi'nin dahil olamamasının nedeni kurumla ilgili bir durumdur.

Çocuklarının derslerine destek olmakta yetersiz kaldıklarından internet ve telefonun olmaması ile ilgili sorunlar yaşadıklarından bahsettiklerinde kurumda görevli öğretmene danışabilecekleri söylenmiştir. Ancak Irmak yukarı çıkmanın yasak olduğunu, önce aşağıya söylediklerini sonra onların müsait olunca aradıklarını ve bunun bazen geç olduğunu, öğretmen ile iyi bir iletişim kuramadıklarını, kendini kötü hissettirecek şekilde yanıt aldığını, yeterli zamanın ayrılmadığını bazen merdivende hızlıca sormak durumunda kaldığını ifade etmiştir. Kurumda kalan kadınların meslek elemanlarıyla ihtiyaç duydukları ölçüde iletişim kuramamaları, oturum boyunca farklı katılımcıların paylaşımlarıyla tekrar tekrar gündeme gelmiştir.

Aylin'in telefon yasağı nedeniyle avukatıyla iletişim kuramaması, avukatıyla yüz yüze görüşebildiği tek günde yanından kurum personelinin ayrılmamış olması, Aylin'in bundan rahatsız olması ama dile getirememesi, rahatsızlığını güvenliğe sorabilmiş olması, meslek elemanlarıyla rahatça iletişim kuramamaları, “*yukarıya*” diye ifade ettikleri sosyal servisi ve idarenin olduğu kata çıkmalarının güvenliğin iznine tabi olması, avukatla görüşme sırasında yanında meslek elemanı olmayan bir personelin bulunması, gizliliğin ihlal edilmesi kadınların kurumla ilgili yaşadıkları sorunlar olarak tekrar karşımıza çıkmaktadır.

Oturum bitmeden hemen öncesinde telefon çalmış ve Irmak'ın çocuğunun aşıya gideceğini haber vermişlerdir. Irmak bunu gidileceği anda söylemelerine sinirlenerek oturumdan ayrılmıştır. Öncesinde haberinin olmadığı, çocuğunu hazırlamak için bir zamanının olmadığı anlaşılmıştır. Kurumla ilgili yaşanan sorunlar oturum boyunca hem gündeme gelmiş hem de yaşanmıştır.

Kadınların otorite olarak gördükleri kişilerle iletişim kurmakta zorlandıkları, korkarak talepte bulunmaktan ya da soru sormaktan vazgeçtikleri anlaşılmıştır. Eşleriyle yaşadıkları ilişkide korkmaları, susturulmaları, tehdit edilmeleri; profesyonel destek alacakları sığınmaevinde soru sormalarını, yardım istemelerini zorlaştıran bir unsur olarak değerlendirilebilir. Bunlara kurumun sıkı kuralları da eklendiğinde bu kadınlar için yardım istemenin, soru sormanın, talepte bulunmanın imkânsız hale geldiği görülmüştür. Bu nedenle oturum sırasında kendilerini ifade edebilme üzerinde durulmuştur ve bu yönde desteklenmişlerdir.

Aylin ve Hatun oturum başlamadan önce, bir önceki oturumun öncesinde Sevgi'nin de aralarında bulunduğu arkadaşların kendilerine bakıp gülmesi nedeniyle altıncı oturumdan erken ayrıldıklarını açıklamışlardır. Konu izinleri dahilinde oturum sırasında ele alınmıştır. Rahatsızlıklarını dile getirmiş olmakla birlikte, grup oturumlarında konuşulanların aktarıldığı ile ilgili somut bir bilgi veremedikleri için bununla ilgili herhangi bir şey yapılmayacağı kendilerine bildirilmiştir. Sevgi sığınmaevinde kalan başka bir kadının çocuğuna bakmasının gerekmesi nedeniyle oturuma katılamamıştır.

Ferda kendi isteğiyle konuşarak paylaşımda bulunmuş, bu sırada şaka yaparak arkadaşlarını güldürmüştür. Ferdadaki olumlu yöndeki bu değişim fark edilmiştir. Pelin kurum sonrası yaşantısı için kendine oldukça güvendiğini dile getirmiştir, planları hakkında konuşulmuştur. Bunun yanı sıra, oturum sonunda oturumla ilgili değerlendirme yapmaları istendiğinde Pelin'in özgüven kazandığını ifade etmesi önemlidir. Çünkü ilk oturumda katılımcılara grup çalışmasından beklentileri sorulduğunda *“Arkamızda kimse olmasa da özgüvenli olmak, işe yaramak istiyorum.”* ifadesini kullanan Pelin'in çalışmadaki hedefini bir yönüyle gerçekleştirdiği söylenebilir.

Kadınlar çalışmaya başladıklarında çocukların bakım sorununun oluşacağı gündeme gelmiştir. Bu, anaokulu desteğinin önemini ortaya çıkarmıştır. Kadınların sosyal çevrelerinde çocukların babaya ait olduğu düşüncesiyle, çocuğun kendilerine ait olmayan maddi bir yük olarak görülmesi ve istenmemesi oturumda gündeme gelen bir diğer sosyal sorundur. Bu baskının kendilerini zorlayacağını söyleyen katılımcılar olmuştur. İş bulmakta zorlanabilecekleri, kiraların yüksek olması, şiddet uygulayandan kurtulunamayabileceği düşünceleri kadınların karşılarına çıkabileceğini düşündükleri zorluklardır.

Katılımcıların oturumla ilgili geri bildirimleri genel olarak her oturum için duydukları sabırsızlık, kendilerine iyi gelmesi, mutlu hissetmeleri ve bitmesini istememeleri yönünde olmuştur.

Katılımcılarla kurumdan ayrıldıktan sonra kuracakları hayatlar ve bu aşamada karşılaşılabilecekleri zorluklar ele alınmıştır. Hem somut olarak konunun üzerinde düşünmeleri, bunu dile getirmeleri ve çözüm yolları düşünmeye çabalamaları hem de birbirlerinden fikir almaları ve farklı yönleriyle değerlendirmeleri sağlanmıştır. Böylece oturumun hedefine ulaşılmıştır.

Sekizinci Oturum:

Sekizinci oturumda; güçlü yönlerin saptanması, yeteneklerin farkına varılması amacıyla katılımcıların hem kendilerini hem de diğer katılımcıları bu yönleriyle düşünmeleri, değerlendirmeleri ve ifade etmeleri hedeflenmiştir.

Saat 09:20 olmasına rağmen yemekhanedeki kahvaltı sonrası toparlama ve temizlik işleri devam etmektedir. Kurumdan ayrılanlarla grup üye sayısının yediye düşmesi sonucu ile birlikte; hem çalışmadan dolayı yemekhane düzeninin aksamaması hem de yemekhanedeki işlerin toparlanamıyor oluşunun çalışmanın vaktinde başlayabilmesine engel olmaması ve telefon vs. ile bölünmelerin olmaması için sosyal servisin de önerisiyle oturum yeri yemekhaneye göre daha küçük olan 1. kat salonu olarak güncellenmiştir. Gerekli olan kağıtlar, kalemler ve hoparlör hazır bulundurulmuştur. Tüm katılımcılarla birlikte yine daire şeklinde oturma düzeni sağlanarak çalışma vaktinde başlatılmıştır.

Oturum öncesi Sevgi ile, bir önceki oturuma neden katılmadığıyla ilgili kısa bir görüşme yapılmıştır. Arkadaşının çocuğuna baktığını ve gelemediğini söylediğinde, arkadaşının işinin bitmesiyle oturuma katılacağını düşünüldüğü belirtilmiştir. Oturum başladıktan sonra gelirse rahatsız edeceğini ve uygun olmayacağını düşündüğü için katılmadığı anlaşılmıştır. Bir önceki oturum öncesinde de katılmak istemediğini ilettiği için rahatsız olduğu bir şey olabileceği düşünülerek kendisi ile görüşülmek istendiği açıklanmıştır. Böyle bir durumun olmadığını, altıncı oturum öncesi grup dışından bir arkadaşı ile anlaşmazlığa düştüğünü, tartıştıkları için gelmek istemediğini ancak şu anda kendisini rahatsız eden bir durum olmadığını ve katılmak istediğini belirtmiştir. Oturumda görüşmek üzere görüşme sonlandırılmıştır.

Kurumun öğretmeni, Sakine'nin kızının uzun süre annesi olmadan durmadığını belirterek biraz geç gönderilmesini istediğini personel aracılığıyla iletmıştır. Bu nedenle üyelerin hafta sonu neler yaptıklarıyla ilgili konuşulurken Sakine'nin kızı da Sakine'nin yanında bulunmuştur. Çocuklar için koşulların yetersiz olduğu bir kez daha görülmüştür ve başka bir personel aracılığıyla bunun iletilmiş olması, emrivaki yapılması bazı personellerde yürütülen çalışmayla ilgi bir direncin olabileceği yönünde değerlendirilmiştir.

Oturuma hafta sonlarının nasıl geçtiği sorusuyla başlanmıştır. Pelin değişiklik olmadığını iyi geçtiğini, Sakine ŞÖNİM'e ve mahkemeye gittiğini yoğun olduğunu, Aylin değişiklik olmadığını söylemiştir. Sakine *"Buranın curcunası, kavgası, gürültüsü, her an bir yerden bir bağırış, sorun"*, derken Aylin kendi katlarında sorun olmadığını belirtmiştir. O

sırada henüz gelmemiş olan Irmak ve Ferda da oturuma katılmışlardır. Ferdanın saçlarındaki değişiklik fark edildiğinde kurumda kalan bir başka kadının boyadığı ve Pelin in de kestığı anlaşılmıştır. Hafta sonunun iyi geçtiğini paylaşmıştır. Irmak'ın ise biraz durgun olduğu gözlemlenmiştir. Aylin kurumdan ayrılanlar olduğu için katlarında üç kişilik yerin boş olduğunu söylemiştir. Kurumdan ayrılırken endişelerinin olduğu tüm katılımcılarca bilinen Melda'da haber alıp almadıkları sorulduğunda ailesinin telefon kullanmasına izin vermediğini sadece gizlice mesaja cevap verebildiğini böylelikle haber aldıklarını anlatmışlardır. Hatun *"Melda yapamaz"*, Aylin *"kurtulduğu zaman illaki gelir"* diyerek çocuklarıyla iletişim kurmadan yapamayacağını düşündüklerini söylemişlerdir. Ailesinin telefonla konuşmasına izin vermediği anlaşılmıştır. Yeniden engeller, kurallar konulduğunu söylerlerken, Hatun *"o engeller koyuldu mu zaten artık kalkmaz"*, Irmak *"Eşinden yana bir sürü kısıtlama var zaten, bir de ailen de yaptı mı...madem öyle niye gel dedin?"* yorumlarında bulunduklarında bir süre sessizlik yaşanmıştır. Boşanmanın sonuçlanması sonucu kurumdan ayrılarak kök ailesinin yanına dönen Melda'nın özgürlüğünün kısıtlandığı anlaşılmıştır. Hafta sonu ile ilgili söz almayan Sevgi'ye söz verildiğinde iyi olduğunu değişiklik olmadığını söyleyerek bir önceki oturuma neden gelemediğini grupta açıklamıştır. Bunun üzerine bir önceki oturumda neler yapıldığı nelerle ilgili konuşulduğunu Sevgi'ye söylemek isteyen olup olmadığı sorulmuş, Sakine bilgi vermiştir. Bununla ilgili sonrasında düşünebilenlerin olup olmadığı sorulduğunda Sakine sürekli düşündüğünü, kendisi ve çocukları için neyin daha iyi olacağı hakkında düşündüğünü belirtmiştir. Hatun ise düşünmeye fırsatının olmadığını söylemiştir. Hatun, kurumda kalmakta olan ve grupta yer almayan bir kadınla tartışma yaşadığını, Hatun'un uygunsuz bir kelime kullandığını ancak hemen arkasından özür dilemiş olmasına rağmen diğer kişinin kendisini kurum yöneticisine şikâyet etmesinden duyduğu rahatsızlığı paylaşmıştır. Böyle bir nedenle yöneticinin karşısına çıkması gerektiği için kendisini çok kötü hissettiğini, yöneticinin kendisine hiçbir şey demediğini ama onun çok utandığını çocuk gibi hissettiğini belirtmiştir. Mahcup olduğu anlaşılmıştır. Bu gibi nedenlerle kendisiyle ilgili düşünmeye fırsat bulamadığını, hafta sonunun sıkıntı ve stresle geçtiğini belirtmiştir. Kendi aralarında çözememiş oldukları söylendiğinde Hatun bu nedenle çok sinirlendiğini söylerken Irmak'a *"bence arkadaşlarını çok iyi seç"* ifadesini kullanmıştır. Gerginliğin Irmak'a da yansıdığı ve bu nedenle durgun olduğu düşünülmüştür. Hatun'un tekrar tekrar mahcup olduğunu anlatır ifadeler kullandığı kendisine söylendiğinde, özetlendiğinde Hatun duygularını çok güzel ifade etmiştir. Utandığını, incindiğini, bu nedenle öfkелendiğini, sinirlenip ağladığını söylemiştir. Belki sakinleştğinde kişiyle konuşabileceği söylendiğinde çok kırgın olduğunu düşünmediğini belirtmiştir. Hatun'un kırgınlığının farkında olunmayabileceği söylendiğinde sırada bir çocuk yanlışlıkla içeri girip çıkmıştır. Bu bölünmeyle Sakine'nin çocuğu da oyun

grubu için ilgili personele yönlendirilmiştir. Hatun'a duygularını çok güzel ifade ettiği konusunda geri bildirimde bulunulmuştur. Kendisi için en doğru kararı kendisinin vereceği vurgulandıktan sonra, kırıldığı kişiyle konuşacak olursa neler hissettiğini söylemesinin problemi çözmede etkili olabileceği aktarılmıştır. Burada daha önceki oturumlarda gündem olmuş olan; ben dilini kullanarak iletişim kurmanın, çatışmaları çözmenin, duyguları ifade etmenin üzerinden tekrar geçilme fırsatı olduğu için konunun üzerinde durulmuştur.

Bir önceki oturumla ilgili tekrar değerlendirme yapan olup olmadığının üzerinde kısaca durularak sekizinci oturumun gündemine geçilmiştir. Gelecekte karşılarına çıkabilecek engellerle ilgili konuşulduğu, herkesin farklı engellerle karşılaşabileceği ve her birinin güçlü yönleri, yetenekleri olduğu belirtilerek aşmaya çalışılan engeller sırasında bunların farkında olmanın önemi vurgulanmıştır. *“Farkına varmadığımız ne gibi özelliklerimiz var bugün bununla ilgili konuşacağız. Bizi biz yapan özelliklerin farkında olmak, bu özelliklerden memnun olmak ve bunu ifade edebilmek önemli. Şimdi sizlerden sizi siz yapan özelliklerinizi bir süre düşünmenizi ve ardından sizi anlatan yirmi beş olumlu özelliğinizi yazmanızı isteyeceğim.”* denilerek daha sonra bunların birlikte okunacağını açıklanmıştır. Yazarken böbürlenmek gibi olabileceğini düşünmeden kendilerini tarafsız bir şekilde anlatmaları, kendileriyle gurur duydukları özelliklerini, yakın çevrelerinin onları övdüğu özelliklerini, yeteneklerini, kişiliklerinin olumlu yönlerini yazabilecekleri açıklanarak kâğıt ve kalem dağıtılmıştır. Doğa seslerinin de olduğu rahatlatıcı bir müzik açılmıştır. Salonda iki masa ve sehpa olduğu için yazı yazacak alanlar vardır. Yazmaya başladıktan bir süre sonra Sakine *“Yirmi beş tane yazmak zorunda mıyım?”* derken Pelin *“kendimi övüyorum”* demiştir ve gülüşmüşlerdir. Yirmi beş tane yazmakta zorlansalar da hepsi tamamlamıştır. Sakine diğer üyelere göre daha hızlı tamamlamıştır, Sevgi ise diğer üyelere göre daha geç tamamlamıştır. Tamamlayan ve bekleyen üyelere kendi isimlerini belirtmeden var olan küçük kağıtlara diğer arkadaşlarının her biri için olumlu özelliklerini yazarak ortak poşet dosyaya koymaları istenmiştir. Sakine arkadaşlarına göre erken bitirdiği için onları beklerken birkaç kez konuşmuş, konuşmasına katılanlar olmuş ve gülüşmüşlerdir. Sıcak bir ortam hissedilmektedir. Bizi biz yapan özelliklerin farkında olmanın ve bunlardan memnuniyet duymanın önemine değinilerek kendilerini kötü hissettikleri zamanlarda bunları okumanın, kendilerine hatırlatmanın iyi hissettirebileceği söylenerek herkes tamamladıysa başlanabileceği belirtilmiştir. Genellikle teşvikle konuşan, paylaşımda bulunmayı pek tercih etmeyen, son birkaç oturumdur kendi isteğiyle söz alan Ferda bu oturumda etkinlik sonrası konuşmayı ilk isteyen katılımcı olmuştur. Arkadaşları ilk onun gönüllü olmasına çok şaşırmışlar ve onu desteklemişlerdir. Ardından Ferda yazdıklarını okumuştur, yapmaktan hoşlandığı şeyleri yazdığı görülmüştür. Makyaj yapmayı sevdiğini okurken mahcup bir şekilde gülmüştür. Ferda

bitirdikten sonra Hatun “*Çikolatayı seviyorum yazmamışsın*” dediğinde gülüşmüşlerdir. Daha çok sevdiği şeyleri yazmış olduğunu, kişilik özelliği olarak paylaşımcı (bu sırada Hatun da onaylamıştır) ve mücadeleci olduğunu yazdığı söylenerek bunları yazınca ne hissettiği sorulmuştur. Ferda iyi hissettiğini ifade etmiştir. Üzgün olduğunda bunların aklına gelip gelmediği sorduğunda “*Üzgün olduğumda hiçbiri aklıma gelmiyor evet, hayatta hiçbir şeyle uğraşmak istemiyorsun, hiçbir şey zaten ilgini çekmiyor ki*” yanıtını vermiştir. Öyle zamanlarda bunu açıp okuyabileceği söylendiğinde istekli olmuştur. Sakine de “*Mutsuz olduğumuzda, sinirlendiğimizde mutlu olduğumuz her şeyi unutuyoruz, hayatta başka hiçbir şey yokmuş gibi.*” diyerek Ferda’yı desteklemiştir. Ferda’ya sevdiği bir sürü şeyin olduğu, bu kadar çok olduğunun farkında olup olmadığı sorulduğunda yazınca fark ettiğini belirtmiştir. Son olarak hep birlikte Ferda alkışlanmıştır.

Ardından okumak isteyen diğer katılımcıya geçilmiştir ve bu şekilde tüm katılımcıların yazdıkları okunarak aynı değerlendirme sürecinden geçirilmiştir. Pelin özelliklerini okurken “*tatlıyım*” dediğinde gülümsemiştir. Irmak’ın okuduğu ifadelerden sonra “*herkes de söyler*” diye açıklama gereği duyduğu gözlemlenmiştir. Çekinmeden okumaları için desteklenmişlerdir. Aylin’in kendisini çok sevdiğini yazması önemli bulunmuştur. Hatun’un özellikle, mücadeleci ve güçlü olduğunu yazması önemlidir. Sakine güzel yemek yaptığını okuduğunda yemek yapmayı çok özlediğini söylemiş, ellerini sevdiğini okuduğunda gülümsemiştir. “*Çalışkanım*”, “*her türlü işi başarırım*” ifadeleri çaba ve inanç yönüyle önemlidir. Sevgi kişilik özelliği olarak, sabırlı, anlayışlı ve sakin olduğunu belirtmiştir. Yemek pişirmeyi sevdiğini okurken sözel olarak da güzel yemek yaptığını yemeklerinin sevildiğini eklemiştir. Her katılımcı yazdıklarını okuduktan sonra ayrı ayrı alkışlanmış ve “çok güzel”, çok güzel özellikler” gibi ifadelerle desteklenmiştir. Yazmadan önce bu kadar çok olumlu özelliklerinin olduğunun farkında olup olmadıkları sorulduğunda hepsi de farkında olmadığını belirtmiştir. Bunların farkında olunmasının dile getirilebilmesinin olumlu olduğu üzerinde durularak diğer etkinliğe geçilmiştir.

Katılımcıların birbirleri için yazdıkları küçük kağıtlar, yazılan kişilere dağıtılmıştır. Dağıtıldığı sırada, alanlar bir taraftan içlerinden okumaya ve gülümsemeye başlamıştır. Herkes için yazılan notlar ayıklanıp verilirken, Irmak gülererek “*Ay havalara uçacağım nerdeyse, az kaldı kanatlarımın çıkmasına*”, Pelin “*Ne kadar çok seni seviyorum yazmışlar yerim sizi*” diyerek mutluluklarını ifade etmişlerdir. Kimin önce okumak istediği sorulduğunda önce okumak için yarışmışlardır, hepsinin mutlu olduğu gözlemlenmiştir. Herkes kendisi için yazılmış olumlu özelliklerini okumuştur. Okuyan katılımcıya nasıl hissettiği sorulmuştur. Aylin tebessüm ederek “*Güzel, çok güzel, çok mutluyum.*”, Irmak “*Çok güzel bir şey yani ne*

bileyim kendimi...” bu sırada gözleri dolarak gülmüştür, “Çok güzel, çok değerli hepsi, hepinize teşekkür ederim” derken Hatun, en sonunda hatıra kalması için herkesin altına ismini yazıp yazamayacağını sormuştur. Yazarların kabul etmesi halinde olabileceği söylendiğinde yazmak istemişlerdir. Ardından Ferda okumak istemiştir. Notlardan birinde abla diye hitap edilmiştir. Nasıl hissettiği sorulduğunda iyi hissettiğini söyleyip gülerek “abla biraz şey oldu ama” ifadesini kullanmıştır. Etkinlik sırasında bunun gibi bolca şakalaşma ve gülüşmeler olmuştur. Hatun “çok güzel, çok sevindim arkadaşlarımın benim için yazdıklarına, mutlu oldum gerçekten böyle düşündükleri için. Duygulandım” derken gözleri dolarak gülümsemiştir. “Sevindim yani, ayrıca teşekkür ederim teker teker hepsine.” Sevgi “Ben de çok iyi hissettim, bilmediğim özellikleri öğrenmiş oldum” ifadelerini kullanmışlardır.

Oturum sonlandırılmadan önce katılımcılara bu oturuma gelirken nasıl hissederek geldikleri, ayrılırken nasıl ayrıldıkları sorulmuştur. Bu, duyguların farkına varma ve ifade edebilme yönüyle önemlidir.

Pelin “Ben heyecanlı geldim, mutlu gidiyorum. Motivasyonum çok iyi.” “Her geldiğimde böyleyim. Bir de mutfaktaydım daha öncesinde, acele ediyordum şimdi görevim başka, mutfak temizliği yapmıyorum daha acelesiz heyecanla bekledim.” geri bildiriminde bulunmuştur. Kurumda kalan her kadının bir görevi vardır. Pelin’in önceki görevi kahvaltı sonrası yemekhaneyi paspaslamaktı ve oturumlar ise yemekhanede ve kahvaltıdan sonra oluyordu.

Hatun “Buraya gelirken tedirgindim gayet, öfkeliydim, biraz sinirliydim. Buraya gelince anlattım ve arkadaşlarımın benim için düşündüklerini duyunca çok sevindim ve çok mutluyum şimdi. Heyecanlıyım daha doğrusu. Beni böyle düşündükleri için teşekkür ederim onlara. Geçenleri unuttum, aklımdan gitti. Çok mutluyum şimdi.” derken Irmak “Valla güzel geçti, hatta daha devam etsin diye bekliyorum, başka şeyler yapalım diye, bitmesin çünkü herhalde perşembe günü son olacak değil mi?” sorusuyla biteceği tarih hatırlatıldığında Ferda üzülenek şaşkınlığını ifade etmiştir.

Irmak “Pazartesi bitsin istemiyorum yeni şeyler olsun çünkü kendimde yeni keşfettiğim çok şey oluyor, hayata bakış açım biraz daha farklılaşıyor, daha güzel bakıyorum olumlu bakmaya çalışıyorum. Bize etkisi çok güzel, böyle devam etse çok güzel olur, alıştık.” diyerek kendisinde gözlemlendiği olumlu yöndeki değişimi vurgulamış ve çalışmanın bitmesini istemediğini tekrarlamıştır.

Pelin kendinde fark ettiği olumlu değişimi “Ben önceden sanki gülmek eğlenmek ayıpmış gibi yaşıyordum. şu an çok farklı değişimler görüyorum kendimde, bayağı” diyerek ifade etmiştir. Sakine “Burada güzel vakit geçiriyoruz. İlk gün geldiğimde çok karamsardım, burada ne yapıyoruz hiçbir şey anlamıyoruz diye çok karamsardık sonra çok iyi geldi. Enerjimizi topladık, daha pozitifiz, birbirimizi anlamaya başladık, ilk gün bilmiyorduk daha, ikincide de biraz sorunlar olduğu için ama ondan sonra geçti çok güzel oldu” derken ilk oturumdaki çekincelerinden de bahsetmiş olmuştur.

Hatun tam anlamıyla birbirlerini tanıdıklarını ve anladıklarını, oturumlar olmasa bunun olamayacağını söylemiştir. Bu oturumun ona neler kattığı sorduğunda “Mutluluk, sevgi, huzur” yanıtını vermiştir.

Aylin “Güzel düşünceler”, Ferda “Bende katıldığıma mutluyum.”, Sevgi “Bende çok mutluyum, buraya geldiğimden bu yana baya değişim oldu, derslere olan ilgim de daha da arttı.” Pelin “Ben de cebimde güçlü olmayı, mutlu olmayı götürüyorum.” geri bildirimlerinde bulunmuşlardır.

Aylin düşüncelerinde meydana gelen değişimi, duygu ve düşüncelerini rahatça ifade edebilir hale geldiğini söylemiştir. “Önceden düşünüyordum birine bir şey söylerken, kırılır mı üzölür mü diye halbuki ben içime atıyordum. şu anda daha rahatım. Bu programda öğrendiğim şey birine bir şeyi yüzüne karşı söylemek daha iyi, içine atıp kahrolmaktansa ne olacaksa olsun demeyi tercih ediyorum artık.” “Yedi senedir bu durumdayım, acaba bu kırılacak mı, bu üzölcek mi hep içime atma durumundaydım ama artık görüyorum ki söylemek daha iyi. Konuşmayacaksa o zaman konuşmasın ama benim içimde kalsın. Bu program onu öğretti, onu öğrenmiş oldum. şimdi daha rahatım.” Böylece şimdi daha iyi hissettiği anlaşılmıştır. Paylaşımları için herkese teşekkür edilmiştir.

Hatun da uzmana teşekkür etmiştir. Aylin teşekkür ederken “keşke daha uzun sürse program hiç bitmese” dediğinde çalışmanın neden daha uzun süreli olamadığı açıklanmıştır. Bunun üzerine Hatun “Keşke üç ay daha da sürse” demiştir, kendisinin kurumda üç ay daha süresi vardır. Irmak gülerken kendisinin de iki ay olduğunu söylemiştir. Aylin “Bir gidecek olan Ferda Abla, onun kısa dönemi var. Geri hepimiz uzun zaten.” derken Hatun “Üç ay daha sürsün sonra ne olursa olsun” dediğinde gülüşmüşlerdir. Kadınlar kurumda daha sürelerinin bitmediğini söyleyerek çalışmanın devam etmesi yönündeki taleplerini sürdürmüşlerdir.

Aylin “Bu bizim için bir terapi”, Hatun “Evet, beynin biraz rahatlıyor, kendini toparlıyorsun gibi geliyor, kayıtsız oluyorsun o zaman, daha çok mutlu oluyorsun. Kendini anlatmak, arkadaşlarını tanımak benim için daha güzel oluyor.” ifadelerini kullanmıştır.

Yazılan notların hepsinin alınacağı ancak fotokopisinin çekilip bir sonraki oturumda geri verileceği bilgisi verilmiştir. Kötü hissedilen zamanlarda her şeyin olumsuz görünebildiği açıklanarak böyle zamanlarda olumlu özelliklerin hatırlanması için bu notların okunmasının fayda sağlayabileceği belirtilmiştir. Ardından oturum başında kurumdan ayrıldığı için gruptan da ayrılmak zorunda kalan Melda’dan haber alınıp alınmadığını konuştukları söylenerek diğer iki benzer durumda olan Elif ve Hayriye’den haber alıp almadıkları sorulmuştur. Elif ve Hayriye telefon numaralarını vermedikleri için iletişim kurmadıkları anlaşılmıştır. İyi dilekte bulunulmuş ve sürenin bitmiş olduğu söylenerek oturum sonlandırılırken Sakine öğlen yemeği ile ilgili şaka yaptığında herkes gülmüştür ve kısa süre yemeklerle ilgili memnuniyetsizliklerini eğlenerek konuşup gülmüşlerdir. Sürekli benzer yemeklerin gelmesinden yakınmış, ardından ilk adımı kıyaslamışlardır. Hepsi söz alarak gülmeye devam etmişlerdir. Ardından oturum sonlandırılmıştır.

Sekizinci oturumda güçlü yönlerin saptanması, yeteneklerin farkına varılması amacıyla katılımcıların hem kendilerini hem diğer katılımcıları bu yönleriyle düşünmeleri, değerlendirmeleri ve ifade etmeleri hedeflenmiştir. Kadınların hem kendi olumlu özelliklerini, yeteneklerini değerlendirerek yazmaları ve bunları yüksek sesle okuyarak ifade edebilmeleriyle; hem de birbirleri hakkında fark ettikleri olumlu özellikleri üzerinde düşünerek yazmaları ve her kadının kendisi hakkında gözlemlenen bu olumlu özellikleri yüksek sesle okumasıyla oturumun hedefi gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda birbirleri hakkında yazdıkları notlarda birbirleri için hissettikleri olumlu duyguları, birbirlerine olan sevgilerini paylaşmış olmaları katılımcıların birbirini desteklemesini sağlamış, olumlu duygular yaratmıştır.

Oturumun başlangıcında hissedilen gergin hava çalışmanın başlamasıyla yerini şakalaşmalara ve gülmelere bırakmıştır. Oturum sonunda hepsinin yüzünün güldüğü gözlemlenmiştir. Katılımcılar oturumdan mutlu ve rahatlamış olarak ayrıldıklarını söylemişlerdir.

Gerçekleştirilen oturumun katılımcılara katkıda bulunup bulunmadığını anlamaya yönelik onlara sorular sorulmuş ve bu yönde de cevaplar alınmıştır ancak ardından katılımcılar kendiliğinden sürdürülen grup çalışmasının kendilerinde yarattığı olumlu farklardan

bahsetmişlerdir. Ardından da çalışmanın sonlanmamasını istediklerini açıkça ifade etmişlerdir. Çalışmanın sonlarına geliyor olmakla birlikte bu ifadeler sıklaştırmıştır.

Oturum boyunca katılımcılar, mutluluk duygularını sıklıkla dile getirmişlerdir ve oturumda katılımcıların gülümsemesi, gülüşmeleri çok sık yaşanmıştır. Oturumla ilgili kendilerini değerlendirmeleri istendiğinde hem bu oturum için hem de tüm çalışma için kendilerinde meydana gelen düşünce değişikliklerini de dile getirmişlerdir.

Oturumun sonunda kurumda yaşadıkları komik buldukları olayları anlatıp hep beraber gülüşmüşlerdir. Oturum pozitif bir havada bitmiştir. Mutlu oldukları ve aralarındaki bağın kuvvetlendiği gözlemlenmiştir. Uzmana olumlu geri bildirimde bulunmaları uzmanı da mutlu ve motive etmiştir.

Sakine oturumun ardından kendisinin bir sonraki oturumda olmayabileceği bilgisini vermiştir. Oturumdan sonra söylediği için oturum sırasında bu konu konuşulamamıştır. Kendisiyle son görüşme yapılarak son test uygulanmıştır.

Dokuzuncu Oturum:

Dokuzuncu oturumun amacı kadınların kendileri hakkında karar verme süreçlerinin güçlendirilmesi ve topluma katılma süreçlerinin ele alınmasıdır. Bu amaçla karar verme becerilerinin geliştirilmesi ve sığınmaevinden ayrıldıktan sonraki yaşantıları için planlarının gözden geçirilmesi hedeflenmiştir.

Oturum saatinden önce oturumun yapılacağı yer için gerekli düzenleme yapılarak kullanılacak olan malzeme hoparlör yerleştirilmiştir.

Katılımcılar her oturumda olduğu gibi hafif bir enstrümantal müzikle “*hoş geldiniz*” denilerek karşılanmıştır. Tüm katılımcıların gelmesiyle oturuma zamanında başlanılmıştır. Nasıl oldukları, son oturumdan beri neler yaptıkları sorulmuştur. İrmak hasta olduğunu söyleyip biraz bahsetmiştir, diğer katılımcılar iyi olduklarını söylemişlerdir. Açık liseye devam etmekte olan Pelin ders çalıştığını söylemiştir. Aylin “*bu seferde bizim katta sıkıntı var*” diyerek önceki akşam kavga olduğunu, bir kişinin bu nedenle kurumdan çıkış yapmaya karar verdiğini belirtmiştir. Kurumda kalan diğer kadınlar arasında yaşanan tartışmadan biraz bahsetmiştir.

Dokuzuncu oturumda oldukları ve pazartesi son oturumu gerçekleştirecekleri bilgisi hatırlatıldıktan sonra bu oturumun gündeminden bahsedilmiştir. Hayatın her alanında karar

vermek zorunda olduğu, bunların bazen çok önemsiz kararlar olurken, bazen de bütün hayatı etkileyecek kararlar olabildiği söylenerek katılımcılara kendilerini karar verme konusunda nasıl değerlendirdikleri sorulmuştur. Burada katılımcıların karar alma süreçleri hakkında bilgi alma amaçlanmıştır.

Irmak, kararsız kaldığı pek çok durumun olduğunu söyleyerek boşandıktan sonra kök ailesinin yanına gitmesiyle ilgili kararsızlığını dile getirmiştir. Gitmesi gerektiğini düşündüğünü ama gitmek de istemediğini, kararsız olduğunu belirtmiştir. Önemli bir karar olduğu vurgulanarak bu kararı vermeye çalışırken neleri göz önünde bulundurduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu süreçte Irmak ile ilgili daha önce de gündeme gelmiş olan çocukların bakım sorunu ortaya çıkmıştır. Ailesinin yanına giderse özgürlüğünün kısıtlanmasından endişe ettiği, kendisi çocuklarla ayrı bir düzen kurarsa da çalıştığı zamanlarda çocukları için güvenebileceği birisine ihtiyaç duyduğu anlaşılmıştır. “Çıkmazdayım” ifadesini kullanmıştır. Her iki durumun da canlandırılması için öncelikle kök ailenin yanına dönmenin ne gibi sonuçları olacağı üzerine sorular sorulmuştur. Kök ailenin yanına dönerse çocukları onlara emanet ederken çalışabileceğini söylemiştir. Ardından yaşanabilecek olumsuzlukların neler olduğu sorulmuştur. “Yine kısıtlanırım, oraya gitme buraya gitme.” “Babama sormadan mesela çarşıya çıkamam evliyken de mesela babamın evine giderdik tatile, babama diyordum çarşıya alışverişe gitmek istiyorum diye Babam “ne gerek var kızım ben para veriyim annene söyle o alsın ne istiyorsa” derdi yani bırakmazdı. Zor bela izin alır ablamla gezmeye giderdik, izin vermezdi.” yanıtlarını verdiğinde çalışmasına engel olup olmayacakları sorulmuştur. İstemeyeceklerini ama mecburen çalışacağını belirtmiştir. Babasının kendisine düşkünlüğünden ve onu kırmak, güvenini sarsmak istemediğinden bugüne kadar son sözü hep babasının söylediğinden bahsetmiştir. Bu sırada şiddete maruz kalmış olduğu eşinden boşanma sürecinde yaşamakta olduğu rahatsızlıklardan da söz etmiştir. Eş Irmak’ın avukatına “ben boşanmayacağım, onun burnundan getireceğim” demektedir, eşyalarını vermemektedir. Süreçle ilgili belirsizlikten bahsetmiştir “Avukat ona söylemiş çocukları şu günlerde görebilirsin diye, ben her hafta gidip göreceğim demiş. Bir de benim ikamet ettiğim yerde görecekmış o nasıl olacak ben her hafta onun yüzünü mü göreceğim, onunla muhatap mı olacağım bilmiyorum.” Daha önceki oturumlarda boşansa da kurtulamayacağından korktuğunu belirtmiş olan Irmak’ın bu duygusunu destekleyecek şeyler yaşadığı anlaşılmıştır. “Boşansam mı boşanmasam mı?” düşüncelerinin bittiğini şimdi de “nerede kalsam nereye gitsem ne yapsam?” düşüncelerinin aklını kurcaladığını ifade etmiştir. Kök ailesinin yanına dönerse telefon kullanmasına izin vermeyeceklerini bildiğini, dışarı rahat çıkamayacağını, işe gitse bile dakika gecikemeyeceğini bildiğini söylemiştir. Hem onların desteğini alıp hem de kendisine biraz anlayış göstermelerini istediğini ifade etmiştir. Burada

konuyu her yönüyle değerlendirmesi, farklı olasılıklarda sonuçların ne olabileceği hakkında düşünmesi amaçlanmıştır.

Ardından bu konuyla ilgili kendi deneyimlerinden yola çıkarak paylaşımda bulunmak isteyen olup olmadığı sorulmuştur. Burada amaç dolaylı deneyimin sağlanmasıdır. Her ailenin yapısının ve yaklaşımının farklı olmakla birlikte olası sonuçlar hakkında konuşulmuş olması yaşanabilecek olumsuzluklara hazırlıklı olmaya katkı sağlayacaktır. Pelin bu konuda deneyimi olmadığını söylemiştir. Sevgi kendi isteklerine göre hareket etmesini, nasıl istiyorsa öyle davranmasını önerdiğinde Hatun *“ne istediğini bilmiyor zaten”* diyerek karşı çıkmıştır. Aylin aralarında boşanıp ailesinin yanına dönen tek kişinin Sevgi olduğunu söyleyerek onun anlatacaklarının önemli olduğunu söylemiştir. Hatun kendisinin de böyle bir deneyimi olduğunu belirtmiştir. Sevgi’ye boşanma sonrası kök ailesinin yanına döndüğünde neler yaşadığı sorulmuş ardından da Hatun’a söz verilmiştir.

Sevgi ve Hatun boşanma sonrası kök ailelerinin yanına döndüklerinde maruz kaldıkları şiddeti anlatmışlar, birbirlerinin söylediklerini desteklemişlerdir. Benzer deneyimleri olduğu görülmüştür. İki katılımcı arasında başta yaşanan gerginlik yerini gülümsemeye ve birbirini desteklemeye bırakmıştır.

Sevgi *“Benim de aynen dediği gibi kısıtlamalar oldu. Çalışmak istedim izin vermediler, telefonuma izin vermediler, yalnız bir yere çıkamıyordum. Eski eşim de sürekli rahatsız ediyordu. Bir yandan ailemin baskısı bir yandan eski eşimin baskısı zor bir durumdu.”* ifadelerinde bulunmuş, kök ailesi tarafından boşandığı eşine dönmesi konusunda da baskı gördüğünü belirtmiştir.

Irmak görüncesinin de boşanıp kök ailesinin yanına döndüğünü belirterek onun kendisinden çok daha özgür olabildiğini eşinin ailesinin ona hiç karışmadığını anlatarak *“acaba ailemde öyle olur mu, o kadar sık boğaz etmezler mi?”* düşüncesini paylaştığında Hatun *“aile var ailecik var”* diyerek ailelerin ne kadar farklı olabildiğinden bahsetmiştir.

Ardından Irmak’a kök ailesinde hiç boşanan olup olmadığını sorduğunda ablasının da boşandığı anlaşılmıştır. Aslında kendi ailesinin nasıl davranabileceğini bilmesini sağlayacak bir örnek vardır ailesinde ancak endişelerinden söz ederken bundan hiç bahsetmemiştir. Sorulduğunda ise *“Ablama da karışarlardı. Telefon kullanmazdı mesela, babam aldı elinden bırakmadı. İşe gitse saatinde gelmesi gerekir, arkadaşlara falan gitmek yok, tek başına gitmek yok. Bilmiyorum ne kadar baskı gördü.”* yanıtını vermiştir. Ablasının ikici kez evlenerek kök ailenin yanından ayrıldığı anlaşılmıştır. Ablası ile görüşmektedirler. Bu sürecin kendisine fikir

verebileceği söylendiğinde gülerek “Evet mantıklı, ben bunu niye hiç düşünemedim?” yanıtını vermiştir. Ablası ile ilişkilerinin iyi olduğu daha önce de böyle bir deneyimi olduğu için onunla konuşabileceği söylendiğinde verdiği yanıt “Aynen, kısıtlanmak istemiyorum gerçekten. Yeterince kısıtlandım her konuda, yediğimle, giydiğimle, gezdiğim yerle, harcadığımle her şeyle yani. Yeni hayatımda pantolon giymek istiyorum mesela çünkü hiç giymedim, hiç çocukluğumda bile babam bana bir kere kot pantolon aldı. Çünkü bize hiç giydirmediydi ayıptır siz kızsınız diye. Bir kere kısa kollu giymiştim babam beni dövmüştü. O zaman 9-10 yaşındaydım, kollarımı bağladım bacaklarımın arasına çimenlikte babam beni görmesin diye, babam beni bir gördü sopayla dövdü. Pantolon içinde o kadar çok yalvarmışım ki en sonunda bir tane almıştı, sonra yıprandı eskidi bir daha almadı. Bir de okulda spor dersinde eşofman takımı giydim. Onun dışında hep etek. O yüzden pantolon hep içimde kaldı. Eşime de diyordum giyebilir miyim diye, “hayır giyersen bacaklarını kırarım” derdi. Pardösüm uzun bileğime kadar geliyor, görünmüyor diyorum ki “bunun altına giyeyim” “yok” diyor “ayaklarından belli olur yürüdüğünde” diye o kadar takıktı yani, izin vermiyordu. Bunları nasıl isteyeceğim, nasıl söyleyeceğim bilmiyorum. Tehdit etmiş gibi olurum.” yanıtıyla şiddetin yaşamı boyu sürdüğü anlaşılmıştır. Şimdiki tutumlarının nasıl olduğu sorulduğunda Irmak iyi olduğunu, aradıklarını, ne zaman geleceğini sorduklarını, “gel” dediklerini dava bitince geleceğini söylediğini belirtmiştir.

Hatun “Melda arkadaşımız da öyleydi şimdi ulaşamıyoruz. Mesaj göndermiş bana “Biliyorum aradığınızı ben telefon açamıyorum, elimden aldılar” diye, işe gitmesine izin vermiyorlar öyle ağır şeyler koymuşlar ki kız kıpırdıyamıyor, çocuklarını göremiyor, telefon açamıyor. Düşündükleri başına geldi ama denemek istedi sonra denemedim diye pişman olmamak için” yanıtıyla yakın zamanda arkadaşlarının yaşadığı durumu aktarmıştır.

Buradaki amaç Irmak’ın kurum sonrası süreçle ilgili kararsızlığı üzerinden, karar verirken konunun farklı yönleriyle ele alınması gerektiğinin görülmesidir. Diğer katılımcıların karar verme süreçleri üzerinden de birlikte benzer değerlendirmeler yapılmıştır.

Hatun “Ani karar vermek bana çok zarar verdi daha önce. Düşünmeden hemen verdiğim kararlar beni bayağı zarara uğrattı. Ama şimdi artık ani karar vermemek, iyice düşünüp taşınıp karar vermek istiyorum. Çünkü ani kararlar beni yıktı. İlk başta eşimden yedim zaten sonra ani karar verip aileme dönmem, ailemde yine aynı o yüzden şimdi çabuk karar vermiyorum iyice düşünüp taşınmak daha iyi bence. Sağlam bir karar sağlam bir adım atalım bence.” paylaşımıyla sonuçları üzerinde yeterince düşünmeden acele verilen kararlara güzel bir örnek vermiştir.

Pelin paylaşımıyla yeterince düşünmeden ani aldığı karar ve bu deneyimden yola çıkarak sağlıklı karar alma sürecini paylaşmıştır. *“Ben evlenirken çok ani bir karar verdim. Hemen bir anda, ne olur gerçekten hayal ettiğim gibi olur mu ya da bana vaat ettikleri gibi olur mu diye düşünmeden çok ani karar verdim ve sonra pişman oldum. Buraya gelirken de çok düşündüm doğru olur mu gitmem diye ve çok düşündüğüm zaman daha sağlıklı kararlar alabildiğimi, doğru yaptığımı fark ettim. Ama işte asıl bitirirken çok düşünmek değil de eğer bir şeyin bitmesi gerekiyorsa zaten farkındasındır çok fazla düşünmek değil de yeni bir hayatın içerisine girerken bazı şeylerden vazgeçerken insanın düşünmesi gerekiyor bence. Benim ilk başta bunu yapmam gerekiyordu ve yapmadım. Sonuçta yeni bir hayatın içine giriyorsun ve farklı insanların içine giriyorsun, kendi ailenle konuşmayı bile bırakıp başkalarının hayatına giriyorsun ve onları çok az tanıyorsun. Görebildiğin kadar. Benim yaptığım hatam da oydu.”*

Aylin şimdiye kadar hiç kendi kararını vermediğini, bunu hiç izin verilmediğini paylaşmıştır. Tek kararının ani bir şekilde kadın sığınmaevine gelmek olduğunu söylemiştir. Pişman olmadığını söylerken bir taraftan da zaman zaman bu kararı ile ilgili kendisini sorguladığı anlaşılmıştır. Hatun doğru karar verdiği yönündeki fikrini söylemiştir. Aylin’i dava sürecinin uzamasının rahatsız ettiği anlaşılmıştır. Yaşadığı can güvenliği riskinden bahsetmiştir. Kararının ani olmasını söylemesine rağmen aslında ani olmadığı, öncesinde çok düşündüğü, plan yaptığı, sadece o gün yapmaya cesaret edebildiğini söylediği hatırlatılmıştır.

“Evet evet çok düşündüm niyetlendim gittim karakola mahkemeye çıktım ağladı vicdanıma yenildim geri gittim hep istedim. Ama bu sefer o yoktu iş yerindeydi dedim ki ya öleceğim ya başaracağım. Bu sefer şunu doğru yaptım, onunla görüşmek istemedim onunla görüşseydim yine yenilirdim.” yanıtıyla şiddete maruz bırakanın her defasında af dileyerek ikna ettiği vazgeçirdiği anlaşılmıştır. *“Hep yapıyor dövüyor sonra ağlayıp özür diliyor. Diyor ki “ben isteyerek yapmadım”, bu sefer içim sızlıyor. Sevdığım için istediğim için değil vicdanım el vermiyor geri gidiyordum. Ama bu sefer kesinlikle öyle yapmasına izin vermedim. O yüzden iyiyim ama mahkemede bir gün sende gel diyecekler diye çok korkuyorum.”* Paylaşımıyla yaşadığı şiddet döngüsünü tarif etmiştir. Eşinin çocukları kullanarak kendisini ikna etmeye çalıştığını da bir kez daha anlatmıştır.

Bir süre sonra *“Şu anki tek hedefim boşanmak onu çok istiyorum. Dese ki boşandık göbek atarım hem ağlarım hem göbek atarım kurtuldum diye.”* paylaşımı aslında istekli olduğunu ancak sürecin yıpratıcılığıyla zorlandığını göstermektedir. Aylin diğer katılımcılar gibi kendi babasının da telefona izin vermediğini, boşanma sonrası için de *“çalışır mısın çalışmaz mısın o zaman düşünüyoruz”* dediğini aktarmıştır. Neler yaşayacağını bilmediğini

söylemiştir. Evliliğindeki şiddet deneyimlerinden bahsetmiştir. Aylin'in öyküsünde, şiddet uygulayanın kadının sosyal destek ağını bozması net olarak görülmektedir.

Aylin şimdi karar verdiğini hissettiğini buna daha önce hiç izin verilmediğini belirtmiştir. Başaracağına olan inancı ile ilgili paylaşımlarda bulunmuş, planlarından bahsetmiştir. Özellikle Hatun, Aylin'i destekleyen ifadelerde bulunmuştur.

Şiddetten kurutulmak için çocuklardan ayrılmak zorunda kalınması Aylin'in öyküsünde tekrar gündeme gelmiştir. Zaman zaman *"herkes çocuklarını getirmiş ben niye bıraktım yanlış mı yaptım diyorum keşke bırakmasa mıydım ama o zaman peşimi hiç bırakmazdı"* diye düşündüğünü ifade etmiştir. Herkesin koşullarının farklı olduğu hatırlatıldığında çocuklarını bırakmak zorunda olanların da olduğunu onlardan güç aldığını söylemiştir. Çocuklarını alabilmek için, şiddet uygulayanın başının belaya girmesi yönünde dua ettiği anlaşılmıştır. Çocuklarından bahsederken *"tehlikedeler biraz ama yapacak bir şeyim yok şu an."* dediğinde bunu açması istenmiştir. Eşinin akrabası tarafından 5 yaşındaki kızının tacize uğradığı ile ilgili düşüncesi olduğu, jandarmaya şikâyet gitmek istediğinde ise kendisini dövere engelledikleri, kayınvalidesine anlattığında da inanmadığı ve Aylin'i suçladığı anlaşılmıştır. Avukatına anlatmıştır ve taciz davası açılmıştır. Aylin'in sadece eşinden değil onun akrabaları tarafından da duygusal ve fiziksel şiddete uğradığı görülmektedir.

Sevgi zor karar verdiğini, daha önce eşinden boşanırken ani bir kararla çok düşünmeden hiçbir talepte bulunmadan ve çocukların da velayetini istemeden boşandığı için çok pişmanlık duyduğunu o nedenle şimdi zor karar verdiğini, daha çok düşündüğünü ifade etmiştir. Şu anda kurum sonrası süreçle ilgili karar vermeye çalıştığı ve zorlandığı anlaşılmıştır.

Ferda da kurum sonrası süreçle ilgili kararsızlık yaşadığını başka şehre gitmek istemediğini ancak süresinin de dolduğunu belirtmiştir. Başka şehre gitmenin ne gibi zorlukları olabileceği ile ilgili konuşulmuştur. Yabancı bilmediği bir yere gitmekle ilgili endişesi olduğu anlaşılmıştır. Hatun bu konudaki kendi deneyimlerini paylaşarak denemek zorunda olduğunu söylemiştir. Gerekli koşulları oluşturarak alışıktığı ve sevdiği şehre dönebileceği ile ilgili konuşulmuştur.

Tüm katılımcıların karar verme süreçleri ele alınmıştır. Geçmiş deneyimleri üzerinden kendilerini değerlendirmişlerdir. Şu anda içinde bulundukları süreç ise kurum sonrası yeni bir hayat kurma aşamasında vermeye çalıştıkları kararları içermektedir. Bu konudaki düşünceleri farklı yönleriyle değerlendirilerek hep birlikte ele alınmıştır. Karar verme konusu üzerinde

neden durulduğu ve karar vermenin önemi tekrar açıkladıktan sonra karar verirken kullanılan yöntemlerle sonuçları ve etkin karar vermek için izlenmesi gereken adımlar hakkında bilgi verilmiştir.

Hatun güncel olarak yaşadığı olumsuz durumu anlatarak bu konuda yaşadığı kararsızlıktan bahsetmiştir. Acele etmeden tüm yönleri ile değerlendirmenin önemi vurgulanmıştır.

Bu oturumda karar verme süreçleri üzerinde durulmasının doğru bir karar olduğunun görüldüğü yönünde geri bildirim verilerek konunun üzerinden tekrar kısaca geçilmiştir. Katılımcılara bir şey eklemek isteyip istemedikleri sorulduğunda sessiz kalmışlardır. Pazartesi son oturumun yapılacağı kendilerine hatırlatılmıştır. Teşekkür ederek bitiyor olmasından duydukları üzüntüyü dile getirmişler ve duygulanmışlardır.

Rahatlatıcı bir müzik eşliğinde katılımcıların gözlerini kapatarak kendilerini rahat ve mutlu oldukları bir yerde hayal etmeleri önerildiğinde üyeler istekli olmuştur. Yanlarında kimin olduğunu, nerede olduklarını, havanın nasıl olduğunu düşünmeleri istenmiştir. Egzersiz sonlandığında, kendilerini nerede ve nasıl hayal ettiklerini paylaşmaları istenmiştir. Aylin boş yeşillik bir alanda özgürce koştuğunu, yattığını, sonra tekrar koştuğunu, kuş cıvıltılarının olduğu yeşil alanda olduğunu ve bir de oraya yakın bir deniz kenarı olduğunu, bir yeşil alana bir deniz kenarına oradan oraya koştuğunu hayal ettiğini çok güzel olduğunu paylaşmıştır. Daha önce yapılan gevşeme egzersizi sırasında gözlerini kapatmaktan bile rahatsızlık duyan Aylin'in gelişme kaydettiği düşünülmüştür. Hatun da Aylin gibi düşündüğünü söyleyerek birlikte sakin yeşillik bir yerde olduklarını söylemiştir. Aylin *“Hayatım boyunca hep onu istemişimdir, boş bir alana gideyim bağıra bağıra müzik dinleyim söyleyeyim, kafam sadece ona odaklansın isterdim.”* Hatun *“Biz çay kahve içiyoruz çocuklarda oynuyor diyerek”* hayalini geliştirmiştir. Pelin ise Rize'de bir çayırda tek kendisinin evinin olduğunu ve yağmur yağdığını, camın önüne oturup mizahi bir kitap okuduğunu, çay içip fındık ezmesi yediğini hayal ettiğini anlattığı sırada gülüşmüşlerdir. Pelin çocukluğunda kendisiyle ilgilenilmediğini belirterek içinde ne varsa yapacağını söylemiştir. Sevgi oğluyla kavuştuğunu, parkta baş başa top oynadıklarını hayal etmiştir. Ferda aklında başka şeylerin olduğunu, hayal kuramadığını söylemiştir. Irmak müzikle beraber zaten kendini cıvıldayan kuşların arasında yemyeşil bir yerde hayal ettiğini su seslerinin geldiğini, çocuklarının kendine doğru koştuğunu ve ileride de ailesinin piknik yaptığını anlatmıştır. Tüm hayallerde çocuğu olanlar çocuğuydur ve herkes doğayla içi içedir. Paylaşımının ardından Irmak müzik dinlemeyi çok özlediğini

söylemiştir. Telefona izin verilmemektedir, müzik çalar kullanabilmektedirler ancak Irmak'ın olmadığı için müzik dinleyememektedir.

Oturum sonlandırılırken katılımcılara eklemek istedikleri bir şey olup olmadığı sorulduğunda çalışmadan çok memnun olduklarını ve sürmesini istediklerini, kendilerine çok iyi geldiğini vurgulamışlardır. Kendilerinde olumlu yönde değişimler olduğunu söylerken çok söz almayan Ferda'da gördükleri değişimlerden de bahsetmişlerdir. Ferda'nın önceden içine kapanık olduğunu, kendileriyle hiç konuşmadığını, selam vermeden oturup kalktığını sadece TV seyrettiğini şimdi ise konuştuğunu, arkadaş olduklarını söylerken birbirlerini desteklemişlerdir. Hatun bir önceki oturumda olduğu gibi çalışmanın üç ay daha sürmesini isteyerek kendisinin o süre boyunca kurumda olacağını eklemiştir.

Katılımcılar sıkıntılarından bahsetmeye devam etmeyi sürdürme eğilimindedir. Sürenin dolduğu hatırlatarak oturum sonlandırılmıştır.

Yaşadıkları şiddetin derinliği her oturumda olduğu gibi bu oturumda da farklı hikayelerle tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Aylin ve Irmak eşleri tarafından maruz kaldıkları cinsel şiddetten bahsetmiştir.

Eşinin ailesinin Aylin'e "*Sen bırak git çocuklar bizim, babanın evinden çocukla mı geldin?*" dediğini söylemesiyle, yedinci oturumda Irmak ve Sakine'nin paylaşımlarında ortaya çıkan çocukların babanın çocuğu olarak görülmesi Aylin'in paylaşımında da ortaya çıkmıştır. Ancak bu sefer çocuklar anneye verilmek istenmemektedir.

Oturumda katılımcıların kararlarını nasıl aldıkları üzerinde konuşularak konuyu beraber farklı yönleriyle ele almaları sağlanmıştır. Karar verirken kullanılan yöntemlerle sonuçları ve etkin karar vermek için izlenmesi gereken adımlar hakkında bilgi verilmiştir. Kadınlar karar verme süreçlerini anlatırken kurum sonrası hayatları ile ilgili kararları da gözden geçirilmiştir. Nelerle karşılaşabileceği üzerinde fikir alışverişinde bulunulmuş, farklı yönleriyle değerlendirme yapılması sağlanmıştır. Böylece karar verme becerilerinin geliştirilmesi ve kurumdan ayrıldıktan sonra yeni hayatlarında neler yapmayı planladıklarının ele alınması hedefine ulaşılmıştır.

Bir önceki oturuma göre üyelerin oldukça durgun oldukları, üzgün göründükleri gözlemlenmiştir. Bu nedenle oturum sonunda kendilerini mutlu oldukları bir yerde hayal etmeleri ve sonrasında da paylaşımları istenmiştir. Oturum sonunda çalışmanın bitiyor olması ile ilgili üzüntülerini dile getirmişlerdir ve sürekli yeni bir konu açma eğiliminde olmuşlardır.

3.1.4. Sonlandırma Aşaması

Zastrow (1999)'a göre sonlandırmanın özü gruptan ve grup katılımcılarından ayrılmaktır. Ayrılma, bir dizi etmene bağlı olarak yoğunluğu değişen karmaşık duygular barındırır (Duyan, 2012). Katılımcılardan grubun genel bir değerlendirmesini yapmaları istenir (Corey vd., 2010; Gladding, 2008). Katılımcılar için dönüm noktalarının neler olduğu, nelerden hoşlanıp nelerde zorlandıkları, oturumların daha etkili olması için neler yapılabileceği gibi sorularla grubun geçmişi gözden geçirilir. (Corey vd., 2010; Gladding, 2008; Yalom ve Leszcz, 2005: Akt. Çınarbaş, 2015). Sonlandırma aşamasında katılımcıların kendilerini, birbirlerini, uzmanı ve grubu değerlendirmeleri istenmiş ve bu konuda teşvik edilmiştir. Grubun sonlanmasıyla ilgili üzüntü ve grupta yer almış olmakla ilgili memnuniyet duyguları ön plana çıkmıştır.

Onuncu Oturum:

Onuncu oturum grup çalışmasının son oturumudur ve amaçları grup sürecinin genel olarak değerlendirilmesi, grup yaşantısı sonucunda grup üyelerinde meydana gelen değişikliklerin saptanması, bitmemiş konular varsa bunların ele alınması ve grup sürecinin sonlandırılmasıdır. Bu amaçla katılımcıların grup deneyimi hakkındaki düşüncelerinin alınması, kendilerini bu süreçte nasıl gördüklerini ve grubu değerlendirmeleri, “sıcak sandalye” etkinliği ile katılımcıların birbirini değerlendirmesinin sağlanması, katılımcıların gelişimi ve grup süreci ile ilgili geri bildirimde bulunularak çabalarının kutlanması ve değişimin desteklenmesi ile grup çalışmasının sonlandırılması hedeflenmiştir.

Diğer oturumlarda da olduğu gibi oturum öncesi oturum düzeni sağlanarak hafif klasik müzik eşliğinde tüm katılımcılar karşılanmıştır. Bu sırada Sevgi'nin saçlarını kestirdiği ve Pelin'in ilk kez makyaj yaptığı fark edilerek söylendiğinde son gün olması nedeniyle yaptıklarını belirtmişlerdir.

Bir önceki oturumdan bu tarafa geçen süreci değerlendirdiklerinde katılımcılar genel olarak iyi olduklarını belirtirken Aylin boşanmaya çalıştığı eşinin, kök ailesi ile iletişim kurarak kendisi hakkında gerçek olmayan olumsuz söylemlerde bulunduğunu belirtmiştir. Şiddeti uygulayan, evlilik sürecinde olduğu gibi sığınmaevi sürecinde de kendisinden ayrılmaya çalışan kadının sosyal desteğini engellemeye çalışarak bir biçimde şiddeti sürdürmeye devam etmektedir. Kadının yerini bilmediği ve onu bulmaya çalıştığı için kadını kışkırtarak yerinin ortaya çıkmasını sağlamaya çalışması da bir diğer önemli unsurdur. “Ben bu zamana kadar hep sakladım babamdan. En büyük hatam da buydu. Yapılanı hep sakladım

çünkü telefonu elimden aldılar engellediler susturdular. Şimdi de adam diyor ki “zamanında bunu yaşadın niye söylemedin hata senin niye sustun niye söylemeyip bu hale kadar getirdin? Şimdi her şeyi yapıyorlar ben seni savunamıyorum””. Aylin’in çocuklarını almak konusunda karar kıldığı ve bunun içinde adım attığı anlaşılmıştır. Eşyalarını istemesiyle iftiralara başladığını ve çocukları kaçırmalarından korktuğunu, yoğun biçimde kabuslarının olduğunu ifade etmiştir. Şiddet uygulayanın kadını ısrarlı bir şekilde takip ettiği, araç plakalarını öğrendiği bu nedenle kısa süre içinde Aylin’in başka bir ildeki kuruma sevk edileceği anlaşılmıştır. Çocuklarını merak etmekte ancak yerinin ortaya çıkacağı korkusuyla onlara ulaşamamaktadır. Şiddet gördüğü yerden ayrılmaya çalışırken kendisine yardımcı olan komşusu bu aşamada yardım alabileceğini düşündüğü tek kişidir ancak görüşmeleri hep engellendiği için telefon numarasını bilmemektedir. Şiddet uygulayan eş, kadının tüm sosyal destek mekanizmalarının işleyişini durdurmuştur. *“...Numaralarını almama hiç izin vermediler, hiç konuşturuyorlardı hatta camdan cama konuştuğumda bile kıyameti koparıyorlardı. Kadınla gizli gizli konuşuyorduk çöp dökerken ya da onlar evde yokken. O yüzden haber de alamıyorum ne yapacağım bilemiyorum.”* Aylin, önceki oturumlarda çocuklarının risk altında olduğu anlaşılacak ele alınan konu neticesinde çocuklarını yanına almaya karar verdiğini ifade etmiştir. Aylin avukatı ile konuşmak istediğini daha önce de söylemiştir. Yalnız konuşamadığını her şeyi anlatamadığını, unuttuğu şeylerin de olduğunu belirtmiştir. Benzer şeyleri tekrar ederek oturumlar sırasında konuşurken aklına geldiğini ama avukatla görüşürken unuttuğunu belirtmiştir. Danışmanıyla, avukatıyla görüşme talebi hakkında konuşması ve kendisine de avukatıyla görüşme sırasında unutmaması için bir kâğıda kısa notlar alabileceği önerildiğinde öneriye sıcak bakmıştır.

Sevgi söz aldığı anda saçlarını Pelin’in kestiği anlaşılmıştır, sekizinci oturumda da Ferda’nın saçını yine Pelin’in kestiği anlaşılmıştır. Pelin’in yeteneği vurgulanarak bu konuda çalışıp çalışamayacağı kısaca ele alınmıştır. Hatun çocuklarının babası kaza geçirdiği için çocukları ile ilgili endişelerini ve onlarla konuşamıyor oluşunu paylaşmıştır. Ardından eski katılımcı Melda’dan haber aldıklarını, kurumdan ayrılarak yanlarına yerleştiği kök ailesinin yanından kaçarak ayrıldığını ve bir arkadaşının yanına yerleştiğini ifade etmişlerdir. Kök ailenin Melda’nın telefon kullanmasına, çocuklarıyla iletişim kurmasına, dışarıya çıkmasına ve çalışmasına engel olduğu anlaşılmıştır. Hatun *“Zaten belliydi kendi de biliyordu, hiç değilse deneyeyim diye gitti. Zaten anneyi evladından ayırmak iyi bir şey değil. Ama işte aileler öyle diyor, “sen buradan giderken çocuğunla mı gittin?” diyor. Mesela affedersin çok özür dilerim “milletin piçini niye getirdin?” diyorlar. Böyle şeylerle karşılaştım. Her şeyini kısıtlıyorlar zaten. Allah yardımcı olsun. İsterim ki ona ulaşayım, elimden gelen her şeyi yaparım. Üzüldüm haline. Hiçbir kadın hak etmiyor ama işte... Bazen kendi kendime düşünüyorum neden hep*

kadınlar çekiyor sıkıntıları bir kere de erkek görsem böyle yerlerde sürünen olmuyor işte hep kadınlar çekiyor sıkıntıları. Allah herkesin sonunu hayır etsin. Önümüze bakalım. Biz kendimiz mücadele edeceğiz. Benim düşüncem bu.” ifadeleriyle gruptan ayrılan katılımcı Melda’nın deneyimi üzerinden kadın olmakla ilgili yaşanan sorunları ve mücadelenin gerekliliğini vurgulamıştır.

Çalışmanın sonuna gelindiği hatırlatılarak, katılımcılardan çalışma sürecinde kendilerini ve çalışmayı her yönüyle değerlendirerek düşüncelerini paylaşmalarını istenmiştir.

Pelin’in “Öncelikle biz belki kendimiz de baş başa düşünüyoruz ama çok yönlü düşünemiyorduk ya da gerçeklerle yüzleşme bakımından daha doğrusu kendimizi iyi tanıyamıyorduk. Ben kendi adıma böyle düşünüyorum. Sizin sayenizde kendimizi daha iyi tanıma fırsatı bulduk, daha iyi hissetme fırsatı bulduk. Gelecekte nasıl şeyler yapabileceğimizi keşfettiğimizi düşünüyorum. Sonra mesela seanslardan sonra nerde olduğumuzu hayal etmek kendi düşlerimizin farkına vardık diyebilirim. Bana her seferinde çok şey kattı, çok şeyler fark ettim. Çok değiştim. Hayatta benim bir çizgim vardı şu yapılır şu yapılmaz diyordum mesela ama şimdi öyle demiyorum. Gerçekten kuralına göre iyiye, yapılması gerekiyorsa doğru bir şekilde hayatta her şey yapılabilir bence. Çünkü her şey insanlar için ben bunun farkına vardım.” paylaşımı sırasında gözleri dolmuştur. Çalışmanın, kendisini daha iyi tanınmasında fayda sağladığını ve farkındalığının artmış olarak gelecek planlarını kurguladığını belirtmesi önemlidir. İlk oturumda “işe yaramak istiyorum”, “kendime güvenmek istiyorum” paylaşımları düşünüldüğünde gelecekte neler yapabileceğini keşfettiğini belirtmesi bu amacını gerçekleştirdiği yönünde değerlendirilmiştir. Yine Pelin’in hem bireysel görüşmelerde hem de grup oturumlarında ihtiyaç duyduklarını belirttiği psikososyal desteğe yürütülen çalışmayla bir ölçüde karşılık bulduğu görülmüştür.

Irmak ilk oturumda “konuşunca rahatlarım” düşüncesiyle çalışmaya katıldığını söylemiştir. Son oturumda değerlendirmesinde her oturumda moralinin yükseldiğini ve kendisini topladığını hissettiğini söylediğinde bu amacına ulaştığı görülmüştür. Irmak diğer katılımcıların yaşantılarını dinlediğinde kendisini onların yerine koyup “ben bir şey yaşamamışım” dediğini ifade etmiştir. Irmak’ın daha önce hiç yapmadıkları şeyleri yaptıklarını, kendilerini anlattıklarını söylediği sırada Pelin de yapılan resim etkinliğinin kendisi için önemini belirterek resimde kendini ifade edebildiğini hissettiğini eklemiştir.

Irmak “...Dediğim gibi gerçekten çok şey kattı burası. Kendimizi geliştirdik, kendimize biraz vakit ayırdık, kendi hayatımızı gözden geçirdik ki bu bizim her zaman işimize yarayacak. Oturup düşündüğümüz zaman her zaman mutsuzluk düşünmeyeceğiz. Nasıl yapabilirim

bununla ilgili kendimize örnekler vereceğiz acaba bunu yapsam nasıl olur bunu yapsam nasıl olur gibi düşüneceğiz, kendi kendimize sorup kendi kendimize cevaplayacağız. Burada yaptığımız gibi, burada fikir alışverişi yaptık mesela yani katkı sağlıyor. Konuşmalarımız, tavrımız az çok değişti. Bir de kıyaslamada var mesela arkadaşların yaşadığı hayatlar kendi hayatımız. Kendimizi biraz daha güçlü hissediyoruz, o daha çok kötü şey yaşamış ben ondan daha iyi durumdayım bence ben o kadar şey yaşamadım kendimi daha çabuk toparlayabilirim diyerek kendimi motive edebilirim. Halime şükredebilirim. Bu açılardan çok iyi oldu böyle bir çalışmanın olması.” diyerek değerlendirmesini sürdürmüştür. Bu paylaşımda kendisini daha güçlü hissettiğini söylemesi yine ilk oturumda kendini tanıttığı sırada güçlü olma isteğine yaptığı vurgu göz önünde bulundurulduğunda çalışmaya katılım gösterme amacını gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır.

Ferda grupta yer almanın kendisini iyi hissettirdiğini, oturumun olacağı zamanları sabırsızlıkla beklediğini ve bittiği için duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. *“Her gün buraya gelmek için hani yarın olacak toplantıya gideceğiz diye seviniyordum bugün biraz üzgünüm biteceği için. Keşke bitmeseydi, biraz daha sürseydi diyorum. Burada olmak iyi hissettiriyordu.”* Grupta yer almanın kendisini iyi hissettirdiğini söylemesi katılımcıların genel olarak “iyi olma” ya “iyi hissetme” ye yaptıkları vurguyu destekler niteliktedir.

Sevgi’nin *“Benim için güzeldi, çok iyi bir dersti, her derse geldiğimizde farklı şeyler görüyoruz. Kendi iç dünyamızı fark ediyoruz, kendimiz daha olumlu şekilde yönlendirebiliyoruz. Olumsuz yanlarımız da var ama olumlu yanlarımızı daha çok gördük. Kendimi bu derste daha iyi ifade ettiğimi düşünüyorum. Mesela umudun olmuyor, karamsar oluyorsun ama buraya gelince o şey kalmıyor, daha iyi düşünebiliyorsun, anlatınca rahatlıyorsun. Onu daha iyi keşfettim. Geleceğe bakışımız daha farklı, karamsarlık umutsuzluk yönünden, yapabilirim diyorum. Başlangıca göre daha iyiyim.”* değerlendirmesinde olumlu yönlerini daha çok gördüğü yönündeki paylaşımı güçlü yönleri ile ilgili farkındalığının arttığını desteklemektedir. Umutla ilgili paylaşımı vurgulandığında ise *“daha da güçlüyüz.”* diyerek güçlendiğini hissettiğini dile getirmiştir. Sevgi grup çalışmasına katıldığı ikinci oturumda gruptan beklentisini *“sıkıntılarımı anlatmak”* olarak ifade etmiştir. Oturumlara gelince anlatınca rahatladığını ifade etmesi, istediği paylaşımı gerçekleştirebildiği yönünde değerlendirildiğinde gruptan beklentisini gerçekleştirdiği söylenebilir.

Hatun *“Benim için daha iyi geçti, sıkıntılarımızı anlattık, gücümüzü anladık. Eskisinden daha güçlü hissediyorum ben kendimi. Bir şeyi başarabilirim diye önceden hiç düşünmüyordum, yapamayacağım diye kendime fazla güvenmiyordum. Ama konuştukça*

kendime güvencim geliyor. Yapabilirim artık her şeyi, bunu göze aldıysam buraya geldiysem her şeyi yapabilirim diye düşünüyorum. Kendime şimdi güveniyorum” paylaşımında kendisini daha güçlü hissetmesi ve başaracağına yönelik inancın gelişmesi vurgusu çalışmanın amacının gerçekleşmiş olduğuna dair önemli işaretler olarak görülmüştür. Hatun güçlü hissetmeyle ilgili paylaşımını sürdürmüştür. “...Tabi bu yola çıktıysan tek başına mecburen her zorluğu, önüne gelen zorlukları yenmek zorundasın öyle ya da böyle. Ben daha güçlü hissediyorum anlattığım için sıkıntılarımı. Eskisinden eser yok bende.” paylaşımı ilk oturumda bahsettiği sıkıntılarını hafifletmek amacına ulaştığı yönünde önemlidir.

Ardından katılımcılar birbirlerini sıcak sandalye etkinliği ile değerlendirmişlerdir. Her bir katılımcı için sanki o, grupta yokmuşçasına değerlendirme yapılmıştır. Bu sırada değerlendirilen katılımcıdan sandalyesini çevirerek gruba sırtını dönmesi istenmiştir. Değerlendirilmesi yapılan katılımcı için grup çalışmasının sürdüğü beş haftalık süreçte onda ne gibi değişimlerin olduğu, çalışmanın ona neler kattığı, grup öncesi ve sonrası ile ilgili gözlemler varsa bunların neler olduğu hakkında tüm katılımcılar tarafından değerlendirme yapılması istenmiştir.

Pelin bu etkinlik sırasında kendisi ile ilgili değerlendirmeleri dinlediğinde diğer katılımcıların söylediklerine katılarak “Yaşadığının farkına vardım.” “Kendime geldim.” ifadelerini kullanmıştır. Aylin çalışmanın başında gruba güvenmezken ve paylaşımda bulunmazken süreç ilerlediğinde paylaşmak için oturumun başlamasını beklediği anlaşılmıştır. “...mesela o haberi aldığımda aslında paylaşabileceğim yanında konuşabileceğim arkadaşım var ama ben bu programda anlatmayı tercih ediyorum. Hatta ona da söyledim, “keşke şu gün çabuk gelse de konuşsam”. Burada anlatmayı daha çok tercih edip daha çok istiyorum. Burada güvenmediğim kimse yok söyleyebilirim rahatlıkla.” Aylin’in kararsızlığının yerini son oturuma gelindiğinde kararlılık ve kendinden emin oluş almıştır. “Şu an artık tek karar verdiğim şey artık ailemi de düşünmüyorum. İlla onların yanına gideceğim de demiyorum. Baktım onlar da istemiyor alırım çocuklarımı giderim başka memlekete diye düşünüyorum. Kendi ayaklarımın üstünde dururum benim kimseye ihtiyacım yok.” Ferda çalışmanın sonlanmasından duyduğu üzüntüyü sıklıkla ifade etmiştir. “Keşke bitmeseydi ya, çok üzülüyorum bittiği için”. Irmak, Ferda ile ilgili paylaşımların ardından kendisinin de önceden Ferda gibi olduğunu, onu anladığını söyleyerek kendisi ile ilgili örnekler vermiştir. “Normalde ben böyle gülen, konuşan, her şeye atlayan bir insan değildim. Ben olmak istediğim kişiym şu an. Yani hep olmak istediğim kişiym.” Paylaşımıyla Ferda’ya destek olmasının yanı sıra hem şiddet gördüğü evden ayrılarak hem de çalışmada yer alarak kendisinde gördüğü değişimden bahsetmiştir. Pelin de benzer şeyler hissettiğini ifade etmiştir. “Kendimizi tanıdık. Bazen

konuştuğum zaman kendimi ifade edebildiğimi düşünüyorum ama önceden hiç öyle değildim.”
“Şu an ağlayarak insanın kendini ifade edemediğini biliyorum ve herkes anlayamaz sen ağladığın zaman senin üzüldüğünü. Hani ifade etmek de gerekiyor.”

Katılımcıların birbirlerine verdikleri geribildirimlerde yapabileceklerine dair inançlarının arttığı, kendilerinden daha emin oldukları, “yapabilir miyim?” in yerini “yaparım” ın aldığı yönündeki değerlendirmelerin yoğunlukta olduğu görülmüştür. Katılımcıların birbirini değerlendirmelerinin içeriğinde bir başka önemli ortak payda ise birbirlerinde gördükleri olumlu değişimleri vurgulamaları ve birbirlerini destekler nitelikte değerlendirmeler yapmış olmalarıdır.

Ardından son testler yapılarak çikolata ikram edilmiştir. Uzman oturum tamamlandıktan sonra her katılımcı ile bireysel görüşmeler yapılacağını açıklamıştır. O sırada Pelin sesi titreyerek, ağlayacağını söylemiştir. Katılımcılardan çalışmada yer almakla ilgili ve çalışmanın sonlanıyor olması ile ilgili duygu ve düşüncelerini paylaşmaları istenmiştir. Pelin o sırada ağlamaya başlamıştır. Hatun uzmandan ayrılacağı için çok üzgün olduğunu oturumlarda mutlu olduğunu anlattığını kendi iyi, rahatlamış hissettiğini, gözleri dolarak bitmesini hiç istemediğini, çok üzgün olduğunu ve uzmanı çok sevdiğini paylaşmıştır. Ferda da üzüntüsünü ve daha uzun sürmesi ile ilgili arzusunu dile getirdiğinde tüm katılımcılar ağlamaya başlamışlardır. Tüm katılımcılar çalışmanın kendilerine iyi geldiğini belirterek, sonlanıyor olmasından duydukları üzüntüyü ve bitmesini istemedikleri ile ilgili dileklerini dile getirmişlerdir. Irmak kendileriyle ilgili keşfetmedikleri şeylerin farkına vardıklarını, daha sakin olduklarını ve bakış açılarının değiştiğini belirtmiştir. Aylin kurumda oldukları sürece çalışmanın sürmesini isteyerek nasıl fayda gördüğünü anlatmıştır. Pelin uzmana olan sevgisini ve minnettarlık duygularını paylaşmıştır. Sevgi, dinlenildikleri için kendilerine zaman ayırdığı için uzmana teşekkür etmiştir. Hatun *“Kendimizi güvenmemizi, başka huylarımızı değiştirmemizi, daha önce bu ne der diye düşünürken kendi kararlarımızı düşünüp tartarak sakin karar vermemizi, bu kadar güçlü olmamızı size borçluyuz zaten. Bazen yapabilir miyiz yapamaz mıyız diye tereddüt ederken şimdi daha olumlu düşünmek sizin sayenizde, anlattığınız için. Bazen bencillik yapıp kendim için üç ay daha gelse de sonra ben gittiğim zaman gitmeniz diye düşünüyorum. Çünkü rahatlıyoruz, burası çekiliyor acaba siz gittikten sonra ne olacak diye düşünüyorum, nasıl geçecek. Burası çok zor. İnsanlar birbirine ufacak bir kelime söylese bile kaldıramayacak haldeler, hemen kavga oluşuyor, birbirimizi incitiyoruz. Hiç değilse size kendimizi anlatınca rahatlıyorduk, sağlıklı düşünüyorduk ama bundan sonrasını bilmiyorum.”* paylaşımıyla yaşamakta oldukları zorluklara değinerek yürütülen çalışmadan gördüğü faydayı dile getirmiştir. Irmak çalışmanın başında yapılan

bireysel görüşümler sırasında denetlenmeye gelindiğini zannettiklerini ve bu nedenle şikayetlerini dile getirdiklerini, bir şeylerin değişmesini istediklerini söylemiştir. Katılımcılar uzmana olumlu geri bildirimde bulunmuşlardır. Tüm değerlendirmelere bakıldığında, kadınların psikososyal desteğe duydukları ihtiyaç ve yürütülen çalışmanın bu gerekliliği bir ölçüde karşıladığı görülmüştür. Tüm katılımcılara katkıları için teşekkür edilmiştir. Katılımcılar da teşekkür ederek minnettarlık duygularını ifade etmişlerdir.

Ardından Pelin'in uzmandan kendisi için yazılmasını istemiş olduğu notun herkes için ayrı ayrı yazıldığı söylenerek katılımcılara dağıtılmıştır. Pelin teşekkür ederek her fırsatta okuyacağını belirtmiştir.

Katılımcılara bu çalışmaya katıldıkları, başından sonuna kadar devam ettikleri, kendilerini geliştirmek, güçlerini ve yapabileceklerini fark etmek adına bu çalışmaya birlikte başladıkları, istikrarlı bir şekilde sürdürdükleri ve tamamladıkları, kendileri için çaba sarf ettikleri söylenilerek hep birlikte birbirlerini alkışlamaları istenmiştir. Uzman ve tüm katılımcılar birbirini alkışlamışlardır. Böylece katılımcıların gelişimi ve grup süreci ile ilgili geri bildirimde bulunularak çabaları kutlanmıştır. Ardından Aylin bir şey istemek için izin istemiştir ve kendisine yazılmış notun zarfına hatıra olması için uzmandan ismini ve soy ismini yazmasını istediğini belirtmiştir. Yazıldığında Ferda da istemiştir. Gülüşerek hepsi kendilerine yazılmış notlarda yazmasına rağmen, notların konulduğu zarfa da uzmanın ismini soy ismini hatıra olması için yazmasını istemişlerdir.

Ardından sosyal yardımlarla ilgili soruları olmuştur, sığınmaevi süreci sonrasında yararlanabilecekleri yardımlarla ilgili bilgi almak istemişlerdir. Bilgi verildikten sonra Hatun *"Tek başına olanlara da yapıyorlar mı bu yardımları?"* diyerek böyle bir düşüncesi olduğunu belirtmiştir. O sırada Pelin uzmana, uzman için bir şeyler yazmak istediğini söyleyip izin istemiştir. Ferda da kalemli hatıra olarak saklamak istediğini söylemiştir. Katılımcılar oturum sonlanırken zarflara isim yazılması, not yazılması, kalemli saklamak istemek gibi yollarla bir hatıra alma ve verme isteğinde olmuştur.

Ferda genel olarak oturumlarda durgun ve donuk yüz ifadesine sahipken son oturumlarda gülmeye başladığı, özellikle son oturumun başlangıcından itibaren mimiklerini de kullanmaya başladığı, örneğin oturum başında nasıl oldukları sorulduğunda gülümseyerek iyi olduğunu söylemesi gibi cevaba uygun yüz ifadeleri kullanmaya başladığı görülmüştür. Sevgi süreç boyunca grupta en sessiz diğer katılımcıdır. Grup içinde özellikle ilk oturumlarda söz verildikçe konuşan Sevgi, gittikçe daha çok söz almıştır. Kendine bakımında fark edilir bir düzelme olmuştur, kendisiyle paylaşıldığında memnun olmuştur.

Hatun çalışmanın sonlanmasıyla ilgili üzüntüsünü pek çok kez dile getirmiştir, süre bitse de konuşma isteği olmuştur. Aylin ilk kez çocuklarını yanına alacağını söylemiştir ve “*Kendi ayaklarımın üstünde dururum benim kimseye ihtiyacım yok*” cümlesi önemlidir. Pelin’in kendisiyle ilgili farkındalığının arttığı görülmüştür. Irmak artık olmak istediği gibi olduğunu bu nedenle de çok mutlu olduğunu dile getirmiştir. Tüm üyeler çalışmanın bitmesiyle ilgili üzüntülerini dile getirmiş ve duygulanmışlardır. Zaman zaman gülüşmeler zaman zaman da ağlamaların olduğu, duygu yükü fazla bir oturumdur.

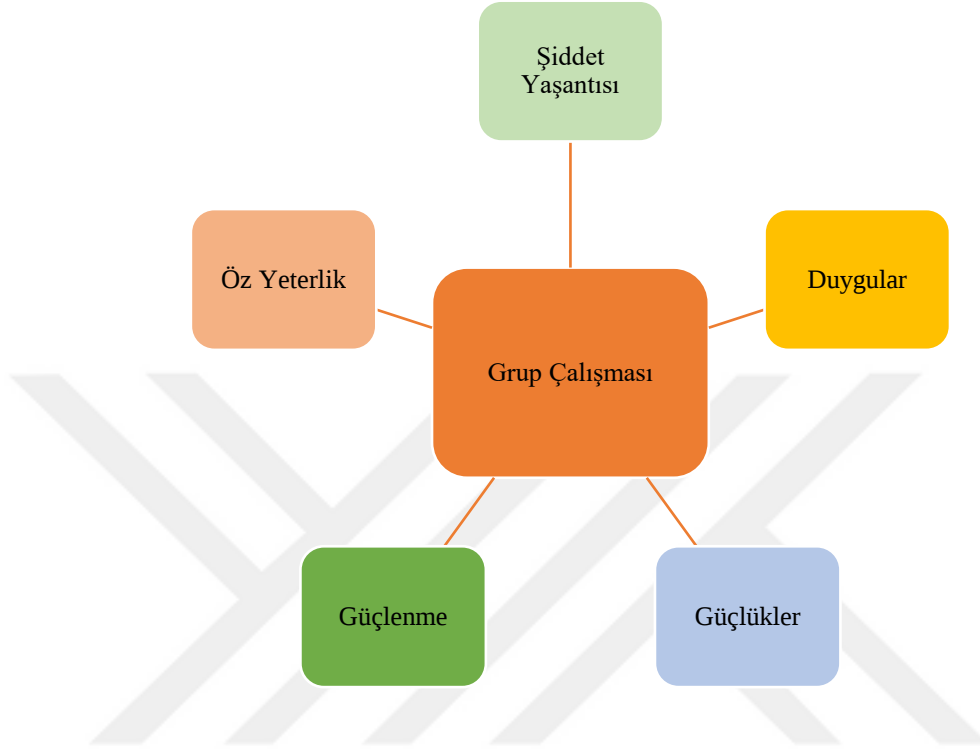
Son oturumdan bu tarafa geçen süreci değerlendirdikleri aşamada katılımcılardan Aylin ve Hatun gündemlerindeki güncel sorunlarından bahsetmişlerdir. Böylece onların yaşantısındaki süre giden güncel sorunlar birlikte ele alınmıştır. Ardından katılımcılar kendilerini, kendilerinde fark ettikleri değişimi değerlendirerek grup süreci ile ilgili düşüncelerini paylaşmışlardır. Sıcak sandalye etkinliği ile katılımcılar birbirini değerlendirmişlerdir. Oturumun sonunda katılımcıların gelişimi ve grup süreci ile ilgili geri bildirimde bulunularak herkesin birbirini alkışlaması istenmiştir. Alkışlanarak çabaları kutlanmıştır. Katılımcılar kendilerinde gördükleri değişimden bahsederken desteklenmişlerdir ve her bir katılımcıya geribildirim ve iyi dilekleri içeren notlar dağıtılmıştır. Karşılıklı iyi dilekler ve tekrar alkışlama ile oturum sonlandırılarak oturumun tüm hedefleri gerçekleştirilmiştir.

3.2. Yansıtıcı Tematik Analiz

Tematik analiz nitel veri üzerinden temalar oluşturma, bu temaları adlandırma ve raporlama süreçlerinden oluşan nitel veri analiz yöntemlerine verilen genel isimdir (*Braun ve Clarke, 2021*; Akt. Hınız ve Yavuz, 2023). *Braun ve Clarke (2019; 2021a, 2021b)* tematik analiz sürecinin daha iyi anlaşılması ve yansıtıcı olma özelliğinin vurgulanması için yöntemin adını yansıtıcı tematik analiz olarak güncellemiştir (Akt. Hınız ve Yavuz, 2023).

Çalışma grubu ve deney grubuna dahil olmuş tüm kadınlarla yapılan grup öncesi ve grup sonrası bireysel görüşmeler deşifre edilerek analiz edilmiştir ancak yansıtıcı tematik analiz sadece grup çalışmaları için gerçekleştirilmiştir. Yapılan her bir grup oturumu oturum sırasında not alınmış ve her oturum sonunda düzenli olarak yazıya dökülmüştür. Elde edilen bu veriler MAXQDA 2020 programına aktarılmıştır. Programa aktarılmış olan bu veriler defalarca okunarak kodlar oluşturulmuştur. Birbiriyle ilişkili kodlar, temalar altında toplanmıştır. Kodlar ve temalar gruplarla sosyal hizmet müdahalesinin özelliklerini ve niteliklerini içermektedir. Katılımcı yorumlarına süreç analizinde yer verilmiştir.

Araştırma konusuyla ilgili literatür ve grup çalışması sürecinde ortaya çıkmış olan kodlar dikkate alınarak oluşturulan temalar Şekil 3.2.'de görüldüğü üzere Şiddet Yaşantısı, Duygular, Güçlükler, Güçlenme ve Öz Yeterliktir.

Şekil 3.2. Grup çalışmasının tema gösterimi

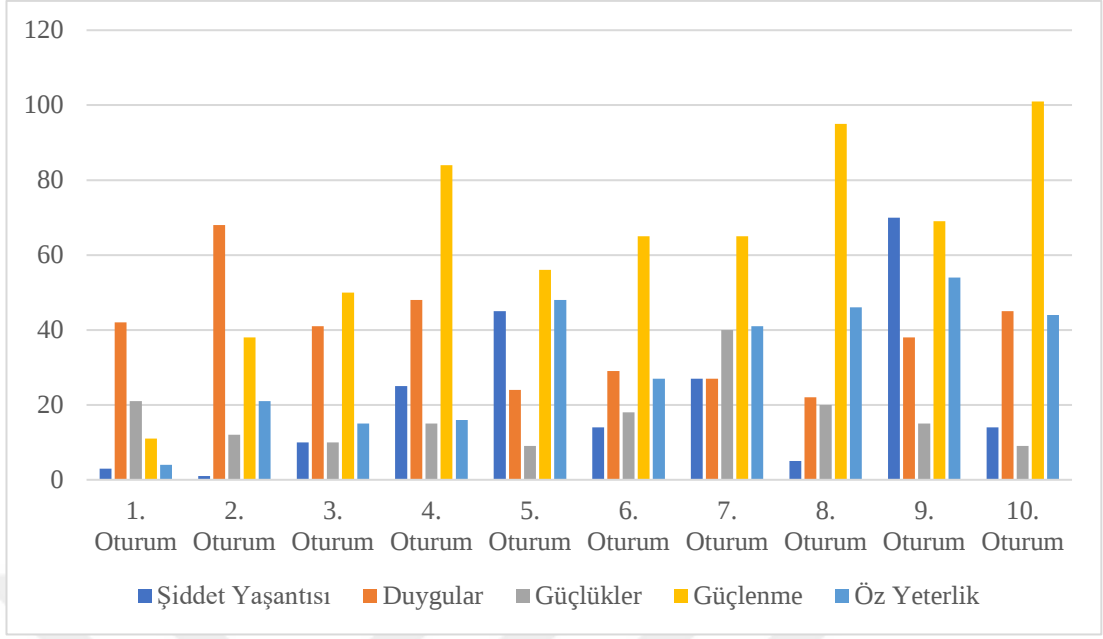
Gerçekleştirilen grup çalışması oturumlarında temaların farklı düzeylerde ortaya çıktığı görülmüştür. İlk oturum, tanışmanın gerçekleştiği ve grup yapısının oluşturulduğu aşamadır. Grup yapısı oluşturulurken, katılımcıların gruptan beklentilerini açıkça ortaya koymaları önemlidir. Şiddete maruz kalmış kadınlar grup çalışmasında yer almakla ilgili beklentilerini dile getirdiklerinde iyileşme, rahatlama, kendini ifade edebilme ve gelişme arzularından bahsetmişlerdir. Tüm kadınlar böyle bir grubun içerisinde ilk kez yer almaktadır. Oturum sonu değerlendirmelerinde grupta yer almakla ilgili olumlu duygularını paylaşmışlardır. Keskin kuralları olan bir kurumda kalıyor olmanın getirdiği duyguları ve zorlukları dile getirmişlerdir. Böylece ilk oturumda duygular temasının ardından güçlükler teması ön plana çıkmıştır. Katılımcılar kendilerini tanıttıkları sırada iki katılımcı eğitim hayatının engellendiğinden, bir katılımcı da çocuk yaşta evlendirildiğinden bahsederek tanışma aşamasında, maruz kaldıkları şiddeti bir boyutuyla dile getirmişlerdir. Öz yeterlik ve güçlenmeye dair kodlar da bulunmaktadır. Ancak bu temalar beklendiği üzere başlangıç aşamasında daha az ortaya çıkmıştır.

Oturumun gündemine göre de temaların oturumlar arasındaki dağılımı farklılık göstermiştir. İkinci oturumun amacı grupta güven duygusunun gelişmesi ve duyguların ifade edilebilmesidir. Bu doğrultuda yapılandırılan oturum neticesinde duygular teması ikinci oturumda en yüksek düzeyde ortaya çıkmıştır. Üçüncü oturumun amacı olumsuz yaşantıların ifade edilebilmesine olanak sağlamaktır. Yaşam öyküsü etkinliği ile katılımcılar kendilerini açmış duygularını ifade edebilmiştir. Bu sırada şiddet öyküleri de gündeme gelmeye başlamıştır. Katılımcının yaptığı resmi ilk önce bir başka katılımcının değerlendirmesi ve oturum sonu hediye düşüncelerle de grupta sosyal destek sağlanmıştır. Böylelikle güçlenme teması ön plana çıkmıştır. Güçlenme teması ikinci oturumdan itibaren yükseliş göstermeye başlamakla birlikte son oturumda en yüksek düzeye ulaşmıştır. Güçlendirme yaklaşımı kullanılarak oluşturulan grup içerikleri bu bağlamda güçlenme temasındaki yükselişi etkilemiştir. Dördüncü oturumda kadınların yalnız olmadıklarına dair farkındalık geliştirmeleri amaçlanmış ve şiddet deneyimiyle ilgili paylaşımların artması ve birbirlerinin deneyimlerine tanıklık etmeleri hedeflenmiştir. Oturum hedefine uygun olarak şiddet yaşantısı temasında artış görülmektedir. Bu paylaşım kendini açmayı gerektirmektedir. Birbirlerinin deneyimlerine tanıklık etmeleriyle, özellikle empati ve grupta sosyal desteğin sağlanması alt kodları artmış güçlenme teması yükselmiştir. Kadınların o zamana kadarki yaşantılarında başardıkları konulara odaklanmalarının hedeflendiği beşinci oturumda yaşam boyu süren şiddet deneyimleri gündeme gelerek şiddet temasında bir yükselişe sebep olmuştur. Bu deneyimlerle nasıl baş ettikleri ve bu yaşantıdan sıyrılmak adına nasıl çaba gösterdiklerinin vurgulanması öz yeterlik temasında yükselişi sağlamıştır. Altıncı oturumda değişim için motivasyon sağlanması amaçlanmıştır. Gelecekte şimdiki kendilerine yazdıkları mektuplar ele alınarak hem değişim için motivasyon hem de sığınmaevi süreci sonrası yaşanabilecek zorluklar üzerine düşünme sağlanmıştır. Bu aşamada bir önceki oturumda olduğu gibi grup içinde sosyal destek sürmüştür. Bu alt kodlarla güçlenme teması ön plandadır. Yedinci oturumda amaç sığınmaevi süreci sonrası yaşanabilecek zorluklara hazırlıklı olmaktır. Amaçla ilişkili olarak oturum gündemi güçlüklerdir. Bu sebeple oturumlar arasında güçlükler temasının en yüksek düzeye ulaştığı oturum yedinci oturumdur. Bu güçlüklerle birlikte, katılımcılarla bu zorlukların üstesinden nasıl gelinebileceği ele alındığı için öz yeterlik temasında da artış vardır. Sekizinci oturumda güçlü yönlerin saptanması, yeteneklerin farkına varılması amaçlanmıştır. Katılımcıların hem kendilerini hem de birbirlerini bu yönüyle değerlendirmeleri ve ifade etmeleri sağlanarak güçlenme teması ön plana çıkmıştır. Kendilerine yönelik bu değerlendirmeleri sırasında ve oturum sonu değerlendirmelerinde öz yeterliğe ait alt kodlarda artış olmuştur. Dokuzuncu oturumda kadınların kendileri hakkında karar verme süreçlerinin güçlendirilmesi ve topluma katılma süreçlerinin ele alınması

amaçlanmıştır. Karar verme mekanizmaları gündeme geldiğinde yeni hayatlarını nasıl planlayacaklarıyla ilgili paylaşımları sırasında özellikle katılımcılardan birinin can güvenliği riskinden bahsetmesiyle şiddet deneyimleri tekrar gündeme gelmiştir. Ardından şiddet yaşantısından kurtulabilmek için sığınmaevine başvuruları sırasında verdikleri kararları ve yeni hayatları için verecekleri kararları değerlendirirken de yine şiddet deneyimlerini paylaşmışlardır. Karar verirken farklı yönleriyle düşünülmesi üzerinde durulduğunda, kök ailesinin yanına yerleşme olasılığı üzerinde duran bir katılımcının boşanma sonrası kök ailesinden ve boşanmış olacağı eşi tarafından yine şiddete maruz kalabileceği gündeme gelmiştir. Daha önce benzer deneyimleri olan katılımcılar kendi deneyimlerini paylaşmıştır. Böylelikle şiddet yaşantısı teması yükselmiştir. Bununla birlikte bu aşamada dolaylı deneyim ve sözel ikna da sağlanmıştır. Sığınmaevine gelmeye karar verme süreçlerinde başa çıkma, gelecekle ilgili planlar değerlendirilirken de çaba, inanç ve yılmama alt kodlarıyla öz yeterlik teması yükselmiştir. Grubun sonlanıyor olması ile ilgili de duyguların paylaşımında artış olmuştur.

Grup çalışmasının sonlandırıldığı onuncu oturumda katılımcıların grup deneyimi hakkındaki düşüncelerinin alınması, kendilerini bu süreçte nasıl gördüklerini ve grubu değerlendirmeleri, son olarak da birbirini değerlendirmeleri sırasında duygular yoğun olarak ifade edilmiştir. Öz yeterlik teması bir diğer yoğun olarak ortaya çıkan temadır. Güçlenme teması onuncu oturumla birlikte en yüksek değerine ulaşmıştır.

Oturum gündemleri ve grup aşamalarına göre temaların oturumlardaki yoğunluğu değişmekle birlikte öz yeterlik ve güçlenme temalarının çalışma boyunca yükselme eğiliminde olduğu görülmektedir. Şiddet Yaşantısı, Duygular, Güçlükler, Güçlenme ve Öz Yeterlik olarak belirlenmiş olan temaların tüm oturumlara göre dağılımı Şekil 3.3.'de gösterilmektedir.

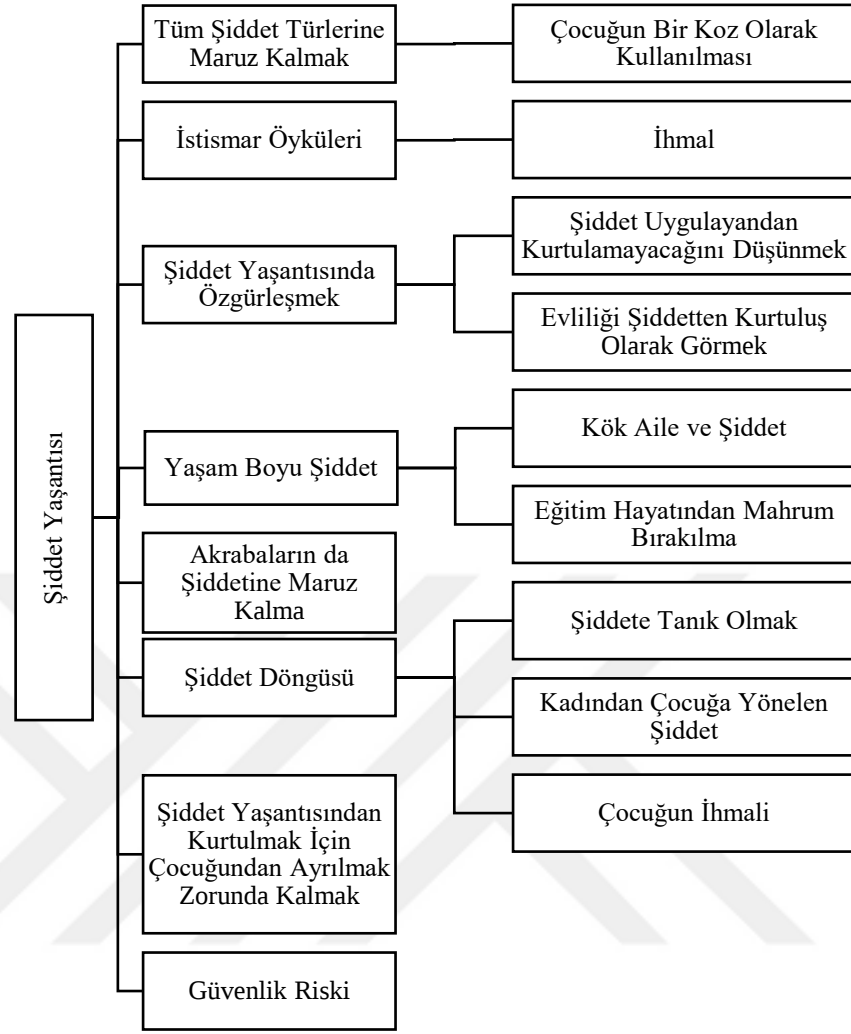

Şekil 3.3. Oturumlara göre temaların dağılımı

3.2.1. Şiddet Yaşantısı

Deneyimlerin paylaşılmasının, iyileşme sürecinin ilk adımı olduğuna inanılmaktadır; çünkü bu sayede bireyler, aile içi şiddete maruz kalmanın kendilerini nasıl etkilediğini paylaşma fırsatı bulurlar (Swanston, Bowyer ve Vetere, 2014). Şiddet yaşantısı temasını oluşturan kodlar ve alt kodlar katılımcıların maruz kaldıkları şiddet yaşantısına ilişkin duygu, düşünce ve deneyimlerini grup ortamında paylaşabildiklerini göstermektedir.

Araştırmaya katılan kadınların tüm şiddet türlerine maruz kaldıkları, şiddeti uygulayanlar tarafından çocukların bu sürece kadının şiddet yaşantısından kurtulmasına engel olacak bir unsur olarak dahil edildiği, kadınların çocukluk çağında ihmal ve istismara uğradıkları, şiddet yaşantısından özgürleşebilmeye dair olumlu ve olumsuz düşünceleri belirlenmiştir. Yaşamlarının farklı dönemlerinde kök aile ya da eş tarafından şiddete hep maruz kalmış oldukları, eşlerinin akrabalarının ya da kendi akrabalarının da şiddetine maruz kaldıkları, şiddet döngüsünün varlığı, şiddet yaşantısında kurtulmaya çabalarırken çocuğundan ayrılmak zorunda kaldıkları ve can güvenliği riski altında oldukları tespit edilmiştir. Tüm bu deneyimler şiddet yaşantısı teması altında kodlanmıştır. Bu kodları oluşturan alt kodlar ise; çocuğun bir koz olarak kullanılması, ihmal, şiddet uygulayandan kurtulamayacağını düşünmek, evliliği şiddetten kurtuluş olarak görmek, kök aile ve şiddet, eğitim hayatından mahrum bırakılmak, şiddete tanık olmak, kadından çocuğa yönelen şiddet ve çocuğun ihmali. Şiddet yaşantısı kod gösterim modeli Şekil 3.4.'de gösterilmektedir.

Şekil 3.4. Şiddet yaşıntısı kod gösterim modeli

Şiddet yaşıntısına ilişkin katılımcıların ifadelerinden bazı örnekler verilmiştir:

Hatun: “...O zaman 8-9 yaş civarındaydım ve babamdan çok korkardık aşırı derecede şiddet olduğu için. ...Bayrama 2-3 gün vardı. Babam bağırdı neredesin diye o anda hiçbir şey hatırlamıyorum öyle bir dayak yemişim ki, hiçbir yerim sağlam kalmamıştı. Babam dövmüştü. Hani taşları falan kaldırdıkları şey var ya kapının yanındaydı onu herhalde bana sokmaya çalışmış beni öldürmeye çalışmış halam engel olmuş. Zaten ben kendimde değilmişim her yerim morluklarla, kırıklarla doluydu. Şu parmağımın eti olduğu gibi kalkmıştı ayağa... Bayram gelince çocuklar bayrama gidince mesela gezmeye gidiyorlardı ben o zaman yataktaydım, kalkamıyordum, kımıldayacak halim kalmamıştı. Kafam kırık, eller kollar bacaklar hareket edemiyor, başaramadım. Size anlattığım gibi çocukluğum hiç güzel geçmedi. ...Büyüdüm kızken de babam açık saçık istemiyordu, saçımız açıktı ama mutlaka etek giyerdik. Dışarı çıkamıyorduk. Köşe başına çıksaydık bile, bir kere ablam çıkmıştı köşe başına babam

vay sen niye çıktın köşe başına diye boyuna dayak yerdı. Ablamı döverken hani derler ya yaşın yanında kuru da yanar diye, beni de dövdü. Boyuna dayak yedik yani doğrusu... Kızken de hani derler ya yağmurdan kaçarken doluya tutulursun diye, beni görücü istemeye geldiler, bir nebze belki evlensem kurtulurum diye gittim. Evlendim yine aynı değişen bir şey yok. İnsan yerine koymadılar, eşimin ailesi beni sürekli eşime şikâyet ederdi eşimde sorgusuz sualsiz beni döverdi. Cehennem gibiydi...”

Sakine: “...Ben evlendikten sonra eve hapsedildim. Ben 9 senedir hapis hayatı yaşadım.... Eşim izin verirse eşimle beraber gider gelirdim. Annemin evine bile eşimle beraber giderdik iki saat otururduk ve giderdik eve. 9 yıl boyunca bu hayatı yaşadım hep eşimin istediği gibi, hiç kendim istediğim gibi olmadı. Onun izin verdiği gibi giyindim, onun izin verdiği gibi konuştum, izin vermediği hiçbir şeyi yapmadım.”

Sakine: “...Ben eşimde suç bulmuyorum çünkü öyle yaşamış öyle büyümüş. Kayınpederim aynı şeyi kayınvalideme de yaşatmış. Ölene kadar aynı şekilde yaşadı. 20-21 sene boyunca bu şekilde yaşadı. O da öyle büyüdü. Kayınvalidem rahmetli anlatırdı “annemin evine giderdik (eşim çocuk, kızım kadar), “Annen orda ne yaptı kimseyle konuştu mu, bir erkekle konuştu mu, kim ne yaptı, orda ne oldu?” diye sorarmış”

İrmak: “...Hayatımın alt üst olduğu, benim için hayatımın cehennem olduğu tarih 10 Kasım... Gayet mutlu bir şekilde okuluma gidiyorum. Burada hayatımı alt üst eden iki adam. Sonrasındaki şiddet, psikolojik şiddet, tehdit, kalbim hep kırık, göz yaşım hiç dinmiyor 10 sene boyunca...”

Aylin: “...Zindanda gibi bir hayattan daha ferah, kuşlar gibi uçmak isterdim. Kapandığım yerden çıkmak yani kapalı kafesimden çıkıp özgürlüğüme kavuşmak isterdim”

Hatun: “...Ben de aynı durumdayım 3 yıldır çocuklarımdan ayrırım, ailemde görmedim mutluluk, eşimde görmedim.”

Sevgi: “Çalışmama babam engel oldu sonra eşim.”

Sakine: “Sen bir şey yapamazsın”, “sen şöylesin” sürekli. Mesela bir şey olsa “sen kendini nimetten mi sayıyorsun?” derdi. Hem dayak yerdim hem de psikolojik baskı görürdüm.”

Aylin: “Benimki cinselliğe çok düşküncü yani tecavüz değil belki o ama o da tecavüz gibi bir şey istemediğin halde...”

Hatun: “...Ben ailede ne gördüm şiddet mi dayak mı sevgi nedir bilmemek, bende bilmiyorum çocuklarıma vurdum sevgi göstermedim eşime sevgi göstermedim hırpaladım, nasıl gördüysem öyle davrandım. Çünkü ben sevgi nedir bilmiyorum, bilmiyorum ki göstereyim. Hala desen ki biliyor musun bilmiyorum.”

İrmak: “...İstemeye istemeye cevap verdim, mecburen. Çünkü kendimi düşünmek zorundayım, benim ona hayır demem benim canıma mal olabilir.”

Aylin: “...Ya öleceğim ya başaracağım.”

İrmak: “10 yıl kocayla geçti, 3 çocuğum var, 23 yaşındayım.”

Bir sırrım var oyununda paylaşılan istismar öyküleri:

“6 yaşındayken, okula giderken amcam tarafından tecavüze uğradım.”

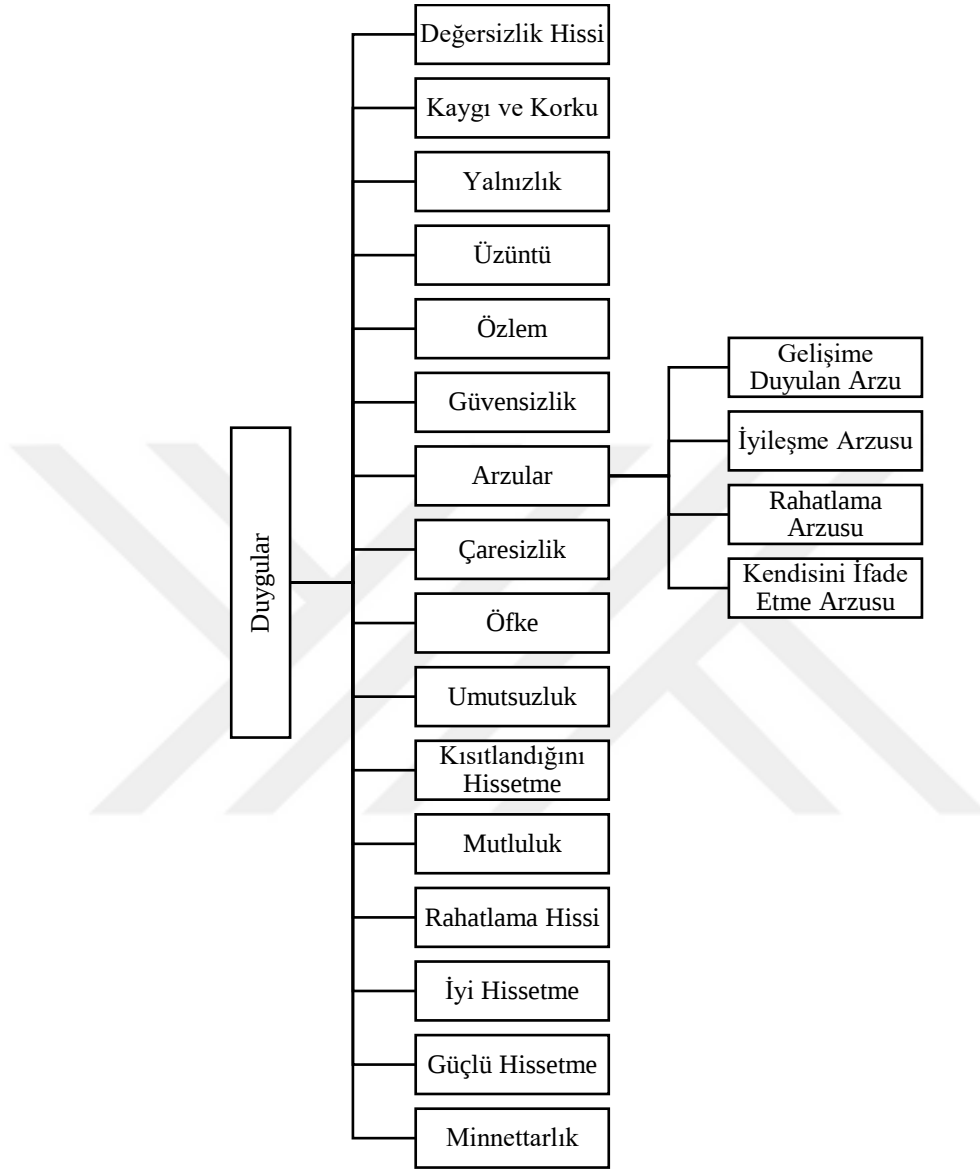
“11 yaşında tecavüze uğradım.”

“Babam bana tecavüz etti.”

3.2.2. Duygular

Duygular teması katılımcıların grup çalışması sürecinde ortaya çıkan, paylaşılan duygularını içermektedir. Oturumlarda oturum gündemine geçilmeden önce, bir önceki oturumu düşünme fırsatlarının olup olmadığı sorularak katılımcıların bu soru üzerinden kendilerini ifade edebilmeleri amaçlanmıştır. Böylece hissettikleri duygular üzerine düşünceleri, bu duyguları ifade etmeleri ve birbirleriyle paylaşımları sağlanmıştır. Ayrıca grup çalışması süresince tüm oturumlarda oturum sonlanmadan katılımcıların oturuma ilişkin duygu ve düşüncelerini paylaşımları da istenmiştir. Oturumlar sırasında duyguların gözden geçirilmesi, fark edilmesi ve paylaşımına yönelik çalışmalarda pek çok duygu açığa çıkmıştır. Grubun sonlandırma aşamasında katılımcıların sonlanmaya ilişkin duygularını paylaşımlarının istenmesiyle de duygular gündeme gelmiştir. Böylece grup çalışmasının her aşamasında duyguların gözden geçirilmesi, fark edilmesi ve dile getirilmesiyle farklı duygular açığa çıkmıştır. Bu duygular değersizlik hissi, kaygı ve korku, yalnızlık, üzüntü, özlem, güvensizlik, arzular, çaresizlik, öfke, umutsuzluk, kısıtlandığını hissetme, mutluluk, rahatlama hissi, iyi hissetme, güçlü hissetme ve minnettarlık olarak kodlanmıştır. Arzular kodunu; gelişime duyulan arzu, iyileşme arzusu, rahatlama arzusu ve kendisini ifade etme arzusu alt

kodları oluşturmaktadır. Oturumlar sırasında katılımcıların hissettiği duygulara ilişkin kod gösterim modeli Şekil 3.5.'de görülmektedir.

Şekil 3.5. Duygular kod gösterim modeli

Grubun başlangıç aşamasında katılımcılardan çalışmayla ilgili beklentilerini paylaşımları istendiğinde arzular ön plana çıkmıştır. Bunlar; gelişime duyulan arzu, iyileşme arzusu, rahatlama arzusu ve kendisini ifade etme arzusudur. Oturum sonu değerlendirmelerinde bir sonraki oturum için sabırsızlıklarını belirttikleri sırada bu arzular yine açığa çıkmıştır.

Güvensizlik duygusu özellikle grubun başlangıç aşamasında açığa çıkmakla birlikte gelişim aşamasında da gündeme gelmiştir. Herman'a (2023) göre uzun süreli, tekrarlayan

şiddetin diyalektiği kadınlarda ümitsizliğin yanı sıra başka insanlara ve birbirlerine karşı güvensizlik hissetme duygusuna sebep olur.

Stanton vd. (2002) kişilerin olumsuz duygularını ifade etmesiyle bu duygulara karşı hassasiyetlerinin azalabileceğini belirtmiştir. Böylece olumsuz duygular azalarak olumlu duygulara ve kazanımlara daha fazla odaklanma fırsatı yaratılır. Her oturumun konusu farklı olsa da şiddet yaşantısıyla ilgili deneyimler mutlaka her oturumda gündeme gelmiştir. Özellikle bu yaşantılarla ilgili paylaşımların olduğu süreçte çaresizlik, öfke, üzüntü, özgürlüğünün kısıtlandığını hissetme, yalnızlık, değersizlik duyguları açığa çıkmıştır. Çocuklarıyla ilgili konular gündeme geldiğinde çaresizlik ve üzüntü duyguları gündeme gelirken, çocuklarından ayrı kalmak zorunda olan kadınlar özlem duygularını yoğun olarak dile getirmişlerdir. Sığınmaevi sürecinde yaşanan güçlükler gündeme geldiğinde, kısıtlandığını hissetme ve çaresizlik duyguları ön plana çıkmıştır. Her oturumun sonunda oturumla ilgili değerlendirme yaptıkları aşamada duygularını, iyi hissetme, rahatlamış hissetme ve mutluluk hissiyle tanımlamışlardır. Sığınmaevi süreci sonrasında kurulacak hayat ele alındığında ve farklı oturumlar da bu konu tekrar gündeme geldiğinde kısıtlanmışlık hissi, korku ve kaygı duyguları gündeme gelmiştir. Sığınmaevi süreci sonrasında kök ailesinin yanına dönme olasılığı üzerinde düşünen kadınlar kendilerini tekrar kısıtlanmış hissetmek istemediklerini ifade etmişlerdir. Yeni kuracakları hayatla ilgili belirsiz alanlar gündeme geldiğinde korku ve kaygı duygularını dile getirmişlerdir. Şiddet uygulayan eşten kurtulamayacağı, tekrar karşılaşmak zorunda kalınacağı ya da izlerinin bulunacağı düşüncelerine korku ve kaygı duyguları eşlik etmiştir. Umutsuzluk duygusu yeni bir hayatı kurarken çocuklarıyla birlikte tekrar bir araya gelemeyeceği düşüncesiyle ve kök ailenin desteğine ihtiyacı olacağını düşünen kadınlarda özgürlüklerinin kısıtlanmaya devam edeceği düşüncesi ile ortaya çıkmış olmakla birlikte, son dört oturum bu duygu hiç tanımlanmamıştır. Güçlü hissetme duygusu oturum sonu değerlendirmelerinde ve topluma katılım süreci ele alındığında ortaya çıkmış, son oturumda ise yoğunluk kazanmıştır. Oturum sonu değerlendirmelerinde ve grubun sonlandırma aşamasında minnettarlık duygusunu yoğun olarak dile getirmişlerdir. Gelişim aşamasının son oturumlarında ve sonlandırma aşamasında grup çalışmanın sonlanıyor olmasıyla ilgili üzüntü duygusu açığa çıkmıştır.

Katılımcıların grubun farklı aşamalarında ifade ettikleri duygulardan bazı örnekler aşağıda bulunmaktadır:

Hatun: *“İyi hissediyorum, gelmeden önce biraz tedirgindim, ama şimdi gayet huzurluydum rahatladım, anlattığım için muthuyum. Gözlerinizi kapatın dediğinizde kendimi*

çocuklarımın yanında düşündüm, piknik yapmayı düşündüm çok mutlu oldum. İyiyim, teşekkür ederim.”

Pelin: *“Üzerimden yük kalkmış gibi hissediyorum. İlk defa toplu bir alanda bu kadar ayrıntılı çocukluğumu anlattığımı, sevgisiz büyüdüğümü ifade ettiğimi düşünüyorum.”*

Aylin: *“Duygularım çok karıştı her şey gözümde canlandı. Aslında bu programa katılmak çok iyi geldi, ağlamak, resim yapmak kendimi rahatlatı ve artık daha iyi olacağıma da inanıyorum. Konuşmak çok iyi geliyor. Toplantıda kendimi anlatmak, arkadaşlarımın derdini dinlemek her şeye çözüm düşünmek iyi geliyor. İyi ki böyle bir programa katılmışım diyorum. Duyguları, hissettiklerini konuşmak paylaşmak çok güzel bir şey.”*

Aylin: *“Ben kendimi onda hissettim, sanki onunla benim hayatım aynıymış gibi hissettim. O yaşadıklarını sanki ben yaşamış gibi anlattı o anlattıkça beni anlatıyormuş gibi hissettim, mutlu oldum. Aynı duyguyu hissediyoruz. Birbirimizi daha farklı konuda da anlayabiliriz.”*

Hatun: *“Yaşantım böyleydi, hiç mutlu olmadım doğru dürüst. Ben bir tek burada mutlu oldum, bu yaşa geldim. Diğer arkadaşlarla konuşuyorum gülüyorum mutlu oluyorum, hoşuma gidiyor.”*

Melda: *“Çocuklarımı çok özledim.”*

Irmak: *“Hep yıllarca bu yalanı söylemek zorunda kaldım. Şimdi bile bana bir soru sorulsa korkarak cevap veriyorum. Ya cevap vermiyorum ya da korkarak yalan söylüyorum. Çünkü bana o korkuyu aşıladı.”*

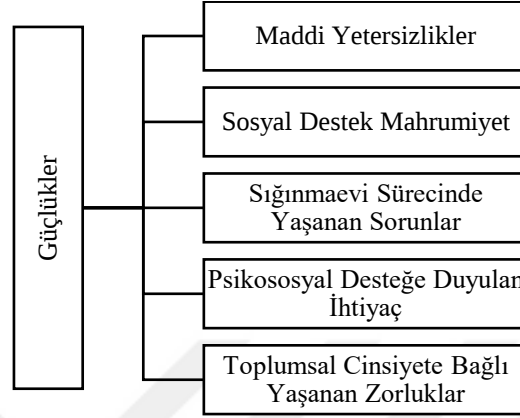
Sakine: *“Artık hoş görülmek istiyorum, hor görülmek değil.”*

Ferda: *“Her gün buraya gelmek için hani yarın olacak toplantıya gideceğiz diye seviniyordum bugün biraz üzgünüm biteceği için. Keşke bitmeseydi, biraz daha sürseydi diyorum. Burada olmak iyi hissettiriyordu.”*

3.2.3. Güçlükler

Grup çalışması yansıtıcı tematik analiziyle ortaya çıkan diğer bir tema güçlüklerdir. Kadınların sığınmaevine gelmeden önceki yaşantılarında ve sığınmaevi sürecinde karşılaştıkları ve kurumdan ayrıldıktan sonra kuracakları yeni hayatta karşılaştıklarını düşündükleri pek çok güçlük, grup çalışması sürecinde gündeme gelmiştir. Bunlar; maddi

yetersizlikler, sosyal destek mahrumiyeti, sığınmaevi sürecinde yaşanan sorunlar, psikososyal desteğe duyulan ihtiyaç ve toplumsal cinsiyete bağlı yaşanan zorluklardır. Bu güçlükler süreç analizinde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Güçlükler kod gösterim modeli Şekil 3.6.'de verilmiştir.

Şekil 3.6. Güçlükler kod gösterim modeli

Maddi yetersizliklerle ilgili güçlükler özellikle gelecekte kendilerine mektup yazmalarının istendiği etkinlikte ve sığınmaevi süreci sonrası yaşanabilecek zorluklar ele alınırken gündeme gelmiştir. Kendileriyle ilgili hayal kurduklarında öncelikle ekonomik özgürlüğü, ardından çocuklarıyla birlikte olmayı hayal etmişlerdir. Boşanma aşamasını daha önce tamamlamış katılımcıların boşanmanın bir an önce sonuçlanabilmesi için hiçbir maddi talepte bulunmadıkları hatta boşanabilmek için çocukların velayetini talep etmedikleri gündeme gelmiştir. Mevcut durumlarında maddi yetersizliklerinden dolayı yaşadıkları zorluklar da paylaşılmıştır. Yeni kuracakları hayatta karşılaştacaklarını düşündükleri zorluklar arasında maddi yetersizlikler önemli bir yer tutmuştur.

Kadınların özellikle kök ailelerinden ihtiyaç duydukları sosyal desteği sağlayamadıkları ortaya çıkmıştır. İçinde yetiştikleri sosyal çevre de kendilerini zorlayan bir başka unsurdur. Çocuğun hem kök aile hem de içinde bulundukları çevre tarafından bir maddi yük olarak görülmesi, babanın çocuğu olarak görülmesi ve babada kalması gerektiğinin söylenmesi bu güçlüklerden birisidir.

Sakine dokuz yıllık evliliği boyunca hep şiddete maruz kalmıştır, kök ailesiyle bunu her paylaştığında Sakine'ye kendi isteği ile evlendiği söylenmiştir. Sakine babasının kendisine *“Ben seni evlendirmedim ki şimdi niye bana geliyorsun, sen kendin yaptın, kendin evlendin, bize sordun mu şimdi bize niye geliyorsun?”* dediğini ağlayarak belirtmiştir. Çocukların maddi bir yük olarak görülmesini, erkeğin soyadını taşıdığı için onun çocuğu olarak görüldüğünü ve

istenmemesini, içinde bulundukları çevrenin de bunu desteklemesini Irmak “*sen bakacak büyüteceksin, büyüdükları zamanda babası gelip alacak ya da çocuklar gidecek. Sen niye para harcaşın, niye emek veresin onlara, niye eziyetini sen çekesin?*” diye düşündüklerini belirtmiştir.

Sığınmaevinin fiziksel koşullarıyla ilgili yaşanan sorunlar, çocuklar için yeterli olanakların olmayışı, yönetsel sorunlar, grup dışındaki kurumda kalan diğer kadınlar arasında yaşanan sorunlar, kurum personeli ve kadınlar arasında yaşanan iletişim sorunları sığınmaevi sürecinde yaşanan sorunlar olarak ele alınmıştır. Aylin avukatıyla görüşmesi sırasında kendisine eşlik eden meslek elemanı olmayan personelin, görüşme sırasında da yanlarında kalmasından duyduğu rahatsızlığını belirtmiştir. “*Bu benim özelim, avukatımla özel konuşmam gerekiyordu ama o benim yanımda oturdu. Ben ne konuştuyşam ne anlattıysam hep o yanımdaydı. Ben çok rahatsız oldum. Ben avukatımla isterdim ki tek başıma konuşayım daha rahat bir şeylerimi anlatayım.*” Bu aynı zamanda konuyla ilgili hissettiği rahatsızlığı ne o anda ne de sonrasında dile getirebilmiş olmasıyla ilgili bir konu olarak, kendini ifade edebilme bağlamında daha sonra ele alınmıştır. Irmak “*katlar değişti, odalar değişti, okula gidecek çocuklar aynı kata geldi. Katta on çocuk oldu. Şimdi Sakine ile aynı odada kalıyoruz beş çocuk, bir de ben ders çalışacağım düşünün*” paylaşımıyla iki kadın ve beş çocuklarının aynı odada kaldığını ifade ederek fiziksel koşullarla ilgili yaşadıkları güçlükleri paylaşmıştır.

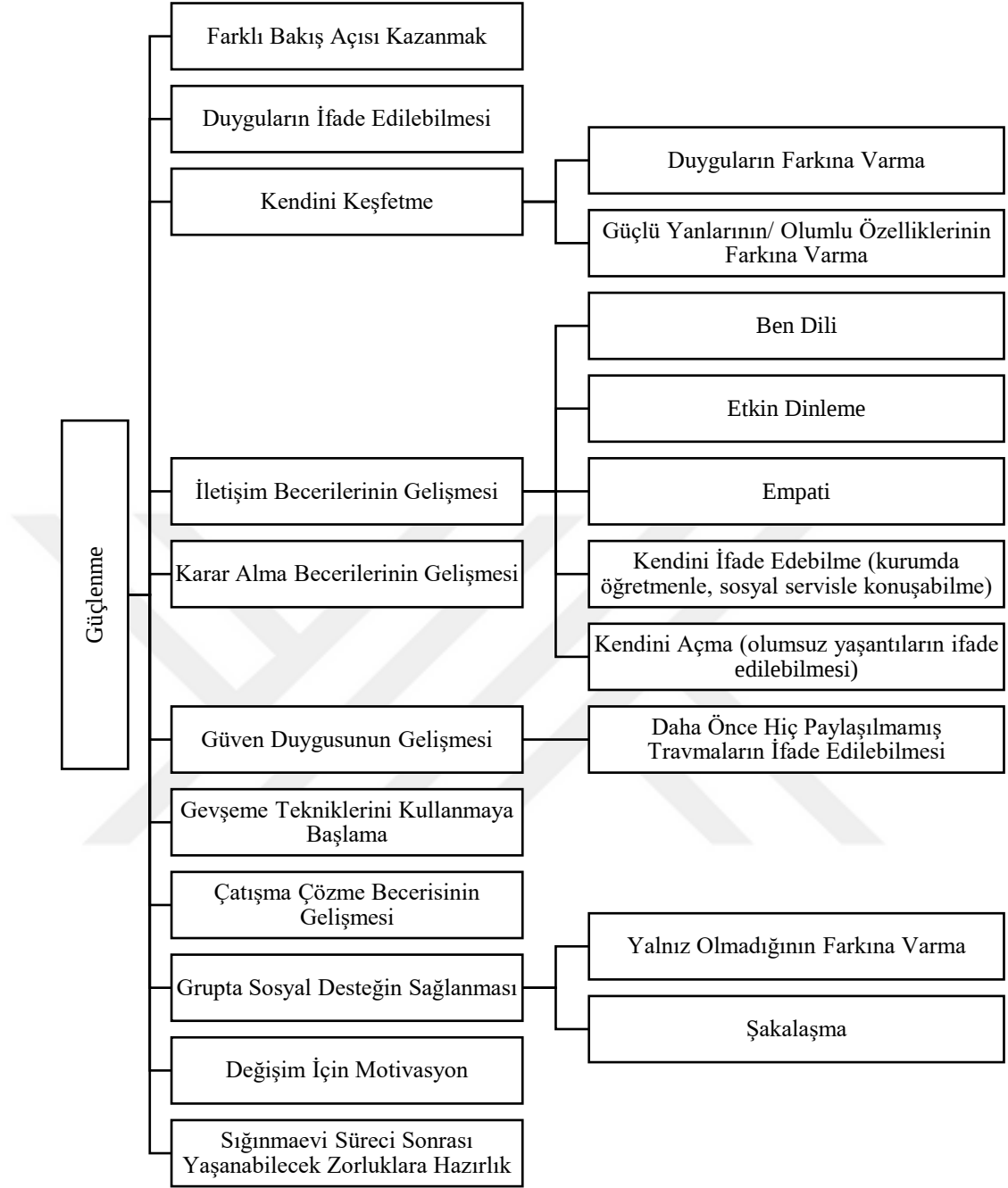
Kurumda yeterli psikososyal desteği alamadıklarına dair ifadeler, bireysel görüşme yapma talepleri, grup çalışmasının kurumda kalacakları süre boyunca devam etmesi talepleri psikososyal desteğe duyulan ihtiyaç alt koduyla tanımlanmıştır. Aylin duyduğu gereksinimi “*Bende iyiyim keşke bu terapi altı ay olsa, haftada iki gün yani bugünü iple çekiyoruz. Saat geldi diye alarm çalmış gibi toplanıyoruz hemen.*” diyerek ifade etmiştir. Hatun’un “*Bazen bencillik yapıp kendim için üç ay daha gelse de sonra ben gittiğim zaman gitseniz diye düşünüyorum. Çünkü rahatlıyoruz, burası çekiliyor acaba siz gittikten sonra ne olacak diye düşünüyorum, nasıl geçecek. Burası çok zor. İnsanlar birbirine ufacık bir kelime söylese bile kaldıramayacak haldeler, hemen kavga oluşuyor, birbirimizi incitiyoruz. Hiç değilse size kendimizi anlatınca rahatlıyorduk, sağlıklı düşünüyorduk ama bundan sonrasında bilmiyorum.*” paylaşımı hem psikososyal desteğe duydukları ihtiyacı hem de kurumda kalan kadınlar arasında yaşanan çatışmaları işaret etmektedir.

Kadın olmakla ilgili yaşadıklarını ifade ettikleri zorluklar, içinde bulundukları çevrenin kadına karşı olumsuz bakışı, cinsiyetlerinden ötürü üzerlerinde kurulan baskı toplumsal cinsiyete bağlı yaşanan zorlukları olarak ele alınmıştır. Özellikle bir sırrım var etkinliğinde

yapılan paylaşımların ardından Melda “Biz kadınlar niye bu kadar çile çekiyoruz, valla çok saçma geliyor erkekler o kadar rahat. Biz niye her şeyi her zorluğu çekmek zorundayız?” ve Sakine’nin “Namus kavramı niye bir tek biz kadınlarda oluyor da erkekler her şeyi yapıyor. Ben kendimden örnek vereyim eşim herkesle aldatabiliyor ama ben buraya geldiğimden dolayı bile babam şöyle bir şey diyor “yanlış yoldasın” ben burada kötü bir şey yapmıyorum. Niye kimse benim eşime sen yanlış yaptın demiyor. Ben burada olmama rağmen o kadar gidecek yer var sen niye ordasın yanlış yoldasın” niye? Ben 28 yaşındayım ben bugüne kadar yanlış yapmadıysam bu yaştan sonra da yanlış yapacak değilim.” ifadeleri kadın olmakla ilgili yaşadıklarını düşündükleri sorunlar arasında yer almaktadır.

3.2.4. Güçlenme

Güçlenme teması katılımcıların grup çalışması sürecindeki kazanımlarını içermektedir. Bu kazanımlar; farklı bakış açısı kazanmak, duyguların ifade edilebilmesi, kendini keşfetme, iletişim becerilerinin gelişmesi, karar alma becerilerinin gelişmesi, güven duygusunun gelişmesi, gevşeme tekniklerini kullanmaya başlama, çatışma çözme becerisinin gelişmesi, grupta sosyal desteğin sağlanması, değişim için motivasyon, sığınmaevi süreci sonrası yaşanabilecek zorluklara hazırlık olmak üzere kodlanmıştır. Bu kodlara ait alt kodlar; duyguların farkına varma, güçlü yanlarının olumlu özelliklerinin farkına varma, ben dili, etkin dinleme, empati, kendini ifade edebilme (kurumda öğretmenle, sosyal servisle konuşabilme), kendini açma (olumsuz yaşantıların ifade edilebilmesi), daha önce hiç paylaşılmamış travmaların ifade edilebilmesi, yalnız olmadığının farkına varma ve şakalaşmadır. Güçlenme kod gösterim modeli Şekil 3.7.’da görülmektedir.

Şekil 3.7. Güçlenme kod gösterim modeli

Süreç analizinde ayrıntılı olarak ele alınmış olmakla birlikte, katılımcıların güçlenme temasına ait ifadeleri birkaç örnekle açıklanmıştır:

Irmak: “Gerçekten çok şey kattı burası kendimizi geliştirdik, kendimize biraz vakit ayırdık, kendi hayatımızı gözden geçirdik ki bu bizim her zaman işimize yarayacak. Oturup düşündüğümüz zaman her zaman mutsuzluk düşünmeyeceğiz.”

Pelin: “Öncelikle biz belki kendimiz de baş başa düşünüyoruz ama çok yönlü düşünemiyorduk ya da gerçeklerle yüzleşme bakımından daha doğrusu kendimizi iyi tanıyamıyorduk. Ben kendi adıma böyle düşünüyorum. Sizin sayenizde kendimizi daha iyi tanıma fırsatı bulduk, daha iyi hissetme fırsatı bulduk. Gelecekte nasıl şeyler yapabileceğimizi keşfettiğimizi düşünüyorum. Sonra mesela seanslardan sonra nerde olduğumuzu hayal etmek kendi düşlerimizin farkına vardık diyebilirim. Bana her seferinde çok şey kattı, çok şeyler fark ettim. Çok değiştim. Hayatta benim bir çizgim vardı şu yapılır şu yapılmaz diyordum mesela ama şimdi öyle demiyorum. Gerçekten kuralına göre iyiye, yapılması gerekiyorsa doğru bir şekilde hayatta her şey yapılabilir bence. Çünkü her şey insanlar için ben bunun farkına vardım.”

Sevgi: “Benim için güzeldi, çok iyi bir dersti, her derse geldiğimizde farklı şeyler görüyoruz. Kendi iç dünyamızı fark ediyoruz, kendimiz daha olumlu şekilde yönlendirebiliyoruz. Olumsuz yanlarımız da var ama olumlu yanlarımızı daha çok gördük. Kendimi bu derste daha iyi ifade ettiğimi düşünüyorum. Mesela umudun olmuyor, karamsar oluyorsun ama buraya gelince o şey kalmıyor, daha iyi düşünebiliyorsun, anlatınca rahatlıyorsun. Onu daha iyi keşfettim.”

Ferda: “Katıldığım için çok mutluyum, iyi ki katıldım, keşke hiç bitmeseydi, bana iyi geliyordu”

Pelin: “Yaşadığının farkına vardım.”

Pelin: “Kendime geldim.”

İrmak: “Kendimizi biraz daha güçlü hissediyoruz.”

Sevgi: “Daha da güçlüyüz.”

Hatun: “Eskisinden daha güçlü hissediyorum ben kendimi... Eskisinden eser yok bende.”

İrmak: “Normalde ben böyle gülen, konuşan, her şeye atlayan bir insan değildim. Ben olmak istediğim kişiyim şu an. Yani hep olmak istediğim kişiyim. Böyle herkesi güldürmeyi çok severim. Deli dolu hareketler yapmayı severim. Ama öncesinde böyle değildim. Çünkü çocukluğumdan beri hep böyle sessiz sakin olduğum için her şeyden çekinirdim. Bir espri yapsam acaba gülerler mi ya da ne bileyim konuşsam dilim böyle karışır da saçmalar mıyım acaba. O yüzden hep kendimi konuşmalardan geri çektim böyle yani yıllarca.”

Pelin sonlandırma aşamasındaki paylaşımlarında kendini ifade edebilme becerisinin geliştiğini belirtmiştir: *“Kendimizi tanıdık. Bazen konuştuğum zaman kendimi ifade edebildiğimi düşünüyorum ama önceden hiç öyle değildim.”*

Kadınların gündeme getirdikleri konuların çok yönlü değerlendirilerek ele alınması ve diğer katılımcıların da kendi bakış açıları ya da deneyimleriyle katkıda bulunmalarına uygun ortam hazırlanarak kadınların farklı bakış açıları kazanmalarına olanak sağlanmıştır. Pelin’in çalışma öncesi için *“çok yönlü düşünemiyorduk”*, Irmak’ın *“bakış açımız biraz da olsa değişti”* ifadeleriyle kendilerindeki farklı bakış açısı kazanmayla ilgili değişimi belirtmişlerdir.

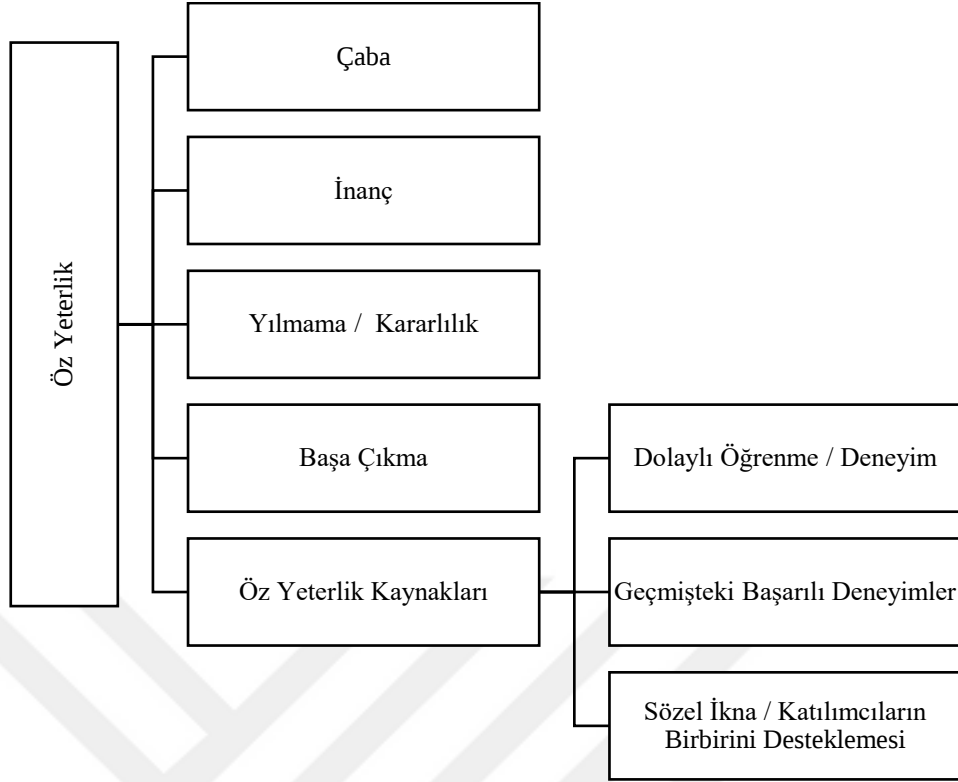
Sevgi’nin *“...artık şimdi hiçbir şeyden korkmuyorum. Kendimde bu gücü görebiliyorum.”* paylaşımı kadınların kendilerinde var olan gücün farkına vardıklarını gösteren ifadeler arasında yer almaktadır.

Çatışma çözme becerilerinin gelişimine dair katılımcıların talebi doğrultusunda oluşturulan oturum gündemi sonrasında, katılımcıların sık sık yaşandığını dile getirdikleri kurumda kalan kadınlar arasında yaşanan çatışmalara dahil olmadıkları görülmektedir. Irmak’ın *“Gün içinde gerileceğimiz şeylere gerilmiyoruz mesela, daha sakin oluyoruz.”* *“Konuşmalarımız, tavrımız az çok değişti.”* paylaşımları bunu destekler niteliktedir.

3.2.5. Öz Yeterlik

Öz yeterlik bireyin gelecekte karşılaşabileceği güç durumların üstesinden gelmede ne derece başarılı olabileceğine ilişkin kendi hakkındaki yargısı, inancıdır (Çakır, 2018: 344). Yetenek, ısrar ve çaba güçlü öz yeterliğin temel bileşenleri olarak göze çarpmaktadır. (Bandura, 1977, 1997: Akt. Köksal vd., 2019). Bandura’ya (2014) göre öz yeterlik duygusunun inşası, doğrudan deneyim, dolaylı gözlem, sosyal etkileşim ve fizyolojik durumlar gibi çeşitli kaynaklardan gelen yeterlik bilgilerinin bilişsel olarak işlenmesine dayanan karmaşık bir süreci içerir.

Araştırmanın son teması öz yeterlik; çaba, inanç, yılmama/kararlılık, başa çıkma ve öz yeterlik kaynakları kodlarından oluşmaktadır. Öz yeterlik kaynaklarını oluşturan alt kodlar; dolaylı öğrenme/deneyim, geçmişteki başarılı deneyimler ve sözel ikna / üyelerin birbirini desteklemesidir. Öz yeterliğe ilişkin kodlar Şekil 3.8’de görülmektedir.

Şekil 3.8. Öz yeterlik kod gösterim modeli

Süreç analizinde ayrıntılı olarak yer almakla birlikte; grup çalışmasının sonlanma aşamasında katılımcıların kendileriyle ilgili değerlendirmelerinden öz yeterlik temasına dair bazı örnekler şöyledir:

Aylin: “*Şu an karar verdiğim şey, artık ailemi de düşünmüyorum. İlla onların yanına gideceğim de demiyorum. Baktım onlar da istemiyor alırım çocuklarımı giderim başka memlekete diye düşünüyorum. Kendi ayaklarımın üstünde dururum benim kimseye ihtiyacım yok.*” “*Son bir haftadır hem düşünceliyim hem bu karardayım. Yapacağım da inşallah bunu.*”

Sevgi: “*Geleceğe bakışımız daha farklı, karamsarlık umutsuzluk yönünden, yapabilirim diyorum. Başlangıca göre daha iyiyim.*”

Hatun: “*Bir şeyi başarabilirim diye önceden hiç düşünmüyordum, yapamayacağım diye kendime fazla güvenmiyordum. Ama konuştukça kendime güvencim geliyor. Yapabilirim artık her şeyi, bunu göze aldıysam buraya geldiysem her şeyi yapabilirim diye düşünüyorum. Kendime şimdi güveniyorum.*”

Sevgi: “*Ayakta kalmak için her şeyi yapabilirim.*”

Melda: “...bazı arkadaşlarımızın bazı sorunları ne bileyim çok çekmişler. Kendi derdini onların yanında hiç saydım. Biraz iyi biraz kötü aslında, kendim için iyi ama bazı arkadaşlarımızın sorunlarına da üzüldüm. Benimkisi hiçmiş diye düşündüm.”

Sevgi: “İnsan istedi mi her şeyi yapabilir, istesin yeter ki.”

Hatun: “...Tabi bu yola çıktıysan tek başına mecburen her zorluğu, önüne gelen zorlukları yenmek zorundasın öyle ya da böyle.”

Sevgi: “Olumsuz şeyler illaki olacak, başımıza gelmiş bu duruma katlanmayı ve güçlü kalmayı öğreneceğiz.”

Grup katılımcılarının öz yeterliklerinin arttığını işaret eden ifadelerinin yanı sıra, birbirleriyle ilgili değerlendirmelerinde de öz yeterliğin arttığına dair gözlemlerini işaret eden ifadeler bulunmaktadır. Örneğin Hatun ile ilgili geribildirim verilirken Pelin’in ve Irmak’ın değerlendirmelerinde öz yeterlikle ilgili önemli ifadeler almaktadır:

Pelin: “Hatun Abla önceden “çocuklarımı alabilir miyim? nasıl yaparım?” Sürekli aklında bu sorular vardı. Ama gruptan sonra çocuklarını almaya kesinlikle kararlı olduğunu, ayaklarının üzerinde durabileceğinden emin olduğunu, “kesinlikle çalışabilirim, ayaklarımın üzerinde durabilirim” diyebildiğini kesinlikle fark ettim aradaki farkı. Bu grup ona kararlılık kendini tanıma, öz güven, ayaklarını yere sağlam basabileceğini düşündürdü bence, bunları kattı. Onun da gruba katkısı her şeyden sıyrılıp grubun içerisinde arkadaşlarına destek olabilmeyi sağladı bence. Destek olabiliyor.”

Irmak: “Yapabilir miyim, edebilir miyim düşünceleri artık yaparım a dönüştü bence. Konuşmalarından onu anlıyorum. Genel olarak çok değişim var bence.”

Kadınların kendileriyle ilgili olumlu özellikleri tanımlamalarına yönelik çalışma sırasında ortaya çıkan öz yeterliğe dair bazı ifadeler aşağıda yer almaktadır:

Sakine: “Her türlü işi başarıyorum.”

Aylin: “Başarmayı çok seviyorum.” “Azimli biriyim.” “Çocuklarım için her şeyi başarabilirim.” “Hayatta isteyince yapamayacağım bir şey yok.” “Kendime güveniyorum.”

Irmak: “Her şey rağmen ayaktayım sağlıklıyım. Güçlüyüm.”

Pelin “İstediğim şeylerde çok sabırlı ve azimliyim.”

Hatun: *“Aynaya bakınca başarırım diyebiliyorum kendime.” “Mücadeleciyim.” “Çocuklarımı iyi yetiştirmek için çabalarım.” “Karşımdaki insanlara kendimi ispatlamak istiyorum sen kötüsün diyenlere karşı ayakta duruyorum.”*

3.3. Sonuç Analizi

Grup çalışmasının analizi birçok boyutta ele alınmıştır. Önceki bölümlerde grubun süreç ve yansıtıcı tematik analizleri gerçekleştirilmiştir. Karma yöntemle göre planlanmış olan grup çalışması süreci, nitel veriler ve nicel verileri birlikte değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Gruplarla sosyal hizmet uygulamasının aile içi şiddete maruz kalmış kadınların öz yeterlik düzeylerine etkisini değerlendirmek üzere karma yöntem kapsamında hem nitel boyutu içeren grup çalışması yöntemi hem de nicel boyutu içeren ölçek yöntemi kullanılmıştır. Ön test- son test modeline uygun olarak deney ve kontrol grupları oluşturulmuş ve deney grubuyla öz yeterliği artırmaya yönelik grup çalışması yürütülmüştür. Genel öz yeterlik ölçeği ve aile içi şiddetle başa çıkma özyeterliği ölçeği ile deney ve kontrol grubunda ön test son test ölçümleri yapılmış ve aldıkları puanlarla istatistiksel analizi gerçekleştirilmiştir. Çalışmada deney grubu 10 ve kontrol grubu 11 olmak üzere toplam 21 katılımcıdan veri elde edilmiş, bu sayı 30’dan küçük olduğu için parametrik olmayan analiz yöntemleri kullanılmıştır (Kabaca ve Erdoğan, 2007). Grubun ön test ve son test puanlarının karşılaştırılması ve bu karşılaştırmanın nitel verilerle desteklenmesiyle, nitel ve nicel yöntemin birbirini bütünler şekilde ele alınması sağlanabilecektir.

Bu bağlamda bu bölümde deney ve kontrol grubunda bulunan aile içi şiddete maruz kalmış kadınların öz yeterlik düzeyine ilişkin grup uygulaması öncesi ve sonrası elde edilen bulgulara ve bunlara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

3.3.1. Gruplarla Sosyal Hizmet Uygulaması Öncesi Ölçümlere İlişkin Bulgular

Gruplarla sosyal hizmet uygulama öncesi deney ve kontrol grubunda bulunan kadınlara “Genel Öz Yeterlik” ve “Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Öz Yeterliği” ölçekleri uygulanmıştır. Uygulanan ölçeklerden elde edilen skorların deney ve kontrol grubundaki katılımcılar açısından farklılık gösterip göstermediğini sınamak amacıyla parametrik olmayan analiz yöntemlerinden Mann Whitney’in U testi kullanılmıştır. Test sonuçlarına ilişkin bulgular Çizelge 3.1.’de gösterilmiştir.

Çizelge 3.1. Deney ve kontrol grubunun öz yeterlik düzeylerine ilişkin uygulama öncesi Mann-Whitney U testi sonuçları

	GÖYÖ Grup Öncesi Ortalama	AİSBÖÖ Grup Öncesi Ortalama
Mann-Whitney U	55,000	48,500
Wilcoxon W	121,000	103,500
Z	0,000	-0,458
Asymp. Sig. (2-tailed)	1,000	0,647
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	1,000	0,654

Çizelgeden de görüleceği üzere anlamlılık değerleri Genel Öz Yeterlik ölçeği için 1.000 ve Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Öz Yeterliği ölçeği 0,647 olarak gerçekleşmiştir. Her iki değer de $p>0,05$ olarak gerçekleştiği için grup çalışması öncesinde deney ve kontrol grubu üyelerinin öz yeterlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak herhangi bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Bu sonuç deney ve kontrol grubu üyelerinin homojen olarak dağıldığı şeklinde yorumlanabilir. Çalışmanın ilerleyen sürecinde kontrol grubuna herhangi bir müdahalede bulunulmazken deney grubunda gruplarla sosyal hizmet uygulaması gerçekleştirilmiştir.

3.3.2. Gruplarla Sosyal Hizmet Uygulaması Sonrası Ölçümlere İlişkin Bulgular

Gruplarla sosyal hizmet uygulaması sonrası deney ve kontrol grubunda bulunan kadınlara “Genel Öz Yeterlik” ve “Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Öz Yeterliği” ölçekleri tekrar uygulanmıştır. Her iki ölçeğin de deney ve kontrol grubundaki üyeler açısından farklılık gösterip göstermediğini sınamak amacıyla çalıştırılan Mann Whitney’in U testine ilişkin bulgular Çizelge 3.2.’de gösterilmiştir.

Çizelge 3.2. Deney ve kontrol grubunun öz yeterlik düzeylerine ilişkin uygulama sonrası Mann-Whitney U testi sonuçları

	GÖYÖ Grup Sonrası Ortalama	AİŞBÖÖ Grup Sonrası Ortalama
Mann-Whitney U	10,000	15,500
Wilcoxon W	76,000	81,500
Z	-3,178	-2,783
Asymp. Sig. (2-tailed)	0,001	0,005
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	0,001	0,004

Çizelgeden de görüleceği üzere uygulama sonrası anlamlılık değerleri Genel Öz Yeterlik Ölçeği için 0,001 ve Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Öz Yeterliği Ölçeği 0,005 olarak gerçekleşmiştir. Her iki değer de $p < 0,05$ olarak gerçekleştiği için grup çalışması sonrasında deney ve kontrol grubu üyelerinin öz yeterlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın ortaya çıktığı söylenebilir. Bu sonuç deney ve kontrol grubu üyelerinin uygulama sonrasında uygulanan ölçekler açısından farklılaştığını ortaya çıkarmıştır.

Gruplarla sosyal hizmet uygulaması sonrası yapılan ölçümler deney ve kontrol grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık ortaya çıktığını göstermiştir. Oluşan bu farklılığın hangi grup lehine ortaya çıktığını görebilmek için kullanılan tanımlayıcı istatistikler Çizelge 3.3. te gösterilmiştir.

Çizelge 3.3. Deney ve kontrol grubunun ön test ve son test düzeylerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler

		S	Minimum	Maximum	Ortalama	Standart Sapma
GÖYÖ Ön Test	Deney Grubu	10	1,70	4,00	2,76	0,734
GÖYÖ Ön Test	Kontrol Grubu	11	1,80	3,40	2,75	0,450
AİŞBÖÖ Ön Test	Deney Grubu	10	1,90	4,34	3,28	0,761
AİŞBÖÖ Ön Test	Kontrol Grubu	11	2,45	4,00	3,42	0,457
GÖYÖ Son Test	Deney Grubu	10	2,50	4,00	3,49	0,479
GÖYÖ Son Test	Kontrol Grubu	11	1,80	3,40	2,59	0,448
AİŞBÖÖ Son Test	Deney Grubu	10	2,55	4,79	4,17	0,802
AİŞBÖÖ Son Test	Kontrol Grubu	11	2,17	4,00	3,08	0,534

Çizelgeden de görüleceği üzere müdahale sonrası deney grubunun genel öz yeterlik ortalaması 3.49 iken kontrol grubunun ortalaması 2,59 olarak ölçülmüştür. Aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliği düzeylerine bakıldığında müdahale sonrası deney grubu ortalaması 4.17 iken kontrol grubu ortalaması ise 3,08 olarak ölçülmüştür. Buradan da anlaşılabacağı üzere her iki ölçek düzeyinde de deney grubu ortalamaları kontrol grubu ortalamalarından daha yüksektir.

3.3.3. Gruplarla Sosyal Hizmet Uygulaması Sonrası Deney Grubundaki Ölçümlere İlişkin Bulgular

Gruplarla sosyal hizmet uygulaması sonrası deney grubunda bulunan kadınların öz yeterlik düzeylerinde meydana gelen değişimlerin tespit edilmesine yönelik olarak parametrik olmayan testlerden Wilcoxon İşaretli Sıralar testi çalıştırılmıştır. Test sonuçları Çizelge 3.4.'de gösterilmiştir.

Çizelge 3.4. Gruplarla sosyal hizmet uygulaması sonrası deney grubundaki kadınların GÖYÖ ve AİŞBÖÖ düzeylerinde meydana gelen değişmelere ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi

		S	Ortalama Sıralar	Sıralar Toplamı
GÖYÖ Son Test GÖYÖ Ön Test	Negatif Sıralar	2	2,00	4,00
	Pozitif Sıralar	8	6,38	51,00
	Eşit Sıralar	0		
	Toplam	10		
AİŞBÖÖ Son Test AİŞBÖÖ Ön Test	Negatif Sıralar	0	0,00	0,00
	Pozitif Sıralar	10	5,50	55,00
	Eşit Sıralar	0		
	Total	10		
	GÖYÖ Son Test GÖYÖ Ön Test	AİŞBÖÖ Son Test AİŞBÖÖ Ön Test		
Z	-2,403b	-2,803b		
Asymp. Sig. (2-tailed)	0,016	0,005		

Çizelgeden de görüleceği üzere deney grubunda Genel Öz Yeterlik Ölçeği için ön test ve gerçekleştirilen uygulama sonrası son test arasında farklılığın anlamlılık değeri 0,016 ve Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Öz Yeterliği Ölçeği için ön test ve gerçekleştirilen uygulama sonrası son test arasında farklılığın anlamlılık değeri 0,005 olarak gerçekleşmiştir. Her iki değer de $p < 0,05$ olarak gerçekleştiği için grup çalışması sonrasında deney grubu üyelerinin genel öz yeterlik ve aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliği düzeyleri arasındaki farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olduğu söylenebilir. Bu sonuç deney grubunda gerçekleştirilen gruplarla sosyal hizmet uygulamasının, grup katılımcılarının genel öz yeterlik ve aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliğini yükseltici bir etkide bulunduğunu göstermektedir.

3.3.4. Gruplarla Sosyal Hizmet Uygulaması Sonrası Kontrol Grubundaki Ölçümlere İlişkin Bulgular

Araştırmada kontrol grubuna herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Deney grubuna yapılan uygulama öncesinde ve sonrasında kullanılan ölçekler, kontrol grubuna da

aynı zamanlarda uygulanmıştır. Çalışmanın bu aşamasında kontrol grubundaki ön test ve son test değerleri arasındaki farklılığın tespit edilmesine yönelik Wilcoxon İşaretli Sıralar testi çalıştırılmıştır. Test sonuçları Çizelge 3.5 de gösterilmiştir.

Çizelge 3.5. Gruplarla sosyal hizmet uygulaması sonrası kontrol grubundaki kadınların GÖYÖ ve AİSBÖÖ düzeylerinde meydana gelen değişmelere ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi

		S	Ortalama Sıralar	Sıralar Toplamı
GÖYÖ Son Test GÖYÖ Ön Test	Negatif Ölçümler	6	4,83	29,00
	Pozitif Sıralar	3	5,33	16,00
	Eşit Sıralar	2		
	Toplam	11		
AİSBÖÖ Son Test AİSBÖÖ Ön Test	Negatif Sıralar	10	5,50	55,00
	Pozitif Sıralar	0	,00	,00
	Eşit Sıralar	1		
	Toplam	11		
		GÖYÖ Son Test GÖYÖ Ön Test		AİSBÖÖ Son Test AİSBÖÖ Ön Test
Z		-0,774		-2,805
Asymp. Sig. (2-tailed)		0,439		0,005

Çizelgeden de görüleceği üzere kontrol grubunda Genel Öz Yeterlik Ölçeği için ön test ve son test arasında farklılığın anlamlılık değeri 0,439 olarak gerçekleşmiştir. Bu değer $p>0,05$ olarak gerçekleştiği için istatistiksel olarak anlamlı değildir. Öte yandan üstteki çizelgeden de görüleceği üzere sosyal hizmet uygulaması gerçekleştirilmeyen kontrol grubu üyelerinin neredeyse tamamında Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Öz Yeterliği düzeylerinin gerilediği tespit edilmiştir. Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Öz Yeterliği Ölçeği için ön test ve son test arasında farklılığın anlamlılık değeri 0,005 olarak gerçekleşmiştir. Bu değer $p<0,05$ olarak gerçekleştiği için istatistiksel olarak anlamlı olduğu şeklinde yorumlanabilir.

4. TARTIŞMA

Bu araştırmada gruplarla sosyal hizmet müdahalesinin aile içi şiddete maruz kalmış kadınların öz yeterlik düzeyine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada karma model ve müdahale araştırması kapsamında hem nitel boyutu içeren grup çalışması yöntemi hem nicel boyutu içeren ölçek yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada şiddet mağduru kadınların öz yeterliklerini olumlu yönde artırmaya yönelik ön test-son test modeline uygun olarak grup çalışmasının yürütüldüğü bir deney ve bir kontrol grubu oluşturulmuş ve ön test-son test ölçümleri yapılmıştır. Çalışmanın nicel analizinde katılımcıların genel öz yeterlik ölçeğinden ve aile içi şiddetle başa çıkma özyeterliği ölçeğinden aldıkları ön-test ve son-test puanlarına uygulanan istatistiksel analizlerden elde edilen bulgular, araştırmanın denenceleri doğrultusunda yorumlanmış ve nitel bulgularla desteklenmiştir. Bu araştırmadan elde edilen bulgular, yapılan gruplarla sosyal hizmet müdahalesinin aile içi şiddet mağduru kadınların öz yeterlik düzeyleri üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Bu bölümde, gruplarla sosyal hizmet müdahalesinin aile içi şiddete maruz kalmış kadınların öz yeterlik düzeyine etkisinin araştırıldığı bu çalışmadan elde edilen bulgular literatürde benzer araştırmalarla karşılıklı olarak tartışılmıştır.

Araştırmanın ön test ölçümlerinin analizinde, müdahale öncesinde deney ve kontrol grupları arasında genel öz yeterlikleri ve aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterlikleri açısından istatistiksel olarak herhangi bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Dolayısıyla uygulama öncesinde, deney ve kontrol grubu öz yeterlik düzeyi açısından benzerdir. Deney ve kontrol grupları homojen olarak dağılmıştır. Bu da olası bir değişikliğin gruplarla sosyal hizmet müdahalesinden kaynaklandığını söylemeyi kolaylaştırmaktadır.

Son test ölçümlerinin analizlerine göre gruplarla sosyal hizmet uygulaması sonrası deney ve kontrol grubu üyelerinin hem genel öz yeterlik hem de aile şiddetle başa çıkma öz yeterlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olduğu ortaya çıkmıştır ($p<0,05$). Uygulamaya katılan aile içi şiddet mağduru kadınların her iki ölçekte de öz yeterlik düzeyleri, uygulamaya katılmayan aile içi şiddet mağduru kadınların öz yeterlik düzeylerinden yüksektir. Böylece araştırmanın birinci ve ikinci denenceleri kabul edilmiştir. Literatürde grup odaklı müdahalelerin aile içi şiddet mağduru kadınların öz yeterliğini artırmaya yardımcı olabileceğini gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Darvishnia vd., 2023; Lee, 2010; Mancoske vd., 1994; Taghdisi vd., 2014; Varvaro ve Palmer, 1993). Dolayısıyla elde edilen bu bulgu literatürdeki çalışmalarla uyumludur.

Müdahalenin sonunda deney grubunun genel öz yeterliği ve aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliği uygulama öncesine kıyasla artmıştır. Her iki değer de istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$). Araştırmanın üçüncü ve dördüncü denenceleri kabul edilmiştir. Bu sonuç deney grubunda gerçekleştirilen gruplarla sosyal hizmet uygulamasının, grup katılımcılarının genel öz yeterlik ve aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliğini yükseltici bir etkide bulunduğunu göstermektedir. Grup odaklı müdahalelerin aile içi şiddet mağduru kadınların öz yeterliğini artırmaya yardımcı olabileceğini gösteren çalışmalar (Darvishnia vd., 2023; Lee, 2010; Mancoske vd., 1994; Taghdisi vd., 2014; Varvaro ve Palmer, 1993) olduğu gibi, kısa motivasyonel görüşmeye dayalı müdahalelerin, yakın partner şiddeti yaşayan kadınlar arasında genel öz yeterliği ve aile içi şiddet ile başa çıkma öz yeterliğini artırdığına dair de kanıtlar vardır (Iverson vd, 2021; Iverson vd, 2022; Saftlas vd, 2014). Gruplarla sosyal hizmet uygulamasına katılım gösteren aile içi şiddet mağduru kadınların grup sürecindeki ifadeleri de deney grubunda öz yeterliğin arttığını desteklemiştir. Özellikle topluma katılım süreçlerinin ele alındığı dokuzuncu oturumda öz yeterlikle ilgili inanç, çaba, kararlılık, baş etmeyle ilgili ifadeler yoğunluk kazanmıştır. Grup sürecinin eylem aşamasında; katılımcıların geçmişteki başarılı deneyimlerinin gündeme gelmesi, birbirlerinden farklı deneyimler ve sonuçlarıyla ilgili edindikleri bilgilerle dolaylı deneyim kazanmaları, birbirlerine kararlılık, çaba, yılmama, inanç yönündeki sözel iknaları ile öz yeterlik kaynakları desteklenmiştir. Grup katılımcılarının kendilerini, birbirlerini ve grup sürecini değerlendirdikleri sonlandırma aşamasında ve grup çalışması sonrası gerçekleştirilen bireysel görüşmelerde; öz yeterliğe ilişkin çaba, inanç, kararlılık ve zorluklarla başa çıkmayı içeren ifadelerin yer alması yine deney grubunda öz yeterliğin arttığı sonucunu desteklemektedir. Aile içi şiddet mağduru kadınların çalışma sonunda kendileriyle ilgili; “başarabilirim”, “her şeyi yapabilirim” ifadeleri yaşadıkları travmatik sürecin üstesinden gelebileceklerine yönelik inancın yani öz yeterliğin arttığı yönünde yorumlanabilir. Gerçekleştirilen grup çalışmasının sonuçları, literatürde eğitim ve sağlık alanlarında öz yeterliği artırmaya yönelik gerçekleştirilmiş farklı grup çalışmalarının sonuçlarıyla da uyumludur (Bingöl ve Akın, 2015; Varol ve Öz, 2024).

Şiddet mağduru kadınların birçoğu çaresizlik, korku, kızgınlık, suçluluk, utanma ve kendi akıl sağlığından şüphe dahil bir dizi duygusal tepki sergileyecektir. Tüm bu duyguların açığa çıkmasında, mağdurun uzman tarafından cesaretlendirmesi gerekmektedir. Şiddet mağduru kadın, ancak duygularını açığa çıkardıktan sonra bu duygularla baş edebilir. (Zastrow ve Krist Ashman, 2014). Gerçekleştirilen grup çalışmasında duyguların farkına varılması ve ifade edilebilmesi yönünde yapılan çalışmalar bu konuda fayda sağlamıştır. Başlangıçta kadınlar anlatımlarında duygularına yer vermezken süreç içinde hem olumsuz hem de olumlu duygularını ifade edebilir olmuşlardır.

Stanton vd. (2002) yaptıkları çalışmada, olumsuz duyguların ifade edilmesiyle bu duygulara karşı hassasiyetin azalabileceğini ortaya koymuşlardır. Böylece olumsuz duygular azalarak olumlu duygulara ve kazanımlara daha fazla odaklanma fırsatı yaratılır. Gerçekleştirilen grup çalışmasında hem şiddetle ilgili deneyimlerin paylaşıldığı sırada, hem de içinde bulundukları süreçte karşılaştıkları güçlüklerle ilgili paylaşımları sırasında katılımcılar olumsuz duygularını ifade etme olanağı bulmuştur. Oturum süresince paylaşılan çaresizlik, öfke, üzüntü, özgürlüğünün kısıtlandığını hissetme, yalnızlık, özlem, korku, umutsuzluk, değersizlik gibi duygular, oturum sonlarında yapılan değerlendirmeler esnasında yerini, iyi, rahatlamış ve mutlu hissetme gibi olumlu duygulara bırakmıştır. Grup çalışması sonlandığında katılımcıların kendilerini ve süreci değerlendirdikleri aşamada, kadınlar sürecin sonlanmış olmasıyla ilgili duydukları üzüntüyü dile getirip ağlamış olmakla birlikte çalışma sonunda kendilerini daha iyi, mutlu, umutlu ve güçlü hissettikleri ortaya çıkmıştır. Öz yeterlik inançları yüksek olan şiddete maruz kalmış kadınların şiddet ile başa çıkmada daha başarılı oldukları, etkili başa çıkma yöntemleri geliştirdikleri ve umutsuzluk düzeylerinin daha düşük olduğu gözlenmiştir (Lerner ve Kennedy, 2000). Dolayısıyla çalışmanın başlangıcında ve zaman zaman süreçte ifade edilen umutsuzluk duygusunun yerine çalışmanın sonuna gelindiğinde umut duygusunu içeren paylaşımların yapılması, öz yeterlik düzeyinin yükseldiği sonucunu desteklemektedir.

Tek bir travmatik olay hemen hemen her yerde olabilir. Uzamış tekrarlayan travma ise yalnızca tutsaklık şartlarında olur. Ev içinde esaret altında olan bireylerin kaçışını engelleyen bariyerler çoğunlukla görünmez olup son derece dayanıklıdır (Herman, 2023). Şiddet mağduru kadınların, özellikle de bir yabancı tarafından değil de eşleri tarafından istismar edilenlerin travmatik deneyimleri uzun süre boyunca tekrarlamaya devam eder ve diğer travmatik yaşantılardan farklıdır (Kang ve Kim, 2011). Grup çalışması özellikle travma mağdurları için uygun bir araçtır. Diğer terapötik fonksiyonlar arasında gruplar, hayatta kalanların hikayelerini anlatmasına, başkalarıyla yeniden bağlantı kurmasına ve tekrar güvenmeyi öğrenmesine yardımcı olabilir (Clemans, 2006). Çalışmaya katılan kadınlar deneyimledikleri şiddet öykülerini yapılan bireysel görüşmelerde daha ayrıntılı aktarmış olmakla birlikte, şiddet öyküleri grup sürecinde özellikle güven ilişkisi sağlandıktan sonra oturumun gündemi farklı olsa bile gündeme gelmiştir. Herman (2023) uzun süreli tekrarlayan şiddetin diyalektiğinin kadınlarda ümitsizliğin yanı sıra başka insanlara ve birbirlerine karşı güvensizlik hissetme duygusuna sebep olduğunu belirtmiştir. Grupta güven sağlandıktan sonra katılımcılar yaşantılarını grupta daha rahat ifade edebilmişlerdir. Bununla birlikte grup yaşantısından beklendiği üzere her katılımcı için bu süreç aynı anda yaşanmamıştır. Bazı katılımcılar bu paylaşımlarını diğerlerine göre daha sonraki oturumlarda gerçekleştirmiştir. Geçiş aşamasında

güven gündeme geldiğinde bir katılımcının bu konuda olumlu görüş bildirmesi, güvensizliğini dile getirmiş olan bir diğer katılımcının bu konudaki düşüncelerini etkilediği görülmüştür. Grup içinde kadınların şiddet öykülerinden bahsetmeleri diğer kadınlar için de model oluşturmuştur. Böylece gerçekleştirilen grup çalışması aile içi şiddet mağduru kadınların güvendikleri bir ortamda deneyimlerini paylaşabilmelerine olanak sağlamıştır. Allen ve Wozniak (2014) aile içi şiddete maruz kalmış kadınlarla yaptıkları grup çalışmasında başlangıçta birbirlerine şüpheyle bakan katılımcıların süreç içinde, birbirleri için destekleyici bir koro ve takdir eden bir izleyici kitlesine dönüştüğünü söylemiştir. Gerçekleştirilen grup çalışmasında da bunu destekler bir süreç yaşanmıştır. Başlangıçta birbirlerine güvenmeyen kadınlar süreç içinde birbirlerinin destek kaynağı haline gelmiştir. Bu paylaşımlar şiddet öyküsü ile sınırlı değildir. Kadınlar arasından özellikle güven sorunu yaşayan bir katılımcı zamanla şiddet öyküsüyle ilgili en çok paylaşımda bulunan katılımcılardan biri haline gelmiştir. Bununla birlikte bireysel sürecinde yaşadığı boşanma davası, eşle iletişim kurmak zorunda kalma gibi güncel sorunlarını dile getirmek için oturumun olmasını sabırsızlıkla beklediğini dile getirmesi bunun bir göstergesi olarak kabul edilmiştir.

Gerçekleştirilen grup çalışmasında dördüncü oturum sırasında gerçekleştirilen “bir sırrım var” oyununda istismar öyküleri açığa çıkmıştır. Katılımcılardan biri babası tarafından tecavüze uğradığını, diğeri 6 yaşındayken amcası tarafından tecavüze uğradığını, bir diğeri ise 11 yaşında tecavüze uğradığını yazmıştır. 11 yaşında istismar edildiğini belirten katılımcı, buna tanıdığı biri tarafından maruz kaldığını bireysel görüşme sırasında paylaşmıştır. Cinsel istismar çoğunlukla çocuğun tanıdığı bir erişkin tarafından gerçekleştirilmektedir (Erdoğan vd., 2011; Yektaş vd. 2018). Mavili (2014) yürütmüş olduğu çalışmalarda çocuğa yönelik cinsel istismarın büyük bölümünün aile içindeki en yakınlar tarafından yapıldığını belirlemiştir. Çalışmadaki bulgular da bunu destekler yöndedir. Sırlar okunduğunda okuyan katılımcıların duygu ve düşüncelerini paylaşımı sırasında bunu anlatmanın zorluğu ve anlatılabildiğinde de kendisine inanılmayacağı düşüncesi ya da inanılmadığı ortaya çıkmıştır. Hemen hemen tüm kültürlerde kurbanlara, kendilerine yapılanları anlatma konusunda yasaklar konmaktadır. Diğer cinsel taciz olgularında olduğu gibi, ensest olgularında da yaşantının açığa çıkarılması ve üzerinde konuşulabilmesi, kırılması gereken bir tabudur (Finkelhor, 1984: Akt. Güleç vd., 2012). Çocukluklarında aile bireylerinden biri tarafından cinsel tacize uğramış kadınların, bu yaşantının ağır ve süreğen etkilerini hayatları boyunca taşıdıkları bilinmektedir (Jakson vd., 1990; Ticen, 1990; Yassen ve Glass, 1990). Oturum sırasında “*Derdini paylaşamamak çok kötü, o sıkıntıyı yıllarca içinde taşımak, biriyle paylaşamamak saklamak çok kötü. Hep içinde taşımak çok ağır; sırtında hep bir yük hep bir yük sadece yürüyorsun.*” paylaşımı hem şiddet yaşantısının dile getirilmesinin önemini hem de süreğen etkilerin

varlığını desteklemektedir. Kadınlar diğer kadınların yaşadıklarını okuduklarında kendi benzer öykülerini de paylaşmışlardır. Grup çalışması sırasında sağlanan ortam bunu olanaklı kılmaktadır.

Kız çocukları ve kadınların cinsel tacize ve şiddete maruz kalma durumunu ifşa etmeleri oldukça zordur. Toplumsal kültürün, mağdurun değil de şiddet uygulayanın yanında olması sıklıkla rastlanan bir durumdur (Mavili, 2014). Grup çalışması sırasında istismar öykülerinin açığa çıktığı aşamada kadınların paylaştıkları duygu ve düşünceler bunu desteklemektedir. Kadınlar şiddet deneyimlerini grup süreci içinde paylaşmışlardır ancak cinsel şiddete dair deneyimleri ancak süreç sonlanırken dokuzuncu oturumda kısmen gündeme gelmiştir. Oysa gerçekleştirilen bireysel görüşmelerde grup sürecine dahil olan kadınlardan ikisi maruz kaldığı cinsel şiddetten bahsetmiştir. Bireysel görüşmenin ardından kendilerinden doldurmaları istenen kişisel bilgi formuna bakıldığında ise on kadından sekizi cinsel şiddete maruz kaldığı bilgisini vermiştir. Bu, konunun paylaşılmasının zorluğunun yanı sıra evlilik yaşantısı içinde maruz kalınan cinsel şiddetin bir şiddet türü olarak algılanmamasından kaynaklı da olabilir. Dülger (2006) çalışmasında, ülkemizde evli kadınların büyük bir çoğunluğunun evlilik içinde gerçekleştirilen zorla cinsel ilişki kurma eylemini bir suç, hatta olmaması gereken bir hareket olarak bile algılamadığını belirtmiştir. Dokuzuncu oturum sırasında gündeme gelen cinsel şiddet ile ilgili *“Benimki cinselliğe çok düşkündü yani tecavüz değil belki o ama o da tecavüz gibi bir şey istemediğin halde...”* paylaşım da bunu desteklemektedir. Diğer bir katılımcı da bu paylaşımın ardından kendi benzer deneyimini aktarmıştır.

Gerçekleştirilen grup çalışması sırasında ortaya çıkan bir diğer bulgu şiddet yaşantısının yaşam boyu sürmesidir. Bu şiddet evlilik birliğinin kuruluşu sırasında; ailesi tarafından çocuk yaşta evlendirilen, kök ailesinde gördüğü yoğun şiddet nedeniyle evliliği bir kurtuluş olarak gördüğü için evlenen kadınlar olarak gündeme gelmiştir. Çocukluk çağındaki evlilikler insan hakları ihlalinin bir çeşidi olup, özellikle kız çocuklarında görülen cinsel istismarın en sık görülen biçimidir (Boran vd., 2013). Katılımcılardan ikisi kaçırılarak evlenmek zorunda kalmıştır. Bunlardan biri kaçırıldığında 13 yaşındadır. Boran vd. (2013) çalışmasında erken evliliklerde çocuk yaştaki gelinin, ailesi ve yakın çevresinden uzaklaştırıldığını, okuldan alınarak eğitim şansının elinden alındığını ve kendi yaşlılarıyla iletişim özgürlüğünün engellendiğini belirtmiştir. Grup çalışmasında yer alan her iki kadının da yaşantısında bunlar meydana gelmiştir. Bu kadınlardan birisi başlangıçta kök ailesinden gördüğü şiddetten kurtulmak için evlenmeyi istediğini ama sonra istemediğini söylediğinde babasının bunun çocuk oynacağı olmadığını, söz verdiğini söyleyerek evlenmeye zorladığını belirtmiştir. Diğer aile ise işlenen suçun bir süre takipçisi olmuş ama sonra diğer aileyle anlaşmıştır. Grup

çalışmasında yer alan kadınların kurumda oluş sebebi güncel ilişkilerindeki maruz kaldıkları şiddet olabilir ancak öyküleri dinlendiğinde aslında yaşam boyu şiddete maruz kaldıkları, maruz bırakan değişse de şiddetin devamlılığı görülmektedir. Kök ailede başlayan şiddet, evliğin bir kurtuluş olarak görülmesine sebep olmuş ancak şiddet yaşantısı evlilikte de sürmüştür. Kök ailelerinden şiddet gördüğünü dile getirmeyen kadınların paylaşımları sırasında aslında kök ailelerinden de şiddet gördüğü ama bunu şiddet olarak nitelendirmedikleri görülmüştür. Bunlar; çocukluk çağında sokağa çıkmasına izin vermeme, arkadaşlarıyla oynamasına izin vermeme, pantolon ve kısa kollu giymesine izin vermeme, bir disiplin yöntemi olarak fiziksel şiddete maruz bırakma, eğitim hayatından mahrum bırakma, ihmal, yetişkinlikte özgürlüğünü kısıtlama, kendi istediği gibi giyinmesine ve makyaj yapmasına engel olma, sokağa çıkmasına engel olma, çalışmasına engel olma, mevcut şiddet yaşantısından kurtulmak için ailesinin yanına dönmek istediğinde kadının çocuklarıyla birlikte kabul edilmemesi ya da kadının da kabul edilmemesi gibi grup süreci içinde ortaya çıkan şiddet öyküleridir.

Eşkinat (2013) çalışmasında, kadının bir işte çalışıp gelir elde etmesinin aile içinde evlâtları, kocası veya akrabaları tarafından engellenebildiğini ya da tam aksine istemediği bir işte çalışmaya zorlanabildiğini, kazandığı paranın elinden alınıp ailenin geçimini sağlamak gibi sorumlulukların ona yüklenebildiğini belirtmiştir. Yapılan grup çalışmasında her iki durumu da destekleyen sonuçlar elde edilmiştir. Katılımcılardan biri; çalışmasına önce babasının sonra eşinin engel olduğunu, kendisinin çalışmayı çok istediğini, en sonunda çalışmaya başlamayı başardığında ise kendi kazandığı parayla hiçbir zaman istediği şeyi eşi nedeniyle alamadığını belirtmiştir. Bir başka katılımcı eşinden boşanma sonrası kök ailesiyle yaşadığı dönemde babasının cezaevinde olduğunu kazandığı paranın bir kısmını cezaevine gönderdiğini, kalanını yetişkin erkek kardeşlerine verdiğini ve evi geçindirdiğini, kendisiyle ilgili hiçbir harcama yapamadığını belirtmiştir. Yani evin geçimini tek başına üstlendiği görülmektedir. Diğer bir katılımcı ise 16-17 yaşlarındayken annesi ve üvey babası ile yaşadığı dönemde eğitimini tamamlamak istemesine rağmen annesinin çalışmaya zorladığını, evin faturalarını ödediğini, kendi yiyeceklerini kendisinin aldığını ve ayrı bir dolabının olduğunu, işten çıkarıldığı dönemde ise annesinin çalışmazsa onunla kalamayacağını söylediğini ve evden ayrıldığını belirtmiştir. Grupta yer alan kadınların farklı biçimleriyle ekonomik şiddeti yaşadıkları görülmektedir.

Grup çalışmasında, karşılaşılabilecek zorlukların ve gelecek planlarının ele alındığı aşamada kadınların iş bulmanın zorluğunun farkında oldukları görülmüştür. Bununla birlikte bir iş bulup çalışmak ve kendi geçimlerini sağlamakla ilgili istekleri ve bunu yapabilir olmayla

ilgili inançları ortaya çıkmıştır. Sherer'ın (1982) çalışmasına göre öz yeterlik, kişinin kendi yetkinliğine olan inancının bir göstergesidir ve bu yetkinlikler kişinin kendi hayatını kazanması, kendi işlerini yönetmesi gibi şeyleri ve sosyal olarak kabul edilmiş hissetmeyi içerir. Grup çalışması sürecinde kadınların kendi hayatlarını kazanma yönünde plan yapmaya başlamaları ve bunu yapabileceklerine yönelik inançlarını dile getirmeleri, öz yeterliklerinin arttığının bir başka göstergesi olarak kabul edilebilir.

Şiddetle karşılaşan kadınlar üzerinde yapılan araştırmalarda risk faktörleri incelendiğinde; madde bağımlılığı, psikiyatrik hastalıklar, intihar girişimleri, düşük sosyoekonomik durum, iki ya da daha fazla çocuğa sahip olma, stres ve sosyal destek eksikliğinin önemli risk faktörleri olduğu anlaşılmaktadır (Smith 1995, Haber 1997, Mariano 2001: Akt. Köse ve Beşer, 2007). Bu bağlamda aile içi şiddete maruz kalan kadınların sosyal destekten mahrum olmaları, karşılaştıkları önemli bir güçlüktür. Yürütülen çalışmada da hem bireysel görüşmelerde hem de grup oturumlarında sosyal destek mahrumiyeti sıklıkla gündeme gelmiş bir konudur. Goodkind vd. (2003) çalışmasında kadınların şiddetle etkili bir şekilde başa çıkabilmelerinde sosyal desteğin gerekliliğini vurgulamıştır. Gerçekleştirilen grup çalışmasında aile içi şiddet mağduru kadınların ihtiyaç duydukları sosyal desteği, önemli bir kaynak olan kök aileden sağlayamadıkları görülmüştür. Bu desteğe bazen şiddet uygulayanın engel olduğu bazen de herhangi bir engel olmamasına rağmen kök ailenin destekleyici olmadığı, hatta kadına şiddet uygulayan ikinci taraf olarak ortaya çıktığı ve dolayısıyla da şiddetle baş etmeyi güçleştirdiği görülmüştür. Gruplarla sosyal hizmet uygulaması paylaşma, sosyal destek sağlama ve alma, cesaretlendirme ve güçlendirme için bir bağlam yaratır ve bunlar öz yeterliğin artması sürecinde önemli unsurlardır.

Şiddet mağduru kadınlar genellikle sosyal destek sistemlerinden mahrumdur. Kadının dış çevreyle herhangi bir bağlantısı olmadığında, çevresinden destek alması engellenir. Ayrıca, erkeklerin aşırı kontrolcü tutumları, kadının duygusal paylaşımlarını ve iletişimini sınırlayabilir. Kadının bu yalnızlığı, izole olmasına ve erkeğe bağımlılık düzeyinde bağlanmasına neden olur. Bu, erkeğin istediği bir durumdur. Kadın izole olma döngüsü içinde erkeğin onun kişiliği ile ilgili “senin aklın ermez” “ben olmasam sen ne olurdun” gibi olumsuz kavramsallaştırmasına boyun eğmiş olur (Mavili, 2014). Erkeğin, kadının sosyal destek ağlarıyla olan bağıni koparması; çalışmada hem kadının deneyimlediği şiddet yaşantısı olarak hem de kadının yeni bir hayat kurma çabasında gündeme gelen güçlüklerden sosyal destek mahrumiyeti olarak karşımıza çıkmıştır.

Shorey vd. (2023) aile içi şiddet mağduru olan kadınlarda, arkadaşlarından ve ailelerinden destek alanların tehlikeli durumlardan kaçma ve travmadan iyileşme olasılığının daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Bu destek; onaylayıcı sözler, maddi yardım, iş fırsatları, kalacak bir yer ve sosyal hizmetler hakkında bilgi gibi yardımları içermektir (Burk vd., 2001; Childress vd., 2021; Crandall vd., 2005; Evans ve Feder, 2016; Hou vd., 2013; McLeod vd., 2010; Nur Hayati vd., 2013; Sroisong vd., 2018; St Vil vd., 2017; Wettersten vd., 2004; Akt. Shorey vd., 2023). Çalışmada yer alan kadınlardan sadece Elif, Aylin, Melda ve Irmak kalacak yer konusunda kök ailelerinden destek alacaklarını belirtmişlerdir. Ancak bu desteğe sahip olduğunu belirten kadınların destek alacaklarını söyledikleri ailelerinden de şiddet gördükleri ortaya çıkmıştır. Yeni kuracakları hayatta kök ailelerinin yanına dönmeleri durumunda özgürlüklerinin kısıtlanacağını, istedikleri gibi giyinemeyeceklerini, telefon kullanamayacaklarını, işe gitmek dışında evden çıkamayacaklarını bilmektedirler. Kök ailesinden hiç şiddet görmediğini ifade eden bu kadınların bile aslında; boşanma sonrası kök ailenin yanına dönse de çocuklarının kabul edilmemesi, telefon kullanımına izin verilmemesi, giyiminin ve sokağa çıkmasının kısıtlanması gibi şiddetin farklı türlerine maruz kaldığı ortaya çıkmıştır. Bunların yanı sıra bir de boşandığı için kök ailesinin kendisini bulursa öldürüleceğini belirten, can güvenliği riskiyle kurumda olan katılımcı da bulunmaktadır.

Birçok çalışma, özellikle aile içi şiddet gibi stresli durumlarda, sosyal desteğin bireylerin genel fiziksel ve ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkilerini bildirmiştir (Ahmad vd., 2013; Kocot ve Goodman, 2003; Lee vd., 2007; Yoshioka vd., 2003). Sosyal desteğin varlığı, yakın partner tarafından yeniden istismara karşı önemli bir koruyucu faktör olarak da bulunmuştur (Chan vd., 2008; Tonsing vd., 2020). Yürütülen grup çalışmasında kadınlar deneyimlerini, duygularını ve düşüncelerini paylaşmışlar, yalnız olmadıklarının farkına varmışlardır. Olumsuz yaşantıların ve duyguların paylaşıldığı aşamalarda birbirlerini destekleyen, birbirlerinin yanında olduklarını belirten ifadeler kullanmışlardır. Böylece grupta sağlanan sosyal destek ağı, kurulacak yeni yaşamda yeniden istismara karşı koruyucu bir faktör olabilir.

Güçlendirme literatürü, öz yeterliği çok önemli bir kişisel güç ölçütü olarak tanımlamaktadır. (Bennett vd., 2004; Gutierrez 1990; Gutierrez ve Lewis, 1999; Rogers vd. 1997; Zimmerman ve Warschausky, 1998). Aile içi şiddet mağduru kadınlar için öz yeterlik, değişim yönünde çalışmalarını sağlayan “kişisel güç” olarak görülebilir (Cluss vd., 2006; Patzel, 2001; Reisenhofer vd., 2019). Miley, O’Melia ve DuBois (1998) güçlendirmede kişisel güç kapsamında bireylerin kendilerini “iyi” olarak tanımlamalarının önemini vurgulamaktadır (Duyan, 2012). Grup çalışmasının özellikle başlangıç aşamasında olmak üzere grup çalışması

süreci boyunca katılımcıların sıklıkla “iyileşme”, “iyi olma” arzusunu dile getirmesi ve oturum sonu geribildirimlerinde de iyi hissetmeye yaptıkları vurgu ardından da memnuniyetlerini ifade etmeleri kadınların güçlenmelerine ve bu bağlamda artan öz yeterliklerine ilişkin bir gösterge olabilir. Bandura’ya (1994) göre güçlü bir yeterlik duygusu birçok yolla insanın kişisel iyilik halini artırır. Aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliğinin, iyimserlik ve genel iyilik hali ile de pozitif bir ilişkisi olduğu bulunmuştur (Benight vd., 1999; Benight vd., 2001; Akt. Benight vd., 2004).

Gerçekleştirilen grup çalışmasında güçlendirme yaklaşımından yararlanılmıştır. Güçlendirme yaklaşımı, sosyal hizmet uzmanlarının, müracaatçıların sorunlarını eleştirel bir şekilde düşünmeleri ve bu sorunlara yönelik stratejiler geliştirmeleri için bilgi ve beceriler sağlamasını gerektirir (Gutierrez, 1990; Lee, 2001; Chadiha vd., 2004). Güçlendirici yaklaşım çaresizliklere değil, zorlukları yenmeye odaklanmaktadır. Kadınların yeni bir yaşam kurma planlarını destekleyecek bilgi ve becerilerin gelişimi, kadınlar tarafından var olan güçlerinin fark edilmesi ve bu güçlerin harekete geçirilmesi bu bağlamda önemlidir. Aile içi şiddet mağduru kadınlarla gruplarla sosyal hizmet uygulaması planlanırken bu bilgiler göz önünde bulundurulmuştur.

Kadınlarla yürütülen grup süreçlerinde, var olan becerilerin değerlendirilmesi, yeni becerilerin geliştirilmesi, güçlü yanların ortaya çıkarılması, kendilerine bakış açılarının gözden geçirilmesi ve kendileriyle ilgili olumsuz algılarının yeniden çerçevelendirilmesi gibi çalışmalar güçlenme sürecinde önemli unsurlardır. (Allen ve Wozniak, 2014; Breton, 1990; Clemans, 2006; Dominelli 2002; Lee, 2001; Tutty vd., 1993). Gerçekleştirilen grup çalışmasında kadınların gündeme getirdiği sığınmaevi sürecinde yaşadıkları güçlüklerden bir bölümünün iletişim becerileriyle ilgili olduğu ortaya çıkmıştır. Kadınlar arasında iletişim sorunlarıyla ilgili yaşanan çatışmalar, kurum personeliyle ihtiyaç duyulan iletişimi kurmak için talepte bulunamama, iletişim kurduğunda da kendini yeterince ifade edemediğini hissetme gibi gündeme gelen güçlükler ele alınarak süreç içinde olumlu yönde değişime uğramıştır. Kadınlar daha güçlü iletişim becerileriyle taleplerini dile getirebilmeye, ben diliyle iletişim kurmaya, etkin dinlemeye, empati kurmaya, olumsuz yaşantılarını ifade edebilmeye başlamışlardır. Kadınlar kendileriyle ilgili değerlendirmelerinde daha güçlü hissettiklerini ifade etmişlerdir. Olayları farklı yönleriyle değerlendirmeye başladıklarını, bakış açılarının değiştiğini, kendilerini değişmiş hissettiklerini belirtmeleri de gerçekleştirilen grup çalışması sürecinde güçlenmeyi işaret eden diğer unsurlardır. Zastrow ve Krist Ashman (2014) şiddet mağduru kadınların olumlu niteliklerini tanımlamada yardıma gereksinimi olabileceğini, kadınların olumlu özelliklerinin tanımlanarak vurgulanabileceğini belirtmiştir. Sekizinci

oturumda kadınlardan kendileriyle ilgili olumlu özellikleri listelemelerinin istendiği etkinlik sırasında kadınlar olumlu niteliklerini tanımlama fırsatı bulmuşlar ve bu konuda desteklenmişlerdir. Ayrıca bu etkinlik sırasında yaşamda keyif aldıkları, yapmaktan hoşlandıkları şeyler de gündeme gelmiş ve bundan mutluluk duydukları gözlemlenmiştir. Olumlu nitelikler arasında ortaya çıkan öz yeterliği işaret eden inanç, çaba ve kararlılık ile ilgili ifadeler çalışmanın sonucu destekleyen diğer unsurlardır.

Karar alma becerilerinin geliştirilmesi, şiddete maruz kalan kadınların güçlenme sürecinde odak noktalardan biridir (Itzhaky ve Ben Porat, 2005). Irmak'ın *"Nasıl yapabilirim bununla ilgili kendimize örnekler vereceğiz, acaba bunu yapsam nasıl olur ya da şunu yapsam nasıl olur gibi düşüneceğiz, kendi kendimize sorup kendi kendimize cevaplayacağız. Burada yaptığımız gibi, burada fikir alışverişi yaptık mesela yani katkı sağlıyor."* ifadesi grup sürecinde karar alma becerilerinin geliştiğine işaret etmektedir. Karar alma becerilerinin gelişimi, kurulacak yeni yaşantı için sağlıklı bir eylem planı oluşturmaya katkı sağlayacaktır.

Mağdurun bir eylem planı oluşturmaya yardım etmek, güçlendirme için önemli bir stratejidir (Zastrow ve Krist Ashman, 2014). Gerçekleştirilen grup çalışmasında kadınların yeni kuracakları yaşam için çeşitli uygun alternatiflerin farkına varmasının, bunların olumlu ve olumsuz yönleriyle ele alınmasının sağlıklı bir eylem planı oluşturulması yolunu açtığı söylenebilir. Grup çalışmasında yer alan kadınların gündemlerindeki konuları çok yönlü değerlendirmeye başladıkları, sığınmaevi süreci sonrasındaki yaşantıları için farklı alternatifleri olası sonuçlarıyla düşünmeye başladıkları yönündeki paylaşımları bunu desteklemektedir. Böylece öz yeterliği arttırmaya yönelik gerçekleştirilen grup çalışması kadınların sığınmaevi süreci sonrası kuracakları yeni hayat için hazırlık yapmalarına olanak sağlamıştır. Hendricks-Matthews, (1982) ve Lerner ve Kenedy (2000) şiddete maruz kalmış kadınlarda öz yeterliğin, kadınların değişime hazır olma durumunun ayrılmaz bir parçası olduğunu belirtmişlerdir.

Eşine geri dönmeyi seçen kadınlar; barınma, istihdam, çocuk bakımı, çocuklarının ayrılığa karşı duygusal tepkileriyle başa çıkma, sosyal destek eksikliği ve tek ebeveyn olmanın zorlukları gibi birçok karmaşık sorunla yüzleşmek zorundadır (Sullivan vd., 1992; Tutty, 1993; Tutty, 1996). Gerçekleştirilen grup çalışmasında kadınların gelecek planları ve bağımsız yaşama geçişte karşılaşılabilecek zorluklar ele alınırken, kadınlar olası zorlukları literatüre benzer şekilde; barınma, istihdam, çocuk bakımı, sosyal destek eksikliği olarak sıralamıştır. Ancak bunların yanında bir başka önemli konu kadınların şiddete maruz kaldıkları kişiler tarafından rahatsız edilmeye devam edecekleri, şiddeti uygulayanlardan kurtulamayacakları

yönündeki düşünceleri ve buna eşlik eden korku ve kaygı duygularıdır. Bunu dile getiren kadınların şiddet öykülerinde bu düşüncelerini destekler nitelikte içerikler olduğu görülmektedir. Grupta yer alan on kadından beşi can güvenliği riskiyle kurumda kalmaktadır. Öykülerinde ölümle tehdit edilme vardır. Kadın cinayetleri birbiriyle örtüşen ve bağlantılı çeşitli cinsiyete dayalı şiddet türlerinin ölümcül son noktasıdır. Bu tür cinayetler genellikle fiziksel, cinsel veya duygusal istismar deneyimlerinin ardından gerçekleşir. 2022 yılında dünya genelinde kaydedilen kadın cinayeti mağdurunun yaklaşık %55'i kendi ailesinden biri tarafından öldürülmüştür (UNODC ve UN Women, 2023). Ülkemizde kadın cinayetleriyle ilgili yapılmış çalışmalara bakıldığında, kadınların büyük çoğunluğunun eşi ya da eski eşi tarafından öldürüldüğü bu oranın %50 ile %78,2 aralığında değiştiği görülmektedir (Çilingiroğlu ve Paksoy Erbaydar, 2016; Dereli vd., 2024; Erden ve Akdur, 2018; Toprak ve Ersoy, 2017; Yegen, 2014).

Sullivan ve Virden (2017) çalışmalarında, şiddet sonrası hayatta kalanların sığınmaevine girerken güvenliğe ek olarak çok sayıda ihtiyaçları olduğunu söylemektedirler. Çalışmalarında; kadınların aldıkları yardımın niceliğinin ve personelin kadınlara karşı tutumunun, kadınların sığınmaevinden ayrılırken umutlu olmaları ve kendi başlarına bir şeyler yapma becerilerini daha yeterli görmeleri arasında ilişki olduğu sonucuna varmışlardır. Ancak yürütülen çalışmada katılımcıların gündeme getirdiği güçlükler arasında personelin olumsuz tutumu da yer almaktadır. Kurum personeli ve kadınlar arasında hiyerarşik bir ilişki olduğu görülmüştür. Kadınlar genellikle güvenlik personeli, yemekhane personeli, temizlik personeli ile iletişim kurmaktadır. Sosyal servis ile iletişim kurabilmek için öncelikle kendi deyimleriyle aşağıdan izin almak zorundadırlar. Sosyal servis fiziksel olarak da üst kattadır ve kadınların üst kata çıkması yasaktır. Çocuklarının eğitim hayatı ile ilgili okulla doğrudan iletişim kuramadıkları için kurumda görevli öğretmenden destek almaları gerekmektedir. Ancak bu desteği alamadıklarını, zaman zaman soru sormakta ve yanıt almakta bile zorluk yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Kadınların bireysel görüşmelerde meslek elemanı ile sadece kuruma ilk yerleşiklerinde görüştiklerini söylemeleri, oturumlar sırasında psikososyal desteğe duydukları gereksinimi çeşitli şekillerde ifade etmeleri kadınların bu süreçte karşılarına çıkan bir diğer güçlüktür. Grup çalışmasının sonlanması istememeleri, bireysel görüşme talepleri de psikososyal destek gereksinimiyle ilişkilendirilebilir. Kadınlarla bireysel çalışma ya da grup çalışması yapılmadığı hem kadınların ifadelerinden hem de gözlemlerden ortaya çıkmaktadır. Kadınların avukatla görüşme, öğretmenle görüşme gibi konularda bile talepte bulunamadığı ortaya çıkmıştır. Bir katılımcının kendisinde yoğun endişeye sebep olan çocuklarından haber alamıyor olmasıyla ilgili güncel sorunu hakkında bile sosyal servisle görüşme talebinde

bulunmamış olması bu yöndeki bir başka bulgudur. Bunun hem uzun süreli maruz kaldıkları şiddetin bir sonucu olduğu hem de kurumdaki hiyerarşik düzenle ilişkili olduğu söylenebilir.

Literatürdeki çalışmalara bakıldığında aile içi şiddet mağduru kadınların sığınmaevinden aldıkları yardıma ilişkin olumlu algıları ve genel deneyimlerinden duydukları memnuniyet görülmektedir (Fowler vd., 2011; Goodkind vd., 2004; Sullivan ve Virden, 2017; Sullivan vd., 2008). Buna karşın yapılan grup çalışmasında kadınlar sığınmaevindeki olumsuz deneyimlerini, koşullardan duydukları sıkıntıları sıklıkla gündeme getirmişlerdir. Kadınlar, sığınmaevinin çocuklar için uygun olmadığını düşündüklerini hem bireysel görüşmelerde dile getirilmişlerdir hem de bu konudaki olumsuz deneyimleri, oturumlarda sıklıkla gündeme gelmiştir. Grupta yer alan kadınlardan biri kuruma çocuğuyla geldiğini ama sonra çocuk için kurum ortamının uygun olmadığını düşünerek ŞÖNİM üzerinden çocuğu aileye teslim ettiğini belirtirken bir diğeri çocuklarını yanında getirmemiş olmasıyla ilgili kararının ne kadar doğru olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Sığınmaevine çocuğu ile birlikte gelen kadının sığınmaevi sürecinde yaşadığı temel güçlüklerden birisi, sığınmaevlerinin niceliksel ve niteliksel özelliklerinin çocuklara uygun içerikte olmamasıdır. Farklı yaş gruplarına uygun oyuncakların olmayışı, çocuklar yaşlarına uygun olmayan oyuncakla oynadıklarında kadınların bu konuda uyarılmaları, bu sırada o çocuğun yaşına uygun oyuncağın olmayışı, okul çağındaki çocukların ödevlerini yapabilecekleri çalışma odasının ya da bilgisayar olanağının yetersiz olması, internete erişim sağlayamamaları, bu alanla ilgili meslek elemanlarının kurumda olmayışı, görevlendirilen personelle ihtiyaç duydukları nitelikte iletişim kuramayışları, çocuklara yönelik psikososyal desteğin olmayışı hem çocukların güçlendirilmesi sürecinde hem de kadınların güçlendirilmesi sürecinde önemli engeller olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte bu yetersizlikler grup çalışması sürecinde de güçlük olarak ortaya çıkmıştır. Bazı kadınlar çocuklarını bırakamadığı için, istekli oldukları halde çalışmaya katılamamışlardır. Küçük çocuklarını, büyük çocuklarına emanet ederek oturumlara katılan kadınların küçük çocuklarıyla ilgili konular zaman zaman oturumların bölünmesine sebep olmuştur. Sığınmaevlerinin fiziksel yapısından kaynaklanan başka bir zorluk, farklı kadınlar ve çocukların aynı odada birlikte yaşamak zorunda kalmaları ve annenin çocuğu ile aynı yatağı paylaşmasıdır. Ayrıca, sunulan kreş ve etüt gibi hizmetlerin kalitesi de değerlendirilmesi gereken önemli bir konudur. Çalışmanın yürütüldüğü kurumda bir öğretmen vardır ve beden eğitimi branşındandır. Ne okul öncesi çocuklara ne de okul çağındaki çocuklara yönelik nitelikli bir hizmet verilmektedir. Okul öncesi çağındaki çocuklar için kreş, okul çağındaki çocuklar için de etüt olmaması sığınmaevi sürecinde yaşanan güçlüklerdendir.

Greene vd. (2005) çalışmalarında güçlendirme ile bireylerin kendi kaderini tayin, benlik saygısı, öz yeterlik ve içsel kontrol odağının geliştirilebileceğini belirtmiştir. Yürütülen grup çalışması süresince güçlenme teması kapsamında ifadeler oldukça sık ortaya çıkmıştır. Grup çalışmasının sonlandırma aşamasında ve son bireysel görüşmelerde kadınlar hem kendilerini hem de grup sürecini değerlendirmişlerdir. Bu değerlendirmelerde kadınların ifadelerinde güçlenmeye dair içerikler bulunmaktadır. Bununla birlikte kadınlara kendilerini nasıl hissettikleri, süreç sonunda kendilerini nasıl gördükleri sorulduğunda güçlenmiş hissettiklerini, daha güçlü olduklarını belirtmişlerdir. Kendilerini güçlü olarak algılayan kadınların öz yeterlik düzeylerinin de yüksek olması beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Aile içi şiddet mağduru kadınlarla gruplarla sosyal hizmet müdahalesinin yapıldığı bu çalışmada katılımcılar çalışmaya dahil olmaktan dolayı duydukları memnuniyeti çalışma süresi boyunca sıklıkla dile getirmişlerdir. Her oturumu sabırsızlıkla ve merakla beklediklerini, çalışmanın kendilerinin kurumda kaldıkları süre boyunca devam etmesini istediklerini belirtmişlerdir. Çalışmanın sonlanacağı tarihe yaklaşıldıkça, kadınlar çalışmanın sonlanacak olması ile ilgili üzüntülerini defalarca dile getirmiş ve grup çalışmasının süresinin uzatılması ile ilgili taleplerini pek çok kez yinelemişlerdir. Çalışmada yer almış olmaktan dolayı kendilerinde ve birbirlerinde fark ettikleri olumlu değişimleri gerek oturum sonu değerlendirmelerinde gerekse çalışmayla ilgili süreç sonu değerlendirmelerinde ifade etmişlerdir. Minnettarlık duygularını süreç boyunca ifade etmişlerdir. Böylelikle kadınların çalışmayla ilgili memnuniyetlerinin yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır. Tutty vd. (1993) yaptıkları çalışmada şiddet mağduru kadınların ifadelerindeki yüksek düzeydeki memnuniyetin, grup çalışmasının başarılı olduğuna dair ek bir kanıt sunduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla nicel ve nitel bulgulara ek olarak kadınların çalışmayla ilgili ifade ettikleri memnuniyetleri, çalışmanın amacını gerçekleştirdiği yönündeki sonucu güçlendirmektedir.

Grup çalışmasına dahil olan kadınlar tarafından çalışmanın sürmesiyle ilgili tekrarlayan talepler, araştırmacıya övgüler, çalışmanın sonlandığı aşamada duygu yüklü geri bildirimler ve tüm katılımcıların ağlaması, hatıra kalması için araştırmacıdan not ya da kalem isteme ya da araştırmacıya araştırmacıyla ilgili olumlu duygu ve düşüncelerini yazarak verme gibi bulgular çalışmanın başarısının yanında, şiddet mağduru kadınların gereksinimleri olan psikososyal desteği dahil oldukları bu çalışma dışında karşılayamadıkları yönünde yorumlanabilir.

Araştırmada kontrol grubuna herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Deney grubuna yapılan uygulama öncesinde ve sonrasında kullanılan ölçekler, kontrol grubuna da aynı zamanlarda uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda kontrol grubunda genel öz yeterlik ölçeği için ön test son test puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$). Böylece beşinci denence de kabul edilmiştir. Öte yandan aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliği için ön test son test puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır ($p<0,05$). Kontrol grubunun aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliği düzeylerinin gerilediği tespit edilmiştir. Aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliğinin kavramsal yapısına bakıldığında kadının maruz kaldığı şiddet yaşantısıyla ilişkili olarak yaşadığı yalnızlık, soyutlanmışlık, güvensizlik, kaygı, öfke, anlaşılmama, içinde bulunduğu durumun altından kalkamama gibi duygu ve düşünceleri ve bunlarla baş etmeyi içerdiğini görülmektedir. Bir grup yaşantısı içinde bu duyguların fark edilerek dile getirilebilmesi, güven ilişkisinin kurulabilmesi, benzer sorunları yaşamış diğer kadınlarla yapılandırılmış bir grubun içinde yer alarak yalnız olmadığının fark edilmesi, gelecek planlarıyla ilgili konuşabilme, grup içinde sosyal destek ağının oluşması gibi unsurlar grubun iyileştirici yönüdür. Kontrol grubundaki kadınların böyle bir grup çalışması içerisinde yer almaması, ihtiyaç duydukları psikososyal destekten mahrum kalmaları, bununla birlikte grup çalışmasının yürütüldüğü süre zarfında kontrol grubundaki kadınların da kurumda kalacakları sürenin kısılması ya da sürelerinin sonuna gelmeleri ve kurum sonrası yeni yaşantıları için psikososyal hazırlığı yapamamış olmaları aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliklerinde gerilemeye sebep olduğu yönünde yorumlanabilir. Ancak bu başka bir çalışmanın sorusudur. Burada, sığınmaevinin sadece bir barınma yeri olmaması gerektiği tekrar gündeme gelmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçları gruplarla sosyal hizmet uygulamasına katılan aile içi şiddet mağduru kadınların genel öz yeterlik ve aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterlik düzeyinin, uygulamaya katılmayan aile içi şiddet mağduru kadınlardan daha yüksek olduğunu göstermektedir. Uygulama sonucunda gruplarla sosyal hizmet uygulamasının gerçekleştirildiği deney grubu ve herhangi bir müdahalede bulunulmamış olan kontrol grubu arasında hem genel öz yeterlik hem de aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliği düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Deney grubunda uygulama öncesi ve sonrası hem genel öz yeterlik hem de aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliği düzeyleri arasında farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Gruplarla sosyal hizmet uygulaması, grup katılımcılarının genel öz yeterliğini ve aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterliğini yükseltici bir etkide bulunmuştur. Nitel analiz bulguları da bu sonucu desteklemektedir. Herhangi bir müdahalede bulunulmayan kontrol grubunda ön test son test değerlerine bakıldığında genel öz yeterlik düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmazken, aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterlik düzeyinin gerilediği ve farklılığın istatistiksel olarak da anlamlı olduğu saptanmıştır.

Gerçekleştirilen grup çalışmasının ilk teması kadınların deneyimlediği şiddet yaşantısıdır. Bu temaya ilişkin sonuçlara göre kadınlar tüm şiddet türlerine maruz kalmıştır, çocukluk öykülerinde ihmal ve istismar vardır. Şiddete maruz bırakanlar değişse de şiddet yaşam boyu sürmüştür ve şiddet döngü halinde devam etmektedir. Kadınlardan bazıları şiddet yaşantısından kurtulmak için evliliği bir kurtuluş yolu olarak görmüştür, bazıları ise çocuğundan ayrılmak zorunda kalmıştır. Kadınlardan bazıları ne yaparlarsa yapsınlar şiddeti uygulayandan kurtulamayacaklarını düşünmektedir.

Bir diğer tema duygulardır. Gerçekleştirilen grup çalışmasında duygular açığa çıkmıştır. Duyguların fark edilip ifade edilebilmesinin yanında, başlangıçta kadınlar birbirlerine güvenmezken zamanla güven duygusu gelişmiş hem deneyimlerini hem de duygu ve düşüncelerini rahatça paylaşabilmiş, zaman zaman birlikte ağlamış zaman zaman birlikte gülmüşlerdir.

Güçlükler temasına ait sonuçlardan biri, kadınların öykülerinde, mevcut durumlarında ve gelecek planları yaptıkları aşamada ortaya çıkan maddi yetersizliklerdir. Sosyal destek mahrumiyeti, sığınmaevi sürecinde yaşanan sorunlar, psikososyal desteğe duyulan ihtiyaç ve toplumsal cinsiyete bağlı yaşanan zorluklar kadınların karşılaştıkları diğer güçlüklerdir.

Gerçekleştirilen grup çalışmasında kadınlar oturumların hedeflerine uygun olarak farklı bakış açılarıyla düşünmüş, duygularını ifade edebilmiş, kendilerini keşfetmiş, iletişim, karar alma ve çatışma çözme becerilerini geliştirmiş, gevşeme tekniklerini kullanmaya başlamıştır. Grupta kadınlar arasında sosyal destek ağı oluşmuş, değişim için motivasyon ortaya çıkmış ve sığınmaevi süreci sonrası yaşanabilecek zorluklara hazırlık yapılmıştır. Bunlar güçlenme temasına ait sonuçlar olarak değerlendirilmiştir.

Geçmişteki çabaların farkına varma, şiddetten uzak yeni bir yaşam kurmaya dair gereken çabaların farklı olma, bu yaşantıyı kurabilme konusunda kendi yeteneklerine inanma, kararlı olma, pes etmeme, şiddet yaşantısının getirmiş olduğu zorluklarla başa çıkma, birbirlerinin deneyimlerinden, kendilerine ait geçmişteki deneyimlerinden beslenme, kadınların sözel iknaya birbirlerini desteklemesi öz yeterliğe ilişkin sonuçlardır.

Politika ve Hizmetlere Yönelik Öneriler

Araştırmanın nitel ve nicel bulguları göz önünde bulundurulduğunda katılımcıların bağımsız bir yaşam kurma aşamasında güçlü bir öz yeterliğe gereksinimi dışında makro düzeyde düzenlemelere gereksinim vardır.

Aile içi şiddet mağdurlarıyla çalışan meslek elemanları, sınırlı toplumsal kaynaklarla karşı karşıya kaldığında ancak belli bir noktaya kadar yardımcı olabilmektedir. Önemli yapısal ve sistem değişiklikleri olmaksızın, şiddet yaşantısından sıyrılmayı başaran kadın, güvenlik ve refahlarına yönelik çok sayıda ciddi engellerle karşılaşmaya devam edecektir. Yapılan çalışmada, kendine bir yol açarak sığınmaevine gelmiş kadınların can güvenliği riskinin olması ve bu tehditte yaşamları boyunca kurtulamayacaklarını düşünmeleri, bunun korkusunu yaşamaları oldukça dikkat çekicidir. Bu aşamada yasal düzenlemelerin ve uygulamaların etkililiğinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Kadınların bağımsız bir hayat kurma sürecinde karşılaştıkları çok yönlü ihtiyaçlar göz önüne alındığında, şiddet mağduru kadınların aldıkları hizmetleri sığınmaevinde kaldıkları sürenin ötesine taşıyan programların olması oldukça önemlidir. Şiddet mağduru kadınların izlenmesi, bir iş bulma ve çalışması konusunda olanaklar yaratılması, çalışması halinde çocuğuna kimin bakacağını düşünmesine gerek kalmayacak şekilde kreş hizmeti alabilmesi, psikososyal destek hizmetlerinden yararlanabilmesi gerekmektedir.

Kadınlar için çocuklarıyla ilgili meseleler hem sığınmaevi sürecinde hem de yeni kurulacak hayatla ilgili planlarında en önemli konulardan biridir. Kadına yönelik hizmetlerin

yanında çocuğa yönelik sunulacak hizmetlerin de hem nicelik olarak hem de nitelik olarak iyileştirilmesi gerekmektedir. Çocuklar için kreş ve etüt olanaklarının sağlanması, kadının sığınmaevi sürecinde sadece çocuğu değil dolayısıyla kadını da güçlendirecek, bağımsız yaşama geçişi kolaylaştıracaktır.

Yürütülen çalışma sırasında tema olarak ortaya çıkan güçlüklerden olan psikososyal desteğe duyulan gereksinimin sığınmaevi sürecinde mümkün olduğunca karşılanması halinde kadınların bu süreçten görecekları faydanın artacağı düşünülmektedir. Bu anlamda yürütülen grup çalışması bu ihtiyacı kısmen sağlamıştır. Yoğun iş yükü ile çalışan meslek elemanları için grup çalışması yöntemi hem zaman tasarrufu sağlayacak hem de kadınların grup ortamının sağladığı iyileştirici özellikten faydalanmalarını sağlayacaktır. Bu nedenle grup çalışması yönteminin uygulamada daha sık kullanılması yürütülen hizmetlerde iyileştirme sağlayabilir.

Sığınmaevleri ile ilgili planlama yapılırken, grup çalışmalarının yapılacağı bir alanın olması gerekliliğinin önemi göz ardı edilmemelidir. Fiziki koşulların uygun olmayışı grup çalışmalarının düzenlenmesinde bir engel oluşturabilir.

Aile içi şiddet mağduru kadınlarla yapılan mesleki uygulamaların niceliğinin ve niteliğinin artırılması son derece önemli ve gereklidir. Gerçekleştirilen çalışma, sığınmaevinde kalmakta olan kadınlarla yapılması gereken mesleki çalışmanın ne nicelik olarak ne de nitelik olarak sağlandığını ortaya koymuştur. Bu alanda çalışan meslek elemanlarının ikincil travmaya maruz kalması, uzun süredir aynı alanda çalışıyor olması, iş yükü gibi nedenler motivasyon kaybına sebep olabilir. Bu nedenle alanda çalışan meslek elemanlarına yönelik gerekli desteğin sağlanması, yürütülen çalışmaların içeriğinin zenginleşmesi için de fırsat yaratabilir.

Aile içi şiddet mağduru kadınların güçlendirilmesine yönelik çalışmaların gerekliliğinin yanında şiddetin azalmasına yönelik önleyici ve koruyucu çalışmaların yapılması son derece önemlidir. Toplumsal bir sorun olan aile içi şiddetin önlenmesi için bilinç ve farkındalığa yönelik çalışmaların toplumun her biriminde sağlanması gerekmektedir. Okullarda çocuklara ve gençlere yönelik toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı eğitimlerin verilmesi ve bunun düzenli olarak tekrar edilmesi; eğitim, sağlık, emniyet ve adalet sistemi çalışanlarının konu hakkındaki farkındalığının artırılmasına yönelik nitelikli ve tekrarlayıcı çalışmaların yapılması; kitle iletişim araçlarında kullanılan dilin bu bilinçle ele alınması, kadına yönelik şiddeti normalleştiren tüm içeriklere karşı tedbir alınması; yasal düzenlemelerin ve uygulamaların etkililiğinin tekrar gözden geçirilmesi, üretilen tüm politikaların toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı olması gerekmektedir.

Sosyal Hizmet Uygulamasına Yönelik Öneriler

Çalışma sonuçları aile içi şiddet mağduru kadınlarla yürütülen çalışmalarda gruplarla sosyal hizmet uygulamasının yararlılığını ortaya koymaktadır. Sığınmaevinde çalışan meslek elemanlarının iş yükü ve grup çalışmasının sağladığı zaman tasarrufu da göz önünde bulundurulduğunda gruplarla sosyal hizmet uygulamasının önemi daha da artmaktadır. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanlarının şiddet mağduru kadınlarla çalışırken bu yöntemi daha aktif kullanmaları önemlidir.

Çalışma sırasında kadınların kendilerini ifade etme, dinlenilme ihtiyaçlarını karşılayamadıkları, meslek elemanlarıyla iletişim kurmakta engellerle karşılaştıkları ortaya çıkmıştır. Şiddet mağduru kadınların deneyimledikleri şiddet yaşantısı nedeniyle bu konuda daha çok zorluk çekebileceği unutulmamalıdır. Kadınların taleplerini, ihtiyaçlarını ifade etmelerine daha çok fırsat verilmeli, dinlenilmeli ve dikkate alınmalıdır. Sığınmaevlerinde uzman liderliğinde sabahları tüm kadınlarla düzenli olarak sürdürülecek olan grup toplantılarının, bu gereksinimin karşılanmasında önemli bir çözüm yolu olacağı düşünülmektedir.

Yapılacak mesleki müdahalelerde öz yeterlik kavramının dikkate alınması ve öz yeterliği arttırmaya yönelik içeriklerin oluşturulması müdahalenin etkililiğini artırmada katkı sağlayacaktır.

Gelecekte Gerçekleştirilebilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

Aile içi şiddet mağduru kadınlarda öz yeterlik kavramı son yıllarda çalışılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu alanla ilgili çalışmaların yaygınlaşmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmayla gruplarla sosyal hizmet müdahalesinin aile içi şiddet mağduru kadınlarda öz yeterlik düzeyini arttırdığı sonucuna varılmıştır. Araştırmadan elde edilen bu sonucun yapılacak olan diğer araştırmalar tarafından desteklenip desteklenmeyeceğinin ortaya çıkarılması için, çalışmanın farklı örneklemelerde farklı uygulayıcılarla da yinelenmesi önerilmektedir.

Deney grubuna uygulamadan bir süre sonra tekrar ulaşılabileceği durumlarda tekrar test uygulanması yapılabilir.

Bu araştırma aile içi şiddet nedeniyle kadın sığınmaevinde kalmakta olan kadınlarla gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte aile içi şiddet mağduru pek çok kadının kadın sığınmaevine başvurmadığı bilinmektedir. Bu nedenle bu konuda yapılacak olan araştırmalara sığınmaevine başvurmamış aile içi şiddet mağduru kadınların da dahil edilmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma kapsamında herhangi bir müdahalede bulunulmayan kontrol grubunda yer alan aile içi şiddet mağduru kadınlarda aile içi şiddetle başa çıkma öz yeterlik düzeyinin düştüğü tespit edilmiştir. Bu sonuç göz önünde bulundurularak yeni araştırmalar tasarlanabilir.

KAYNAKLAR

- Abel, E. M. (2000). Psychosocial treatments for battered women: A review of empirical research. *Research on Social Work Practice*, 10(1), 55–77.
- Ahmad, F., Rai, N., Petrovic, B., Erickson, P. E., & Stewart, D. E. (2013). Resilience and resources among South Asian immigrant women as survivors of partner violence. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 15, 1057-1064.
- Akadolı Ergöçmen, B., Türkyılmaz, A. S. ve Abbasoğlu Özgören, A. (2015). Kadına yönelik şiddet ile mücadele yöntemleri. *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması* içinde. (pp. 149–172). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- Akçınar, B. (2017). Aile sistemlerinde şiddetin döngüsü. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 40–64.
- Akpınar, O. (2011). Turkish adaptation, validity, and reliability of The Domestic Violence Coping Self-Efficacy (DV-CSE) measure. *Europe’s Journal of Psychology*, 7(4), 697–715.
- Allen, J. K. (1988). Self-efficacy in health behavior: Research and practice. *Cardiovascular Nursing*, 24(6), 37–38.
- Allen, K. N. & Wozniak, D. F. (2014). The integration of healing rituals in group treatment for women survivors of domestic violence. *Social Work in Mental Health*, 12(1), 52–68.
- Anderson, D. K., Saunders, D. G., Yoshihama, M., Bybee, D. I. & Sullivan, C. M. (2003). Long-term trends in depression among women separated from abusive partners. *Violence Against Women*, 9(7), 807–838.
- Anderson, E. T. & Johnston, J. E. (1990). Woman abuse: From victim to survivor. *Nurse Practitioner Forum*, 1, 109–113.
- Artino, A. R. (2012). Academic self-efficacy: From educational theory to instructional practice. *Perspectives on Medical Education*, 1, 76–85.
- Aşkın, U. ve Özçatal, E. (2017). Sığınmaevlerinin aile içi şiddetle mücadelede kadını güçlendirme etkisi: Sığınmaevinde kalan kadınlar üzerine bir araştırma. *Kapadokya Akademik Bakış*, 1(2), 16–37.
- Aypay, A. (2010). Genel Öz Yeterlik Ölçeğinin (GÖYÖ) Türkçe’ye uyarlama çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 113–131.
- Bailey, J. E., Kellermann, A. L., Somes, G. W., Banton, J. G., Rivara, F. P. & Rushforth, N. P. (1997). Risk factors for violent death of women in the home. *Archives of Internal Medicine*, 157, 777–782.
- Baly, A. R. (2010). Leaving abusive relationships: Constructions of self and situation by abused women. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(12), 2297–2315.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215.

- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37(2), 122–147.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bandura, A. (1994). Self-efficacy. In V. S. Ramachandran (Ed.), *Encyclopedia of human behavior* (Vol. 4, pp. 71–81). San Diego: Academic Press.
- Bandura, A. (1995). Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. In A. Bandura (Ed.), *Self-efficacy in changing societies* (pp. 1–44). New York: Cambridge University Press.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Bandura, A. (2000). *Self-efficacy: The exercise of control* (4th printing). New York: W. H. Freeman.
- Bandura, A. (2006). Toward a psychology of human agency. *Perspectives on Psychological Science*, 1, 164–180.
- Bandura, A. (2010). Self-efficacy. In I. B. Weiner & W. E. Craighead (Eds.), *The Corsini Encyclopedia of Psychology* (4th ed.).
- Bandura, A. (2014). Exercise of personal agency through the self-efficacy mechanism. In R. Schwarzer (Ed.), *Self-efficacy: Thought control of action* (pp. 3–38). London: Routledge.
- Bandura, A. & Adams, N. (1977). Analysis of self-efficacy theory of behavior change. *Cognitive Therapy and Research*, 1(4), 287–310.
- Bandura, A. & Menlove, F. L. (1968). Factors determining vicarious extinction of avoidance behavior through symbolic modeling. *Journal of Personality and Social Psychology*, 8, 99–108.
- Benight, C. C. & Bandura, A. (2004). Social cognitive theory of posttraumatic recovery: The role of perceived self-efficacy. *Behavior Research and Therapy*, 42, 1129–1148.
- Benight, C. C., Harding-Taylor, A. S., Midboe, A. M. & Durham, R. L. (2004). Development and psychometric validation of a domestic violence coping self-efficacy measure (DV-CSE). *Journal of Traumatic Stress*, 17, 505–508.
- Bennett, L., Riger, S., Schewe, P., Howard, A. & Wasco, S. (2004). Effectiveness of hotline, advocacy, counseling, and shelter services for victims of domestic violence: A statewide evaluation. *Journal of Interpersonal Violence*, 19(7), 815–827.
- Bıkmaz, P. S. ve Yüksel, Ş. (2013). Kadın ve travma sonrası gelişen bozukluklar. *Kadınların Yaşamı ve Kadın Ruh Sağlığı* içinde. Ankara: Türk Psikiyatri Derneği Yayınları.
- Bilican Gökkaya, V. (2018). *Toplumsal cinsiyet ve aile içinde kadına yönelik şiddet*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Bingöl, T. Y. ve Akın, A. (2015). Çözüm odaklı kısa süreli yaklaşıma dayalı grup rehberliği programının öz-yeterlik inancına etkisi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(14), 321-340.
- Boran, P., Gökçay, G., Devocioğlu, E. ve Eren, T. (2013). Çocuk gelinler. *Marmara Medical Journal*, 26, 58–62.

- Breton, M. (1990). Learning from social group work traditions. *Social Work With Groups*, 13(3), 21–34.
- Briere, J. & Jordan, C. E. (2004). Violence against women: Outcome complexity and implications for assessment and treatment. *Journal of Interpersonal Violence*, 19(11), 1252–1276.
- Browne, A., Salomon, A. & Bassuk, S. S. (1999). The impact of recent partner violence on poor women's capacity to maintain work. *Violence Against Women*, 5(4), 393–426.
- Budak, S. (2005). Psikoloji sözlüğü (3. baskı). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bulut, I. (1999). Aile tedavisi ve sosyal grup çalışması. Prof. Dr. Sema Kut'a armağan: Yaşam boyu sosyal hizmet (pp. 152–161). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 004.
- Burke, J. G., Mahoney, P., Gielen, A., McDonnell, K. A. & O'Campo, P. (2009). Defining appropriate stages of change for intimate partner violence survivors. In Motivational interviewing and stages of change in intimate partner violence (pp. 251–272). New York, NY: Springer.
- Busch, N. B. & Valentine, D. (2000). Empowerment practice: A focus on battered women. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 15(1), 82–95.
- Bussey, K. & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review*, 106, 676–713.
- Butgel Tunalı, S., Gözlü, Ö. ve Özen, G. (2016). Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanılması: "Karma araştırma yöntemi". *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi*, 24(2), 106–112.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). Deneyisel desenler: Ön test – Son test kontrol grubu desen ve veri analizi (4. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cankurtaran Öntaş, Ö. (2001). Güçlendirme yaklaşımı. *Sosyal hizmette yeni yaklaşımlar ve sorun alanları (Prof. Dr. Nihal Turan'a armağan)* içinde. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayın No: 008.
- Carlson, B. E. (1991). Domestic violence. In A. Gitterman (Ed.), *Handbook of social work practice with vulnerable populations* (pp. 471–502). New York: Columbia University Press.
- Carr, E. S. (2003). Rethinking empowerment theory using a feminist lens: The importance of process. *Affilia*, 18(1), 8–20.
- Cascardi, M. & O'Leary, K. D. (1992). Depressive symptomatology, self-esteem, and self-blame in battered women. *Journal of Family Violence*, 7(4), 249–259.
- Cascardi, M., O'Leary, K. D., Lawrence, E. E. & Schlee, K. A. (1995). Characteristics of women physically abused by their spouses and who seek treatment regarding marital conflict. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 63(4), 616–623.
- Cassel, R. N. (1991). Tracing the evolution of guided imagery theory in relation to health care. *Education*, 112, 300–309.
- Cattaneo, L. B. & Chapman, A. R. (2010). The process of empowerment: A model for use in research and practice. *American Psychologist*, 65, 646–659.

- Cattaneo, L. B. & Goodman, L. A. (2005). Risk factors for re-abuse in intimate partner violence: A cross-disciplinary critical review. *Trauma, Violence & Abuse*, 6, 141–175.
- Cattaneo, L. B. & Goodman, L. A. (2015). What is empowerment anyway? A model for domestic violence practice, research, and evaluation. *Psychology of Violence*, 5, 84–94.
- Chadiha, L., Adams, P., Biegel, D., Auslander, W. & Gutierrez, L. (2004). Empowering African American women informal caregivers: A literature synthesis and practice strategies. *Social Work*, 49(1), 97–108.
- Chan, K. L., Brownridge, D., Tiwari, A., Fong, D. Y. T. & Leung, W. C. (2008). Understanding violence against Chinese women in Hong Kong: An analysis of risk factors with a special emphasis on the role of in-law conflict. *Violence Against Women*, 14(11), 1295–1312.
- Chesney, M. A., Neilands, T. B., Chambers, D. B., Taylor, J. M., & Folkman, S. (2006). A validity and reliability study of the coping self-efficacy scale. *British journal of health psychology*, 11(3), 421–437.
- Clemans, S. E. (2006). A feminist group for women rape survivors. *Social Work with Groups*, 28(2), 59–75.
- Cluss, P. A., Chang, J. C., Hawker, L., Scholle, S. H., Dado, D., Buranosky, R. & Goldstrohm, S. (2006). The process of change for victims of intimate partner violence: Support for a psychosocial readiness model. *Women's Health Issues*, 16(5), 262–274.
- Corey, M. S., Corey, G., & Corey, C. C. (2016). *Psikolojik danışmada gruplar: Süreç ve uygulama*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Cox, J. W. & Stoltenberg, C. D. (1991). Evaluation of a treatment program for battered wives. *Journal of Family Violence*, 6(4), 395–413.
- Crawford, E., Liebling-Kalifani, H. & Hill, V. (2009). Women's understanding of the effects of domestic abuse: The impact on their identity, sense of self and resilience. A grounded theory approach. *Journal of International Women's Studies*, 11(2), 63–82.
- Crespo, M., Arinero, M. & Soberón, C. (2021). Analysis of effectiveness of individual and group trauma-focused interventions for female victims of intimate partner violence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(4), 1952.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches* (4th ed.). Sage Publications.
- Cunningham, A. J., Lockwood, G. A. & Cunningham, J. A. (1991). A relationship between perceived self-efficacy and quality of life in cancer patients. *Patient Education and Counseling*, 17, 71–78.
- Çakır, M. A. (2018). Sosyal bilişsel öğrenme kuramı. A. Kaya (Ed.), *Eğitim psikolojisi içinde*. (pp. 337–359).
- Çınarbaş, D. C. (2015). Kişilerarası süreç grupları: Etkinliği, evreleri, etik kaideleri ve Türkiye kültürüne uygunluğu. *Türk Psikoloji Yazıları*, 18(36), 73–80.
- Çilingiroğlu, N. ve Erbaydar, N. P. (2016). Intimate partner violence: Turkey's femicide problem. *Injury Prevention*, 22, A143.

- Darvishnia, A., Aghayousefi, A. & Gharamaleki, N. S. (2023). The effectiveness of coping therapy on domestic violence and self-efficacy in abused women. *Journal of Fundamentals of Mental Health*, 25(4).
- DeCou, C. R., Lynch, S. M., Cole, T. T. & Kaplan, S. P. (2015). Coping self-efficacy moderates the association between severity of partner violence and PTSD symptoms among incarcerated women. *Journal of Traumatic Stress*, 28(5), 465–468.
- Dereli, A. K., Yılmaz, A. Ö. ve Acar, K. (2024). Denizli’de 2012–2022 yılları arasında meydana gelen kadın cinayetlerinin retrospektif olarak değerlendirilmesi. *The Bulletin of Legal Medicine*, 29(1), 69–73.
- Dobash, R. E. & Dobash, R. (1979). *Violence against wives: A case for patriarchy*. New York: Free Press.
- Dominelli, L. (2017). *Feminist social work theory and practice*. Bloomsbury Publishing.
- Dunst, C. J. & Trivette, C. M. (1989). An enablement and empowerment perspective of case management. *Topics in Early Childhood Special Education*, 8(4), 87–102.
- Duyan, V. (1997). *Sosyal grup çalışması uygulamasının ortopedi hastalarının kişisel ve sosyal uyum düzeylerine etkisi*. Ankara: Aydınlar Matbaacılık.
- Duyan, V. (2012). *Sosyal hizmet: Temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri*. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayın No: 20. Ankara.
- Duyan, V., Özgür Sayar, Ö. ve Özbulut, M. (2008). *Sosyal hizmeti tanımak ve anlamak*. Ankara: Öncü Basımevi.
- Dülger, M. V. (2006). Evlilik birliği içerisinde gerçekleşen nitelikli cinsel saldırı suçu, bu suçun mağdur üzerindeki etkileri ve mağduru korumaya yönelik önlemler. *İstanbul Barosu Dergisi*, 80(2), 543–575.
- Dwyer, D. C., Smokowski, P. R., Bricout, J. C. & Wodarski, J. S. (1995). Domestic violence research: Theoretical and practice implications for social work. *Clinical Social Work Journal*, 23(2), 185–198.
- Erbek, E., Eradaamlar, N., Beştepe, E., Akar, H. ve Alpkan, L. (2004). Kadına yönelik fiziksel ve cinsel şiddet: Üç grup evli çiftte karşılaştırmalı bir çalışma. *Düşünen Adam*, 17(4), 196–204.
- Erden, G. ve Akdur, S. (2018). Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet ve kadın cinayetleri. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 2(3), 128–139.
- Erdoğan, A., Tufan, E., Karaman, M. G., Atabek, M. S., Koparan, C., Özdemir, E., Baranova Çetiner, A., Yurteri, N., Öztürk, Ü., Kurçer, M. A. ve Ankaralı, H. (2011). Characteristic features of perpetrators of sexual abuse on children and adolescents in four different regions of Turkey. *Anatolian Journal of Psychiatry*, 12, 55–61.
- Eşkinat, R. (2013). Türkiye’de kadına yönelik ekonomik şiddet (Boşanmış kadınlara yönelik araştırma). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 289–302.
- Evans, E. N. (1992). Liberation theology, empowerment theory and social work practice with the oppressed. *International Social Work*, 35, 135–147.

- Edward, C. K., Stewart, K. J., Gillilan, R. E., Kelemen, M. H., Valenti, S. A., Manley, J. D. & Kelemen, M. D. (1986). Usefulness of self-efficacy in predicting overexertion during programmed exercise in coronary artery disease. *American Journal of Cardiology*, 57, 557–561.
- Finkelhor, D. (1988). *Stopping family violence: Research priorities for the coming decade*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Fishman, P. A., Bonomi, A. E., Anderson, M. L., Reid, R. J. & Rivara, F. P. (2010). Changes in health care costs over time following the cessation of intimate partner violence. *Journal of General Internal Medicine*, 25(9), 920–925.
- Fowler, D. N., Faulker, M., Learman, J., & Runnels, R. (2011). The influence of spirituality on service utilization and satisfaction for women residing in a domestic violence shelter. *Violence Against Women*, 17, 1244–1259.
- Furstenberg, A. L. & Rounds, K. A. (1995). Self-efficacy as a target for social work intervention. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, 76(10), 587–595.
- Garcia-Moreno, C., Jansen, H. A., Ellsberg, M., Heise, L. & Watts, C. H. (2006). Prevalence of intimate partner violence: Findings from the WHO multi-country study on women's health and domestic violence. *The Lancet*, 368(9543), 1260–1269.
- Gilbert, L. (1996). Urban violence and health: South Africa 1995. *Social Science and Medicine*, 43, 873–886.
- Gonzalez-Guarda, R. M., Vermeesch, A. L., Florom-Smith, A. L., McCabe, B. E. & Peragallo, N. P. (2013). Birthplace, culture, self-esteem, and intimate partner violence among community-dwelling Hispanic women. *Violence Against Women*, 19(1), 6–23.
- Goodkind, J. R., Gillum, T. L., Bybee, D. I. & Sullivan, C. M. (2003). The impact of family and friends' reactions on the well-being of women with abusive partners. *Violence Against Women*, 9(3), 347–373.
- Goodkind, J. R., Sullivan, C. M., & Bybee, D. I. (2004). A contextual analysis of battered women's safety planning. *Violence against women*, 10(5), 514–533.
- Goodman, L. A., Smyth, K. F., Borges, A. M. & Singer, R. (2009). When crises collide: How intimate partner violence and poverty intersect to shape women's mental health and coping. *Trauma, Violence & Abuse*, 10, 306–329.
- Greene, G. J., Lee, M. Y., & Hoffpauir, S. (2005). The languages of empowerment and strengths in clinical social work: A constructivist perspective. *Families in Society*, 86(2), 267–277.
- Gupta, G. & Kumar, S. (2010). Mental health in relation to emotional intelligence and self-efficacy among college students. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 36(1), 61–67.
- Gutierrez, L. M. (1990). Working with women of color: An empowerment perspective. *Social Work*, 35(2), 149–153.
- Gutierrez, L. M. (2001). Working with women of color: An empowerment perspective. In J. L. Erlich & J. E. Tropman (Eds.), *Strategies of community intervention* (6th ed., pp. 209–217). Itasca, IL: Peacock.
- Gutiérrez, L. M., DeLois, K. A., & GlenMaye, L. (1995). Understanding empowerment practice: Building on practitioner-based knowledge. *Families in society*, 76(9), 534–542.

- Gutierrez, L. M. & Lewis, E. A. (1999). *Empowering women of color*. New York, NY: Columbia University Press.
- Güleç, H., Topaloğlu, M., Ünsal, D. ve Altıntaş, M. (2012). Bir kısır döngü olarak şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1), 112–137.
- Heise, L. (1993). Violence against women: The hidden health burden. *World Health Statistics Quarterly*, 46, 78–85.
- Henderson, A. D. (1992). What critical care nurses need to know about abused women. *Critical Care Nurse*, 12, 27–30.
- Hendricks-Matthews, M. (1982). The battered woman: Is she ready for help? *Social Casework: The Journal of Contemporary Social Work*, 63, 131–137.
- Hepworth, D. H. & Larsen, J. A. (1993). *Direct social work practice: Theory and skills* (4th ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Herman, J. (2023). *Trayma ve iyileşme: Şiddetin sonuçları, ev içi istismardan siyasi teröre* (T. Tosun, çev.) İstanbul: Literatür Yayıncılık (1992).
- Heslin, P. A. & Klehe, U. C. (2006). Self-efficacy. In S. G. Rogelberg (Ed.), *Encyclopedia of industrial/organizational psychology* (Vol. 2, pp. 705–708).
- Hoffman, K. L., Demo, D. H. & Edwards, J. N. (1994). Physical wife abuse in non-western society: An integrated theoretical approach. *Journal of Marriage and the Family*, 56, 131–146.
- Holden, G. (1991). The relationship of self-efficacy appraisals to subsequent health-related outcomes: A meta-analysis. *Social Work in Health Care*, 16, 53–93.
- Hınız G. ve Yavuz, A. (2023). Yansıtıcı tematik analiz: Bir doktora tez çalışması örneği. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 19(2), 388–408.
- Itzhaky, H. & Ben Porat, A. (2005). Battered women in shelters: Internal resources, well-being, and integration. *Affilia*, 20(1), 39–51.
- Iverson, K. M., Danitz, S. B., Driscoll, M., Vogt, D., Hamilton, A. B., Gerber, M. R., Stirman, S. W., Shayani, D. R., Suvak, M. K. & Dichter, M. E. (2022). Recovering from intimate partner violence through Strengths and Empowerment (RISE): Development, pilot testing, and refinement of a patient-centered brief counseling intervention for women. *Psychological Services*, 19(2), 102–112.
- Iverson, K. M., Danitz, S. B., Shayani, D. R., Vogt, D., Stirman, S. W., Hamilton, A. B., Mahoney, C. T., Gerber, M. R. & Dichter, M. E. (2021). Recovering from intimate partner violence through strengths and empowerment: Findings from a randomized clinical trial. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 83(1), 38188.
- Jackson, J., Calhoun, K., Amick, A., Maddever, H. M. & Habif, V. L. (1990). Young adult women who report childhood intrafamilial sexual abuse: Subsequent adjustment. *Archives of Sexual Behavior*, 19, 211–221.
- Johnson, D. M., Johnson, N. L., Perez, S. K., Palmieri, P. A., & Zlotnick, C. (2016). Comparison of adding treatment of PTSD during and after shelter stay to standard care in residents of battered women's shelters: Results of a randomized clinical trial. *Journal of Traumatic Stress*, 29(4), 365–373.

- Kadın Konuklerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik. (5 Ocak 2013). *Resmî Gazete*, Sayı: 28519. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/01/20130105-5.html>
- Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi. (2011). İstanbul: Avrupa Konseyi Sözleşmeler Dizisi, No. 210.
- Kağnıcı, D. Y., Cihangir Çankaya, Z. ve Pamukçu, B. (2018). Grupla psikolojik danışma sürecinde grubun gelişim evrelerine kültürel bir bakış. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 8(49), 1–18.
- Kammer, R., Turner, S. & Bowdin, K. (2011). Treating women right. *Affilia*, 25(1), 83–86.
- Kang, S. K. & Kim, W. (2011). A study of battered women's purpose of life and resilience in South Korea. *Asian Social Work and Policy Review*, 5(3), 145–159.
- Kazdin, A. E. (1976). Effects of covert modeling, multiple models, and model reinforcement on assertive behavior. *Behavior Therapy*, 7, 211–222.
- Kim, S., Kim, S., Nam, K., Park, J. & Lee, H. (2003). A study of the damages and mental health of the women living in shelters due to domestic violence. *Nursing*, 33(7), 23–33.
- Kitson, G. C. & Langlie, J. K. (1984). Couples who file for divorce but change their minds. *American Journal of Orthopsychiatry*, 54, 469–489.
- Kocot, T., & Goodman, L. (2003). The roles of coping and social support in battered women's mental health. *Violence against Women*, 9(3), 323–346.
- Korkut Owen, F. ve Owen, D. W. (2008). *T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi*. Ankara.
- Koşar, N. ve Arıkan, Ç. (1990). Evlilikte kadının fiziksel olmayan istismarı. XXVI. *Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi* içinde. Sözel Bildiri, İzmir.
- Köksal, O., Güler, M. ve Çetin, F. (2019). Öz-yeterlik algısı, yaşam doyumu ve bir role tutulma etkileşimi: Sosyal bilişsel bir yaklaşım. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 54, 193–207.
- Köse, A. ve Beşer, A. (2007). Kadının değiştirilebilir yazgısı “şiddet”. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(4), 114–121.
- Kurbanoğlu, S. S. (2004). Öz-yeterlik inancı ve bilgi profesyonelleri için önemi. *Bilgi Dünyası*, 5(2), 137–152.
- Lambert, J. E., Benight, C. C., Wong, T. & Johnson, L. E. (2013). Cognitive bias in the interpretation of physiological sensations, coping self-efficacy, and psychological distress after intimate partner violence. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 5(5), 494–500.
- Lee, J. A. B. (2001). *The empowerment approach to social work practice: Building the beloved community*. New York: Columbia University Press.
- Lee, J. W. (2010). Intervention effect of group counseling in improving self-esteem, self-efficacy, and congruent communication style among female victims of family violence. *Journal of the Korean Home Economics Association*, 48(4), 103–123.

- Lee, J., Pomeroy, E. C., & Bohman, T. M. (2007). Intimate partner violence and psychological health in a sample of Asian and Caucasian women: The roles of social support and coping. *Journal of Family Violence*, 22(8), 709–720.
- Leech, N. L. & Onwuegbuzie, A. J. (2009). A typology of mixed methods research designs. *Quality & Quantity*, 43, 265–275.
- Lerner, C. F. & Kennedy, L. T. (2000). Stay–leave decision making in battered women: Trauma, coping, and self-efficacy. *Cognitive Therapy and Research*, 24(2), 215–232.
- Lewis, C., Griffing, S., Chu, M., Jospire, T., Sage, R. E., Madry, L. & Primm, B. J. (2006). Coping and violence exposure as predictors of psychological functioning in domestic violence survivors. *Violence Against Women*, 12(4), 340–354.
- Litt, M. D. (1988). Self-efficacy and perceived control: Cognitive mediators of pain tolerance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(1), 149–160.
- Lloyd, S. & Taluc, N. (1999). The effects of male violence on female employment. *Violence Against Women*, 5, 370–392.
- Lum, D. (1996). *Social work practice and people of color: A process-stage approach*. Pacific Grove, CA: Brooks.
- Luszczynska, A., Gutierrez-Dona, B. & Schwarzer, R. (2005). General self-efficacy in various domains of human functioning: Evidence from five countries. *International Journal of Psychology*, 40(2), 80–89.
- Maddux, J. E. (2002). Self-efficacy: The power of believing you can. In C. R. Snyder & S. J. Lopez (Eds.), *Handbook of positive psychology* (pp. 277–287). London: Oxford University Press.
- Mammadova, N., & Ulubay, M. (2023). Personality, Organizational Climate and Therapeutic Factors of Group Dynamics. *OPUS Journal of Society Research*, 20(Human Behavior and Social Institutions), 1084-1099.
- Mancoske, R. J., Standifer, D. & Cauley, C. (1994). The effectiveness of brief counseling services for battered women. *Research on Social Work Practice*, 4(1), 53–63.
- Mann, M., Hosman, C. M. H., Schaalma, H. P. & de Vries, N. K. (2004). Self-esteem in a broad-spectrum approach for mental health promotion. *Health Education Research*, 19(4), 357–372.
- Manne, S. L., Ostroff, J. S. & Norton, T. R. (2006). Cancer-specific self-efficacy and psychosocial and functional adaptation to early-stage breast cancer. *Annals of Behavioral Medicine*, 31, 145–154.
- Marat, D. (2003). Assessing self-efficacy and agency of secondary school students in a multi-cultural context: Implications for academic achievement. In *Proceedings of the New Zealand and Australian Association for Research in Education Conference* (pp. 1–19).
- Martin, D. (1976). *Battered wives*. San Francisco: New Glide Publications.
- Matheson, F. I., Daoud, N., Hamilton-Wright, S., Borenstein, H., Pedersen, C. & O’Campo, P. (2015). Where did she go? The transformation of self-esteem, self-identity, and mental well-being among women who have experienced intimate partner violence. *Women's Health Issues*, 25(5), 561–569.
- Mavili, A. (2014). *Aile içi şiddet: Kadının ve çocuğun korunması*. Ankara: Elma Yayınevi.

- McDonell, J. R., Abell, N. & Miller, J. (1991). Family members' willingness to care for people with AIDS: A psychosocial assessment model. *Social Work*, 36, 43–53.
- Merritt, S. L. (1989). Patient self-efficacy: A framework for designing patient education. *Focus on Critical Care*, 16, 68–73.
- Morrison, A. R. & Orlando, M. B. (1999). Social and economic costs of domestic violence: Chile and Nicaragua. In A. R. Morrison & M. L. Biehl (Eds.), *Too close to home: Domestic violence in the Americas* (pp. 51–80). Washington, DC: Inter-American Development Bank.
- Mouzos, J. (1999). *Femicide: The killing of women in Australia 1989–1998*. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Mueller, P. & Major, B. (1989). Self-blame, self-efficacy, and adjustment to abortion. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 1059–1068.
- New York City Department of Health and Mental Hygiene. (2008). *Intimate partner violence against women in New York City*. New York: Author.
- O'Leary, A. (1985). Self-efficacy and health. *Behavior Research and Therapy*, 23, 437–451.
- O'Leary, K. D., Barling, J., Arias, I. & Rosenbown, A. (1989). Prevalence and stability of physical aggression between spouses: A longitudinal analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57, 263–268.
- Orava, T. A., McLeod, P. J. & Sharpe, D. (1996). Perceptions of control, depressive symptomatology, and self-esteem of women in transition from abusive relationships. *Journal of Family Violence*, 11(2), 167–186.
- Özer, E. M. & Bandura, A. (1990). Mechanisms governing empowerment effects: A self-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(3), 472–486.
- Özkan, İ. ve Böke, Ö. (1994, 16-18 Kasım). Boşanma ile sonlanan evliliklerde kadının hedef olduğu saldırganlık [Sözel Bildiri]. Aile Kurultayı, Ankara.
- Pajares, F. (2002). Overview of social cognitive theory and of self-efficacy. 10 Ocak 2023 tarihinde <https://people.wku.edu/richard.miller/banduratheory.pdf> adresinden erişildi.
- Parsons, R. J. (2001). Specific practice strategies for empowerment-based practice with women: A study of two groups. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 16(2), 159–179.
- Patzel, B. (2001). Women's use of resources in leaving abusive relationships: A naturalistic inquiry. *Issues in Mental Health Nursing*, 22, 729–747.
- Payne, M. (2020). *Modern sosyal hizmet kuramı* (K. Karataş, Çev. Ed.). Nika Yayınevi. (Original work published 2014, 4th ed.).
- Peled, E. (1993). Children who witness women battering: Concerns and dilemmas in the construction of a social problem. *Children and Youth Services Review*, 15, 43–52.
- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.

- Rappaport, J. (1990). Research methods and the empowerment social agenda. In P. Tolan, C. Keys, E. Chertok & L. Jason (Eds.), *Researching community psychology: Issues of theory and methods* (pp. 51–63). Washington, DC: American Psychological Association.
- Redman, B. K. (1985). New areas of theory development and practice in patient education. *Journal of Advanced Nursing*, 10, 425–428.
- Rees, B. L. (1992). Using relaxation with guided imagery to assist primiparas in achieving maternal role attainment. *Journal of Holistic Nursing*, 10, 167–182.
- Reisenhofer, S. A., Hegarty, K., Valpied, J., Watson, L. F., Davey, M. A. & Taft, A. (2019). Longitudinal changes in self-efficacy, mental health, abuse, and stages of change, for women fearful of a partner: Findings from a primary care trial (WEAVE). *Journal of Interpersonal Violence*, 34(2), 337–365.
- Reisenhofer, S. & Seibold, C. (2012). Emergency healthcare experiences of women living with intimate partner violence. *Journal of Clinical Nursing*, 22, 2253–2263.
- Rogers, E. S., Chamberlin, J., Ellison, M. L. & Crean, T. (1997). A consumer-constructed scale to measure empowerment among users of mental health services. *Psychiatric Services*, 48(8), 1042–1047.
- Roseman, J. C. B., Green, C. E. & Ross, J. M. (2008). Intimate partner abuse and PTSD symptomatology: Examining mediators and moderators of the abuse-trauma link. *Journal of Family Psychology*, 22(6), 809–818.
- Saftlas, A. F., Harland, K. K., Wallis, A. B., Cavanaugh, J., Dickey, P. & Peek-Asa, C. (2014). Motivational interviewing and intimate partner violence: A randomized trial. *Annals of Epidemiology*, 24(2), 144–150.
- Sallan Gül, S. (2013). *Türkiye’de kadın sığınmaevleri* (2. basım). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Santos, A., Matos, M. & Machado, A. (2017). Effectiveness of a group intervention program for female victims of intimate partner violence. *Small Group Research*, 48(1), 34–61.
- Scharlach, A. E. (1985). Social group work with institutionalized elders: A task-centered approach. *Social Work with Groups*, 8(3), 33–47.
- Schunk, D. H. (1983). Ability versus effort attributional feedback: Differential effects of self-efficacy and achievement. *Journal of Educational Psychology*, 75, 848–856.
- Schunk, D. H. & Meece, J. L. (2006). Self-efficacy beliefs of adolescents. In F. Pajares & T. Urdan (Eds.), *Adolescence and education* (pp. 71–97). United States: IAP.
- Schwarzer, R. (Ed.). (1992). *Self-efficacy: Thought control of action*. Washington, DC: Hemisphere.
- Schwarzer, R. & Jerusalem, M. (1995). Generalized self-efficacy scale. In J. Weinman, S. Wright & M. Johnston (Eds.), *Measures in health psychology: A user’s portfolio. Causal and control beliefs* (pp. 35–37). Windsor, UK: NFER-Nelson.
- Sheafor, B. W. & Horejsi, C. H. (2016). *Sosyal hizmet uygulaması temel teknikler ve ilkeler* (Bölüm 15). Nika Yayınevi.
- Sherer, M. (1982). The self-efficacy scale: Construction and validation. *Psychological Reports*, 51, 663–671.

- Shorey, S., Chua, C. M. S., Chan, V. & Chee, C. Y. I. (2023). Women living with domestic violence: Ecological framework-guided qualitative systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 71, 1–8.
- Shulman, L. (1999). *The skills of helping individuals, families, groups, and communities* (4th ed.). Itasca, IL: FE Peacock Publishers.
- Shurman, L. A. & Rodriguez, C. M. (2006). Cognitive-affective predictors of women's readiness to end domestic violence relationships. *Journal of Interpersonal Violence*, 21, 1417–1439.
- Siskin, A. (2001). Violence Against Women Act: History, federal funding, and reauthorizing legislation. Congressional Research Service Report for Congress. The Library of Congress.
- Smith, P. H., Tessaro, I. & Earp, J. A. L. (1995). Women's experiences with battering: A conceptualization from qualitative research. *Women's Health Issues*, 5(4), 173–182.
- Snyder, C. R. (2002). Hope theory: Rainbows in the mind. *Psychological Inquiry*, 13(4), 249–275.
- Stanton, A. L., Danoff-Burg, S. & Huggins, M. E. (2002). The first year after breast cancer diagnosis: Hope and coping strategies as predictors of adjustment. *Psycho-oncology*, 11(2), 93–102.
- Stith, S. M. & Rosen, K. (1990). Overview of domestic violence. In S. M. Stith, M. B. Williams & K. Rosen (Eds.), *Violence hits home* (pp. 1–24). New York: Springer.
- Strecher, V. J., DeVellis, B. M., Becker, M. H. & Rosenstock, I. M. (1986). The role of self-efficacy in achieving health behavior change. *Health Education Quarterly*, 13, 73–92.
- Sullivan, C., Basta, J., Tan, C. & Davidson, W. (1992). After the crisis: A needs assessment of women leaving a domestic violence shelter. *Violence and Victims*, 7, 267–275.
- Sullivan, C. M., Baptista, I., O'halloran, S., Okroj, L., Morton, S., & Stewart, C. S. (2008). Evaluating the effectiveness of women's refuges: A multi-country approach to model development. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 32(2), 291–308.
- Sullivan, C. M., Adams, A., Bybee, D. I., Nnawulezi, N. A., McPeck, D. & Coats, S. (2013). *Domestic violence shelters' empowering practices: Do they lead to empowered survivors?* Technical Report.
- Sullivan, C. M. & Virden, T. (2017). An eight-state study on the relationships among domestic violence shelter services and residents' self-efficacy and hopefulness. *Journal of Family Violence*, 32, 741–750.
- Swanston, J., Bowyer, L. & Vetere, A. (2014). Towards a richer understanding of school-age children's experiences of domestic violence: The voices of children and their mothers. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 19(2), 184–201.
- Taghdisi, M. H., Estebsari, F., Dastoorpour, M., Jamshidi, E., Jamalzadeh, F. & Latifi, M. (2014). The impact of educational intervention based on empowerment model in preventing violence against women. *Iranian Red Crescent Medical Journal*, 16(7).
- Tarhan, S. (2012). *Umudun özyeterlik, algılanan sosyal destek ve kişilik özelliklerinden yordanması* [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.

- Telef, B. B. ve Ergün, E. (2013). Lise öğrencilerinin öznel iyi oluşlarının yordayıcısı olarak öz-yeterlik. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 6(3), 423–433.
- Thompson, M. P., Kaslow, N. J., Short, L. M. & Wyckoff, S. (2002). The mediating roles of perceived social support and resources in the self-efficacy-suicide attempts relation among African American abused women. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 70(4), 942–949.
- Ticen, S. (1990). Feed me... cleanse me... sexual trauma projected in the art of bulimics. *Art Therapy*, 7, 17–21.
- Tjaden, P. & Thoennes, N. (2000). *Extent, nature, and consequences of intimate partner violence: Findings from the National Violence Against Women Survey*. Washington, DC: National Institute of Justice.
- Tonsing, K. N., Tonsing, J. C. & Orbuch, T. (2020). Domestic violence, social support, coping, and depressive symptomatology among South Asian women in Hong Kong. *Journal of Loss and Trauma*, 26(2), 134–152.
- Toprak, S. ve Ersoy, G. (2017). Femicide in Turkey between 2000 and 2010. *PLoS One*, 12(8).
- Tschannen-Moran, M. & Woolfolk Hoy, A. (2001). Teacher efficacy: Capturing an elusive construct. *Teaching and Teacher Education*, 17, 783–805.
- Tuckman, B. W., & Jensen, M. A. C. (1977). Stages of small-group development revisited. *Group & organization studies*, 2(4), 419–427.
- Tuncay, T. (2009). *Genç kanser hastalarının hastalık deneyimlerinin güçlendirme yaklaşımı temelinde analizi* [Doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Turner, S. G. & Maschi, T. M. (2015). Feminist and empowerment theory and social work practice. *Journal of Social Work Practice*, 29(2), 151–162.
- Tutty, L. (1993). After the shelter: Critical issues for women who leave assaultive relationships. *Canadian Social Work Review*, 10, 183–201.
- Tutty, L. M. (1996). Post shelter services: The efficacy of follow-up programs for abused women. *Research on Social Work Practice*, 6, 425–441.
- Tutty, L. M., Bidgood, B. A. & Rothery, M. A. (1993). Support groups for battered women: Research on their efficacy. *Journal of Family Violence*, 8(4), 325–343.
- Tutty, L. M., Babins-Wagner, R. & Rothery, M. A. (2016). You're not alone: Mental health outcomes in therapy groups for abused women. *Journal of Family Violence*, 31, 489–497.
- United Nations. (1993). *Declaration on the elimination of violence against women*. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-violence-against-women>
- United Nations. (2023). *The sustainable development goals report 2023*. <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/The-Sustainable-Development-Goals-Report-2023.pdf>
- UNICEF. (2000). *Domestic violence against women and girls*. Italy: UNICEF.
- UNODC. (2019). *Global study on homicide: Gender-related killing of women and girls*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.

https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/gsh/Booklet_5.pdf

- UNODC and UN Women. (2023). *Gender-related killings of women and girls (femicide/feminicide): Global estimates of female intimate partner/family-related homicides in 2022*.
- Varol, B. & ÖZ, F. (2024). Group counselling can prolong the remission period in Opioid Use Disorder patients after detoxification and enhance social support, self-efficacy and hopelessness levels in patients and their families in Turkey. *Heroin Addiction and Related Clinical Problems*, 26(25), 1-10.
- Varvaro, F. F. & Palmer, M. (1993). Promotion of adaptation in battered women: A self-efficacy approach. *Journal of the American Academy of Nurse Practitioners*, 5(6), 264–270.
- Walker, L. E. (1991). Post-traumatic stress disorder in women: Diagnosis and treatment of battered woman syndrome. *Psychotherapy*, 28(1), 21–29.
- Webermann, A. R., Dardis, C. M. & Iverson, K. M. (2022). The role of general self-efficacy in intimate partner violence and symptoms of posttraumatic stress disorder among women veterans. *Journal of Traumatic Stress*, 35(3), 868–878.
- Weick, A., Rapp, C., Sullivan, W. P. & Kisthardt, W. (1989). A strengths perspective for social work practice. *Social Work*, 34, 350–354.
- Wood, R. & Bandura, A. (1989). Social cognitive theory of organizational management. *Academy of Management Review*, 14, 361–384.
- World Health Organization. (2002). *World report on violence and health* (E. G. Krug, L. L. Dahlberg, J. A. Mercy, A. B. Zwi & R. Lozano, Eds.). Geneva.
- World Health Organization. (2005). *WHO multi-country study on women's health and domestic violence against women: Initial results on prevalence, health outcomes, and women's responses (Summary Report)*. <https://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/9241593512/en/>
- World Health Organization. (2021). *Violence against women prevalence estimates, 2018: Global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women*. Geneva. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>
- Yalom, I. (2015). *Grup psikoterapisinin teori ve pratiği*. (A. Tangör ve Ö. Karaçam, Çev.). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Yassen, J., & Glass, L. (1984). Sexual assault survivors groups: A feminist practice perspective. *Social Work*, 29(3), 252-257.
- Yazgan İnanç, B. ve Yerlikaya, E. E. (2014). *Kişilik kuramları* (8. baskı). Ankara: Pagem Akademi.
- Yegen, C. (2014). İnternet haberciliğinde kadın cinayeti haberlerinin sunumu: Posta gazetesi örneği. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 4(3), 15–28.
- Yektaş, Ç., Tufan, A. E., Büken, B., Yurteri Çetin, N. ve Yazıcı, M. (2018). Establishment of interdisciplinary child protection teams in Turkey 2002–2006: Identifying the strongest link can make a difference. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(5), 501–508.

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, F. ve İlhan, İ. Ö. (2010). Genel Özyeterlilik Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 301–308.
- Yoshioka, M., Gilbert, L., El-Bassel, N. & Baib-Amin, H. (2003). Social support and disclosure of abuse: Comparing South Asian, African American, and Hispanic battered women. *Journal of Family Violence*, 18(3), 171–180.
- Zastrow, C. & Krist-Ashman, K. K. (2014). *İnsan davranışı ve sosyal çevre*. Nika Yayınevi.
- Zimmerman, M. A. & Warschausky, S. (1998). Empowerment theory for rehabilitation research: Conceptual and methodological issues. *Rehabilitation Psychology*, 43(1), 3–16.

EKLER

EK 1 Etik Kurul Kararı

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu Başkanlığı

25 Ekim 2019

Sayı : 56786525-050.04.04 / 83249
Konu : Etik Kurul Kararı Hakkında

Sayın Sinem MUSLU KÖSE
Sağlık Bilimleri Fakültesi

İlgi: 14/05/2019 tarihli başvurunuz.

“Grupla Sosyal Hizmetin Aile içi Şiddete Maruz Kalmış Kadınların Öz yeterlik Düzeyine Etkisi” başlıklı çalışmanız ile ilgili olarak Ankara Üniversitesi Etik Kurulunun 22/10/2019 tarihli toplantısında alınan 18/288 sayılı kararın bir örneği ilişikte gönderilmektedir. Bilgilerinizi saygılarımla rica ederim.

EKLER:
Karar Örneği (1 sayfa)

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi :22/10/2019

Toplantı Sayısı :18

Karar Sayısı :288

288-Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet doktora öğrencilerinden **Sinem Muslu Köse**'nin "Grupla Sosyal Hizmetin Aile içi Şiddete Maruz Kalmış Kadınların Öz yeterlik Düzeyine Etkisi" başlıklı tezi ile ilgili 14/05/2019 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Yapılan görüşmeler ve incelemeler sonucunda, **Sinem Muslu Köse**'nin "Grupla Sosyal Hizmetin Aile içi Şiddete Maruz Kalmış Kadınların Öz yeterlik Düzeyine Etkisi" başlıklı tezi ile ilgili, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi

ASLININ AYNIĞIDIR

EK 2 Bilimsel Araştırma ve Yayın Talebi Onayı

T.C
AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI
EĞİTİM VE YAYIN DAİRESİ BAŞKANLIĞI
Eğitim Planlama ve Uygulama Birimi

Sayı : 94952863-605.01[605.01]-E.2409228
Konu : Araştırma Talebi (Sinem MUSLU KÖSE)

30.09.2019

DAĞITIM YERLERİNE

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün 13.06.2019 tarihli ve 1462850 sayılı yazısı ile Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Sinem MUSLU KÖSE'nin "Grupla Sosyal Hizmetin Aile İçi Şiddete Maruz Kalmış Kadınların Özyeterlik Düzeyine Etkisi" konulu tez çalışmasını Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne bağlı Kadın Konukevinde yapabilme talebi bildirilmiş olup ilgili talep Bakanlık Makamının 26.09.2019 tarihli ve (605.01)-008 sayılı Oluru ile uygun görülmüştür.

Talebin uygun görüldüğüne dair Bakanlık Makam Oluru Ek'te sunulmuştur.
Gereğini arz ve rica ederim.

Ek : Bakanlık Makamının 26.09.2019 tarihli ve (605.01)-008 sayılı Oluru.

Dağıtım:

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğüne
Ankara Üniversitesi Rektörlüğüne
(Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet
Anabilim Dalı)

Not: 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu çerçevesinde güvenli elektronik imzalı aslı ile aynıdır.

Eskişehir Yolu Söğütözü Mah. 2177. Sok. No: 10/ A Kat: 27
Posta Kodu: 06510 Çankaya/ Ankara

Bilgi için:

T.C.
AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı

26.03/2019

Sayı : 73595336-605.01[605.01]-000
Konu : Bilimsel Araştırma ve Makale Yayın Talepleri

BAKANLIK MAKAMINA

Ekli çizelgede detaylı bilgileri bulunan ve ilgili Genel Müdürlükler tarafından uygun görülen bilimsel araştırma taleplerinin, ilgili Birim koordinesinde, gözetim ve denetiminde, günlük işleyişi aksatmadan, araştırmaya katılanların kişilik hakları ve güvenlikleri gözetilerek, ses-görüntü kaydı alınmaksızın, iş akışını aksatmayacak şekilde gönüllülük ve gizlilik esasları çerçevesinde, araştırma sonuçlarının herhangi bir yerde yayınlanmadan önce Bakanlığımızdan izin alınması ve araştırma bitiminde bir örneğinin Başkanlığımıza gönderilmesi koşulları ile gerçekleştirilmesi, makale yayın taleplerinin ise bilimsel ve hakemli dergilerde yayınlanabilmesi hususlarını;

Olurlarınıza arz ederim.

Uygun görüşle arz ederim.

BİLİMLER

TE. AİLE, ÇALIŞMA VE
SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI

Eskişehir Yolu Sığırcı Mah. 2177. Sok. No: 10/ A Kat: 27
Posta Kodu: 06510 Çankaya/ Ankara
(312)705 57 00
(312)705 57 57

Bilgi için:

EK 3 Kontrol Grubu Çalışma İzni

T.C.
İYÜKSEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞI
Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı
Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğü

Sayı : 14283790-120.01- E.31064
Konu : Doktora Tezi Çalışma İzni

20.02.2020

ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi : 38435356-301.11.04-E.396 sayılı yazınız.

İlgi sayılı yazınıza istinaden Sosyal Hizmetler Şube Müdürlüğü bünyesinde hizmet vermekte olan Kadın Sığınmaevinde Sinem MUSLU KÖSE'nin "Grupla Sosyal Hizmetin Aile İçi Şiddete Maruz Kalmış Kadınların Özyeterlilik Düzeyine Etkisi" isimli doktora tez çalışmasını yapabilmesi için gerekli iznin verildiği hususunu;
Bilgilerinize rica ederim.

Bu evrakın 5070 Sayılı Kanun gereğince E-İMZA ile onaylandığı tasdik olunur. **25.02/2020**
MÜHÜR Adli Sicil No: 00000000000000000000

Bu belge 5070 sayılı elektronik imza kanununa göre onaylanmıştır. Adını görmek için <https://e-bes.bel.tr/e-bes/evrak/izn.aspx?adres=acikula-1330-4440-b040-f070a9613640> kodunu giriniz ya da varsa belge kancodunu okutunuz.
Orduyay Mah. 4.Ülköç Sk. No: 6 ÇEŞMEBAĞI / BEŞİKTAŞ
Tuzla: 065 10 00
Elektronik Ağ: www.bes.bel.tr

EK 4 Çalışma Grubu Bilgilendirilmiş Onam Formu

Çalışma Grubu Bilgilendirilmiş Onam Formu

Grupla Sosyal Hizmetin Aile İçi Şiddete Maruz Kalmış Kadınların Öz Yeterlik Düzeyine Etkisi

Sayın gönüllü,

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Veli Duyan'ın danışmanlığında, Doktora Programı Öğrencisi Sinem Muslu Köse tarafından yürütülen yukarıda adı yazılı Doktora Tezi Çalışmasına davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu çalışmada yer almayı kabul etmeden önce, araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz ve sorularınız olursa sorunuz.

Bu araştırmanın amacı, aile içi şiddete maruz kalma sonucunda öz yeterlik düzeyleri olumsuz olarak etkilenen kadınlara grupla sosyal hizmet müdahalesinin, kadınların özyeterlik düzeyini nasıl etkilediğinin ortaya konulmasıdır. Grup sürecinde grup üyeleri kendilerini değerlendirebilmekte, yapabileceklerini keşfetmekte ve psikolojik yaşantılarını gözden geçirebilmektedirler. Araştırmanın gönüllü katılımcı grubunu kadın konukevi hizmeti alan 18-65 yaş arası şiddet mağduru kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmaya katılmayı kabul ederseniz araştırmacı Sinem Muslu Köse tarafından size doldurmanız için Kişisel Bilgi Formu, Genel Öz Yeterlik Ölçeği, Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Ölçeği verilecektir. Verilecek olan bu form ve ölçekler sizi tanımaya ve içinde bulunduğunuz durumu daha iyi anlamaya yöneliktir, doğru ya da yanlış yanıt yoktur, bu soruları yanıtlamanın sizin ruh sağlığınız üzerinde bir etkisi olmayacaktır. Ardından Bursa ŞÖNİM Toplantı Salonunda 05.10.2020 tarihinden itibaren toplam 5 hafta boyunca her Salı ve Cuma 14.30-16.30 saatleri arasında sürececek olan yüz yüze etkileşimle karşılıklı paylaşımların olacağı grupla sosyal hizmet müdahalesi gerçekleştirilecektir. Gruba sizin dışınızda, Bursa Kadın Konukevinde kalmakta olan diğer kişiler de davet edilecektir. Bu sürecin sonunda çalışmanın başlangıcında doldurmuş olduğunuz ölçekleri tekrar doldurmanız istenecektir. Sonrasında size tekrar doldurmanız için anketler verilecektir. Bu çalışmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecektir. Çalışmaya katılmanız için size bir ödeme de yapılmayacaktır. Çalışmaya katılmayı kabul etmediğiniz ya da sonradan vazgeçtiğiniz durumda buradaki herkes size önceden olduğu gibi iyi davranır ve hiçbir farklılık olmaz. Çalışmaya katılmamanıza bağlı bir hizmet değişikliği ya da aksaması olmaz. Bu çalışmada yer almak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Size ait tüm bilgileriniz gizli tutulacaktır. Araştırma sonuçları bilimsel amaçla kullanılacaktır, kimlik bilgilerinizin gizliliği korunacaktır.

Çalışmaya Katılma Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlanmadan önce gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve sözlü olarak dinledim. Aklıma gelen tüm soruları araştırmacıya sordum, yazılı ve sözlü olarak bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Çalışmaya katılmayı isteyip istemediğime karar vermem için bana yeterli zaman tanındı. Bu koşullar altında, söz konusu araştırmaya ilişkin bana yapılan katılım davetini hiçbir zorlama ve baskı olmaksızın büyük bir gönüllülük içerisinde kabul ediyorum.

Gönüllünün Adı Soyadı:

Araştırmacının Adı Soyadı:

İmza ve Tarih:

İmza ve Tarih:

EK 5 Kontrol Grubu Bilgilendirilmiş Onam Formu

Kontrol Grubu Bilgilendirilmiş Onam Formu

Grupla Sosyal Hizmetin Aile İçi Şiddete Maruz Kalmış Kadınların Öz Yeterlik Düzeyine Etkisi

Sayın gönüllü,

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Veli Duyan'ın danışmanlığında, Doktora Programı Öğrencisi Sinem Muslu Köse tarafından yürütülen yukarıda adı yazılı Doktora Tezi Çalışmasına davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu araştırmada yer almayı kabul etmeden önce, araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz ve sorularınız olursa sorunuz.

Bu araştırmanın amacı, aile içi şiddete maruz kalma sonucunda öz yeterlik düzeyleri olumsuz olarak etkilenen kadınlara grupla sosyal hizmet müdahalesinin, kadınların öz yeterlik düzeyini nasıl etkilediğinin ortaya konulmasıdır. Grup sürecinde grup üyeleri kendilerini değerlendirebilmekte, yapabileceklerini keşfetmekte ve psikolojik yaşantılarını gözden geçirebilmektedirler. Araştırmanın gönüllü katılımcı grubunu kadın konukevi hizmeti alan 18-65 yaş arası şiddet mağduru kadınlar oluşturmaktadır. Araştırmaya katılmayı kabul ederseniz araştırmacı Sinem Muslu Köse tarafından size doldurmanız için Kişisel Bilgi Formu, Genel Öz Yeterlik Ölçeği, Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Ölçeği verilecektir. Verilecek olan bu form ve ölçekler sizi tanımaya ve içinde bulunduğunuz durumu daha iyi anlamaya yöneliktir, doğru ya da yanlış yanıt yoktur, bu soruları yanıtlamanın sizin ruh sağlığınız üzerinde bir etkisi olmayacaktır. 5 hafta sonra sizden aynı ölçekleri tekrar doldurmanız istenecektir. Bu 5 haftalık süre içinde çalışma ile ilgili başka herhangi bir uygulama yapılmayacaktır. Bu çalışmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecektir. Çalışmaya katılmanız için size bir ödeme de yapılmayacaktır. Çalışmaya katılmayı kabul etmediğiniz ya da sonradan vazgeçtiğiniz durumda buradaki herkes size önceden olduğu gibi iyi davranır ve hiçbir farklılık olmaz. Çalışmaya katılmamanıza bağlı bir hizmet değişikliği ya da aksaması olmaz. Bu araştırmada yer almak tamamen sizin isteğinize bağlıdır. Size ait tüm bilgileriniz gizli tutulacaktır. Araştırma sonuçları bilimsel amaçla kullanılacaktır, kimlik bilgilerinizin gizliliği korunacaktır.

Çalışmaya Katılma Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlanmadan önce gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve sözlü olarak dinledim. Aklıma gelen tüm soruları araştırmacıya sordum, yazılı ve sözlü olarak bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Çalışmaya katılmayı isteyip istemediğime karar vermem için bana yeterli zaman tanındı. Bu koşullar altında, söz konusu araştırmaya ilişkin bana yapılan katılım davetini hiçbir zorlama ve baskı olmaksızın büyük bir gönüllülük içerisinde kabul ediyorum.

Gönüllünün Adı Soyadı:

Araştırmacının Adı Soyadı:

İmza ve Tarih:

İmza ve Tarih:

EK 6 Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Aşağıda siz ve aileniz hakkında çeşitli sorular sorulmuştur. Elde edilen bilgiler kesinlikle gizli tutulacaktır ve sadece bilimsel bir amaç için kullanılacaktır. Bu nedenle sorulara olabildiğince açık ve doğru yanıtlar vermeniz bizim için büyük önem taşımaktadır. Lütfen soruyu okuduktan sonra sizin için uygun olan seçeneğin yanındaki kutucuğa X işareti koyunuz. Katılımınız için teşekkür ederiz.

No:

1. Yaşınız: _____

2. Doğum yeriniz neresi?

() Büyükşehir

() İlçe

() Şehir

() Köy

3. Kadın konukevine gelmeden önce nerede yaşıyordunuz?

() Büyükşehir

() İlçe

() Şehir

() Köy

4. Eğitim durumunuz nedir?

() Okur - yazar değil

() Ortaokul mezunu

() Okur - yazar

() Lise mezunu

() İlkokul mezunu

() Üniversite mezunu

5. Mesleğiniz nedir?

() Ev hanımı

() İşçi/ Çiftçi

() Memur

() Emekli

() Diğer (belirtiniz) _____

6. Aylık gelir getiren bir işte çalışıyor musunuz?

() Evet, çalışıyorum

() Hayır, çalışmıyorum

7. Aylık ortalama kazancınız ne kadardır? _____

8. Konukevine gelmeden önce aylık gelir getiren bir işte çalışıyor muydunuz?

- () Evet, çalışıyordum
() Hayır, çalışmıyordum

9. Aylık ortalama kazancınız ne kadardı? _____

10. Sosyal güvenceniz var mı?

- () Evet, var () Hayır, yok

11. Sosyal güvenceniz varsa kim tarafından sağlanıyor

- () Kendimden dolayı var () Ailemden dolayı var
() Eşimden dolayı var () Diğer(belirtiniz)_____

12. İlişki Durumunuz nedir?

- () Resmi nikahlı () Dul/boşanmış
() İmam nikahlı () Nikahsız yaşama
() Hiçbir birlikteliğim yok

12.soruda eğer bir birliktelik belirtmişseniz 13. ve 14. soruları da yanıtlayınız. Birlikteliğiniz yoksa 15. sorudan devam edebilirsiniz.

13. Kaç yıldır birliktesiniz?

- () 1 yıldan az () 11-15 yıl
() 1-5 yıl () 16-20 yıl
() 6-10 yıl () 21 veya üzeri yıl

14. Birlikteliğiniz nasıl başladı?

- () Severe ve ailemin rızasıyla birlikteliğim başladı.
() Severe ve kaçarak birlikteliğim başladı.
() Görücü usulüyle birlikteliğim başladı.
() Birlikteliğim ailemin zorlamasıyla başladı.
() Diğer (belirtiniz) _____

15. Çocuğunuz var mı?

() Var (varsa kaç tane yazınız) _____

() Yok

16. Ne kadar süredir konukevinde kalıyorsunuz?

() Bir aydan az

() Üç ay –altı ay

() Bir ay-üç ay

() Altı aydan fazla

17. Ne sıklıkta şiddete maruz kaldığınızı, tabloda yer alan her cümle için, “hiçbir zaman”, “nadiren”, “bazen”, “sık sık”, “her zaman” ifadelerinden size en uygun olanın altına (X) işareti koyarak belirtiniz.

	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Her zaman
Fiziksel şiddete maruz kaldım. (Tokat atmak, dövmek, vurmak, itmek, ısırmak, kemiklerini kırmak, duvara vurmak, saç çekmek, tekmelemek,yaralamak, yakmak, boğmak, silahla yaralamak, sarsmak vb.)					
Cinsel şiddete maruz kaldım. (Cinsel ilişkiye zorlanma, istemediğiniz halde korkudan cinsel ilişkiye girmek zorunda kalma, aşağılayıcı ya da küçük düşürücü eylemlere zorlanma vb.)					
Duygusal-Sözel Şiddete maruz kaldım. (Hakaret ya da küfür, aşağılama, küçük düşürme, korkutma, tehdit etme, suçlama, alay etme vb.)					
Ekonomik şiddete maruz kaldım. (Evin masraflarını karşılamamak, aile bireylerine gerekli harçlığı vermemek, kadının çalışmasına izin vermemek, çalışan kadının parasını elinden almak vb.)					

EK 7 Yarı Yapılandırılmış Bireysel Görüşme Formu

YARI YAPILANDIRILMIŞ BİREYSEL GÖRÜŞME FORMU

Görüşme Süresi:

Tarih:

KATILMİCİNİN KİMLİĞİ:

Adı Soyadı :
Doğum Yeri ve Tarihi :
Cinsiyeti :
Mesleği :
Medeni Durumu :
Öğrenim Durumu :
Başvuru Şekli :

GENEL DURUM:

Ne kadar süredir bu kurumda kalıyorsunuz?

Kuruma başvuru süreciniz nasıl gerçekleşti?

Daha önce başka bir kadın sığınmaevi deneyiminiz oldu mu? Olduysa ne kadar süre kaldınız? O zamanki başvuru nedeniniz neydi?

AİLE VE YAKIN ÇEVRE:

Anne ve babanız hayatta mı?

Anne ve babanızla ilişkileriniz nasıldır/ nasıldı?

Kardeşleriniz var mı? Varsa kaç kardeşiniz var, siz kaçınıcı çocuğunuz? İlişkileriniz nasıldır?

Evli misiniz? Evliyseniz evlilik birliği nasıl ve ne zaman kuruldu?

Daha önce bir evliliğiniz oldu mu? Nasıl sonlandı?

Çocuklarınız var mı varsa kaç tane ve şu anda nerede kalıyorlar? Kaç yaşlarındalar?

SOSYOEKONOMİK DURUM:

Eğitim durumunuz nedir?

Mesleğiniz var mı?

Çalışıyor musunuz?

Çalışmıyorsanız daha önce hiç çalıştınız mı? Ne tür işler yaptınız? Ne kadar süre çalıştınız?

Bu konuda herhangi bir planınız var mı?

PSİKOSOSYAL DURUM:

Ŗu anda ailenizden g r Ŗt    z herhangi biri var mı?

Yakın iliŖkilerinizin olduğu akraba, arkadaŖ ya da komŖularınız var mı? Varsa, ihtiyaç duydu unuzda destek alır mısınız?

Sı ınmaevine gelmeye nasıl karar verdiniz? Bu süreçte neler yaŖadınız?

Sı ınmaevi süreci ile ilgili destek aldığınız birisi oldu mu?

Gelecekle ilgili planlarınız var mı? Varsa nelerdir?

Belirtmek istediğiniz baŖka bir Ŗey var mı?

DEĞERLENDİRME:

EK 8 Genel Öz Yeterlik Ölçeği

GENEL ÖZ YETERLİK ÖLÇEĞİ

Bu ölçek, bireylerin stresli yaşantılarla başa çıkabilme ve bunlara uyum sağlayabilme becerilerine yönelik algılarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Aşağıda bazı düşünceleri içeren ifadeler yer almaktadır. Bu ifadelere katılma derecenizi “Tamamen yanlış”, “Biraz doğru”, “Orta düzeyde doğru”, “Tamamen doğru” seçeneklerinden size en uygun olanı işaretleyerek göstermeniz beklenmektedir. Lütfen her bir ifadeye belirtilen düşüncenin size ne kadar uyduğunu düşününüz. Her bir ifadeye katılma derecenizi kendinize en uygun gelen seçeneğin altındaki kutucuğu işaretleyerek gösteriniz. Lütfen hiçbir maddeyi yanıtsız bırakmayınız. Değerli katkılarınız için teşekkür ederim.

	Tamamen yanlış	Biraz doğru	Orta düzeyde doğru	Tamamen doğru
1) Yeterince çaba harcarsam, zor sorunları çözmenin bir yolunu daima bulabilirim.....	☐	☐	☐	☐
2) Bana karşı çıkıldığında, istediğimi elde etmemi sağlayacak bir yol ve yöntem bulabilirim.....	☐	☐	☐	☐
3) Amaçlarıma bağlı kalmak ve bunları gerçekleştirmek benim için kolaydır.....	☐	☐	☐	☐
4) Beklenmedik olaylarla etkili bir biçimde başa çıkabileceğime inanıyorum.....	☐	☐	☐	☐
5) Yeteneklerim sayesinde beklenmedik durumlarla nasıl baş edebileceğimi biliyorum.....	☐	☐	☐	☐
6) Gerekli çabayı gösterirsem, birçok sorunu çözebilirim.....	☐	☐	☐	☐
7) Baş etme gücüme güvendiğim için zorluklarla karşılaştığımda soğukkanlılığımı koruyabilirim....	☐	☐	☐	☐
8) Bir sorunla karşılaştığımda, genellikle birkaç çözüm yolu bulabilirim.....	☐	☐	☐	☐
9) Başım deritte olduğunda, genellikle bir çözüm düşünebilirim.....	☐	☐	☐	☐
10) Önüme çıkan zorluk ne olursa olsun, üstesinden gelebilirim.....	☐	☐	☐	☐

EK 9 Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliliği Ölçeği

AİLE İÇİ ŞİDDETLE BAŞA ÇIKMA ÖZYETERLİLİĞİ ÖLÇEĞİ

ŞİMDİ KENDİNİZİ NASIL HİSSEDİYORSUNUZ?

Aile İçi Şiddete Maruz Kalanlar İçin Önemli İhtiyaçlar

Maruz Kalınan Şiddet Türü (Lütfen sizinle ilgili olanları işaretleyin) Fiziksel () Psikolojik () Cinsel () Ekonomik ()

Aile içi şiddete maruz kalmış olan bir kişinin bu durumla başa çıkabilmesiyle ilgili önemli noktaları düşünün. Aşağıda tanımlanan her bir durumla etkili bir biçimde başa çıkabilmek için kendinizi şu anda ne kadar yeterli hissettiğinizi aşağıdaki örnekte olduğu gibi derecelendirin. Herkesin bu tip bir problemle başa çıkma yöntemi farklı olduğundan tek bir doğru yanıt yoktur. Aşağıdaki durumlar rastgele sıralanmıştır. Derecelendirme için aşağıdaki ölçeği kullanın:

ÖRNEK:

	Hiç Yeterli Değilim	Çoğu Zaman Yetersizim	Orta Derece Yeterliyim	Yeterliyim ama hala Şüpheliyim	Tamamen Yeterliyim
	0	1	2	3	4
Son saldırının ardından yas, kayıp ve terk edilmişlik duygularını kontrol edebilmekte----- ----- (Lütfen cümleyi sağ tarafta yer alan seçeneklerden size uygun olanı ile tamamlayarak derecelendiriniz)			X		

	Hiç Yeterli Değilim	Çoğu Zaman Yetersizim	Orta Derece Yeterliyim	Yeterliyim ama hala Şüpheliyim	Tamamen Yeterliyim
	0	1	2	3	4
1.En son saldırıdan bu yana kendimi iyi hissetmekte					
2. Son saldırının ardından yas, kayıp ve terk edilmişlik duygularını kontrol edebilmekte					
3.En son saldırıdan bu yana barınma, yiyecek, giyecek ve sağlık ihtiyaçlarımı karşılayabilmekte					
4.Eşim/ birlikte olduğum kişi bana saldırdığından beri karamsarlık duyguları ve/veya intihar düşüncelerini kontrol edebilmekte					
5.En son saldırıdan bu yana umutsuzluk ve çaresizlik duygularıyla başa çıkabilmekte					
6.En son saldırıdan bu yana "aklımı kaçırmakta olduğum" düşüncelerini kontrol edebilmekte					
7.İstismar edilmemle ilgili suçluluk ve kendimi aşağılama duygularıyla başa çıkabilmekte					
8.En son saldırıdan bu yana yalnız kalmayla ilgili korkularla başa çıkabilmekte					
9.En son saldırıdan bu yana eşime/ birlikte olduğum kişiye karşı kızgınlık /öfke duygularıyla başa çıkabilmekte					
10.Beni istismar eden kişiyle olan ilişkimi kesme isteğimi kontrol edebilmekte					
11.Son saldırının ardından kaygı ve panik duygularını denetleyebilmekte					

	Hiç Yeterli Değilim	Çoğu Zaman Yetersizim	Orta Derece Yeterliyim	Yeterliyim ama hala Şüpheliyim	Tamamen Yeterliyim
	0	1	2	3	4
12.En son saldırıdan bu yana yalnızlık ve soyutlanmışlıkla başa çıkabilmekte					
13.Son saldırıyla ilgili kabuslar ve bu olayla ilgili tekrar tekrar gözümün önüne gelen görüntülerle başa çıkabilmekte					
14.En son saldırıdan bu yana yeterli bir kadın olduğumu düşünmekte					
15.İstismar edilmemle ilgili utanç duygularıyla başa çıkabilmekte					
16.En son saldırıdan bu yana 'her şeyin altında ezilme, boğulma' duygusuyla başa çıkabilmekte					
17.Ev, iş ve annelik sorumluluklarıma konsantre olabilmekte ve bunlarla etkili bir şekilde başa çıkabilmekte					
18.Eşimin/ birlikte olduğum kişinin olmayacağı bir gelecekle ilgili kaygılarımla başa çıkabilmekte					
19."Bunun altından kalkamayacağım" gibi düşünceleri kontrol edebilmekte					
20.Ailem ve arkadaşlarım için duygusal olarak güçlü olabilmekte					
21.En son saldırıdan bu yana içimdeki manevi acıyla başa çıkabilmekte					
22.Herhangi bir kişiye güvенеilmekte					
23.En son saldırıdan bu yana dış görünüşüme bakabilmekte					
24.Bana üzüntü veren duygularla başa çıkabilmekte					
25.Ben aptalım, suçlanacak biri varsa o da benim, ben başarısızın tekiyim, her şeyi berbat ediyorum, saldırıya uğramayı hak ettim gibi, kendimle ilgili olumsuz düşünceleri kontrol edebilmekte					
26.Bana şiddet uygulayan erkekle olan ilişkimin "iyi" yönlerini kaybetmekle başa çıkabilmekte					
27.Ailemin ve arkadaşlarımla beni tam olarak anlamadıkları duygusuyla başa çıkabilmekte					
28.Utanç duygularıyla başa çıkabilmekte					
29.Diğerleri tarafından reddedilmekle başa çıkabilmekte					

EK 10 Ölçeği Kullanım İzinleri

sinem muslu

Ynt: Genel Öz Yeterlik Ölçeği

1 mesaj

5 Şubat 2019 09:29

Alıcı: sinem muslu

Merhaba Sinem,

Ölçek formu ekte.

E-mail:

Tel :

Faks:

Gönderen: sinem muslu

Gönderildi: 29 Ocak 2019 Salı 20:36

Kime:

Konu: Genel Öz Yeterlik Ölçeği

Sayın

Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı doktora öğrencisiyim ve tez aşamasındayım. Grupla Sosyal Hizmetin Aile İçi Şiddete Maruz Kalmış Kadınların Özyeterlik ve Umut Düzeyine Etkisi konulu bir tez çalışması yapmayı planlamaktayım. Türkçe'ye uyarlama çalışması tarafınızca yapılmış olan Genel Öz Yeterlik Ölçeği'ni, çalışmama uygunluğu konusunda incelemek ve uygun olması halinde kullanmak üzere paylaşmanızı ve izninizi istemekteyim.

Saygılarımla,

Sinem MUSLU KÖSE

GÖYÖ ölçek formu.doc

34K

Re: Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Ölçeği

1 mesaj

Alıcı: sinem muslu <sinem.muslu@gmail.com>

Merhaba

Ölçeğin makalesi ve maddeleri aktedir

sinem muslu <sinem.muslu@gmail.com> 26 Oca 2019 Cmt, 00:04 tarihinde şunu yazdı:

Sayın

Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı doktora öğrencisiyim ve tez aşamasındayım. Grupla Sosyal Hizmetin Aile İçi Şiddete Maruz Kalmış Kadınların Özyeterlik ve Umut Düzeyine Etkisi konulu bir tez çalışması yapmayı planlamaktayım. Geçerlik güvenirlik çalışması tarafınızca yapılmış olan "Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Ölçeği"ni, çalışmama uygunluğu konusunda incelemek ve uygun olması halinde kullanmak üzere paylaşmanızı ve izninizi istemekteyim.

Saygılarımla,

Sinem MUSLU KÖSE

2 eklenti DVCSES-Domestic Violence Self-Efficacy Scale.doc
48K Turkish Adap DVCSE.pdf
317K

EK 11 Müdahale Süreç Planı

Birinci Oturum Gündem: Tanışma Amaçlar: Tanışmanın sağlanması Grup yapısının oluşturulması Hedefler: Uzmanın kendini tanıtarak grubun amacı ve süresi hakkında tekrar bilgi vermesi Katılımcıların birbirini ve grubu tanıması Katılımcıların gruptan beklentilerini açıkça ifade edebilmeleri Grup çalışmasının yeri, zamanı ve kurallarının iş birliği halinde belirlenmesi Yöntem ve teknikler: soru-cevap, model olma, katılımcıların karar alma sürecine dahil edilmesi, netleştirme, geri bildirim	Adımlar: Klasik müzik eşliğinde katılımcıların karşılanması, Uzmanın kendisini tanıtmayı, grup öncesi gerçekleştirilen bireysel görüşmelerde açıklanmış olan uzmanın kuruma oluş sebebinin, yürütülecek çalışmanın amacını ve süresini tekrar açıklaması, Katılımcıların kendisini tanıtmayı, isim kartlarının oluşturulması, Katılımcıların kendilerini ifade etmeleri için teşvik edilmesi, Katılımcıların grup çalışmasından beklentilerini, gruba katılım amaçlarını ifade etmeleri, bu sırada güncel olumsuz deneyimlerin gündeme gelmesi, Gizlilik politikasının oluşturulması, Grup kurallarının birlikte belirlenmesi, Bir sonraki oturum için gündem belirlenmesi, Katılımcıların oturum sonunda kendilerini nasıl hissettiklerinin ele alınması, Bir sonraki oturum için sözleşme.
İkinci Oturum Gündem: Duygular ve Çatışma Amaçlar: Katılımcıların birbirini daha iyi tanıması Grupta güven duygusunun geliştirilmesi Duyguların ifade edilebilmesi Çatışma konusunda bilgi verilmesi Hedefler: Yeni katılan katılımcıların birbirleriyle ve ilk oturuma katılmış olan katılımcılarla tanışmaları, Duyguların gözden geçirilmesi, fark edilmesi ve ifade edilebilmesi, Etkileşimin artırılması, Çatışma nedenleri, çatışma sırasında verilen tepkiler, çatışmayı önleme ve öfke kontrolü ile ilgili bilgi verilmesi Deneyimler üzerinden konunun ele alınması Yöntem ve teknikler: beyin fırtınası, bilgilendirme, tartışma, rol oynama, model olma, gevşeme egzersizi, geri bildirim	Adımlar: Klasik müzik eşliğinde katılımcıların karşılanması, Gruba yeni katılan katılımcıların kendini tanıtmayı ve diğer katılımcılarla tanışmanın gerçekleştirilmesi, Bir önceki oturumun özetlenmesi, grup kurallarının tekrar gözden geçirilmesi, İlk oturumla ilgili duygu ve düşüncelerin paylaşımı, oturumdan sonra geçen süreçteki yaşantıların paylaşımı, Yeni katılımcıların grup çalışmasından beklentilerinin öğrenilmesi, Çatışma konusunda katılımcıların deneyimlerini paylaşmaları, bu deneyimler sırasında katılımcıların kullandıkları baş etme yöntemlerinin ele alınması, Çatışmaların nasıl ortaya çıktığı ile ilgili beyin fırtınası, Çatışma nedenleri, çatışma sırasında verilen tepkiler, çatışmayı önlemek için yapılabilecekler ve öfke kontrolü ile ilgili bilgi verilmesi, Ben dili ile ilgili rol oynama ve ardından duyguların gözden geçirilerek paylaşımı, Katılımcıların konuyla ilgili deneyimlerini paylaşmaları, Gevşeme egzersizinin yapılması ve egzersiz sonrası katılımcılardan kendilerini nasıl hissettiklerini ifade etmelerinin istenmesi, Oturumla ilgili duygu ve düşüncelerin yazılı olarak ifade edilmesi.
Üçüncü Oturum Gündem: Olumsuz Yaşantılar Amaçlar: Olumsuz yaşantıların ifade edilebilmesine olanak sağlamak Hedefler: Katılımcıların hayatlarının dönüm noktalarını düşünerek resmetmeleri Resimlerin birlikte ele alınması Katılımcıların birbirlerine karşılıklı destek sağlamaları Yöntem ve teknikler: yaşam öyküsü etkinliği, hediye düşünceler, gevşeme egzersizi, geri bildirim	Adımlar: Klasik müzik eşliğinde katılımcıların karşılanması, Bir önceki oturumun değerlendirilmesi, Son oturumdan bu tarafa geçen süreçte yaşantılarındaki gelişmelerin paylaşımı, Katılımcıların hayatlarındaki dönüm noktalarını düşünerek resmetmeleri ve ardından resimlerin birlikte ele alınması, resimler aracılığıyla olumsuz yaşantıların paylaşımı, Her resmin ele alınmasının ardından, önce resim hakkında düşüncelerini paylaşan katılımcıya ardından da kendi resmini anlatan katılımcıya resme ekleyebilecek bir şey olsa ne ekleyebileceğinin sorulması ve bunu hediye etmesinin istenmesi, Katılımcıların paylaşımlar sırasında birbirini desteklemesi, duyguların açığa çıkması, Oturumun özetlenmesi ve katılımcılara geri bildirim verilmesi, Gevşeme egzersizi, Katılımcıların egzersiz sırasında kendilerini hayal ettikleri yerleri paylaşmaları, Oturumla ilgili duygu ve düşüncelerin paylaşımı.
Dördüncü Oturum Gündem: Farkındalık Gelişimi Amaçlar: Katılımcıların içinde bulundukları durum konusunda yalnız olmadıklarına dair farkındalık geliştirmek Hedefler: Katılımcıların şiddet deneyimleriyle ilgili paylaşımlarının artması Katılımcıların birbirlerinin deneyimlerine tanklık etmeleri Yöntem ve teknikler: bir sırtım var ısınma oyunu, duygu, düşünce ve deneyimlerin paylaşımı, geri bildirim	Adımlar: Klasik müzik eşliğinde katılımcıların karşılanması, Son oturumdan bu tarafa geçen süreçte yaşantılarındaki gelişmelerin paylaşımı, Bir önceki oturumla ilgili değerlendirme yapılması, duygu ve düşüncelerin paylaşımı, Bir sırtım var ısınma oyunu, Yazılan sırtlarla ilgili katılımcıların kendi deneyimlerini, duygu ve düşüncelerini paylaşması, Oturumun özetlenmesi ve oturumla ilgili duygu ve düşüncelerin paylaşımı, Grupta yer almakla ilgili duygu ve düşüncelerin paylaşımı.
Beşinci Oturum Gündem: Geçmişteki Başarılar Amaçlar: Katılımcıların kendileriyle ilgili farkındalıklarını arttırmak Sorumluluk almalarını sağlamaktır Hedefler: Geçmişteki başarıları üzerine odaklanılması Şimdiyle bağlantı kurulması Yöntem ve teknikler: ısınma yürüyüşü, model olma, gündemlerindeki olguları farklı boyutlarıyla ele alma konusunda rehberlik, soru sorma, hediye düşünceler, geri bildirim	Adımlar: Klasik müzik eşliğinde katılımcıların karşılanması, Son oturumdan bu tarafa geçen süreçte yaşantılarındaki gelişmelerin paylaşımı, Bir önceki oturumla ilgili değerlendirme yapılması, duygu ve düşüncelerin paylaşımı, Bahçede hareket alıştırması, Geçmişteki başarılı deneyimlerin ele alınması, Şiddet yaşantılarının gündeme gelmesi, Şiddet yaşantısından sıyrılma için atıkları adının önemli bir başarı olmasının vurgulanması, bağlantı kurulması ve bununla ilgili katılımcıların kutlanması, Katılımcıların birbirleri için iyi dileklerde bulunmaları, Oturumun özetlenmesi, geri bildirim ve oturumla ilgili katılımcıların duygu ve düşüncelerini paylaşması.

Altıncı Oturum Gündem: Motivasyon Amaçlar: Değişim için motivasyon sağlamak Hedefler: Katılımcıların gelecekte nerede olduklarını hayal etmeleri Hayalini kurdıkları zamandan şimdiki kendilerine mektup yazmaları Yöntem ve teknikler: hayal etme, geçmişe mektup, yansıtma, model olma, geri bildirim	Adımlar: Klasik müzik eşliğinde katılımcıların karşılanması, Son oturumdan bu tarafa geçen süreçte yaşantılarındaki gelişmelerin paylaşımı, Doğa sesleri eşliğinde tüm katılımcıların kendilerini gelecekte istedikleri bir tarihte istedikleri yerde ayrıntılarla hayal etmeleri ve bugünkü kendilerine mektup yazmaları, Mektupların yazan kişi tarafından okunması ve kendisine neler hissettirdiğinin ele alınması, Kurumdan çıkış nedeniyle grup çalışmasından ayrılacak olan katılımcılardan; yürütülen çalışmayla, çalışmanın kendilerinde yarattığını düşündükleri etkilerle ilgili geri bildirim alınması ve çalışmadan ayrılmakla ilgili duygu ve düşüncelerinin öğrenilmesi, Katılımcıların, ayrılacak olanlarla ilgili duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri, Ayrılanlara geri bildirimde bulunularak çalışmaya katkılarından dolayı teşekkür edilmesi.
Yedinci Oturum Gündem: Geleceğe Hazırlık Amaçlar: Sığınmaevi süreci sonrası yaşanabilecek zorluklara hazırlıklı olmak Hedefler: Sığınmaevinden ayrıldıktan sonraki yaşamla ilgili düşüncelerin ele alınması Planlarının olup olmadığı konusunun ele alınması Olası planların farklı yönleriyle ilgili değerlendirme yapılması Yöntem ve teknikler: zihinde canlandırma, dolaylı deneyimlerden yararlanma, aktif dinleme, sözsel ikna, açığa kavuşturma, geri bildirim	Adımlar: Klasik müzik eşliğinde katılımcıların karşılanması, Son oturumdan bu tarafa geçen süreçte yaşantılarındaki gelişmelerin paylaşımı, Kurumdan ayrıldıktan sonra karşılaşılacak zorlukların ve olası çözüm yollarının ele alınması, Oturumla ilgili duygu ve düşüncelerin paylaşımı.
Sekizinci Oturum Gündem: Güçlü Yönler Amaçlar: Güçlü yönlerin saptanması Yeteneklerin farkına varılması Hedefler: Katılımcıların kendilerinde var olan güçlü özellikleri hakkında düşünmeleri Kendileriyle ilgili olumlu özellikleri ifade edebilmeleri Diğer katılımcıların olumlu özelliklerini değerlendirmeleri ve ifade edebilmeleri Yöntem ve teknikler: özetleme, olumlu özellikleri keşfetme etkinliği, hediye düşünceler, geri bildirim	Adımlar: Klasik müzik eşliğinde katılımcıların karşılanması, Son oturumdan bu tarafa geçen süreçte yaşantılarındaki gelişmelerin paylaşımı, Gündeme gelen güncel durumlara uygun olarak önceki oturumlarda ele alınan konuların gözden geçirilmesi, Bir önceki oturumla ilgili değerlendirme, Katılımcıların kendilerini anlatan 25 olumlu özelliklerini yazmaları, Katılımcıların diğer tüm katılımcılar hakkında ayrı ayrı olumlu özelliklerin yazmaları, Her katılımcının kendisi için yazdığı olumlu özellikleri okuması, duyguların ele alınması ve alışkanması, Her katılımcının kendisi için yazılan notları okuması ve duyguların ele alınması, Oturuma gelmeden önceki ve oturum sonlanırken ki duyguların ele alınması.
Dokuzuncu Oturum Gündem: Topluma Yeniden Katılım Süreci Amaçlar: Karar verme süreçlerinin güçlendirilmesi Topluma katılma süreçlerinin ele alınması Hedefler: Karar verme becerilerinin geliştirilmesi Sığınmaevinden ayrıldıktan sonra kurulacak yeni yaşantılar için planların gözden geçirilmesi Yöntem ve teknikler: bilgilendirme, zihinde canlandırma, farklı seçenekleri olası olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirme, dolaylı deneyimlerden yararlanma, hayal etme, özetleme	Adımlar: Klasik müzik eşliğinde katılımcıların karşılanması, Son oturumdan bu tarafa geçen süreçte yaşantılarındaki gelişmelerin paylaşımı, Karar alma sürecinin önemi hakkında kısa bilgilendirme ve katılımcıların şimdiye kadarki karar alma süreçlerinin ele alınması, Kurum sonrası süreçte ilgili kararsızlıkların gündeme gelmesi, Karar alma süreçlerinin öneminin tekrar vurgulanması, karar alırken kullanılan yöntemler, sonuçlar ve etkin karar alma için izlenmesi gereken adımlar hakkında bilgi verilmesi, Oturumun özetlenmesi ve bir sonraki oturumun son oturum olduğunun hatırlatılması, Çalışmanın sonlanıyor olması ile ilgili duygu ve düşüncelerin paylaşımı, Hafif müzik eşliğinde katılımcıların gözlerini kapatarak kendilerini rahat ve mutlu oldukları bir yerde hayal etmeleri ve ardından hayallerin paylaşımı, Katılımcıların kendilerinde ve birbirlerinde gördükleri olumlu değişimleri dile getirmeleri.
Onuncu Oturum Gündem: Sonlandırma ve Değerlendirme Amaçlar: Grup sürecinin genel olarak değerlendirilmesi Grup yaşantısı sonucunda katılımcılarda meydana gelen değişikliklerin saptanması Bitmemiş konular varsa bunların ele alınması Son testlerin uygulanması Grup sürecinin sonlandırılması Hedefler: Grup deneyimi hakkındaki düşüncelerin alınması Katılımcıların kendilerini bu süreçte nasıl gördüklerini ve grubu değerlendirmeleri Katılımcıların birbirlerini değerlendirmeleri Katılımcıların gelişimi ve grup süreci ile ilgili geri bildirimde bulunma Çabalarının kutlanması ve değişimin desteklenmesi ile grup çalışmasının sonlandırılması Yöntem ve teknikler: Sıcak sandalye, özetleme, geri bildirim	Adımlar: Klasik müzik eşliğinde katılımcıların karşılanması, Son oturumdan bu tarafa geçen süreçte yaşantılarındaki gelişmelerin paylaşımı, Grup çalışması sürecinin özetlenmesi, Katılımcıların grup çalışması süreciyle ilgili kendilerini ve yürütülen çalışmayı değerlendirmeleri, Sıcak sandalye etkinliği ile katılımcıların birbirlerini değerlendirmeleri, Çalışmada yer almış olmak ve çalışmanın sonlanıyor olmasıyla ilgili duygu ve düşüncelerin paylaşımı, Son-test uygulaması, Gruba geri bildirim verilmesi, Grup çalışması boyunca sürdürdükleri katılım ve çabalar için teşekkür edilerek tebrik edilmesi, Uzman ve tüm katılımcıların birbirini alkışlaması.

ÖZGEÇMİŞ

